

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદીત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહીં. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

ભારત સંઘ અને અન્ય.

વિ.

મેસર્સ રાજ ગ્રો ઇમ્પેક્સ એલએલપી અને અન્ય.

(સિવિલ અપીલ નં(ઓ). ૨૨૧૭-૨૨૧૮/ ૨૦૨૧)

જૂન ૧૭, ૨૦૨૧

[એ. એમ. ખાનવિલકર, દિનેશ મહેશ્વરી અને

કૃષ્ણ મુરારી, ન્યાયમૂર્તિશ્રીઓ.]

કસ્ટમ્સ અધિનિયમ, ૧૯૬૨ – કલમો ૨(૩૩), ૧૧(૧) અને ૧૧૧(ડી)

– આયાત – ‘પ્રતિબંધિત માલ’ – અપીલકર્તાઓ વડી અદાલતે તેની રિટ

અધિકારક્ષેત્રમાં એડિશનલ કમિશનર ઑફ કસ્ટમ્સ દ્વારા તા. ૨૮.૦૮.૨૦૨૦ના રોજ પસાર કરાયેલા મૂળ આદેશોના પાલન માટે તથા તેના અનુસંધાને ખાનગી પ્રતિવાદીઓ દ્વારા આયાત કરાયેલા માલને મુક્ત કરવા માટે આપેલા નિર્દેશોથી અસંતોષિત હતા, જ્યારે અપીલકર્તાઓના મતે પ્રશ્નાધીન માલ સંપૂર્ણ જમીને પાત્ર હતો – પ્રશ્નાધીન માલનું સ્વરૂપ – ઠરાવ્યું: હકીકતોના આધારે, ઉલ્લેખિત માલની આયાત નિર્ધારિત માત્રા સુધી મર્યાદિત હતી અને તે માત્ર લાયસન્સના આધારે જ થઈ શકતી હતી – આ પ્રતિબંધનો શબ્દ અને ભાવ એ હતો કે નિર્દિષ્ટ માત્રાથી વધુ કોઈપણ આયાત સ્પષ્ટપણે અગ્રાહ્ય અને પ્રતિબંધિત હતી – પ્રશ્નાધીન માલ, કેન્દ્રીય સરકાર દ્વારા તા. ૨૯.૦૩.૨૦૧૯ના રોજ બહાર પાડવામાં આવેલી સૂચનાઓ તેમજ ડી.જી.એફ.ટી. દ્વારા તા. ૧૬.૦૪.૨૦૧૯ના રોજ જાહેર કરાયેલ વેપાર સૂચનાનો ભંગ કરીને આયાત કરવામાં આવેલ હોવાથી; અને અનુમત્ય માત્રાથી વધુ તથા લાયસન્સ વિના આયાત થયેલ હોવાથી, કસ્ટમ્સ અધિનિયમના હેતુસર ‘પ્રતિબંધિત માલ’ હતો – વિદેશી વેપાર (વિકાસ અને નિયમન) અધિનિયમ, ૧૯૮૨ – કલમ ૩.

કસ્ટમ્સ અધિનિયમ, ૧૯૬૨ – કલમ ૧૨૫ – આયાત – ‘પ્રતિબંધિત માલ’ અને ‘અન્ય માલ’ – બન્ને વચ્ચેનો ભેદ – કલમ ૧૨૫ ના ઉત્તરાર્ધ દ્વારા જમ કરાયેલ માલ (અર્થાત્, પ્રતિબંધિત માલ સિવાયનો) રિડેમ્પશન ફાઇન સામે છોડવાની ફરજ નિર્ધારિત કરવામાં આવે છે, પરંતુ આ જ જોગવાઈનો પૂર્વાર્ધ પ્રતિબંધિત માલ બાબતે આવી કોઈ ફરજ નિર્ધારિત કરતો

નથી; અને જમીની બદલે દંડની ચુકવણી માટે વિકલ્પ આપવો કે નહીં તે ન્યાયનિર્ણય અધિકારીના વિવેકાધિકાર પર મૂકવામાં આવેલ છે – જો ન્યાયનિર્ણય અધિકારી એવો વિકલ્પ આપવાનું પસંદ ન કરે, તો તેનું પરિણામ નિર્વિવાદ જમિરૂપ થશે – કલમ ૧૨૫(૧) ના પૂર્વાર્ધ હેઠળ ઉપલબ્ધ આવા વિવેકાધિકારના ઉપયોગ માટે લાગુ પડવાના સિદ્ધાંતો – ઠરાવાયું: વિવેકાધિકારનો ઉપયોગ અતિમહત્વપૂર્ણ અને ગૌરવસભર પ્રવૃત્તિ છે, જે કાયદાના માર્ગદર્શન હેઠળ, તર્કસંગત અને સાવચેત રીતે, કારણ અને ન્યાયના નિયમો અનુસાર અને સંબંધિત પરિબલોના આધારે કરવામાં આવવો જોઈએ – પ્રતિબંધિત માલ સંબંધે એવો વિવેકાધિકાર ન્યાયનિર્ણય અધિકારીને સોંપવાનો હેતુ એ છે કે માલ મુક્ત કરવો કે નિર્વિવાદ જમ કરવો તે અંગેનો અંતિમ નિર્ણય લેતા પહેલાં તમામ હકારાત્મક અને નકારાત્મક પાસાઓનું તોલમાપ કરવામાં આવે – હકીકતોના આધારે, ન્યાયનિર્ણય અધિકારીના તા. ૨૮.૦૮.૨૦૨૦ ના મૂળ આદેશો વિવેકાધિકારના યોગ્ય ઉપયોગમાં પસાર કરાયેલા કહેવાઈ શકતા નથી – ન્યાયનિર્ણય અધિકારીએ કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૨૫(૧) ના પૂર્વાર્ધ મુજબ પોતાના વિવેકાધિકારમાં તેને નિર્વિવાદ જમિનો બીજો વિકલ્પ ઉપલબ્ધ હતો કે નહીં તે વિચારવા માટે પણ વિરામ લીધો નથી અને એમ આગળ વધ્યો જાણે જમીની બદલે દંડની ચુકવણીનો વિકલ્પ આપવો તે માટે તે બાધ્ય હોય – ન્યાયનિર્ણય અધિકારી દ્વારા કરાયેલ એવો વિવેકાધિકારનો ઉપયોગ જાગૃત

અને સાવચેત રીતે લાગુ પડતા સિદ્ધાંતોના પાલન કરતાં વધુ અનુમાનાધિષ્ટિત અને ઔપચારિક સ્વરૂપનો હતો – જ્યારે આયાતકારોના વ્યક્તિગત વ્યાવસાયિક હિતો અને જાહેર હિત વચ્ચે ટક્કર થાય, ત્યારે પહેલાને સ્પષ્ટપણે બીજાને માર્ગ આપવો જ પડે – વધુમાં, જો અતિશય પ્રમાણમાં અયોગ્ય રીતે આયાત કરાયેલ માલને દેશના બજારમાં પ્રવેશવાની મંજૂરી આપવામાં આવે, તો અધિસૂચનાઓનો સમગ્ર હેતુ નિષ્ફળ જશે – વર્તમાન સ્વરૂપના, રાષ્ટ્રીય અર્થતંત્ર પર વ્યાપક અસર ધરાવતા કેસોમાં વિવેકાધિકારનો ઉપયોગ માત્ર તેવા આયાતકારો દ્વારા દર્શાવવામાં આવેલી મુશ્કેલીના સંદર્ભમાં થઈ શકતો નથી, જેઓએ માત્ર પોતાના વ્યક્તિગત લાભ માટે આવી અયોગ્ય આયાતો કરી હતી – વિવાદિત આયાતોમાં કાયદાના ભંગનો તથા સદ્ભાવનાના અભાવનો દોષ રહેલો છે અને તે મુજબ તેઓ નિર્વિવાદ જમિ માટે પાત્ર ગણાય છે, જોકે જરૂરી રિડેમ્પશન ફાઈનની ચૂકવણી કરીને અને આયાતકાર અન્ય કાયદાકીય ફરજો નિભાવે તે શરતે પુનઃનિકાસની છૂટછાટ આપવામાં આવે – સમતાના નામે કોઈ રિયાયતનો દાવો આયાતકારો કરી શકતા નથી – પ્રતિવાદી-આયાતકારો અયોગ્ય આયાતો માટે તેમજ વર્તમાન મુકદ્દમાબાજી માટે જવાબદાર હોવાથી, અન્ય પરિણામો ઉપરાંત, તેમના પર વધુ ભારે ખર્ચ પણ મૂકવાનો તેઓ હકદાર બને છે – પ્રતિવાદી-આયાતકારો દરેકે અપીલકર્તાઓને મુકદ્દમાના ખર્ચરૂપે રૂ. ૨,૦૦,૦૦૦/- ચૂકવવાના રહેશે।

આયાત-નિકાસ – નિર્ધારક પ્રાધિકારીએ, જમીનો આદેશ કરતાં સમયે, કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૨૫(૧) હેઠળ જમીના બદલે દંડની ચુકવણી પર સંબંધિત માલ મુક્ત કરાવવાનો વિકલ્પ આયાતકારોને આપ્યો હતો – જોકે, ડીજીએફટીએ માલ મુક્ત કરવા અંગે વાંધો ઉઠાવ્યો હતો અને જણાવ્યું હતું કે સંબંધિત માલ પ્રતિબંધિત વસ્તુઓ હતાં – આયાતકારોએ (ખાનગી પ્રતિવાદીઓએ) સંબંધિત માલની કિલચરન્સ માટે મેન્ડેમસ માગતા અલગ – અલગ રિટ અરજીઓ દ્વારા વડી અદાલતનો આશરો લીધો – જ્યારે રિટ અરજીઓ બાકી હતી, ત્યારે કસ્ટમ્સ કમિશનરે કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૨૯ડી(૨) હેઠળ પોતાની સત્તાનો ઉપયોગ કરીને તા. ૦૧.૧૦.૨૦૨૦નો આદેશ કર્યો, જેમાં નિર્ધારણ આદેશોમાં દર્શાવાતી કથિત ખામીઓ તરફ ધ્યાન દોરવામાં આવ્યું; અને કમિશનર (અપીલ) સમક્ષ અપીલો દાખલ કરવાનો નિર્દેશ આપ્યો – તે દરમિયાન, વડી અદાલતે તા. ૧૫.૧૦.૨૦૨૦ના આદેશ દ્વારા એવો મત વ્યક્ત કર્યો કે, પ્રથમદ્રષ્ટ્યા, તા. ૦૧.૧૦.૨૦૨૦ના આદેશમાં દર્શાવાયેલા આધારો એવા પ્રકારની ગેરકાયદેસરતા અથવા અયોગ્યતા સ્થાપિત કરતાં નથી કે જેથી કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૨૯ડી(૨) હેઠળ કમિશનર દ્વારા સ્વપ્રેરિત પુનર્વિચાર સત્તાનો ઉપયોગ કરવો જરૂરી બને – આવું કહીને પણ, વડી અદાલતે મુદ્દો કમિશનર (અપીલ) દ્વારા નક્કી કરવા માટે ખુલ્લો રાખ્યો – જોકે, ત્યારબાદ વડી અદાલતે પ્રતિવાદીઓને આયાતકારોનો માલ તાત્કાલિક મુક્ત કરવાનો નિર્દેશ આપ્યો – વડી અદાલત દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશોની કાયદેસરતા અને

માન્યતા – ઠરાવ્યું: વડી અદાલત દ્વારા તા. ૧૫.૧૦.૨૦૨૦ના રોજ પસાર કરાયેલ આદેશ મૂળભૂત આંતરિક વિરોધાભાસો અને અસંગતતાઓથી પીડિત છે; અને તેને મંજૂરી આપી શકાતી નથી – ખાસ નોંધપાત્ર રીતે, જો વડી અદાલતના તા. ૧૫.૧૦.૨૦૨૦ના આદેશનો સાર એવો માનવામાં આવે કે ભલે કમિશનર (અપીલ) અપીલમાં મુદ્દો નક્કી કરતા હોય, તેમ છતાં વડી અદાલતે માલ મુક્ત કરવાનો આદેશ આપ્યો હોવાથી તેઓ માલની સંપૂર્ણ જમીનો આદેશ આપી શકે નહીં, તો તે તરત જ એવી સ્થિતિ સર્જે કે વડી અદાલતનો તા. ૧૫.૧૦.૨૦૨૦નો આદેશ સ્વયં આંતરિક વિરોધાભાસ ધરાવતો હતો – જો માલની મુક્તિ જ સત્તાધિકારીઓ માટે ઉપલબ્ધ એકમાત્ર વિકલ્પ હોત, તો અપીલીય પ્રાધિકારીએ કરવાનું રહેલું વિચારણાનું મુખ્ય અંગ અગાઉથી જ નિર્ણય બની ગયેલું ગણાત – જ્યારે મુદ્દો કમિશનર (અપીલ) દ્વારા નિર્ણય માટે છોડવામાં આવ્યો હતો, ત્યારે માલ મુક્ત કરવાનો આદેશ પસાર કરવા માટે વડી અદાલત સમક્ષ ન તો કોઈ અવસર હતો અને ન તો કોઈ ન્યાયસંગત કારણ હતું, કારણ કે માલ મુક્ત કરવાનો કોઈપણ આદેશ મુદ્દાના મુખ્ય ભાગને પૂર્વનિર્ધારિત હકીકત તરીકે પૂર્ણ કરી દેતો – આ, સહજ રીતે, કરવામાં આવી શકતું નહોતું – વિરોધાભાસ જેવી મૂળભૂત ખામીઓથી અલગ રીતે પણ, વડી અદાલત દ્વારા તા. ૧૫.૧૦.૨૦૨૦ના રોજ પસાર કરાયેલ આદેશ વધુ એક ખામીથી પીડિત છે કે માલ મુક્ત કરવા માટે મેન્ડેમસ જારી કરતી વખતે, વડી અદાલતે સંબંધિત તથ્યો તેમજ પ્રશ્નાધીન આચારો સંબંધિત પ્રાસંગિક પરિબલોનો વિચાર કર્યો

નહોતો – પ્રતિવાદિત તા. ૧૫.૧૦.૨૦૨૦નો આદેશ, સંબંધિત વિચારણાઓની અવગણના કરીને પસાર કરવામાં આવ્યો હોવાથી, મંજૂર રાખી શકાતો નથી।

સમન્યાય – દાવાનો – ધારણ કર્યું: એકવાર અદાલત આ નિષ્કર્ષે પહોંચે કે કોઈ ચોક્કસ કાર્યવાહી સદ્ભાવનાથી રહિત છે, ત્યારે તે કૃત્ય કરનાર વ્યક્તિ તે જ કાર્યવાહી સંદર્ભે સમન્યાયમાં કોઈ રાહતનો દાવો કરી શકતી નથી – દાવેદારમાં સદ્ભાવનાનો અભાવ અને તેના સમન્યાયના દાવા પરસ્પર અસંગત રહે છે અને બંને સાથે ટકી શકતા નથી.

અંતરિમ રાહત – મંજૂરી – વિવેકાધીન બાબત – વિચારણાઓ – ઠરાવાયું: અંતરિમ રાહત મંજૂર કરવાની બાબતોમાં, દાવેદારના પક્ષમાં પ્રાથમિક દૃષ્ટિએ મામલો અસ્તિત્વમાં છે તે અંગે અદાલતનું માત્ર સંતોષ પૂરતું નથી – અન્ય તત્વો એટલે કે, સુવિધાના સંતુલન અને અપુરણીય હાનિ થવાની સંભાવના, તેમનું પોતાનું મહત્વ ધરાવે છે; અને અંતરિમ રાહતની બાબતમાં પોતાનું વિવેકાધિકાર વાપરતી વખતે અને કોઈ નિશ્ચિત માર્ગ અપનાવતી વખતે, જો અંતે મુખ્ય બાબતનો નિર્ણય અંતરિમ રાહત મંજૂર કરતી કે નામંજૂર કરતી વેળાએ અપનાવવામાં આવેલા માર્ગના વિરુદ્ધ જાય, તો અન્યાય થવાનો જોખમ અદાલતે તોલવો જરૂરી છે.

અપીલો મંજૂર કરતાં, અદાલત

ઠરાવેલ:

પ્રશ્નાધીન માલ ‘પ્રતિબંધિત માલ’ ની શ્રેણીમાં આવે છે કે કેમ?

૧. એગ્રીકાસના કેસમાં આ સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા કરાયેલ નિશ્ચિત નિષ્કર્ષો, ઉપર ઉદ્ધૃત જોગવાઈઓ સાથે વાંચતાં, એ બાબતમાં શંકાને લગભગ કોઈ સ્થાન રહેતું નથી કે એક્ઝીક્યુટીવ અધિનિયમની કલમ ૩ ની ઉપકલમ (૩) પ્રશ્નાધીન માલ પર લાગુ પડે છે અને, અંતરિમ આદેશોના આવરણ હેઠળ આયાત કરાયેલ હોવા છતાં, વિદેશી વેપાર (વિકાસ અને નિયમન) અધિનિયમ, ૧૯૮૨ હેઠળ જારી કરાયેલ સૂચનાઓ અને વેપાર સૂચનાના વિરુદ્ધ તથા આવશ્યક પરવાનગીપત્ર વિના આયાત કરાયેલા હોવાથી, આ માલને કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૧ હેઠળ પ્રતિબંધિત માલ માનવામાં આવશે; અને તેના અનુસંધાને, આ માલ અને તેની આયાત ઉપર કસ્ટમ્સ અધિનિયમની તમામ જોગવાઈઓ અમલમાં આવશે. [પરિચ્છેદ ૬૫] [જપ૧-સી-ઈ]

૨.૧. આયાતકારોની તરફથી કરવામાં આવેલી આ દલીલ કે વિવાદાસ્પદ માલ ‘પ્રતિબંધિત’ શ્રેણીમાં નહીં પરંતુ ‘નિયંત્રિત’ શ્રેણીમાં આવે છે, નિરાધાર છે અને તેને નકારી કાઢવાની જરૂર છે. [ફકરો ૬૬] [જપ૧-ઈ]

૨.૨. વર્તમાન કેસમાં ઉલ્લેખિત વટાણા/કઠોળની આયાતને નિશ્ચિત માત્રા સુધી મર્યાદિત કરવામાં આવી છે અને તે માત્ર પરવાનાપત્રના આધારે જ કરી શકાય તેવી હતી. આ મર્યાદાનો શબ્દ અને ભાવ એમ છે કે નિર્ધારિત માત્રાથી વધુ કોઈપણ આયાત સ્પષ્ટપણે અનુમત્ય નથી અને પ્રતિબંધિત છે. આ અદાલતે એગ્રીકાસના કેસમાં આ વસ્તુઓની અતિશય માત્રામાં થતી

આયાતનો કૃષિ બજાર અર્થતંત્ર પર થતો પ્રતિકૂળ પ્રભાવ ઉજાગર કર્યો છે. વર્તમાન કેસમાં, માત્રાના આધારે આયાત ઉપર મર્યાદા મૂકવાનું મૂળભૂત લક્ષણ અતિશય જથ્થાની ઉપલબ્ધિ અને દેશના ખેડૂતોને પ્રાપ્ત થઈ શકતા ભાવ ઉપર પડતા પ્રતિકૂળ પ્રભાવ સાથે સંબંધિત રહ્યું છે. [પરા ૬૭.૪.૩][જપપ-ઈ-જી]

૨.૩. સંબંધિત માલ, તા. ૨૯.૦૩.૨૦૧૯ ની સૂચનાઓ અને તા. ૧૬.૦૪.૨૦૧૯ ની વેપાર સૂચનાના ઉદ્ધંધનમાં આયાત કરવામાં આવેલ હોય; અને અનુમતિપાત્ર માત્રાથી વધુ તથા પરવાનગીપત્ર વિના આયાત થયેલ હોય, તેથી કસ્ટમ્સ અધિનિયમના હેતુઓ માટે તે ‘પ્રતિબંધિત માલ’ છે. નિર્ણયક સત્તાધિકારીએ તા. ૨૮.૦૮.૨૦૨૦ ના મૂળ આદેશોમાં પણ સ્પષ્ટપણે ઠરાવ્યું હતું કે સંબંધિત માલ પ્રતિબંધિત માલ હતો.[પરિચ્છેદ ૬૮][જપપ-એચ; જપક-એ]

૨.૪. આથી, આયાતકારોની તરફથી ઉઠાવવામાં આવેલા અનાવશ્યક અને આધારવિહોણા દલીલો કે વિવાદિત માલ ‘પ્રતિબંધિત’ વર્ગનો છે, કારણ કે વિવાદિત સૂચનાઓના હેતુ માટે ‘પ્રતિબંધિત’ શબ્દપ્રયોગ વપરાયો છે અથવા ડી.જી.એફ.ટી. દ્વારા આપવામાં આવેલા સામાન્ય જવાબો અથવા એફ.ટી.ડી.આર. અધિનિયમની અન્ય જોગવાઈઓના સદર્ભે એવો દાવો કરવામાં આવ્યો છે, તે નકારી કાઢવામાં આવે છે. વિવાદિત માલ ‘નિષિદ્ધ માલ’ ની શ્રેણીમાં આવે છે. [પરિચ્છેદ ૬૮.૧][જપક-બી]

પ્રશ્નગત માલ સંપૂર્ણ જમી માટે પાત્ર છે કે કેમ?

૩. એકવાર આ સ્પષ્ટ થઈ જાય કે પ્રશ્નમાં આવેલા માલની આયાત અયોગ્ય રીતે કરવામાં આવી છે અને તે ‘પ્રતિબંધિત માલ’ ની શ્રેણીમાં આવે છે, ત્યારે કસ્ટમ્સ અધિનિયમ, ૧૯૬૨ ના અધ્યાય ૧૪ માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓ કાર્યરત થાય છે અને અન્ય પરિણામોથી ઉપરાંત, વિષયવસ્તુ માલ જમ્પી માટે પાત્ર બને છે. [પરા ૬૯][જપ૬-સી-ડી]જ. કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૨૫(૧) નું સહજ વાચન કરતાં સ્પષ્ટ થાય છે કે ‘પ્રતિબંધિત માલ’ અને ‘અન્ય માલ’ વચ્ચે સ્પષ્ટ ભેદ કરવામાં આવ્યો છે. કલમ ૧૨૫ ના ઉત્તરાર્ધમાં જમ્પ કરાયેલા માલ (અર્થાત્, પ્રતિબંધિત માલ સિવાયના માલ) ને રિડેમ્પશન દંડ સામે મુક્ત કરવાની ફરજ નિર્ધારિત કરવામાં આવી છે, પરંતુ આ જોગવાઈના પૂર્વાર્ધમાં પ્રતિબંધિત માલ અંગે આવી કોઈ બાંધધરી રાખવામાં આવી નથી; અને જમ્પીના સ્થાને દંડની ચુકવણીનો વિકલ્પ આપવો કે નહીં તે નિર્ધારક સત્તાધિકારીના વિવેકાધિકાર પર છોડી દેવાયું છે. આ જોગવાઈમાં મૂળરૂપે અંતર્નિહિત છે કે જો નિર્ધારક સત્તાધિકારી એવો વિકલ્પ આપવા પસંદ ન કરે, તો તેનો પરિણામ નિરપવાદ જમ્પી તરીકે આવશે. [પરા ૬૯ અને ૬૯.૧][જપ૬-જી; જપ૭-એ-બી]પ.૧. વિવેકાધિકારનો ઉપયોગ અતિમહત્વપૂર્ણ અને ગાંભીર્યપૂર્ણ પ્રકારનો ઉપયોગ છે, જે તર્કસંગત રીતે અને સાવચેતીપૂર્વક હાથ ધરવાનો હોય છે અને જેને કાનૂન દ્વારા માર્ગદર્શિત થવું આવશ્યક છે; તે કારણ અને ન્યાયના નિયમો અનુસાર હોવો જોઈએ; અને તે સંબંધિત વિચારણાઓ પર આધારિત હોવો જોઈએ. પ્રયત્ન એ શોધવાનો

હોવો જોઈએ કે યોગ્ય શું છે. વધુમાં, કસ્ટમ્સ અધિનિયમ હેઠળ કાર્યરત સત્તા, જ્યારે તેની કલમ ૧૨૫ દ્વારા પ્રદાન કરાયેલા વિવેકાધિકારનો ઉપયોગ કરે છે, ત્યારે તેણે એવો ઉપયોગ એવી સત્તા પ્રદાન કરવાના આધારમાં રહેલા હેતુની સિદ્ધિમાં સહાયક થાય તે સુનિશ્ચિત કરવું પડે છે. પ્રતિબંધિત માલ અંગે એવો વિવેકાધિકાર નિર્ધારક સત્તાધિકારી પાસે રાખવાના પીછેહઠે રહેલો હેતુ સ્પષ્ટપણે એ છે કે માલને મુક્ત કરવો કે નિરપવાદ જમ કરવો તે અંગે અંતિમ નિર્ણય લેતા પહેલાં તમામ પક્ષ-વિપક્ષનું તોલમાપ કરવામાં આવે. [પરા ૭૯][૪૬૫-એફ-એચ]

૫.૨. એ તો સ્પષ્ટ છે કે કસ્ટમ્સના એડિશનલ કમિશનર (નિર્ણયકારી સત્તા) દ્વારા તા. ૨૮.૦૮.૨૦૨૦ના રોજ પસાર કરાયેલા મૂળ આદેશોને વિવેકાધિકારનો યોગ્ય ઉપયોગ કરીને પસાર કરાયેલા કહી શકાય નહીં. નિર્ણયકારી સત્તાએ કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૨૫(૧)ના પ્રથમ ભાગ મુજબ તેના વિવેકાધિકારમાં પૂર્ણ જમીનો બીજો વિકલ્પ તેને ઉપલબ્ધ હતો કે નહીં તે વિચારવા માટે પણ થંભ્યું નહીં અને જાણે જમીની બદલે દંડની ચુકવણીનો વિકલ્પ આપવો જ પડે એવી રીતે આગળ વધ્યું. નિર્ણયકારી સત્તા દ્વારા કરાયેલો એવો વિવેકાધિકારનો ઉપયોગ, લાગુ પડતા સિદ્ધાંતોના જાગૃત તેમજ સાવચેત અનુસરણ કરતાં, વધુ ધારણાધીન અને ઔપચારિક સ્વરૂપનો હતો. બીજી તરફ, અપીલ સત્તાએ વર્તમાન મામલે પૂર્ણ જમીનો વિકલ્પ જ વિવેકાધિકારનો એકમાત્ર યોગ્ય ઉપયોગ શા માટે હતો તે અંગે વિવિધ કારણો

દર્શાવ્યાં છે. અપીલ સત્તાએ અપીલના આદેશ તા. ૨૪.૧૨.૨૦૨૦માં આપેલા કારણો વિવેકાધિકારના ઉપયોગના સિદ્ધાંતો સાથે સંપૂર્ણપણે સુસંગત છે. [પરા ૮૦][૪૬૬-એ-ડી]

૫.૩. હાલના પ્રકરણોમાં સંબંધિત માલસામાનની આયાતને નિશ્ચિત માત્રાથી વધુ કરવાની પરવાનગી ન આપવાની જે મનાઈ સામેલ હતી, તે માત્ર સાદી મનાઈ નહોતી. તે એક તરફ ખેડૂતોના હિતો અને બીજી તરફ આયાતકારોના હિતો વચ્ચે સંતુલન જાળવવાની આવશ્યકતાઓને ધ્યાને રાખીને નિર્ધારિત કરવામાં આવી હતી. આવા પ્રતિબંધિત માલનો દેશીય બજારમાં કોઈપણ પ્રવાહ દેશની બજાર અર્થવ્યવસ્થા પર ગંભીર અસર કરનાર છે. અગાઉના વર્ષે અંતરિમ આદેશોના આડશ હેઠળ થયેલી આવી અયોગ્ય આયાતોના અનુક્રમિક પ્રભાવ અંગે આ અદાલતે એગ્રીકાસમાં પૂરતી નોંધ લીધી હતી. આ અદાલતે એ પણ ઠરાવ્યું હતું કે આ આયાતો સદભાવપૂર્વકની નહોતી અને આયાતકારોએ તે માત્ર પોતાના વ્યક્તિગત લાભ માટે જ કરી હતી. [પેરા ૮૧][૪૬૬-ડી-એફ]

૬. મુદ્દાનો સાર અને તાત્પર્ય એ છે કે, પ્રશ્નાધીન આયાતોના સંદર્ભમાં, અયોગ્ય આયાત કરનાર આયાતકારોના વ્યક્તિગત હિતો રાષ્ટ્રીય અર્થતંત્રના હિતો સામે, અને વિશેષ કરીને ખેડૂતોના હિતો સામે, વિરુદ્ધ રીતે ઉભા થાય છે. માત્ર આ પરિબળ જ એ નિર્ધારિત કરવા માટે પૂરતું છે કે આવા મુદ્દાઓમાં વિવેકાધિકાર કઈ દિશામાં ઉપયોગમાં લેવો જોઈએ. જ્યારે આયાતકારોના

વ્યક્તિગત વ્યાપારી હિતો અને જાહેર હિત વચ્ચે અથડામણ થાય, ત્યારે પૂર્વવર્તીને, સ્વાભાવિક રીતે, ઉત્તરવર્તીને પ્રાધાન્ય આપવું પડે. વધુમાં, જો અતિરિક્ત પ્રમાણમાં અયોગ્ય રીતે આયાત કરાયેલ વટાણા/કઠોળને દેશના બજારમાં પ્રવેશ કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવે, તો સૂચનાઓનો સમગ્ર હેતુ નિષ્ફળ થઈ જાય. વર્તમાન સ્વરૂપના કેસોમાં, જેમાં રાષ્ટ્રીય અર્થતંત્ર પર દૂરગામી અસર સંકળાયેલી હોય, ત્યાં એવો વિવેકાધિકાર માત્ર તે કઠિનાઈના સંદર્ભમાં જ ઉપયોગમાં લઈ શકાય નહીં, જેનો ઉલ્લેખ એવા આયાતકારોએ કર્યો હોય કે જેમણે માત્ર પોતાના વ્યક્તિગત લાભ માટે આવી અયોગ્ય આયાતો કરી હતી. પ્રશ્નાધીન આયાતો કાયદાભંગના દોષોથી, તેમજ સદ્ભાવનાના અભાવથી, દૂષિત છે અને વિવેકાધિકારનો એકમાત્ર યોગ્ય ઉપયોગ સંપૂર્ણ જમી કરવાનો અને આ કલંકિત માલ ભારતીય બજારોમાં પ્રવેશ ન કરે તેની ખાતરી કરવાનો જ રહેશે. આવા આયાતકારો પર દંડ લાદવો; અને ખાસ કરીને જેમને માલનો કંઈક ભાગ મુક્ત કરાવવામાં સફળતા મળી હોય તેઓ પર વધુ કડક દંડ લાદવો, નિઃસંદેહ રીતે, યોગ્ય છે. [પરા ૮૨][૪૬૬-એફ-એચ; ૪૬૭-એ-બી]

૭. હાલના કેસના તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓમાં, વિવેકાધિકારનો ઉપયોગ માત્ર સંપૂર્ણ જમી સાથે દંડ આદાય કરવાની દિશામાં જ થઈ શકતો હતો. વધુમાં વધુ, આયાતકારોને પુનઃનિકાસનો વિકલ્પ આપી શકાય અને તે પણ મુક્તિ દંડની ચુકવણી કરીને તથા અન્ય કાનૂની ફરજોનું પાલન કર્યા બાદ જ. મૂળ

આદેશો તા. ૨૮.૦૮.૨૦૨૦ મંજૂર કરી શકાય નહીં. આવશ્યક અનુસંગરૂપે, અપીલના આદેશો તા. ૨૪.૧૨.૨૦૨૦ મંજૂર કરવામાં આવવા યોગ્ય છે. [ફકરા ૮૪ અને ૮૫][૪૬૭-જી-એચ; ૪૬૮-એ-બી]

આયાતકારો દ્વારા ન્યાયસંગતતાનો આશ્રય

૮. આયાતકારોના વતી સમતાના સિદ્ધાંતનો આશ્રય લેતી વિવિધ રજૂઆતો કરવામાં આવી હતી અને તે રજૂઆતમાં જણાવાયું હતું કે તેઓ પહેલેથી જ ભારે નુકસાન ભોગવી ચૂક્યા છે અને વિષયવસ્તુ માલનો પુનઃનિકાસ પણ વ્યવહારુ વિકલ્પ નથી. તેમ છતાં, સમતાના નામે આ આયાતકારો કોઈ શિથિલતા દાવો કરી શકતા નથી. હકીકતમાં, આ અદાલતે એગ્રીકાસ મામલામાં સદ્ભાવપૂર્વક થયેલી આયાતોના દાવાને વિશિષ્ટ રીતે નકારી કાઢ્યો હોવાથી, આ બાબતોમાં સમતાના સિદ્ધાંતનો કોઈપણ આશ્રય અન્યથા પણ સંપૂર્ણપણે બહાર ઠરે છે. એક વખત આ અદાલત એ નિષ્કર્ષે પહોંચી જાય કે કોઈ નિર્ધારિત કૃત્યમાં સદ્ભાવનો અભાવ છે, તો તે કૃત્યના કર્તા તે જ કૃત્ય સંબંધે સમતાના આધારે કોઈ રાહત દાવો કરી શકતા નથી. દાવેદારમાં સદ્ભાવનો અભાવ અને તેના સમતાના દાવા પરસ્પર અસંગત છે અને બંને સાથે-સાથે ટકી શકતા નથી. [પરા ૮૬, ૮૬.૧][૪૬૮-બી-ઈ]

કાયદેસર અપીલ માટે મુદ્દાઓ ખુલ્લા રાખવા અંગેની પ્રાર્થના

૯. આયાતકારો માટે સીઈએસટીએટી સમક્ષ વધુ વૈધાનિક અપીલ કરવાની તક ખુલ્લી રાખવા માટે પ્રાર્થના કરવામાં આવી હતી. સામાન્ય

પરિસ્થિતિઓમાં આવી પ્રાર્થના અંગે કોઈ મુશ્કેલી ન હોત; પરંતુ પૃષ્ઠભૂમિ અને સંબંધિત પરિસ્થિતિઓને ધ્યાનમાં લેતા, વધુ વાદવિવાદના ચક્કરો માટે કોઈપણ મુક્તિ, ઓછામાં ઓછું પ્રતિવાદીઓના સંબંધમાં, આપવાની જરૂરિયાત નથી; અને મામલાઓને અંતિમતા આપવી જોઈએ. તારીખ ૨૪.૧૨.૨૦૨૦ના અપીલમાં પસાર થયેલા આદેશો વિરુદ્ધ અપીલ દાખલ કરવા માટેની કોઈ પ્રાર્થના મંજૂર કરવા માટે કોઈ કારણ નથી.[પરિચ્છેદો ૮૭, ૮૦][૪૬૮-એચ; ૪૬૯-એ; ૪૭૦-એ-બી]

સંજોગવશાત્: અસ્થાયી રાહત મંજૂર કરવા અથવા નકારવા સંબંધિત સિદ્ધાંતો

૧૦.૧. હાલના વિવાદનું મૂળ કારણ સંબંધિત અધિસૂચનાઓમાં એટલું નહોતું જેટલું રાજસ્થાન વડી અદાલત, જયપુર ખંડપીઠ દ્વારા પારિત કરાયેલા વચગાળાના આદેશોમાં હતું. આવા વચગાળાના આદેશોના આવરણ હેઠળ જ આયાતકારોએ આયાત વ્યવહારો હાથ ધરવાની હિંમત કરી, જેના પરિણામે અધિસૂચનાઓ દ્વારા અનુમતિ અપાયેલ માત્રાથી વધુ વટાણા/કઠોળનો જથ્થો ભારતીય બંદરો પર પહોંચી ગયો. હાલના કેસોમાં નોંધાયું છે તેમ, આવી રીતે આયાત કરાયેલ માલમાંથી કેટલોક માલ મુક્ત કરવામાં આવ્યો હતો અને કમિશનર (અપીલો) એ તે પાસાને પૂર્ણ થયેલ હકીકત તરીકે સ્વીકારવો પડ્યો હતો. એગ્રીકાસમાં આ અદાલતે જે ઠરાવ્યું છે તથા વધુમાં આ ચુકાદામાં જે ઠરાવવામાં આવ્યું છે તે મુજબ, સંબંધિત માલ ભારતીય બજારમાં ભળી જવો

જોઈએ નહોતો. આવું ભળી જવું, સ્પષ્ટપણે, કૃષિ બજાર અર્થતંત્ર પર પ્રતિકૂળ અસર કરે છે અને ભારત સરકારની નીતિને નિષ્ફળ બનાવે છે. પરિસ્થિતિની આ સ્થિતિ ટાળી શકાય તેવી હતી; અને ટાળી શકાત, જો વચગાળાના આદેશો પારિત કરતા પહેલાં, સંબંધિત અદાલતોએ આવા વચગાળાના આદેશોના પરિણામો અને અસર પર વિચાર કરવા માટે વિરામ લીધો હોત, કારણ કે તે આદેશો તમામ વ્યવહારુ હેતુઓ માટે ફરજિયાત મનાઈદુકમ તરીકે કાર્ય કરવાના હતા, જેના કારણે અપીલકર્તાઓ માલને ભારતીય બંદરો સુધી પહોંચવા દેવા માટે બંધાયેલા હતા, ભલે અધિસૂચનાઓ આવી કોઈ આચાતને પ્રતિબંધિત કરતી હોય. વચગાળાની રાહત મંજૂર કરવી એ વિવેકાધિકારનો વિષય હોવા છતાં, એવો વિવેક ન્યાયસંગત રીતે અને સંબંધિત પરિબળોની યોગ્ય નોંધ લઈને જ વાપરવો જરૂરી છે. [પરા ૯૧, ૯૧.૧][૪૭૦-બી-એફ]

૧૦.૨. અંતરિમ રાહત મંજૂર કરવાની બાબતોમાં, માત્ર દાવેદારના પક્ષે પ્રાથમિક દષ્ટિએ કેસ અસ્તિત્વમાં છે તે અંગે અદાલતનું સંતોષ પૂરતું નથી. અન્ય તત્વો, અર્થાત્, અનુકૂળતાનું સંતુલન અને અપુરવનીય નુકસાન થવાની સંભાવના, ખાલી ઔપચારિકતા નથી અને તેમનું પોતાનું પ્રાસંગિક મહત્વ છે; અને અંતરિમ રાહતની બાબતમાં પોતાની વિવેકશક્તિનો ઉપયોગ કરતી વખતે તથા કોઈ વિશિષ્ટ માર્ગ અપનાવતા, અદાલતે અન્યાયના જોખમનું તોલમાપ કરવું જરૂરી છે, જો અંતે મુખ્ય મામલાનો નિર્ણય, અંતરિમ રાહત મંજૂર કરતી

અથવા ઈનકાર કરતી વેળાએ અપનાવવામાં આવેલા માર્ગના વિરોધમાં જાય તો.

[ફકરો ૯૨][૪૭૦-જી-એચ; ૪૭૧-એ]

૧૦.૩. વર્તમાન કેસોમાં પ્રારંભિક તબક્કે ધ્યાનમાં લેવો જરૂરી એવા સરળ પ્રશ્નોમાંનો એક પ્રશ્ન એવો હતો કે જો અંતરિમ રાહત નકારવામાં આવે અને પછી અંતે રિટ અરજીઓમાં આચાતકારો (રિટ અરજદારો) સફળ થાય, તો શું તેઓને અપૂરણીય હાનિ સહન કરવી પડવાની સ ભાવના હતી કે નહીં. આ પ્રશ્નનો સીધો જવાબ આપવાથી સ્પષ્ટ થઈ જાત કે તેમની હાનિ, જો કદી હોય તો, કેટલાંક નફાના ગુકસાનની જ હોય, જે હંમેશા નાણાકીય પરિમાણોમાં માપી શકાય તેવી છે અને સામાન્ય રીતે તેને અપૂરણીય હાનિ ગણાવી શકાય નહીં. બીજો એક સરળ પરંતુ સપ્રસંગ પ્રશ્ન સુવિધાના સંતુલનના તત્વ સંબંધિત હોઈ શક્યો હોત; અને તેનો સરળ જવાબ આપવાથી પણ વધુમાં વધુ એટલું જ પ્રગટ થાત કે પ્રશ્નાધીન સૂચનાઓને કારણે આચાતકારોને થનાર અસુવિધા, સૂચનાઓના અમલ પર સ્થિતિ આપવામાં આવે અને પરિણામે ભારતમાં બજારોમાં ઉક્ત આચાત કરેલા વટાણા/કઠોળની અતિરિક્ત માત્રા છલકાઈ જવા દેવામાં આવે તેવી સ્થિતિમાં અપીલકર્તાઓને થનારી અસુવિધા કરતાં ઘણું ઓછું હતું (જેનો અંતિમ પ્રભાવ રાષ્ટ્રીય હિત પર પડવાનો હતો).

[ફકરો ૯૩][૪૭૨-ઈ-જી]

૧૦.૪. હકીકતમાં, અગાઉના વર્ષોમાં પસાર કરાયેલા સ્થિતિ આદેશોના પ્રતિકૂલ પ્રભાવ અંગે આ અદાલતે એગ્રિકાસ માં યોગ્ય રીતે નોંધ

લીધી હતી; અને દુર્ભાગ્યવશ, ૨૯.૦૩.૨૦૧૯ તારીખની સૂચનાઓના સંદર્ભમાં પસાર કરાયેલા અંતરિમ આદેશોના આવરણ હેઠળ કરવામાં આવેલી આયાતોના કારણે બજારો ઉપર ઓછા-વત્તા એ જ પ્રકારના પ્રતિકૂળ પરિણામો મંડરાઈ રહ્યા હતા. જો રિટ અરજીઓમાં અંતરિમ રાહત માટે કરવામાં આવેલી પ્રાર્થનાઓનો વિચાર કરતી વખતે સુવિધાના સંતુલન અને અપૂરણીય હાનિ સંબંધિત મહત્વના પરિબલોને ધ્યાનમાં લેવામાં આવ્યા હોત, તો આવી સ્થિતિ સર્જવાની શક્યતા ન હતી. આ અદાલતે એગ્રિકાસ માં સ્પષ્ટ અને નિર્વિવાદ શબ્દોમાં જાહેર કર્યું હતું કે અંતરિમ આદેશોના આવરણ હેઠળ આયાતો કરતા આયાતકારો કોઈ સદ્ભાવનાપૂર્ણ માન્યતા હેઠળ કાર્ય કરતા હતા એવું કહી શકાય નહિ; અને તેમને કાયદા મુજબના પરિણામોનો સામનો કરવો પડશે. બળજબરીવશ ફરીથી દોહરાવવું પડે છે કે આ તમામ પરિસ્થિતિ ટાળી શકાય તેવી હતી, જો આ મુદ્દાઓમાં કોઈપણ અંતરિમ રાહત મંજૂર કરતા પહેલાં તેના પ્રભાવો ધ્યાનમાં લેવામાં આવ્યા હોત. [ફકરો ૯૪][૪૭૨-એચ;૪૭૩-એ-બી]

સારાંશ

૧૧. પ્રશ્નાધીન માલ સંપૂર્ણ જમી માટે જવાબદાર ઠરે છે, પરંતુ જરૂરી રિડેમ્પશન ફાઇનની ચુકવણી પર અને આયાતકર્તા દ્વારા અન્ય વૈધાનિક ફરજોનું પાલન કરવામાં આવે તે શરતે, પુનઃનિકાસ કરવાની મંજૂરી આપવાના શિથિલીકરણ સાથે. પ્રતિવાદી- આયાતકર્તાઓ ગેરરીતિપૂર્ણ આયાતો માટે

તેમજ વર્તમાન વાદવિવાદ માટે જવાબદાર હોવા લીધે, અન્ય પરિણામોથી વિતરેક, તેમને વધુ ભારરૂપ ખર્ચથી પણ બોજાયેલા કરવાનું યોગ્ય છે. પ્રતિવાદી- આયાતકર્તાઓ આ વાદવિવાદનો ખર્ચ અપીલકર્તાઓને રૂ. ૨,૦૦,૦૦૦/- (રૂપિયા બે લાખ) પ્રત્યેક મુજબ ચૂકવશે. [પરિણેદ ૯૬, ૯૯][૪૭૩-ડી-ઈ; ૪૭૪-ડી]

કસ્ટમ્સ કમિશનર વિ. અતુલ ઓટોમેશન્સ પ્રાઇવેટ લિમિટેડ, (૨૦૧૯) ૩

એસ.સી.સી. ૫૩૯ – લાગુ પડતો નથી એમ ઠરાવવામાં આવ્યું.

હારગોવિંદ દાસ કે. જોશી અને અન્ય વિ. કસ્ટમ્સના કલેક્ટર અને અન્ય,

(૧૯૮૭) ૨ એસ.સી.સી. ૨૩૦ – સ્પષ્ટ કરવામાં આવ્યું.

કસ્ટમ્સ કમિશનર (આયાત), મુંબઈ વિ. ફિનેસ ક્રિએશન ઇન્ક., (૨૦૦૯)

૨૪૮ ઈ.એલ.ટી. ૧૨૨ – ભિન્ન ઠરાવવામાં આવેલ.

ભારત સંઘ અને અન્ય વિ. એગ્રીકાસ એલએલપી અને અન્ય, ૨૦૨૦

એસસીસી ઓનલાઈન એસસી ૬૭૫ – આધાર રાખવામાં આવ્યો.

ગાર્ડ વૂલન મિલ્સ (પી) લિ. વિ. એડિશનલ કલેક્ટર ઓફ કસ્ટમ્સ, ન્યૂ

દિલ્હી, (૧૯૯૯) ૯ એસસીસી ૧૭૫; સંત રાજ અને અન્ય એક વિ.

ઓ.પી. સિંગલા અને અન્ય એક, (૧૯૮૫) ૨ એસસીસી ૩૪૯ : [

૧૯૮૫] ૩ એસસીઆર ૬૨૩; રિલાયન્સ એરપોર્ટ ડેવલપર્સ (પી) લિ.

વિ. એરપોર્ટ્સ ઓથોરિટી ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય, (૨૦૦૬) ૧૦

એસસીસી ૧ : [૨૦૦૬] ૮ સપિલ. એસસીઆર ૩૯; શેખ મોહદ. ઓમર

વિ. કલેક્ટર ઓફ કસ્ટમ્સ, કલકત્તા અને અન્ય: (૧૯૭૦) ૨ એસસીસી
 ૭૨૮ : [૧૯૭૧] ૨ એસસીઆર ૩૫; કમિશનર ઓફ કસ્ટમ્સ, ન્યૂ
 દિલ્હી વિ. બ્રૂક્સ ઇન્ટરનેશનલ અને અન્ય: (૨૦૦૭) ૧૦ એસસીસી
 ૩૯૬ : [૨૦૦૭] ૭ એસસીઆર ૭૯૧; ઓમ પ્રકાશ ભાટિયા વિ.
 કમિશનર ઓફ કસ્ટમ્સ, દિલ્હી: (૨૦૦૩) ૪ એસસીસી ૧૬૧ :[૨૦૦૩]
 ૧ સપ્લિ. એસસીઆર ૪૧૨; પી.ટી.આર. એક્સપોર્ટ્સ (મદ્રાસ) પ્રા. લિ.
 અને અન્ય વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય, (૧૯૯૬) ૫
 એસસીસી ૨૬૮ : [૧૯૯૬] ૨ સપ્લિ. એસસીઆર ૬૬૨ ; એસ.બી.
 ઇન્ટરનેશનલ લિ. અને અન્ય વિ. અસિસ્ટન્ટ ડિરેક્ટર જનરલ ઓફ ફોરેન
 ટ્રેડ અને અન્ય, (૧૯૯૬) ૨ એસસીસી ૪૩૯ : [૧૯૯૬] ૧ એસસીઆર
 ૯૧૦; શ્રી અંમન ઢલ મિલ વિ. કમિશનર ઓફ કસ્ટમ્સ, (૨૦૨૧)
 એસસીસી ઓનલાઈન કેર ૩૬૨; યુ.પી. સ્ટેટ રોડ ટ્રાન્સપોર્ટ કોર્પોરેશન
 અને અન્ય એક વિ. મોહદ. ઇસ્માઈલ અને અન્ય, (૧૯૯૧) ૩ એસસીસી
 ૨૩૯ : [૧૯૯૧] ૨ એસસીઆર ૨૭૪; અસિસ્ટન્ટ કમિશનર (સીટી)
 એલટીયુ, કાકીનાડા અને અન્ય વિ. ગ્લેક્સો સ્મિથ ક્લાઈન કન્ઝ્યૂમર
 હેલ્થ કેર લિમિટેડ, ૨૦૨૦ એસસીસી ઓનલાઈન એસસી ૪૪૦ અને
 દોરાબ કાવાસજી વોર્ડન વિ. ફૂમી સોરાબ વોર્ડન અને અન્ય, (૧૯૯૦) ૨
 એસસીસી ૧૧૭ : [૧૯૯૦] ૧ એસસીઆર ૩૩૨ – સંદર્ભિત.

હોરાઈઝન ફેરો એલોયસ પ્રા. લિ. તથા અન્ય વિ. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા તથા

અન્ય, (૨૦૧૬) ૩૪૦ ઈ.એલ.ટી. ૨૭ – ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો.

રોઅવર ઇન્ટરનેશનલ લિ. અને અન્ય વિ. કેનન ફિલ્મ સેલ્સ લિ.,

[૧૯૮૬] ૩ ઓલ ઈ.આર. ૭૭૨ – સંદર્ભિત.

ચુકાદા-કાનૂન સંદર્ભ

(૧૯૯૯) ૯ એસસીસી ૧૭૫ નો પરિચ્છેદ ૩૮.૨ માં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે

[૧૯૮૫] ૩ એસસીઆર ૬૨૩ નો પરિચ્છેદ ૩૮.૨ માં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો

છે [૨૦૦૬] ૮ સપ્લ. એસસીઆર ૩૯ નો પરિચ્છેદ ૩૮.૨ માં ઉલ્લેખ કરવામાં

આવ્યો છે [૧૯૭૧] ૨ એસસીઆર ૩૫ નો પરિચ્છેદ ૪૪.૨ માં ઉલ્લેખ કરવામાં

આવ્યો છે [૨૦૦૭] ૭ એસસીઆર ૭૯૧ નો પરિચ્છેદ ૪૪.૨ માં ઉલ્લેખ

કરવામાં આવ્યો છે

[૨૦૦૩] ૧ સપ્લ. એસ.સી.આર. ૪૧૨ નો પરા ૪૪.૨ માં ઉલ્લેખ કરવામાં

આવ્યો.[૧૯૯૬] ૨ સપ્લ. એસ.સી.આર. ૬૬૨ નો પરા ૪૪.૩ માં ઉલ્લેખ

કરવામાં આવ્યો.[૧૯૯૬] ૧ એસ.સી.આર. ૯૧૦ નો પરા ૪૪.૩ માં ઉલ્લેખ

કરવામાં આવ્યો.

(૨૦૧૯) ૩ એસ.સી.સી. ૫૩૯, અનુપયોગી માનવામાં આવેલો, પરા

૪૪.૬

(૧૯૮૭) ૨ એસસીસી ૨૩૦ નું સ્પષ્ટીકરણ પેરા ૪૫.૬

[૧૯૮૧] ૨ એસસીઆર ૨૭૪ નો પેરા ૪૭.૧.૨ માં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો

[૧૯૮૦] ૧ એસસીઆર ૩૩૨ નો પેરા ૮૨.૧ માં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો

નાગરિક અપીલી અધિકારક્ષેત્ર : નાગરિક અપીલ નં. ૨૨૧૭-૧૮ ઓફ

૨૦૨૧.

બોમ્બે સ્થિત ન્યાયપ્રશાસનની વડી અદાલતના ૨૦૨૦ ની રિટ અરજી
ક્રમાંક ૩૫૦૨-૩૫૦૩ માં તા. ૧૫.૧૦.૨૦૨૦ ના ચુકાદા અને આદેશમાંથી.

સાથે

નાગરિક અપીલ ક્રમાંક ૨૨૧૮ ઓફ ૨૦૨૧.

એન. વેંકટરામન, એ.એસ.જી., સુશ્રી બી. સુનિતા રાવ, વી. ચંદ્ર શેકરા
ભારથી, લિઝ મેથ્યુ, મુકેશ કુમાર મરોરિયા, બી. કૃષ્ણ પ્રસાદ, બી.

વી. બલારામ દાસ, અપીલકર્તાઓ તરફથી વકીલો.

રંજિત કુમાર, નીરજ કિશન કૌલ, વરિષ્ઠ વકીલો, સંજય બંસલ, સુશ્રી
સ્વાતિ બંસલ, સુશ્રી વૈશાલી ગુપ્તા, જી. કે. બંસલ, સુજય કંટાવાલા, સમશેર
ગરુડ, સંદીપ સુધાકર દેશમુખ, સુશ્રી જુહી વાલિયા, બડી એ રંગનાધન, એ.
વી. રંગમ, અનિમેષ કુમાર, અનંથ નારાયણ એમ. જી., વી. સી. શુક્લા,
અંબુજ દીક્ષિત, ઋષભ પ્રસાદ, સુજિત ઘોષ, નિશાંત કુમાર, સુશ્રી ઉત્કર્ષા
શર્મા, નીરજ શેખર, પ્રતિવાદીઓ તરફથી વકીલો.

અદાલતનો ચુકાદો નીચે મુજબ પ્રસ્તુત કરવામાં આવ્યો હતો

દિનેશ મહેશ્વરી, ન્યાયમૂર્તિશ્રીઓ

વિષયસૂચિ*

પ્રારંભિક અને સંક્ષિપ્ત રૂપરેખા

..... ૨ પક્ષકારો અને આ બાબતમાં
તેમના અનુરૂપ હિતો.....૧૦ સંબંધિત તથ્યાત્મક પાસાઓ અને
પૃષ્ઠભૂમિ.....૧૪ એગ્રીકાસ અંગે આ અદાલતનો તા.
૨૬.૦૮.૨૦૨૦ નો ચુકાદો..... ૨૦*વિષયસૂચી મૂળ ચુકાદા મુજબ
છે.

મૂળ આદેશો તારીખ ૨૮.૦૮.૨૦૨૦: નિર્ધારક

પ્રાધિકરણ રિડેમ્પશન ફાઇનના ચુકવણાં પર માલ મુક્ત કરવાની મંજૂરી આપે છે

દંડ.....

.....૨૬ મૂળ આદેશોના તાત્કાલિક

અનુસરણો.....૩૧ તા. ૧૫.૧૦.૨૦૨૦નો આદેશ

અને તેમાં થયેલ સુધારો તા.

૦૮.૧૨. ૨૦૨૦: વડી અદાલત મુક્તિ માટે પરમાદેશ જારી કરે છે

માલના.....

....૩૯ અપીલીય સત્તાધિકારી દ્વારા તારીખ ૨૪.૧૨.૨૦૨૦ના આદેશો:

મૂળ આદેશો રદ કરવામાં આવ્યા તથા દંડમાં વધારો કરવામાં આવ્યો.....૪૮	વડી અદાલતમાં વધુ એક ચક્ર: આદેશ-ઈન-
વડી અદાલત દ્વારા તા. ૨૪.૧૨.૨૦૨૦ની અપીલ અને સ્થિતિ આદેશ તારીખ	
૦૫.૦૧.૨૦૨૧.....	
.૫૬	પ્રતિસ્પર્ધા
રજૂઆતો.....	૫૯
નિર્ધારણ	માટેના
મુદ્દાઓ.....૭૭	વડી
અદાલતે પસાર કરેલા આદેશોની કાયદેસરતા અને માન્યતા..૭૮	શું
પ્રશ્નાસ્પદ માલ ‘પ્રતિબંધિત માલ’નો છે	
શ્રેણી?.....	
.૯૦	શું પ્રશ્નમાં રહેલા માલ સંપૂર્ણ માટે જવાબદાર છે
જસી?.....૯૯	
આયાતકારો દ્વારા સમતા સિદ્ધાંતનો આશ્રય	
લેવું.....૧૧૫	કાયદેસરની અપીલ માટે પ્રશ્નો
ખુદ્દા રાખવાની પ્રાર્થના.....૧૧૬	અનુસંગિક રીતે: મંજૂરી આપવાના
અથવા નકારવાના સંબંધિત સિદ્ધાંતોનું	

વચગાળાની

રાહત.....૧૧૮

સારાંશ.....૧

૨૨ નિષ્કર્ષો અને

નિર્દેશો.....૧૨૩ પ્રાથમિક અને

સંક્ષિપ્ત રૂપરેખા

૧. પરવાનગી મંજૂર કરવામાં આવે છે.

૨. અપીલોના આ સમૂહમાં, ભારત સંઘ અને કસ્ટમ્સ સાથે સંબંધિત સત્તાધિકારીઓએ અનુક્રમે વડી અદાલત ઓફ જ્યુડિકેયર એટ બોમ્બે દ્વારા રિટ અરજી (એલ) નં. ૩૫૦૨-૩૫૦૩/૨૦૨૦ અને રિટ અરજી (એસટી) નં. ૨૪/૨૦૨૧ માં પસાર કરાયેલા તારીખ ૧૫.૧૦.૨૦૨૦ અને ૦૫.૦૧.૨૦૨૧ ના આદેશોને પડકાર્યા છે. અપીલકર્તાઓને મુખ્યત્વે તે બાબતે વ્યથા છે કે વડી અદાલતે ખાનગી પ્રતિવાદીઓ દ્વારા આચાર કરાયેલા માલને મુક્ત કરવાની દિશામાં મુંબઈ, ગ્રુપ-૧ ના એડિશનલ કમિશનર ઓફ કસ્ટમ્સ દ્વારા તારીખ ૨૮.૦૮.૨૦૨૦ ના રોજ પસાર કરાયેલા મૂળ આદેશોના પાલન માટે દિશાનિર્દેશો આપ્યા છે, જ્યારે વિવાદિત માલ, અપીલકર્તાઓના કહેવા મુજબ, સંપૂર્ણ જમી માટે જવાબદાર છે.

૨.૧. હાલની અપીલોનો વિષયવિસ્તાર, જેમાં અનેક મુદ્દાઓ તથા પૃષ્ઠભૂમિના કેટલાંક પાસાઓ સંકળાયેલા છે, તેને ધ્યાનમાં લેતા, પ્રારંભે આ મામલાનો સંક્ષિપ્ત રૂપરેખા અને સારાંશ રજૂ કરવો ઉપયુક્ત રહેશે.

૩. વર્તમાન વિવાદનું મૂળ કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા વિદેશી વેપાર (વિકાસ અને વિનિયમાન) અધિનિયમ, ૧૯૯૨૨ હેઠળ જારી કરાયેલ સૂચનાઓમાં તેમજ તેના અનુસંધાને વિદેશી વેપારના મહાનિદેશાલય૩ દ્વારા જારી કરાયેલ વેપાર સૂચનાઓમાં આવેલું છે, જેઓ દ્વારા અમુક બીન્સ, વટાણા અને કઠોળની આયાત પર પ્રતિબંધ મૂકવા માટે જોગવાઈઓ કરવામાં આવી હતી.

૩.૧. અગાઉના વર્ષોમાં, આવા અધિસૂચનો અને વેપાર સૂચનાઓને વિવિધ વડી અદાલતો સમક્ષ રિટ અરજીઓ દ્વારા પડકારવામાં આવી હતી, જેમાં વિવિધ વચગાળાના આદેશો આપવામાં આવ્યા હતા અને આયાતકારોએ આવા વચગાળાના આદેશોના બળ પર વિવિધ આયાતો અમલમાં મૂકી હતી. જોકે, ઉક્ત રિટ અરજીઓ અંતે વડી અદાલતો દ્વારા ફગાવી દેવામાં આવી હતી અને અપીલ માટે વિશેષ પરવાનગી માંગતી એક અરજી પણ આ અદાલત દ્વારા ફગાવી દેવામાં આવી હતી. ત્યારબાદના વર્ષમાં, અમુક પ્રકારના બીન્સ, વટાણા અને કઠોળની આયાત પર પ્રતિબંધ સંબંધિત સમાન અધિસૂચનો અને વેપાર સૂચના જારી કરવામાં આવ્યા, જેને ફરીથી વિવિધ વડી અદાલતોમાં પડકારવામાં આવ્યા અને, ભૂતકાળમાં અન્ય વડી અદાલતો દ્વારા સમાન પડકાર નામંજૂર કરવામાં આવ્યો હોવા છતાં, ફરીથી વિવિધ

વચગાળાના આદેશો આપવામાં આવ્યા; અને આયાતકારોએ ફરીથી આવા વચગાળાના આદેશોના આવરણ હેઠળ વિવિધ આયાતો અમલમાં મૂકી.

૩.૨. વિવિધ વડી અદાલતોમાં આવી પડકારાત્મક અરજીઓ અને અંતરિમ આદેશોની પરિસ્થિતિમાં, ભારત સંઘે વિવિધ સ્થાનાંતરણ અરજીઓ દાખલ કરી, અને સમાન વિષયવસ્તુને સંબંધિત પ્રકરણોને આ અદાલતમાં સ્થાનાંતરિત કરવાની માંગણી કરી. વિવાદના સ્વરૂપ અને આસપાસના પરિબલોને ધ્યાનમાં રાખીને, આ ૧ ૧૫.૧૦.૨૦૨૦ના રોજનો આદેશ, રિટ પિટિશન (એલ) નં. ૨૦૨૦ની ૩૫૦૨ માં આઈ.એ. (એલ) નં. ૨૦૨૦ની ૫૭૩૫ માં ૦૯.૧૨.૨૦૨૦ના રોજના ફેરફારના આદેશ સાથે વાંચવાનો છે.

૨ આ પછી તેને ‘એક્ઝીક્યુટીવ અધિનિયમ’ તરીકે પણ ઓળખવામાં આવે છે.

૩ હવેથી સંક્ષેપમાં ‘ડી.જી.એક્ઝ.ટી.’ તરીકે પણ ઉલ્લેખિત કરવામાં આવે છે.

અદાલતે વિવાદિત અધિસૂચનાઓ અને પ્રશ્નાધીન વેપાર સૂચનાને પડકાર અંગે અંતિમ રીતે નિર્ણય કરવા માટે મુદ્દાઓને ગુણદોષના આધારે સાંભળ્યા હતા. તેના પરિણામે, યુનિયન ઑફ ઈન્ડિયા અને અન્યના મામલામાં આ અદાલત દ્વારા તા. ૨૬.૦૮.૨૦૨૦નો ચુકાદો આપવામાં આવ્યો.

વિ. એગ્રીકાસ એલએલપી અને અન્ય .૪ કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા જારી કરાયેલ તા. ૨૯.૦૩.૨૦૧૯ની એવી અધિસૂચનાઓને તેમજ ડીજીએક્ઝીટી દ્વારા જારી કરાયેલ અનુસંગિક વેપાર સૂચના તા. ૧૬.૦૪.૨૦૧૯ને યથાવત્ રાખતા.

૩.૩. ઉક્ત તા. ૨૬.૦૮.૨૦૨૦ ના ચુકાદામાં, આ અદાલતે, અન્ય નિષ્કર્ષો ઉપરાંત, એવું ઠરાવ્યું હતું કે આચાતકારોએ વચગાળાના આદેશોના આવરણ હેઠળ આચાતો કરતી વખતે કોઈ સદ્ભાવપૂર્ણ માન્યતા હેઠળ કાર્ય કર્યું હતું એવું કહી શકાય નહીં; અને તેમને કાયદા મુજબના પરિણામોનો સામનો કરવો પડશે. રિટ અરજીઓ ફગાવતાં, આ અદાલતે ઠરાવ્યું હતું કે વચગાળાના આદેશો પર આધાર રાખીને કરવામાં આવેલી આચાતો ઉક્ત સૂચનાઓ અને એફટીડીઆર અધિનિયમ હેઠળ જારી કરાયેલ વેપાર સૂચનાના વિરુદ્ધ હતી; અને તેમનો નિકાલ કસ્ટમ્સ અધિનિયમ, ૧૯૬૨ ની જોગવાઈઓ મુજબ કરવામાં આવશે. તેમ છતાં, આ ચુકાદાથી પણ વિવાદવહિવટનો અંત આવ્યો નથી અને આ નિર્ણય પછી બનેલી ઘટનાઓના પરિણામે વર્તમાન અપીલો ઉદ્ભવી છે.

૪. આ અદાલતના તા. ૨૬.૦૮.૨૦૨૦ના નિર્ણય પછી તરત જ, આ અપીલોની ખાનગી પ્રતિવાદી સંસ્થાઓ, મેસર્સ રાજ ગ્રો ઇમ્પેક્સ એલએલપી અને મેસર્સ હરિહર કલેક્શન્સ, જેઓના ઉક્ત અધિસૂચનાઓ હેઠળ આવતાં આચાતી માલ મુક્ત કરવામાં આવ્યા નહોતા, તેમણે ચુકાદાના એ જ દિવસે, એટલે કે તા. ૨૬.૦૮.૨૦૨૦એ, કસ્ટમ્સના એડિશનલ કમિશનર, ગ્રુપ-૧, મુંબઈફને અલગ-અલગ પ્રતિવેદનો પાઠવી, કારણ દર્શાવો નોટિસોમાંથી મુક્તિ આપવા તથા તાત્કાલિક વ્યક્તિગત સુનાવણી આપવા વિનંતી કરી હતી. નિર્ણયકારી પ્રાધિકારીએ તેમના કેસોને પ્રાધાન્યથી હાથ ધર્યા અને તેના લગભગ સમાન મૂળ આદેશો તા. ૨૮.૦૮.૨૦૨૦ દ્વારા, જમી કરવાનો આદેશ કરતાં

કરતાં, આયાતકારોને કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૨૫(૧) હેઠળ જમીની બદલે દંડની રકમ ચૂકવીને પ્રશ્નાસ્પદ માલ છોડાવી લેવાનો વિકલ્પ આપ્યો હતો. નિર્ણયકારી પ્રાધિકારીએ આ રીતે આપેલા આદેશોના અનુસંધાનમાં, આયાતકારોએ કસ્ટમ્સ શુલ્ક, મુક્તિ દંડ અને દંડરકમ તરફે કેટલીક ચુકવણીઓ કરી અને આઉટ ઓફ ચાર્જ મેળવ્યો; તેમજ કેટલીક માલખેપો મુક્ત કરવામાં આવી. તેમ છતાં, ડીજીએક્સટીએ પ્રશ્નાસ્પદ માલની મુક્તિ અંગે આક્ષેપ ઉપસ્થિત કર્યો, કારણ કે તે પ્રતિબંધિત ચીજવસ્તુઓ હતી, અને પોતાના તા. ૦૧.૦૮.૨૦૨૦ના પત્રમાં જણાવ્યું કે આવી મુક્તિ આયાત નીતિને વિરુદ્ધ રહેશે. આ તથા અન્ય સંદેશાવ્યવહારને અનુસરીને, ૪ કારણ કે તેનો અહેવાલ ૨૦૨૦ એસસીસી ઓનલાઈન એસસી ડૉગ્ડ તરીકે પ્રકાશિત થયો છે; અહીંથી આગળ તેને ‘ એગ્રિકાસ ’ કેસ તરીકે પણ ઉલ્લેખવામાં આવશે.

૫ આગળથી પણ ‘કસ્ટમ્સ અધિનિયમ’ તરીકે ઉલ્લેખિત કરવામાં આવ્યું છે.

૬ આથી આગળ ‘નિર્ણાયક પ્રાધિકરણ’ તરીકે પણ ઉલ્લેખિત કરવામાં આવશે.

સંક્ષેપમાં ‘ઓઓસી’.

કસ્ટમ્સ સત્તાવાળાઓએ મુંબઈ પોર્ટ ટ્રસ્ટને પ્રશ્નાધીન માલખેપોના વિતરણ આદેશ જારી ન કરવા વિનંતી કરી હતી અને તેથી, અન્ય માલખેપો મુક્ત કરવામાં આવ્યા નહોતાં.

૫. આવી સંદેશાવ્યવહારોથી અને પ્રશ્નાસ્પદ માલની મુક્તિ અટકાવવાના કારણે વ્યથિત થઈ, આયાતકારોએ (અહીં ખાનગી પ્રતિવાદીઓએ) અલગ—

અલગ રિટ અરજીઓ દ્વારા વડી અદાલતનો આશરો લીધો, અને મૂળત્વે પ્રશ્નાસ્પદ માલની કલીયરન્સ માટે પરમાદેશ માંગ્યો. ઉક્ત રિટ અરજીઓ લંબિત હતી ત્યારે, કસ્ટમ્સના કમિશનર (આયાત- ૨) એ કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૨૯ડી(૨) હેઠળ પોતાની સત્તાનો ઉપયોગ કરીને ૦૧.૧૦.૨૦૨૦ તારીખનો આદેશ કર્યો, જેમાં નિર્ણાયક આદેશોમાં કથિત ખામીઓ દર્શાવી; અને કમિશનર (અપીલો) ૮ સમક્ષ અપીલો દાખલ કરવા દિશાનિર્દેશ આપ્યો. આ રીતે દાખલ કરાયેલ અપીલો અંતે અપીલીય સત્તાધિકારી દ્વારા ૨૪.૧૨.૨૦૨૦ના રોજ મંજૂર કરવામાં આવી. તેમ છતાં, અપીલોમાં એવો નિર્ણય થાય તે પહેલાં, વડી અદાલતે આયાતકારોની ઉક્ત રિટ અરજીઓ ૦૬.૧૦.૨૦૨૦ના રોજ સાંભળી હતી અને ૧૫.૧૦.૨૦૨૦ના સામાન્ય આદેશ દ્વારા તે જનો નિર્ણય કર્યો.

૫.૧. તા. ૧૫.૧૦.૨૦૨૦ ના પોતાના આદેશમાં, વડી અદાલતે એવો અભિપ્રાય વ્યક્ત કર્યો કે, પ્રથમદર્શી રીતે, તા. ૦૧.૧૦.૨૦૨૦ ના આદેશમાં દર્શાવાયેલા કારણો એવા ગેરકાયદેસરપણું અથવા અયોગ્યતાનો કોઈ એવો કેસ સ્થાપિત કરતા નથી કે જેના કારણે કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૨૯ડી(૨) હેઠળ કમિશનર દ્વારા સ્વપ્રેરિત પુનર્વિચાર સત્તાઓનો ઉપયોગ કરવો જરૂરી બને. આમ કહ્યું હોવા છતાં, વડી અદાલતે આ બાબતનો નિર્ણય કમિશનર (અપીલ) દ્વારા કરવામાં આવે તે માટે મુકી રાખી. તેમ છતાં, ત્યારબાદ વડી અદાલતે પ્રશ્નમાં રહેલા માલને મુક્ત ન કરવા માટે કોઈ

યોગ્યતા હતી કે નહીં તે પ્રશ્નની તપાસ કરવાનું આગળ વધાર્યું. આ સંદર્ભમાં, વડી અદાલતનો એવો અભિપ્રાય હતો કે જ્યારે મૂળ આદેશો અમલમાં હતા અને આયાતકારોએ તેની શરતો અને નિયમોનું પાલન કર્યું હતું; અને જ્યાં આયાતકારો વેરહાઉસિંગને કારણે ખર્ચ ઉઠાવી રહ્યા હતા, ત્યાં આયાત કરાવેલા માલને વધુ સમય સુધી અટકાવી રાખવું ન્યાયસંગત નહોતું. આ રીતે, વડી અદાલતે પ્રતિવાદીઓને આદેશના અનુચ્છેદ ૩૮ માં ઉલ્લેખિત બિલ્સ ઓફ એન્ટ્રીથી આવરી લેવાયેલા આયાતકારોના માલને તાત્કાલિક મુક્ત કરવાની દિશાઓ આપી.

૬. ઉપરોક્ત તા. ૧૫.૧૦.૨૦૨૦ના આદેશને પડકારવા માટે, ભારત સંઘ અને તેના કસ્ટમ્સ સાથે સંબંધિત સત્તાધિકારીઓએ તા. ૨૬.૧૧.૨૦૨૦ના રોજ આ અદાલતનો શરણો લીધો, પરંતુ તેમની એસ.એલ.પી.ઓ વિચારણા માટે હાથ ધરવામાં આવે તે પહેલાં, આ મામલાઓમાં ત્રણ મુખ્ય ઘટનાઓ બની હતી. તેવી પ્રથમ ઘટના આયાતકારોમાંના એક મેસર્સ રાજ ગ્રો ઇમ્પેક્સ દ્વારા વડી અદાલતમાં તા. ૮ના આદેશમાં ફેરફાર માટે કરવામાં આવેલી અરજી સંબંધિત હતી. અહીં પછી ‘અપીલીય સત્તાધિકારી’ તરીકે પણ ઉલ્લેખિત.

૧૫.૧૦. ૨૦૨૦ કારણ કે તેમાં તેના કેટલાક બિલ્સ ઓફ એન્ટ્રીનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો ન હતો. વડી અદાલતે આ અરજી સ્વીકારી અને તે મુજબ તા. ૦૯.૧૨.૨૦૨૦નો ફેરફાર આદેશ કર્યો. બીજી સંબંધિત ઘટના એવી બની હતી કે

તા. ૨૪.૧૨.૨૦૨૦ના અપીલમાં કરાયેલા આદેશો દ્વારા, કમિશનર (અપીલો) એ ઉપરોક્ત તા. ૨૮.૦૮.૨૦૨૦ના મૂળ આદેશો વિરુદ્ધ વિભાગ દ્વારા પ્રસ્તુત અપીલો મંજૂર કરવાની કાર્યવાહી કરી અને દંડની રકમમાં વધારો કરતા સંબંધિત માલની સંપૂર્ણ જમી કરવાનો આદેશ કર્યો; નિશ્ચિતપણે, અપીલીય સત્તાધિકારીએ નોંધ્યું કે સંબંધિત માલનો અમુક ભાગ ત્યારથી મુક્ત કરવામાં આવ્યો હતો અને બાબતના તે ભાગને પૂર્ણ થયેલી હકીકત તરીકે ગણ્યો. ત્રીજી મુખ્ય ઘટનામાં, જણાવેલ આયાતકાર મેસર્સ રાજ ટ્રો ઇમ્પેક્સે તા. ૨૪.૧૨.૨૦૨૦ના અપીલમાં કરાયેલા આદેશને વડી અદાલતમાં બીજી એક રિટ અરજી દ્વારા પડકાર્યો. તા. ૦૫.૦૧.૨૦૨૧ના રોજ આ નવી રિટ અરજી પર વિચાર કરતી વખતે, વડી અદાલતે અપીલીય સત્તાધિકારીએ કરેલી ટિપ્પણીઓ અને આપેલા નિર્દેશો સામે વાંધો વ્યક્ત કર્યો, જે વડી અદાલતના મતે તેના તા. ૧૫.૧૦.૨૦૨૦ના નિર્ણયના વિરુદ્ધ જતા હતા. તેથી, વડી અદાલતે અપીલમાં કરાયેલા આદેશની અમલવારી પર સ્થગન મૂક્યું અને સંબંધિત સત્તાધિકારીઓને તા. ૧૫.૧૦.૨૦૨૦ અને ૦૮.૧૨.૨૦૨૦ના આદેશોમાં આપેલા નિર્દેશોનું પાલન કરવા આદેશ આપ્યો. ત્રીજી ઘટનાનો અનુસંગિક ભાગ એવો હતો કે જણાવેલ આયાતકારે ઉપરોક્ત તા. ૦૮.૧૨.૨૦૨૦ના આદેશનો જ્ઞાતપૂર્વક અનાદર થયો હોવાનું જણાવતાં અવમાનના અરજી પણ કરી, જેના અનુસંધાને વડી અદાલતે તા. ૦૫.૦૧.૨૦૨૧ના જુદા આદેશ દ્વારા સંબંધિત સત્તાધિકારીઓને કારણ દર્શાવો નોટિસ જારી કરી અને તેમને તા.

૨૧.૦૧.૨૦૨૧ના રોજ અદાલતમાં વ્યક્તિગત રીતે હાજર રહેવા આદેશ આવ્યો. ફરીથી વ્યથિત થઈને, ભારત સંઘ અને તેની સંબંધિત સત્તાધિકારીઓએ વડી અદાલત દ્વારા અનુક્રમે આ નવી રિટ અરજી અને અવમાનના અરજીમાં પસાર કરાયેલા તા. ૦૫.૦૧.૨૦૨૧ના આ આદેશો વિરુદ્ધ આ અદાલતનો આશરો લીધો.

૭. ઉપરોક્ત વડી અદાલત દ્વારા આપવામાં આવેલા આદેશો વિરુદ્ધની ઉક્ત એસએલપીઓનો ૨૦.૦૧.૨૦૨૧ ના રોજ સમાન રીતે વિચાર કરવામાં આવ્યો હતો અને નોટિસ જારી કરતી વખતે, આ સર્વોચ્ચ અદાલતે પડકારાયેલ આદેશની અમલવારી સ્થગિત રાખી હતી. ત્યારબાદ, વિવાદના સ્વરૂપ અને સંકળાયેલા માલને ધ્યાનમાં રાખીને, આ બાબતોને પ્રાથમિકતાથી સુનાવણી માટે હાથ ધરવામાં આવી હતી. સુનાવણી દરમિયાન, ૧૮.૦૩.૨૦૨૧ ના રોજ, આ સર્વોચ્ચ અદાલતે વડી અદાલતમાં અવમાનના કાર્યવાહી ચાલુ રાખવા માટે કોઈ કારણ નથી એવું માન્યું અને તે કાર્યવાહી બંધ કરી દીધી. ૧૮.૦૩.૨૦૨૧ ના રોજ, અપીલકર્તાઓ તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન એએસજીની રજૂઆતના સંદર્ભમાં આ સર્વોચ્ચ અદાલતે વધુ એક અવલોકન પણ કર્યું હતું કે ખાનગી પ્રતિવાદીઓ માટે કસ્ટમ્સના ગોડાઉનમાં પડેલો નાશવંત આચાતી માલ ભારતની બહાર પુનઃનિકાસ કરવાનો વિકલ્પ પસંદ કરવો ખુલ્લો હતો.

૮. ઉપરોક્ત રૂપરેખાથી સ્પષ્ટ થાય છે કે એગ્રીકાસ (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં, સૂચનાઓ અને વેપાર સૂચનાની માન્યતા અંગે નિર્ણય કરતી વખતે, આ

અદાલતે એવું સ્વીકાર્યું નહોતું કે સંબંધિત આયાતો, જે વડી અદાલતો દ્વારા પસાર કરાયેલા અંતરિમ આદેશોના આધાર પર અથવા તેમના આવરણ હેઠળ કરવામાં આવી હતી, તેને સદ્ધર્માવપૂર્વકની ગણાવી શકાય; પરંતુ, આપેલ પરિસ્થિતિઓ અને ઉઠાવવામાં આવેલા મુદ્દાઓને ધ્યાને રાખીને, આ અદાલતે તે માલને કસ્ટમ્સ અધિનિયમ હેઠળ કાર્યવાહી માટે છોડી દીધો હતો. હવે, સંબંધિત માલ બાબતે કસ્ટમ્સ અધિનિયમ હેઠળ કરવામાં આવેલી કાર્યવાહીથી આ વિવાદ ઉપસ્થિત થયો છે. એક તરફ, અપીલકર્તાઓનું કહેવું છે કે વિષયવસ્તુરૂપ માલ સંપૂર્ણપણે જપ્ત કરવામાં આવવો જરૂરી છે અથવા અન્યથા, ઉક્ત સૂચનાઓ અને વેપાર સૂચનાનો સમગ્ર હેતુ નિષ્ફળ જશે; અને તેથી, તેઓ નિર્ણયકારી પ્રાધિકરણ અને વડી અદાલત દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશોની કાયદેસરતા અને માન્યતા પર પ્રશ્ન ઉઠાવે છે, જેના દ્વારા અને જેના અંતર્ગત, સંબંધિત માલને જમીની બદલે દંડની ચુકવણી પર મુક્ત કરવા આદેશ આપવામાં આવ્યો છે. બીજી તરફ, આયાતકારોનું કહેવું છે કે સંબંધિત માલ પ્રતિબંધિત અથવા સંપૂર્ણપણે નિષિદ્ધ માલની શ્રેણીમાં આવતો નથી અને તેથી, જમીની બદલે દંડ અને અન્ય શુલ્કની ચુકવણી પર તેને મુક્ત કરવાનો આદેશ યોગ્ય રીતે આપવામાં આવ્યો છે. તેથી, તેઓ નિર્ણયકારી પ્રાધિકરણ અને વડી અદાલત દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશોને સમર્થન આપે છે.

૮.૧. વડી અદાલતમાં પોતાની-પોતાની રિટ અરજીઓ દાખલ કરનાર અને અમારી સમક્ષ વિવાદિત આદેશો સાથે સીધા સંબંધિત એવા ઉક્ત બે આયાતકારો ઉપરાંત, વધુ બે આયાતકારોએ પોતે પણ વડી અદાલતના અંતરિમ આદેશોની આડમાં આયાત કરી હોવાનું પ્રતિપાદિત કરતાં, અને તેમના મુદ્દાઓ સત્તાધિકારીઓ સમક્ષ વિવિધ તબક્કાઓએ લંબિત હોવાનું જણાવતાં, પક્ષકાર તરીકે જોડાવા/હસ્તક્ષેપની અરજીઓ કરી છે; તેમ છતાં, અપીલોના આ સમૂહમાં લેવાયેલા નિર્ણયથી તેઓ પણ પ્રભાવિત થવાની સંભાવના ધરાવે છે. તેઓ આ વલણનું પણ સમર્થન કરે છે કે વિવાદિત માલ મુક્ત કરવા માટે ઉપલબ્ધ છે અને તે સંપૂર્ણ જમીની જવાબદારી હેઠળ આવતો નથી.

પક્ષકારો અને મામલામાં તેમના અનુક્રમે હિતો

૯. આ કેસની મુખ્ય વિશેષતાઓ અને તેમાં સંકળાયેલા મુદ્દાઓ દર્શાવતો સંક્ષિપ્ત ખાકો રજૂ કર્યા પછી, હવે અમે, સંક્ષેપમાં, અમારી સમક્ષ આવેલી આ અપીલો ૯ માં પક્ષકારોની સંબંધિત વિગતો વર્ણવી શકીએ છીએ.

અપીલકર્તાઓ

૧૦. ભારત સંઘ, તેના વાણિજ્ય મંત્રાલયના સચિવ અને નાણાં મંત્રાલયના આવક વિભાગના સચિવ મારફતે, અમારી સમક્ષ અપીલકર્તા છે; અને તેની સાથે ૯ કમિશનર જોડાયેલ છે. વ્યક્તિઓ/સંસ્થાઓનો આ પરિચય વ્યાપક રીતે પક્ષકારોને નિર્ધારણ માટે ઉઠાવવામાં આવનાર મુદ્દાઓ

સાથે પરસ્પર સંબંધિત કરવા માટે છે; અને સંકળાયેલા પક્ષકારોની સંપૂર્ણ ચાટી આપવાનો તેનો આશય નથી.

કસ્ટમ્સ (આયાત-૧), મુંબઈ તેમજ કસ્ટમ્સ સાથે સંબંધિત અન્ય સત્તાવાળાઓ. અપિલીય સત્તાધિકારી તરીકે તા. ૨૪.૧૨.૨૦૨૦ નો આદેશ પસાર કરનાર કસ્ટમ્સના કમિશનર (અપીલ), મુંબઈ (ઝોન-૧), માત્ર તા. ૦૫.૦૧.૨૦૨૧૧૦ ના આદેશ સામેની અપીલમાં જ પક્ષકાર તરીકે જોડાયા છે. આ અપીલકર્તાઓ બોમ્બે સ્થિત ન્યાયવિચારણાની વડી અદાલતે સંબંધિત રિટ અરજીઓમાં પસાર કરેલા સંબંધિત આદેશોથી વ્યથિત છે; અને તેમનું કહેવું છે કે પ્રશ્નાધીન માલ મુક્ત કરવામાં આવી શક્યો હોત નહીં અને તે સંપૂર્ણ જમી માટે જવાબદાર છે.

વાંધો ઉઠાવનાર પ્રતિવાદીઓ

૧૧. બે આયાતકારો, જેઓના સંબંધમાં સંબંધિત સત્તાધિકારીઓ તથા વડી અદાલતે વિવાદિત આદેશો પસાર કર્યા છે, તે આ અપીલોના વિરોધી પ્રતિવાદીઓ છે. તેમની સંબંધિત વિગતો નીચે મુજબ છે:

૧૧. ૧. મેસર્સ રાજ ગ્રો ઇમ્પેક્સ એલએલપી

આ આયાતકાર રાજસ્થાન રાજ્યના જયપુર ખાતે તેનું નોંધાયેલ કાર્યાલય ધરાવતી ભાગીદારી પેઢી હોવાનું કહેવાય છે. આ પેઢીએ ૦૧.૧૧.૨૦૧૯ તારીખનાં પ્રવેશના દસ બિલો ૨૪,૮૧૫ એમટી ચેલો પીઝની મુક્તિ માટે રજૂ કર્યા હતા, જે ૨૦૧૯ ની ડબલ્યુપી ક્રમાંક ૧૧૯૭૪ માં જયપુર સ્થિત

રાજસ્થાન વડી અદાલતની ખંડપીઠ દ્વારા પસાર કરાયેલ ૨૦.૦૭.૨૦૧૯ તારીખના વચગાળાના આદેશના આવરણ હેઠળ આયાત કરવામાં આવી હોવાનું કહેવાય છે. દંડની ચુકવણી સાથે માલ મુક્ત કરાવવા માટેના તેના પ્રયત્નોના પરિણામે ૨૮.૦૮.૨૦૨૦ તારીખનો મૂળ આદેશ થયો. આ આયાતકારે પ્રવેશના ત્રણ બિલો માટે ઓઓસી મેળવ્યું હતું અને વિવાદિત માલમાંથી ૭,૫૦૦ એમટી માલ મુક્ત કરાવ્યો હતો, પરંતુ બાકીનો માલ મુક્ત કરવામાં આવ્યો ન હતો. આ આયાતકારે મેન્ડેમસ મેળવવા માટે બોમ્બે સ્થિત ન્યાયક્ષેત્ર ધરાવતી વડી અદાલત સમક્ષ ૨૦૨૦ ની ડબલ્યુપી (એલ) ક્રમાંક ૩૫૦૨ દાખલ કરી હતી, જેનો નિર્ણય ૧૫.૧૦.૨૦૨૦ તારીખના સામાન્ય આદેશથી કરવામાં આવ્યો હતો. આ આયાતકારે ૨૪.૧૨.૨૦૨૦ તારીખના અપીલી આદેશને પડકારતી ૨૦૨૧ ની ડબલ્યુપી (એસટી) ક્રમાંક ૨૪ પણ દાખલ કરી છે, જેમાં બોમ્બે સ્થિત ન્યાયક્ષેત્ર ધરાવતી વડી અદાલતે ૦૫.૦૧.૨૦૨૧.૧૧.૨ તારીખનો વચગાળાનો આદેશ કર્યો હતો. મેસર્સ હરિહર કલેક્શનસ

આ આયાતકારને રાજસ્થાન રાજ્યના જયપુર ખાતે નોંધાયેલ કાર્યાલય ધરાવતી એક માલિકી હિતની સંસ્થા હોવાનું કહેવાય છે. આ આયાતકારે ૧૮.૧૧.૨૦૧૯ તારીખની પ્રવેશની આઠ બિલો ૩૮,૫૦૦ એમ.ટી. પીળા વટાણાની મુક્તિ માટે દાખલ કરી હતી, જે ૧૦.૦૭.૨૦૧૯ તારીખના અંતરિમ આદેશના આવરણ હેઠળ આયાત કરવામાં આવ્યા હોવાનું કહેવાય છે, જે

રાજસ્થાન વડી અદાલત, બેન્ચ ખાતે ૧૦ દ્વારા પસાર કરવામાં આવ્યો હતો. વિદેશ વેપારના મહાનિદેશક, વિદેશ વેપારના ઝોનલ વધારાના મહાનિદેશક અને મુંબઈ પોર્ટ ટ્રસ્ટ ૧૫.૧૦.૨૦૨૦ના રોજ વડી અદાલત દ્વારા પસાર કરાયેલા સામાન્ય આદેશ વિરુદ્ધની અપીલોમાં પ્રોફોર્મા પ્રતિવાદીઓ છે.

જયપુર ખાતે ડબલ્યુપી નં. ૧૧૭૫૨ ઓફ ૨૦૧૮માં. ઉપરોક્ત મુજબ જ, આ આયાતકાર દ્વારા જમીની બદલે દંડની ચુકવણી કરીને માલ મુક્ત કરાવવા માટે કરાયેલા પ્રયત્નોના પરિણામે તા. ૨૮.૦૮.૨૦૨૦નો વધુ એક મૂળ આદેશ પસાર થયો. આ આયાતકારે બોમ્બે ખાતેની ન્યાયિક વડી અદાલત સમક્ષ મેન્ડેમસ મેળવવા માટે ડબલ્યુપી (એલ) નં. ૩૫૦૩ ઓફ ૨૦૨૦ દાખલ કરી હતી, જેનો નિકાલ તા. ૧૫.૧૦.૨૦૨૦ના સામાન્ય આદેશથી કરવામાં આવ્યો હતો. આ આયાતકાર સંબંધે, અપીલીય સત્તાધિકારીએ તા. ૨૪.૧૨.૨૦૨૦નો વધુ એક અપીલ આદેશ પસાર કર્યો હતો, જેને પડકારવામાં આવ્યો નથી, પરંતુ આયાતકારે યોગ્ય સમયે એવું કરવાની પોતાની ઈચ્છા દર્શાવી છે.

હસ્તક્ષેપકર્તાઓ ૧૨. ઉપરોક્ત સિવાય, અન્ય બે આયાતકર્તાઓએ પણ પક્ષકાર તરીકે જોડવાની અરજીઓ આ રજૂઆત સાથે દાખલ કરી છે કે તેમણે પણ પોતાની સંબંધિત રિટ અરજીઓમાં રાજસ્થાન વડી અદાલતે પસાર કરેલા વચગાળાના આદેશોના અનુસંધાને માલનો નોંધપાત્ર જથ્થો આયાત કર્યો છે; અને વર્તમાન કાર્યવાહીમાં તેમનો નોંધપાત્ર હિત છે, કારણ

કે અત્રેનો કોઈપણ અંતિમ ચુકાદો તેમના હિતો પર અસર કરશે. તેમની સંબંધિત વિગતો નીચે મુજબ છે:—

નિખિલ પલ્સેસ પ્રા. લિ.

૧૨.૧. આ આયાતકાર રાજસ્થાન રાજ્યના જયપુર ખાતે તેના નોંધાયેલ કાર્યાલય ધરાવતી એક ખાનગી મર્યાદિત કંપની હોવાનું કહેવાય છે. આ કંપનીએ વર્ષ ૨૦૧૮ની ડબલ્યુપી નં. ૧૨૨૮૩ માં જયપુર ખાતેની રાજસ્થાન વડી અદાલતની ખંડપીઠ દ્વારા પસાર કરાયેલા તા. ૦૨.૦૮.૨૦૧૮ના આંતરિમ આદેશના આવરણ હેઠળ પીળા વટાણાના ૧,૦૨,૫૫૦ એમટી આયાત કર્યા હોવાનું કહેવાય છે. આ કંપનીને કસ્ટમ્સના મુખ્ય આયુક્ત, મુન્દ્રા તરફથી તા. ૨૦.૧૧.૨૦૨૦ની એક નોટિસ પ્રાપ્ત થઈ હતી, જેમાં કારણ દર્શાવવા જણાવાયું હતું કે પ્રશ્નાધીન માલ જમ કરવા પાત્ર કેમ ગણવો નહીં.

એગ્રીકાસ એલએલપી ૧૨.૨. આ આયાતકાર એક ભાગીદારી ફર્મ હોવાનું કહેવાય છે, જેના નોંધાયેલ કાર્યાલય રાજસ્થાન રાજ્યના જયપુર ખાતે આવેલ છે. આ ફર્મે અન્ય વસ્તુઓ ઉપરાંત, રાજસ્થાન વડી અદાલત, જયપુર પીઠ દ્વારા ૨૦૧૮ ની ડબલ્યુપી નં. ૧૩૩૮૨ માં તા. ૧૪.૦૮.૨૦૧૮ના પસાર કરાયેલા આંતરિમ આદેશના આવરણ હેઠળ, ૨૭,૭૭૫ એમટી કાળા મેપ્ટેની આયાત કરી હોવાનું કહેવાય છે; અને આયાત કરાયેલ જથ્થામાંથી ૧૪,૩૬૬ એમટી માલ છોડાવવામાં આવ્યો, પરંતુ બાકીની માત્રા

છોડાવવામાં આવી નહોતી. આ આયાતકાર દ્વારા જણાવવામાં આવે છે કે તા. ૦૫.૧૦.૨૦૨૦ની કારણ દર્શાવો નોટિસના અનુસંધાને, નહાવા શેવા ખાતેના કસ્ટમ્સ કમિશનરે માલને પ્રતિબંધિત તથા જપ્તી માટે જવાબદાર હોવાનું માન્ય રાખ્યું, ત્યારબાદ તેણે માલના નિકાલ ન થવાના વિરોધમાં બોમ્બે સ્થિત ન્યાયિક વડી અદાલત સમક્ષ ૨૦૨૧ની રિટ અરજી નં. ૫૨૫ દાખલ કરી હતી, પરંતુ તે દરમિયાન, મુખ્ય મુદ્દો આ અપીલોમાં આ અદાલત દ્વારા હાથ ધરવામાં આવ્યો છે.

સંબંધિત હકીકતી પાસાઓ અને પૃષ્ઠભૂમિ ૧૩. કેસના મુખ્ય લક્ષણોની તેમજ અમારા સમક્ષ રહેલા પક્ષકારોની તેમની-તેમની હિતસંબંધિત સંબંધિત વિગતોની નોંધ લીધા પછી, હવે અમે જરૂરી વિગતો સાથે સંબંધિત હકીકતી પાસાઓ અને પૃષ્ઠભૂમિમાં પ્રવેશી શકીએ; પરંતુ તેવા તથ્યોને ટાળતાં, જેઓ સંકળાયેલા વાસ્તવિક મુદ્દાઓના નિર્ધારણ પર કોઈ અસર કરતા ન હોય.

૧૪. બાબતના સંબંધિત પૃષ્ઠભૂમિ-સંબંધિત પાસાઓ એવા છે કે કેન્દ્ર સરકારે તા. ૦૫.૦૮.૨૦૧૭ અને ૨૧.૦૮.૨૦૧૭ની જાહેરનાઓ બહાર પાડી હતી, જેઓ દ્વારા ઉરદ/મૂંગ અને પિજન પીજ/તુવર દાળના આયાત અંગેની નીતિ “મુક્ત”માંથી “પ્રતિબંધિત” તરીકે સુધારી હતી, જેમાં વાર્ષિક ક્વોટા અંગેની શરત તથા ડીજીએફટી પાસેથી પૂર્વ પરવાનગીપત્ર લેવાની આવશ્યકતા નિર્ધારિત કરવામાં આવી હતી. ત્યારબાદ, તા. ૨૫.૦૪.૨૦૧૮ની જાહેરના દ્વારા, ઉપરોક્ત બીન્સ/પલ્સિસનો આયાત પ્રતિબંધિત જ રહેશે અને તે માટે

પૂર્વ પરવાનગીપત્ર જરૂરી રહેશે તથા આર્થિક વર્ષ ૨૦૧૮-૨૦૧૯ માટે વાર્ષિક ક્વોટા અંગેની શરત પણ લાગુ રહેશે, એવો પ્રાવધાન કરવામાં આવ્યો હતો. આયાતકારોમાંથી એક, મેસર્સ હીરા ટ્રેડર્સ, તા. ૨૫.૦૪.૨૦૧૮ની જાહેરના તથા અનુક્રમે ૯મી, ૧૬મી અને ૧૮મી મે, ૨૦૧૮ના રોજ બહાર પાડવામાં આવેલી વેપાર સૂચનાઓને પડકારતી રિટ અરજી મદ્રાસ વડી અદાલત સમક્ષ દાખલ કરી હતી. ઉક્ત અરજદારે કરારો મુજબ પીજના આયાતની મંજૂરી આપવા માટે વચગાળાની રાહતની પણ પ્રાર્થના કરી હતી. તા. ૨૮.૦૬.૨૦૧૮ના વચગાળાના આદેશ દ્વારા, ઉક્ત વડી અદાલતે તા. ૨૫.૦૪.૨૦૧૮ની જાહેરનાના અમલ પર સ્થગન આપ્યું હતું અને પરિણામે જરૂરી પરવાનગીપત્ર વિના આયાત કરવાની મંજૂરી આપી હતી. વિવિધ વડી અદાલતો સમક્ષ આ બીન્સ/પીજ/પલ્સિસના આયાત પરના પ્રતિબંધોને પડકારતી અનેક અન્ય રિટ અરજીઓ પણ દાખલ કરવામાં આવી હતી અને વિવિધ વચગાળાના આદેશો પસાર કરવામાં આવ્યા હતા, જેઓ દ્વારા જાહેરનાઓના અમલ પર સ્થગન આપવામાં આવ્યું હતું; અને જેના પરિણામે ક્વોટા અથવા પરવાનગીપત્ર સંબંધિત કોઈપણ પ્રતિબંધ વિના આયાત કરવાની મંજૂરી મળવાનો પરિણામ સર્જાયો હતો.

૧૪.૧. ઉક્ત રિટ અરજીઓમાં રજૂઆતોનો મુખ્ય આધાર એવો હતો કે એફટીડીઆર અધિનિયમ હેઠળની કાયદેસર સત્તા ધરાવતી ડીજીએફટી, એક્ઝિમ નીતિમાં સુધારો કરતો આદેશ બહાર પાડવા માટે અધિકૃત નહોતી અને એવી

સત્તા એફટીડીઆર અધિનિયમની કલમ ૩(૨) ને કલમ ૬(૩) સાથે વાંચતાં માત્ર કેન્દ્ર સરકારમાં જ નિહિત હતી.

૧૪.૨. ઉક્ત તથા સમાન પ્રકારની અધિસૂચનાઓ અને વેપાર સૂચનાઓને પડકારતી એવી રીતે દાખલ કરવામાં આવેલી રિટ અરજીઓ વિવિંધ વડી અદાલતો દ્વારા નામ જૂર કરવામાં આવી હતી. મેસર્સ હીરા ટ્રેડર્સ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી રિટ અરજી મદ્રાસ વડી અદાલતે ૦૪.૦૪.૨૦૧૮ના રોજ નામંજૂર કરી હતી. બોમ્બે વડી અદાલતે ૦૩.૦૭.૨૦૧૮ના રોજ સમાન પ્રકારની રિટ અરજીઓ નામંજૂર કરી હતી. તેવી જ રીતે, મધ્ય પ્રદેશ વડી અદાલતે ૨૫.૧૦.૨૦૧૮ના રોજ આવી અરજીઓ નામંજૂર કરી હતી; અને ગુજરાત વડી અદાલતે પણ ૧૮.૧૨.૨૦૧૮ના રોજ સમાન પ્રકારની રિટ અરજીઓ નામંજૂર કરી હતી. ગુજરાત વડી અદાલત દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા આદેશને આ અદાલતમાં વિશેષ અનુમતિ અરજી (સી) ક્રમાંક ૧૮૨૨/૨૦૧૮ દ્વારા પડકારવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો હતો, પરંતુ તે પણ ૨૮.૦૧.૨૦૧૮ના આદેશથી નામંજૂર કરવામાં આવી હતી.

૧૪.૩. આ રીતે, સંક્ષેપમાં કહીએ તો, સ્પષ્ટ થાય છે કે વડી અદાલતોએ પ્રારંભમાં ઉક્ત અધિસૂચનાઓ અને વેપાર સૂચનાઓને પડકારતી અરજીઓ હાથ ધરી અને કામચલાઉ આદેશો આપ્યા હતા, પરંતુ અંતે, રિટ અરજીઓ નામંજૂર કરવામાં આવી હતી. આ અદાલતમાં તે નિર્ણયો પૈકીના એકને

પડકારવાનો પ્રયાસ પણ વિશેષ અનુમતિ અરજી નામંજૂર થવાથી નિષ્ફળ ગયો.

૧૫. ત્યારબાદ, માર્ચ, ૨૦૧૯ મહિનામાં, કેન્દ્ર સરકારએ એફટીડીઆર અધિનિયમની કલમ ૩ તથા વિદેશ વેપાર નીતિ ૨૦૧૫-૨૦૨૦ના પરિચ્છેદ ૧.૦૨ અને ૨.૦૧ સાથે વાંચીને પ્રાપ્ત થયેલ પોતાની સત્તાનો ઉપયોગ કરીને, ભારતીય વેપાર વર્ગીકરણો (હાર્મોનાઇઝ્ડ સિસ્ટમ) ૨૦૧૭, અનુસૂચિ ૧ના અધ્યાય ૭ની વિવિધ વસ્તુઓ સંબંધિત આયાત નીતિની શરતોમાં તા. ૨૯.૦૩.૨૦૧૯ના એસ.ઓ. ક્રમાંક ૧૪૭૮(ઈ), ૧૪૭૯(ઈ), ૧૪૮૦(ઈ) અને ૧૪૮૧(ઈ) દ્વારા સુધારો કર્યો હતો. ત્યારબાદ ડીજીએફટી દ્વારા તા. ૧૬.૦૪.૨૦૧૯નો વેપાર સૂચનાપત્ર બહાર પાડવામાં આવ્યો હતો. આ અધિસૂચનાઓ આ મુદ્દાઓમાં સંકળાયેલા વિવાદના કેન્દ્રમાં આવેલ છે અને તેથી, તેમને નીચે મુજબ પુનઃપ્રસ્તુત કરવું ન્યાયસંગત અને યોગ્ય રહેશે: -

“ એસ.ઓ. ૧૪૭૮(ઈ).- વિદેશ વેપાર (વિકાસ અને નિયમન) અધિનિયમ, ૧૯૯૨ (૧૯૯૨નું ૨૨) ની કલમ ૩ દ્વારા પ્રદાન કરવામાં આવેલી સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને, અને સમયાંતરે સુધારાયેલ વિદેશ વેપાર નીતિ, ૨૦૧૫-૨૦૨૦ ના પરિચ્છેદ ૧.૦૨ અને ૨.૦૧ સાથે વંચાતા, કેન્દ્ર સરકાર આ દ્વારા ભારતીય વેપાર વર્ગીકરણ (હાર્મોનાઇઝ્ડ સિસ્ટમ), ૨૦૧૭, અનુસૂચિ-૧ (આયાત નીતિ) ના અધ્યાય ૭ ની વસ્તુઓની આયાત નીતિ નીચે મુજબ જાહેર કરે છે-

૨. આ અધિસૂચના તેના સત્તાવાર રાજપત્રમાં પ્રકાશન થયેલી તારીખથી અમલમાં આવશે.

XXX XXX XXX

એસ.ઓ. ૧૪૭૯(ઈ).- વિદેશી વેપાર (વિકાસ અને વિનિયમન) અધિનિયમ, ૧૯૯૨ (૧૯૯૨ નો ૨૨) ની કલમ ૩ દ્વારા પ્રદાન કરવામાં આવેલી સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને, અને સમયાંતરે સુધારાયેલા વિદેશી વેપાર નીતિ, ૨૦૧૫-૨૦૨૦ ના પરિચ્છેદ ૧.૦૨ અને ૨.૦૧ સાથે વાંચીને, કેન્દ્રીય સરકાર આથી ભારતીય વેપાર વર્ગીકરણ (હાર્મોનાઈઝ્ડ સિસ્ટમ), ૨૦૧૭, અનુસૂચિ-૧ (આયાત નીતિ) ના પ્રકરણ ૭ ની વસ્તુઓની આયાત નીતિની શરતોમાં, નીચે મુજબ, સુધારો કરે છે -

૨. આ અધિસૂચના ૧લી એપ્રિલ, ૨૦૧૯થી અમલમાં આવશે.

XXX XXX XXX

એસ.ઓ. ૧૪૮૦(ઈ).- વિદેશ વ્યાપાર (વિકાસ અને નિયમન) અધિનિયમ, ૧૯૯૨ (૧૯૯૨ નો ૨૨) ની કલમ ૩ દ્વારા પ્રદાન કરવામાં આવેલી સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને, સમયાંતરે સુધારેલા વિદેશ વ્યાપાર નીતિ, ૨૦૧૫-૨૦૨૦ ના પરિચ્છેદ ૧.૦૨ અને ૨.૦૧ સાથે વાંચીને, કેન્દ્ર સરકાર અત્રે ભારતીય વેપાર વર્ગીકરણ (હાર્મોનાઈઝ્ડ સિસ્ટમ), ૨૦૧૭, અનુસૂચિ-૧ (આયાત નીતિ) ના અધ્યાય ૭ ની વસ્તુઓની આયાત નીતિ નીચે મુજબ જાહેર કરે છે-

એક્સિમ કોડ	મુદ્દો વર્ણન	હાલની નીતિ સુધારેલ શરત શરત	પોલિસી
૦૭૧૩ ૩૧ ૯૦	ના બીજ એસ.પી.પી. વિન્ના રેડિયાટા (એલ.) વિલેઝેક	પ્રતિબંધિત. વિષયવસ્તુનું આયાત વિષય ટિ (નાણાકીય વર્ લાખ એમ પ્રક્રિયા ડાયરેક્ટ દ્વારા વિદેશીનું શરતે કે પ્રતિબંધ પર લાગુ પડે આયાત અંતર્ગત પ્રાદેશિક સમજૂતી સ્માર	ઉરદ રહેશે ઓ વાર્ષિક આર) ૧.૫ નો કવોટા ટી મુજબ અધિસૂચિત કરવાનું મહાનિદેશાલય વેપાર: – કે આ નહીં રહેશે સરકારની બાધ્યતાઓ વાય ક્ષિપક્ષીય અથવા કરાર અથવા

		સમજુત	સમજૂતીપત્રનું અંતર્ગત.
૦૭૧૩ ૯૦ ૧૦	વિભાજિત		
૦૭૧૩ ૯૦ ૯૦	અન્ય		

૨. આ અધિસૂચના તેના સત્તાવાર રાજપત્રમાં પ્રકાશન થયાની તારીખથી અમલમાં આવશે.

XXX XXX XXX

એસ.ઓ. ૧૪૮૧(ઈ).— વિદેશી વેપાર (વિકાસ અને નિયમન) અધિનિયમ, ૧૯૯૨ (૧૯૯૨નો ૨૨) ની કલમ ૩ દ્વારા પ્રદાન કરવામાં આવેલી સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને, અને સમયાંતરે સુધારાયેલા વિદેશી વેપાર નીતિ, ૨૦૧૫-૨૦૨૦ ના પરિચ્છેદ ૧.૦૨ અને ૨.૦૧ સાથે વાંચીને, કેન્દ્રીય સરકાર આથી ભારતીય વેપાર વર્ગીકરણ (હાર્મોનાઈઝ્ડ સિસ્ટમ), ૨૦૧૭, અનુસૂચિ-૧ (આયાત નીતિ) ના પ્રકરણ ૭ ની વસ્તુઓ અંગેની આયાત નીતિ, નીચે મુજબ, જાહેર કરે છે -

૨. આ અધિસૂચના ૧લી એપ્રિલ, ૨૦૧૯થી અમલમાં આવશે.”

૧૫.૧. ડી.જી.એફ.ટી. દ્વારા જારી કરાયેલ દિનાંક ૧૬.૦૪.૨૦૧૯ની વેપાર સૂચનાએ પ્રશ્નાધીન માલસામાનના આયાત માટે અરજીઓ કરવાની પદ્ધતિઓ નિર્ધારિત કરી હતી અને તેમાં અન્ય શરતો ઉપરાંત નીચે મુજબની જોગવાઈઓ સમાવિષ્ટ હતી: -

અ. ડી.જી.એફ.ટી. ને, એફ.ટી.પી. ૨૦૧૫-૨૦ ના એ.એન.એફ.-૨એમ મુજબ, કઠોળ/વટાણાની આયાત માટે ઇચ્છુક મિલરો/રિફાઈનરો (પોતાની રિફાઈનિંગ/પ્રોસેસિંગ ક્ષમતા ધરાવતા) પાસેથી, સંબંધિત અધિકારક્ષેત્ર ધરાવતા પ્રાદેશિક પ્રાધિકારીઓ સિવાય, પોલિસીર-ડીજીએફટી@એનઆઈસી.ઈન પર ઓનલાઈન અરજીઓ આમંત્રિત કરવામાં આવે છે

૧૬. ઉક્ત તા. ૨૯.૦૩.૨૦૧૯ ની સૂચનાઓ તથા તા. ૧૬.૦૪.૨૦૧૯ ની વેપાર સૂચનાને પડકારવા માટે જયપુર સ્થિત રાજસ્થાન વડી અદાલતની ખંડપીઠ સમક્ષ અંદાજે ૯૦ રિટ અરજીઓ દાખલ કરવામાં આવી હતી. દિલ્હી, પંજાબ અને હરિયાણા, આંધ્ર પ્રદેશ, બોમ્બે અને કલકત્તા વડી અદાલતો સમક્ષ પણ તેવી જ પ્રકારની વિવિધ રિટ અરજીઓ દાખલ કરવામાં આવી હતી. આવી અનેક રિટ અરજીઓમાં અંતરિમ આદેશો કરવામાં આવ્યા હતા, જેના દ્વારા આયાતકારોને ઉક્ત વટાણા/કઠોળની આયાત કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવી હતી, એ હકીકત હોવા છતાં કે તેમને આયાત પરવાનાઓ આપવામાં આવ્યા નહોતાં, તેમજ એ હકીકત હોવા છતાં કે આવા અંતરિમ આદેશોના આધારે થતી કુલ આયાતો વિવાદિત સૂચનાઓ દ્વારા નિર્ધારિત મહત્તમ જથ્થાથી વધુ થઈ જતી હતી.

૧૭. આપેલ પરિસ્થિતિઓના સમૂહમાં, ભારત સંઘે અનેક ટ્રાન્સફર અરજીઓ સાથે આ અદાલતનો આશરો લીધો હતો. પરિસ્થિતિઓ તથા કરવામાં

આવનાર રજૂઆતોને ધ્યાનમાં રાખીને, પ્રશ્નાધીન અધિસૂચનાઓ સંબંધિત આવી રિટ અરજીઓ આ અદાલતમાં પાછી બોલાવવામાં આવી હતી અને અંતે અગ્રિકાસ (ઉપરોક્ત) ના પ્રકરણમાં તા. ૨૬.૦૮.૨૦૨૦ ના ઉક્ત ચુકાદા દ્વારા ફગાવી દેવામાં આવી હતી.

આ અદાલતનો એગ્રિકાસ અંગેનો તા. ૨૬.૦૮.૨૦૨૦નો ચુકાદો

૧૮. એગ્રીકાસ (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં, મૂળભૂત રીતે વટાણા અને કઠોળના આયાત પર પ્રતિબંધો લાદતી અધિસૂચનાઓ તથા તેની અનુસંગી વેપાર સૂચનાઓની માન્યતા સંબંધિત વિવિધ મુદ્દાઓનો, આ અદાલતે એફ.ટી.ડી.આર. અધિનિયમના, વિશેષ કરીને તેની કલમ ૩ અને ૯એ, ના ધોરણે વિચાર કર્યો હતો. એગ્રીકાસમાં આ અદાલતે પરીક્ષણ કરી નિર્ણય કરેલા તમામ મુદ્દાઓ પર અહીં વિસ્તૃત ચર્ચા કરવાની અમને આવશ્યકતા નથી; પરંતુ, આ અપીલોમાં સંકળાયેલા મુદ્દાઓના હેતુસર, તે નિર્ણયોના કેટલાક મુખ્ય લક્ષણોને વિશેષ રૂપે રેખાંકિત કરવાની જરૂર છે.

૧૮.૧. એગ્રીકાસ (ઉપરોક્ત) માં, આ અદાલતે ખાસ કરીને ભારત સંઘના

વલણની નોંધ લીધી હતી, સંબંધિત સૂચનાઓના હેતુ અને તાત્પર્ય

બાબતે, જેને નીચે મુજબ ઉપયોગી રીતે પુનઃપ્રસ્તુત કરી શકાય છે:

—“૫૩. ભારત સંઘે, તારીખ ૨૬મી જૂન ૨૦૨૦ના રોજ દાખલ કરેલા

તેમના સોગંદનામામાં, એવી દલીલ કરી હતી કે સ્થાનિક બજારમાં ભાવ

ઘટવાના કારણે મોટા પાયે આયાત થવાથી ખેડૂતોના હિતો પર પ્રતિકૂળ

અસર પડશે, તેથી ખેડૂતો અને આયાતકારો વચ્ચે સંતુલન સાધવું તેમના માટે આવશ્યક હતું. કૃષિ ખર્ચ અને ભાવ આયોગની ભલામણ પર નક્કી કરાયેલ મૂંગ, ઉડદ અને તુવેર દાળ તથા ચણા માટેના ન્યૂનતમ આધાર ભાવ (એમએસપી) નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો હતો. વધુમાં, અમલમાં રહેલી યોજનાઓ હેઠળ, કેન્દ્ર સરકારે છેલ્લા પાંચ વર્ષમાં ૫૩ લાખ ખેડૂતો પાસેથી એમએસપી ચૂકવીને સીધા ૮૫ લાખ એમટી કઠોળની ખરીદી કરી હતી. વધુમાં, કઠોળના ઉત્પાદનામાં ૨૦૧૭-૧૮માં ૨૫.૪૨ મિલિયન એમટીથી વધીને ૨૦૨૦-૨૧માં ૨૬.૬૬ મિલિયન એમટી થયું હતું. આયાત કરાયેલા ચેલો પીસ બેસન બનાવવામાં ચણાનો સંપૂર્ણ વિકલ્પ છે, જેનો મુખ્યત્વે ભારતીય નાસ્તા વાનગીઓની તૈયારીમાં ઉપયોગ થાય છે. ભારતમાં આયાત કરાયેલા ચેલો પીસનો ભાવ ચણાના સ્થાનિક ભાવ કરતાં સસ્તો હોવાથી, ઉદ્યોગોમાં ચણાથી ચેલો પીસ તરફ ઉપયોગમાં મોટો ફેરફાર થયો છે. આ પરિસ્થિતિઓમાં સરકારે એપ્રિલ, ૨૦૧૮થી આગળ, મંજૂર આયાત માટે વાર્ષિક ક્વોટાની નાની વિન્ડો સાથે પ્રતિબંધો મૂકી દીધા છે. તેમ છતાં, વિવિધ વડી અદાલતો દ્વારા પસાર કરાયેલા વચગાળાના આદેશોને ધ્યાનમાં રાખતાં, વાસ્તવિક વટાણાની આયાત અનુક્રમે ૨૦૧૮-૨૦૧૯ અને ૨૦૧૯-૨૦૨૦માં ૮,૫૧,૪૦૮ એમટી અને ૬,૫૨,૬૦૭ એમટી હતી, જ્યારે આ બે વર્ષ માટેનો વાર્ષિક ક્વોટો ૧/૧.૫૦ લાખ

એમટી હતો. સરકારે હાલમાં ૩ લાખ એમટીના લક્ષ્યાંક સામે ૨૬.૯૪ લાખ એમટી ચણાનો બફર જથ્થો ધારણ કર્યો છે. ચણાનું વેચાણ પ્રતિ કિવન્ટલ રૂપિયા ૪,૦૦૦ - ૪,૨૦૦ના ભાવે થઈ રહ્યું છે, જે પ્રતિ કિવન્ટલ રૂપિયા ૪,૮૭૫/- ના એમએસપી કરતાં ઓછું છે. આયાત કરાયેલા ચેલો પીસનું સીઆઈએફ મૂલ્ય પ્રતિ કિવન્ટલ રૂપિયા ૨,૦૨૮/- છે. મહામારીના કારણે, ખેડૂતો બહુ નીચા ભાવોએ ગભરાટવશ વેચાણ કરવા મજબૂર થઈ શકે છે. તારીખ ૧લી જુલાઈ ૨૦૨૦ના રોજ દાખલ કરાયેલા વધુ સોગંદનામામાં, ભારત સંઘે જણાવ્યું છે કે પીસ, ચેલો પીસ વગેરે માટે તેમણે કોઈ ક્વોટો જાહેર કર્યો નહોતો, કારણ કે આર્થિક વર્ષ ૨૦૧૮-૧૯ અને ૨૦૧૯-૨૦માં પીસ માટે અનુક્રમે ૧ લાખ અને ૧.૫ લાખ એમટીના મર્યાદિત ક્વોટા હોવા છતાં, વિવિધ વડી અદાલતો દ્વારા પસાર કરાયેલા વચગાળાના આદેશોના કારણે, આર્થિક વર્ષ ૨૦૧૮-૧૯ અને ૨૦૧૯-૨૦ દરમિયાન વાસ્તવિક આયાત અનુક્રમે ૮.૫૧ લાખ એમટી અને ૬.૬૭ લાખ એમટી થઈ હતી. પરિણામે, આયાત ન કરવાનો નિર્ણય લેવાયો છે

વર્તમાન નાણાકીય વર્ષ ૨૦૨૦-૨૧ માં પીળા વટાણા. ૬મી જુલાઈ ૨૦૨૦ના રોજ દાખલ કરાયેલ સોગંદનામામાં, એફટીડીઆર અધિનિયમની કલમ ૯એના સંદર્ભમાં, ભારત સંઘે જણાવ્યું છે કે ઉક્ત કલમ ત્યારે જ લાગુ પડે છે જ્યારે માલ ભારતમાં વધેલી માત્રામાં અને એવી પરિસ્થિતિઓ હેઠળ

આયાત કરવામાં આવે કે જેના કારણે સ્થાનિક ઉદ્યોગને ગંભીર નુકસાન થાય અથવા એવો ગંભીર નુકસાન થવાનો ભય ઊભો થાય. કલમ ૯૨, ગેટ-૧૯૯૪ના લેખ ૧૯ અને સેફ્ટગાર્ડ્સ અંગેના ડબ્લ્યુટીઓ કરારના લેખ ૨ના અનુસંધાને, સુધારા અધિનિયમ, ૨૦૧૦ દ્વારા એક સુરક્ષાત્મક ચંત્રણારૂપે અમલમાં મૂકવામાં આવી છે. પડકારાધીન સૂચનાઓ એક્ઝિટીડીઆર અધિનિયમની કલમ ૩ની સ્પષ્ટ જોગવાઈઓની હદમાં જારી કરવામાં આવી છે, જે કેન્દ્ર સરકારને કલમ ૯૨માં નિર્દિષ્ટ પ્રકૃતિની કોઈપણ મર્યાદા વિના પ્રતિબંધો લાદવાની પરવાનગી આપે છે. એક્ઝિટીડીઆર અધિનિયમની કલમ ૩ હેઠળ કેન્દ્ર સરકારને આયાતને મર્યાદિત માત્રાઓ સુધી પ્રતિબંધિત કરવાની સત્તા અને કલમ ૯૨ હેઠળની પરિમાણાત્મક મર્યાદાઓ સંપૂર્ણપણે ભિન્ન છે અને બંને વચ્ચે કોઈ સંબંધ અથવા પરસ્પર પ્રભાવ નથી. એક્ઝિટીડીઆર અધિનિયમની કલમ ૩(૨) હેઠળની સત્તાનો વ્યાપ વિશાળ છે. નિયમ ૫(૨)નો પણ ઉલ્લેખ કરીને એવો દાવો કરવામાં આવે છે કે સ્થાનિક ઉદ્યોગને ગંભીર નુકસાન અથવા ગંભીર નુકસાનના ભયનો ખુલાસો કરતી સાબિતીની આવશ્યકતા તથા આયાત અને ગંભીર નુકસાન વચ્ચેના કારણભૂત સંબંધની આવશ્યકતા ઉપરાંત, ‘અણધાર્યા વિકાસો’ના પરિણામે આયાતમાં વધારો થયો હતો તેવી સાબિતી પણ જરૂરી છે. પ્રતિબંધો આયાતની વધેલી માત્રાને કારણે લાદવામાં આવ્યા નથી, પરંતુ ચણાના ભાવ ઘટી જાય તો ખેડૂતો

ગભરાટમાં વેચાણ કરી નાખે તે અટકાવવા માટે લાદવામાં આવ્યા છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે એફટીડીઆર અધિનિયમની કલમ ૯એ જેવી વિશેષ જોગવાઈઓ તેમના વ્યાપક્ષેત્રની અંદરના વિસ્તારો સુધી મર્યાદિત રહેશે અને અન્ય વિસ્તારોમાં સામાન્ય જોગવાઈને કાર્યરત રહેવા માટે મુક્ત રાખશે.”

(ઘાટા અક્ષરમાં ભાર મૂકેલ છે)

૧૮.૨. આક્ષેપિત અધિસૂચનાના અર્થઘટન અંગે અતિ-મહત્વાકાંક્ષી પરંતુ યથાર્થમાં ભ્રાંતિયુક્ત દલીલોની બીજી એક શ્રેણી આયાતકારોના વતી આ રીતે રજૂ કરવામાં આવી હતી કે જાણે દરેક અનુજ્ઞાપત્રધારક અધિસૂચનામાં ઉલ્લેખિત જથ્થો આયાત કરી શકે. આવી નિરાધાર દલીલને વાસ્તવમાં આ અદાલતે પ્રારંભમાં જ નામંજૂર કરી દીધી હતી. તે સંદર્ભે સંબંધિત નિષ્કર્ષ પણ ઉપયોગી રીતે નીચે મુજબ નોંધવામાં આવે છે:

૧૭. અમારે કોઈપણ હચકાટ વિના કેટલાક આયાતકારો દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલ આ દલીલ પણ નામંજૂર કરવી પડશે કે આક્ષેપિત સૂચના અસ્પષ્ટતાને કારણે ગેરકાયદેસર છે અથવા તે વટાણા (પાઈસમ સેટિવમ) જેમાં ચેલો પીઝ, ગ્રીન પીઝ, ડન પીઝ અને કાસ્પા પીઝનો સમાવેશ થાય છે, માટે ૧/૧.૫ લાખ એમટીની પ્રતિબંધિત માત્રા પરવાનગીપત્ર સામે મંજૂર કરે છે, જેનો અર્થ એવો થાય છે કે દરેક પરવાનાધારકને સૂચનામાં નિર્ધારિત મહત્તમ માત્રા સુધી આયાત

કરવાની મંજૂરી છે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, સૂચનામાં દર્શાવેલી કુલ માત્રા દરેક પરવાનાધારક દીઠ છે અને સૂચનામાં દર્શાવેલ વસ્તુની કુલ આયાત માટે નથી. આ રજૂઆતમાં કોઈ જ બળ નથી, કારણ કે સૂચનામાં સ્પષ્ટપણે આયાત કરી શકાય તેવી નિર્ધારિત વસ્તુની ‘કુલ માત્રા’ એવો શબ્દપ્રયોગ વપરાયો છે. સૂચનાઓમાં કોઈ અસ્પષ્ટતા કે અનિશ્ચિતતા નથી, જેના સંબંધિત ભાગો ઉપર ઉદ્ઘૃત કરવામાં આવ્યા છે. અન્યથા પણ, ‘કુલ માત્રા’ એવો શબ્દપ્રયોગ જારી કરાયેલ દરેક પરવાનગીપત્ર દીઠ માત્રા તરીકે અર્થઘટિત કરી શકાય તેમ નથી, કારણ કે સંબંધિત માલ બાબતે જારી થયેલ પરવાનગીપત્રોની સંખ્યા નોંધપાત્ર હોઈ શકે છે (યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયાના જણાવ્યા મુજબ ૨૦૧૮-૨૦માં તૂર, મૂંગ અને ઉરદ દાળની આયાત માટે અનુક્રમે ૪, ૧.૫ અને ૪ લાખ એમટીના પ્રતિબંધિત ક્વોટા સામે ૨૨૪૮, ૧૦૧૬ અને ૨૯૧૫ પરવાનગીપત્રો જારી કરવામાં આવ્યા હતા). જો દરેક પરવાનાધારકને ૧/૧.૫ લાખ એમટી વટાણાની આયાત કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવે, તો ભારતની અંદરની ઉત્પાદન માત્રાનો હિસાબ કર્યા પછી કુલ આયાત વાર્ષિક કુલ વપરાશથી ઘણી વધારે થઈ જશે. અમારા મત મુજબ, આયાતકારોની આ વિનંતી અને અર્થઘટન સ્વીકારવામાં આવે તો તે માત્ર સૂચનાની સ્પષ્ટ ભાષાને વિરુદ્ધ જ નહીં જાય, પરંતુ ક્વોટા નિર્ધારિત કરીને ઉલ્લેખિત માલની આયાતને પ્રતિબંધિત રાખવાના હેતુ

અને ઉદ્દેશને પણ નિષ્ફળ બનાવશે. અમે આ દૂરાન્વયી અને કંઈક અંશે અસમંજસપૂર્ણ, સરળ અને સીધા શબ્દોના આવા અર્થઘટનને નામંજૂર કરીએ છીએ અને સ્વીકારતા નથી.

૧૮.૩. એફટીડીઆર અધિનિયમની કલમ ૯એના અર્થઘટન અને તેનું ગેટ- ૧૯૯૪ના અનુચ્છેદ ૧૧ અને અનુચ્છેદ ૧૯ તેમજ એફટીડીઆર અધિનિયમની કલમ ૩ સાથેના સહસંબંધ અંગે વિચારણા કર્યા બાદ, આ અદાલતે વિવાદિત અધિસૂચનાઓને માન્ય ગણાવી, કારણ કે તે એફટીડીઆર અધિનિયમની કલમ ૩ની ઉપકલમ (૨) મુજબ કેન્દ્રીય સરકારને પ્રદાન કરાયેલ સત્તાઓના અનુસંધાને જારી કરવામાં આવી હતી. આ અદાલતે, અન્ય બાબતો ઉપરાંત, નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું અને ઠરાવ્યું: –

“૬૧. સ્થિતિ આ પ્રકારની હોવાથી, કલમ ૯અ નું અર્થઘટન એવી અપવાદરૂપ જોગવાઈ તરીકે કરવાનું થાય છે કે જેના આધારે કેન્દ્રીય સરકાર, અત્રે ભારત સંઘ, ગેટ-૧૯૯૪ ના લેખ ૧૯ ના પરિચ્છેદ (૧) ની કડકાઈમાંથી મુક્તિ મેળવી શકે. કલમ ૯અ એવી જોગવાઈ નથી કે જે ગેટના લેખ ૧૧ ના પરિચ્છેદ (૧) ને સ્પષ્ટપણે અથવા આવશ્યક અનુસંગથી આંતરિક કાયદામાં સમાવી લેતી હોય અથવા સ્થાનાંતરિત કરતી હોય. વિપરીત મત ધારણ કરીએ તો, અમારે એવો નિષ્કર્ષ આપવો પડે કે કેન્દ્રીય સરકારને એફ.ટી.ડી.આર. અધિનિયમની કલમ ૯અ સિવાય ‘માત્રાત્મક પ્રતિબંધો’ લાદવાનો કોઈ અધિકાર અથવા સત્તા જ નથી. આપું

માનવું વિધાનમંડળના આશય અને હેતુને વિરોધાભાસી થાય. એફ.ટી.ડી.આર. અધિનિયમની કલમ ૯અ, તે અધિનિયમની કલમ ૩ ની ઉપકલમ (૨) હેઠળ આયાતો પર પ્રતિબંધો લાદવાની કેન્દ્રીય સરકારની સત્તાને ન તો લુપ્ત કરે છે અને ન તો નકારી કાઢે છે.

૬૨. અન્ય શબ્દોમાં કહીએ તો, પડકારેલ સૂચનાઓ માન્ય ગણાશે કારણ કે તે એફ.ટી.ડી.આર. અધિનિયમની કલમ ૩ ની ઉપકલમ (૨) મુજબ કેન્દ્ર સરકારને પ્રદાન કરાયેલ સત્તા અનુસાર જારી કરવામાં આવી છે. તેથી, એફ.ટી.ડી.આર. અધિનિયમની કલમ ૩ ની ઉપકલમ (૨) હેઠળ આયાત પર પ્રતિબંધ મૂકતા આદેશ દ્વારા કેન્દ્ર સરકારની સત્તાઓ, કલમ ૯અ દ્વારા સંપૂર્ણપણે મર્યાદિત થતી નથી.”

(ઘાટા અક્ષરમાં ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે)

૧૮.૪. જેમ નોંધવામાં આવ્યું છે, જણાવેલ રિટ અરજીઓ આ અદાલતમાં પરત મંગાવવામાં આવે તે પહેલાં, વડી અદાલતો દ્વારા વિવિધ વચગાળાના આદેશો કરવામાં આવ્યા હતા. આ અદાલત સમક્ષ એવું જણાવવામાં આવ્યું હતું કે, આવા વચગાળાના આદેશો પર આધાર રાખીને, આયાતકારોએ વટાણા અને કઠોળની વિવિધ માત્રાઓ આયાત કરી હતી; અને આયાતકારોની તરફેણી એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે તે અદાલતોના વચગાળાના આદેશો હેઠળ કરાયેલ પ્રામાણિક આયાતો હતી. આ અદાલતે આવી દલીલોને સ્પષ્ટપણે નામંજૂર કરી હતી અને એવો નિષ્કર્ષ નોંધાવ્યો હતો કે, મદ્રાસ, બોમ્બે, ગુજરાત અને મધ્ય

પ્રદેશની વડી અદાલતો દ્વારા સૂચનાઓ અને વેપાર સૂચનાઓને માન્ય રાખી સમાન સ્વરૂપની રિટ અરજીઓ ફગાવી દેવામાં આવી હોવા છતાં, આયાતકારોએ પોતાનો અવસર અજમાવ્યો હતો, જે સ્પષ્ટપણે વ્યક્તિગત લાભ માટે હતું, અને તેથી તેઓ કાયદા મુજબના પરિણામોનો સામનો કરશે. આ અદાલતે, કોઈ પણ પ્રકારની અનિશ્ચિતતા વિના, આયાતકારોએ પ્રામાણિક માન્યતા હેઠળ કાર્ય કર્યું હતું એવી રજૂઆતોને નામંજૂર કરી હતી. આ સંદર્ભે એગ્રિકાસ (ઉપરોક્ત) માં આ અદાલતના સંબંધિત અવલોકનો અને તારણો ઉપયોગી રીતે નીચે મુજબ ઉઘ્ઘટ કરી શકાય: –

ડી. વચગાળાના આદેશો હેઠળ થયેલી સદ્ભાવનાપૂર્વકની આયાત બાબતે આયાતકારોની દલીલ અને આંશિક રાહત માટેની પ્રાર્થના.

૬૫. કેટલાક આયાતકારોના વિદ્વાન વકીલે રાજ પ્રકાશ કેમિકલ વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા પર આધાર મૂક્યો હતો, જે ચુકાદો, અમારા મત મુજબ, કોઈ લાગુ પડતો નથી. રાજ પ્રકાશ કેમિકલ (ઉપરોક્ત) માં, અરજદારે વડી અદાલતોના ચુકાદાઓ અને આદેશો તેમજ સત્તાવાળાઓ દ્વારા અપાયેલી વ્યાખ્યાને ધ્યાનમાં રાખી સદ્ભાવપૂર્ણ માન્યતા હેઠળ કાર્ય કર્યું હતું. આ પૃષ્ઠભૂમિમાં, કાનૂની વ્યાખ્યા વિરુદ્ધ હોવા છતાં, આયાતકારોને લાભ આપવા અંગે અવલોકનો કરવામાં આવ્યા હતા. વર્તમાન મામલામાં, આયાતકારો વડી અદાલતો દ્વારા પસાર કરાયેલા અંતરિમ આદેશો પર આધાર રાખે છે, જ્યારે જે તારીખે તેમણે રિટ

અરજીઓ દાખલ કરી હતી અને અંતરિમ આદેશો મેળવ્યા હતા, તે સમયે મદ્રાસ વડી અદાલતે અધિસૂચનાને માન્ય રાખીને રિટ અરજી ફગાવી દીધી હતી. તે જ રીતે, બોમ્બેની ન્યાયિક વડી અદાલત, ગુજરાત વડી અદાલત અને મધ્ય પ્રદેશ વડી અદાલતે તેમના સમક્ષ દાખલ થયેલી રિટ અરજીઓ ફગાવી દીધી હતી અને અધિસૂચનાઓ તથા વેપાર સૂચનાઓને માન્ય રાખી હતી. આવા ફગાવાઓ છતાં, આયાતકારોએ સ્પષ્ટપણે વ્યક્તિગત લાભ અને નફા માટે પોતાનો મોકો અજમાવ્યો હતો. તેથી, તેમને કાયદા મુજબના પરિણામો ભોગવવા પડશે. આ પરિસ્થિતિઓમાં, એવું કહી શકાય નહીં કે આયાતકારોને રજૂ કરાયેલા હક અંગે સદ્ભાવપૂર્ણ માન્યતા હતી.”

૧૮.૫. મામલાના માત્ર એક પાસાનો આ અદાલત દ્વારા નિર્ણય કરવામાં આવ્યો નહોતો અને તે કેટલાક પક્ષકારોના આયાત-નિકાસ કોડ૧૧ ને સ્થગિત કરનાર અથવા સમાપ્ત કરનાર આદેશો સામે બાકી રહેલી અપીલોને સંબંધિત હતો. તે સંદર્ભે આ અદાલતે કાયદા અનુસાર નિર્ણય કરવા માટે વૈધાનિક અપીલો બાકી રાખી હતી.

૧૯. સૂચનાઓ અને વેપાર સૂચનાની માન્યતા યથાવત રાખ્યા પછી તથા આયાતકારોએ આંતરિક આદેશો પર આધાર રાખીને આયાતો અમલમાં મૂકી હોય ત્યારે તેમણે સદ્ભાવપૂર્વક વર્તન કર્યું હોવાનું કહી શકાય નહીં, એવું પણ ઠરાવ્યા પછી, આ અદાલતે રિટ અરજીઓનો નિકાલ આ નિરીક્ષણો અને

દિશાનિર્દેશો સાથે કર્યો કે પ્રશ્નાસ્પદ આયાતો એફ.ટી.ડી.આર. અધિનિયમ હેઠળ જારી કરાયેલ સૂચનાઓ અને વેપાર સૂચનાઓના વિરુદ્ધ હોવાનું માનવામાં આવશે; અને તેમના સંબંધમાં કસ્ટમ્સ અધિનિયમની જોગવાઈઓ હેઠળ કાર્યવાહી કરવામાં આવશે. આ અદાલતે હસ્તાંતરણ અરજીઓના વિષય રહેલી તમામ રિટ અરજીઓ તેમજ હસ્તક્ષેપકારોએ દાખલ કરેલી રિટ અરજીઓ પણ ફગાવી દીધી. એટ્રીકાસ (ઉપરોક્ત) માં આ અદાલતના નિર્ણયનો સમાપન ભાગ નીચે મુજબ છે: –

“ એફ. નિષ્કર્ષ

૬૭. તદનુસાર, અમે આક્ષેપિત અધિસૂચનાઓ અને વેપાર સૂચનાઓને યથાવત્ રાખીએ છીએ અને આયાતકારો દ્વારા કરવામાં આવેલ પડકારને નામંજૂર કરીએ છીએ. જો કોઈ આયાતો વચગાળાના આદેશ(ઓ) પર આધાર રાખીને કરવામાં આવી હોય, તો તે એફટીડીઆર અધિનિયમ હેઠળ જારી કરાયેલ અધિસૂચનાઓ અને વેપાર સૂચનાઓના વિરુદ્ધ હોવાનું માનવામાં આવશે અને તે મુજબ કસ્ટમ્સ અધિનિયમ ૧૯૬૨ ની જોગવાઈઓ હેઠળ તેમની કાર્યવાહી કરવામાં આવશે. ટ્રાન્સફર પિટિશનોનો વિષય બનેલી રિટ અરજીઓ, ઉપરોક્ત ઈ હેઠળના વિષયને આધિન (જેનો નિર્ણય કરવામાં આવ્યો નથી), સંક્ષેપમાં ૧૧ ‘આઈઈસી’ છે.

૨૬ કરવામાં આવી. સંબંધિત વડી અદાલતો સમક્ષ હસ્તક્ષેપકારો દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી રિટ અરજીઓ આ નિર્ણયની શરતો અનુસાર ૨૬

થયેલી ગણાશે. બાકી રહેલી અરજી(ઓ), જો કોઈ હોય, તો તે પણ ઉપરોક્ત શરતો અનુસાર નિપજાવેલી ગણાશે. ખર્ચ બાબતે કોઈ આદેશ નથી."

૨૦. તેથી, હવે જરાય શંકાને અવકાશ રહેતો નથી કે એગ્રીકાસ (ઉપરોક્ત) મામલામાં, આ અદાલતે તે અસ્તિત્વનું કારણ ધ્યાનમાં લીધું હતું કે આ અધિસૂચનાઓનો મૂળભૂત હેતુ દેશી કૃષિ બજારનું સંરક્ષણ કરવાનો હતો અને આ અધિસૂચનાઓના સાચા અર્થ અને વ્યાપ અંગે પણ નિવેદન કર્યું હતું; અને આયાતકારોની તરફથી સૂચવવામાં આવેલ આ અત્યંત વિસ્તૃત અર્થઘટનાને નામંજૂર કરતાં, કે દરેક પરવાનાધારકને અધિસૂચનાઓમાં ઉલ્લેખિત જથ્થો આયાત કરવાનો અધિકાર હતો, આ અદાલતે માત્ર સંબંધિત અધિસૂચનાઓ અને વેપાર સૂચનાને યથાવત્ રાખી નહોતી, પરંતુ એ પણ ઠરાવ્યું હતું કે અંતરિમ આદેશના આવરણ હેઠળ કરવામાં આવેલી કોઈપણ આયાતને સદ્ભાવપૂર્વકની માનવી શકાય નહીં; અને લાગુ પડતી અધિસૂચનાઓ તથા વેપાર સૂચનાના વિરોધમાં હોવાથી, તે કસ્ટમ્સ અધિનિયમની જોગવાઈઓ હેઠળ તે મુજબ હાથ ધરવામાં આવશે. જોકે, આ અદાલતના એગ્રીકાસ મામલામાં તા. ૨૬.૦૮.૨૦૨૦ના ઉપરોક્ત નિર્ણય પછી જે બન્યું છે, તેથી આ વિવાદની વર્તમાન કડી ઊભી થઈ છે.

તા. ૨૮.૦૮.૨૦૨૦ ના મૂળ આદેશો: વિવાદ નિરાકરણ સત્તાધિકારીએ રિડેમ્પશન ફાઈન ૨૧ ની ચુકવણી પર માલ છોડવાની પરવાનગી આપી. જેમ

નોંધાયું છે, અગ્રિકાસ (ઉપરોક્ત) માં આ અદાલતના તા. ૨૬.૦૮.૨૦૨૦ ના નિર્ણય પછી અલ્પ સમયમાં જ, આ અપીલોના ખાનગી પ્રતિવાદીઓ, મેસર્સ રાજ ગ્રો ઇમ્પેક્સ એલએલપી અને મેસર્સ હરિહર કલેક્શન્સ, જેમણે ઉક્ત સૂચનાઓ હેઠળ આવતાં માલની કેટલીક આયાતો કરી હતી પરંતુ તેમનો આયાતિત માલ છોડવામાં આવ્યો નહોતો, તેમણે કાર્યવાહી એવી રીતે હાથ ધરી કે સંપૂર્ણ જમીની પરિસ્થિતિ ટાળી શકાય અને તેઓ દંડની ચુકવણી કરીને માલ છોડાવી શકે. આ સંદર્ભમાં, તેમણે તા. ૨૬.૦૮.૨૦૨૦ ના રોજ અનુક્રમે રજૂઆતો કરી, જેમાં કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૨૪ હેઠળ કારણ દર્શાવો નોટિસમાંથી મુક્તિ અને તાત્કાલિક વ્યક્તિગત સુનાવણી માટે વિનંતી કરી. વિવાદ નિરાકરણ સત્તાધિકારીએ તેમના કેસોને પ્રાથમિકતાથી લીધા અને, તા. ૨૮.૦૮.૨૦૨૦ ના તેમના લગભગ સમાન મૂળ આદેશો દ્વારા, કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૧૧(ડી) હેઠળ જમી કરવાનો આદેશ આપતા, તેની કલમ ૧૨૫(૧) હેઠળ જમીના સ્થાને દંડની ચુકવણી પર સંબંધિત માલ મુક્ત કરાવવાનો વિકલ્પ આયાતકારોને આપ્યો. સંકળાયેલા પ્રશ્નોને ધ્યાનમાં રાખીને, તા. ૨૮.૦૮.૨૦૨૦ ના ઉક્ત મૂળ આદેશોની, વ્યક્તિગત આયાતકારના સંબંધમાં, સંબંધિત વિશેષતાઓ નોંધપાત્ર છે.

મેસર્સ રાજ ગ્રો ઇમ્પેક્સ એલએલપી

૨૨. ૦૧.૧૧.૨૦૧૯ના રોજ, આયાતકાર એમ/એસ રાજ ગ્રો ઇમ્પેક્સ એલએલપી એ ૫૫૨૦૫૩૬, ૫૫૨૦૫૩૭, ૫૫૨૦૫૩૮, ૫૫૨૦૫૩૯,

૫૫૨૦૫૪૦, ૫૫૨૦૫૪૧, ૫૫૨૦૭૩૨, ૫૫૨૦૮૭૧, ૫૫૨૦૮૭૨ અને ૫૫૨૧૧૯૧ નંબરો ધરાવતા દસ બિલ ઓફ એન્ટ્રી ઓ દાખલ કર્યા હતા, ૨૪,૮૧૫ એમટી પીળી વટાણાની મુક્તિ માટે, જે ૨૦૧૯ની ડબ્લ્યુપી નં. ૧૧૯૭૪માં રાજસ્થાન વડી અદાલતે ૨૦.૦૭.૨૦૧૯ના રોજ પસાર કરેલા અંતરિમ આદેશના આવરણ હેઠળ આયાત કરવામાં આવ્યા હોવાનું કહેવામાં આવ્યું હતું. જોકે, માલસામાન મુક્ત કરવામાં આવ્યો નહોતો, વિશેષ કરીને તેમની મુક્તિ વિરુદ્ધ ડીજીએફટીના અધિકારીઓ દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલા વાંધાઓને કારણે. માલસામાન કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૪૯ હેઠળ ગોડાઉનમાં સંગ્રહિત કરવામાં આવ્યો હતો.

૨૨.૧. આ અદાલત દ્વારા એગ્રીકાસ (ઉપરોક્ત) ના મામલામાં ૨૬.૦૮.૨૦૨૦ના રોજ નિર્ણય આપવામાં આવ્યો તે જ દિવસે, આ આયાતકારે કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૨૪ હેઠળના કારણ દર્શાવો નોટિસમાંથી મુક્તિ આપવામાં આવે અને વ્યક્તિગત સુનાવણી તાત્કાલિક આપવામાં આવે તેવી વિનંતી સાથે નિર્ણયકારી સત્તાધિકારીને પત્ર મોકલ્યો હતો. આ વિનંતી સ્વીકારીને, માલના નાશવંત સ્વભાવને કારણે નિર્ણયકારી સત્તાધિકારીએ ત્વરિત સુનાવણી મંજૂર કરી; અને ૨૮.૦૮.૨૦૨૦ના રોજ મૂળ આદેશ પસાર કર્યો (જે ૦૩.૦૯.૨૦૨૦ના રોજ જારી કરવામાં આવ્યો હતો).

૨૨.૨. મૂળ આદેશ તા. ૨૮.૦૮.૨૦૨૦ માં નિર્ણયકારી સત્તાધિકારીએ નિરીક્ષણ કર્યું હતું કે માલ આયાતકર્તાએ નવેમ્બર ૨૦૧૯ મહિનામાં રાજસ્થાન વડી અદાલત દ્વારા અપાયેલ અંતરિમ આદેશના સંરક્ષણ હેઠળ આયાત કર્યો હતો, પરંતુ, જ્યારે તે લાગુ પડતી અધિસૂચનાઓના ઉદ્દેશ્યમાં આયાત કરાયેલ હોવાનું માનવામાં આવ્યું, ત્યારે તે કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૧ ને એફ.ટી.ડી.આર. અધિનિયમની કલમ ૩ સાથે વાંચતાં પ્રતિબંધિત માલ બની ગયો; અને તેથી, કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૧૧(ડી) હેઠળ તે માલ જપ્તી માટે જવાબદાર બન્યો. વધુમાં, આયાતકર્તાને કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૧૨(એ)(૧) હેઠળ દંડ માટે પણ જવાબદાર માનવામાં આવ્યો. નિર્ણયકારી સત્તાધિકારીના સંબંધિત નિષ્કર્ષો નીચે મુજબ ઉપયોગી રીતે ઉદ્ઘૃત કરી શકાય: –“૯. વિવાદિત માલ ડી.જી.એફ.ટી.ની અધિસૂચનાઓ ક્રમાંક એસ.ઓ. ૧૪૭૮(ઈ), ૧૪૭૯(ઈ), ૧૪૮૦(ઈ) અને ૧૪૮૧(ઈ) તા. ૨૯.૦૩.૨૦૧૯ તેમજ અનુગામી વેપાર સૂચના ક્રમાંક ૦૬/ ૨૦૧૯-૨૦૨૦ તા. ૧૬.૦૪.૨૦૧૯ ના ઉદ્દેશ્યમાં આયાત કરવામાં આવ્યો હતો. પરિણામે, કસ્ટમ્સ અધિનિયમ, ૧૯૬૨ ની કલમ ૧૧ ને વિદેશ વેપાર (વિકાસ અને નિયમન) અધિનિયમ, ૧૯૯૨ ની કલમ ૩ સાથે વાંચતાં, વિવાદિત માલ પ્રતિબંધિત બની ગયો. તેથી, હું ઠરાવું છું કે

કસ્ટમ્સ અધિનિયમ, ૧૯૬૨ ની કલમ ૧૧૧(ડી) હેઠળ આ માલ જમી માટે જવાબદાર છે.

૧૦. ઉપરોક્ત કરેલ ક્રિયા અને અક્રીયા, જેના કારણે વાંધાજનક માલ કસ્ટમ્સ અધિનિયમ, ૧૯૬૨ ની ધારા ૧૧૧(ડી) હેઠળ જમી માટે જવાબદાર બને છે, તેના માટે હું એવું ઠરાવું છું કે આયાતકાર કસ્ટમ્સ અધિનિયમ, ૧૯૬૨ ની ધારા ૧૧૨(એ)(૧) હેઠળ દંડ માટે જવાબદાર છે.”

૨૨.૩. જોકે, માલ જમીને પાત્ર હતો અને આયાતકાર દંડને પાત્ર હતો એવો નિષ્કર્ષ આપ્યા પછી, નિર્ધારક સત્તાધિકારીએ આયાતકાર ઉપર લાદવાપાત્ર મુક્તિકરણ દંડ અને દંડની રકમનો પરિમાણ નિર્ધારિત કરવાની કાર્યવાહી કરી. આ સંદર્ભે, નિર્ધારક સત્તાધિકારીએ આયાતકારના આક્ષેપિત નફાના હાશિયા, માલની બજાર કિંમત અને સંગ્રહ તથા પરિવહન વગેરે માટે થયેલા ખર્ચને ધ્યાનમાં લીધા હતા. નિર્ધારક સત્તાધિકારીએ અન્ય વિવિધ પરિબલો પણ ધ્યાનમાં લીધા હતા, જેના કારણે નાશવંત સ્વરૂપ ધરાવતા માલની ગુણવત્તામાં ગિરાવટ આવી હતી, જેમ કે ગોડાઉનોની નબળી સ્થિતિ, અતિશય વરસાદ, ભેજ, ખુણો પ્રભાવ અને જીવાતોના ઉપદ્રવ. તેમ છતાં, નિર્ધારક સત્તાધિકારીએ નોંધ્યું હતું કે પ્રશ્નાધીન માલે તેની બજાર કિંમતનો મોટો હિસ્સો ગુમાવ્યો હોવા છતાં, માન્યતા પ્રાપ્ત પ્રયોગશાળાના પ્રમાણપત્ર મુજબ તે હજી માનવ ઉપભોગ માટે યોગ્ય હતો. આ વિચારણાઓના આધારે, નિર્ધારક સત્તાધિકારીએ પ્રતિ

કિલોગ્રામ ૩. ૧ ના દરે નફાના હાશિયાની ગણતરી કરતાં દંડ અને દંડશુલ્ક લાદવું યોગ્ય ગણ્યું; અને નીચેના આદેશ સાથે મુદ્દાનો નિષ્કર્ષ કર્યો: –

“૧૨. ઉપરોક્ત ચર્ચા અને તારણોને ધ્યાનમાં લેતાં, હું નીચે મુજબનો આદેશ કરું છું:–

આદેશ

૧. હું કસ્ટમ્સ અધિનિયમ, ૧૯૬૨ ની ધારા ૧૧૧(ડી) હેઠળ વિવાદિત માલસામાન જપ્ત કરું છું. જ્યારે હું આયાતકર્તાને કસ્ટમ્સ અધિનિયમ, ૧૯૬૨ ની ધારા ૧૨૫(૧) હેઠળ જપ્તની બદલે રૂપિયા ૧.૦ કરોડ (માત્ર રૂપિયા એક કરોડ) ના રીડેમ્પશન દંડની ચુકવણી પર વિવાદિત માલસામાન છોડાવી લેવા માટે વિકલ્પ આપું છું.

૨. હું, ઉપરાંત, કસ્ટમ્સ અધિનિયમ, ૧૯૬૨ ની કલમ ૧૧૨(એ) (૧) હેઠળ મેસર્સ રાજ ગ્રો ઇમ્પેક્સ એલએલપી, જયપુર પર રૂ. ૧.૪૮૫ કરોડ (રૂપિયા એક કરોડ અડતાલીસ લાખ પચાસ હજાર માત્ર) નો દંડ પણ ફટકારું છું.

૧૩. આ આદેશ કસ્ટમ્સ અધિનિયમ, ૧૯૬૨ ની કોઈપણ જોગવાઈ અને/અથવા હાલમાં અમલમાં રહેલા કોઈપણ અન્ય કાયદાની શરતો અનુસાર આયાતકાર અથવા અન્ય કોઈપણ વ્યક્તિ વિરુદ્ધ વિચારાધીન હોઈ શકે તેવી અન્ય કોઈપણ કાર્યવાહી માટેના હકોને અશુભ રાખીને પસાર કરવામાં આવે છે.”

મેસર્સ હરિહર કલેક્શન્સ

૨૩. અન્ય આયાતકાર મેસર્સ હરિહર કલેક્શન્સનો કેસ થોડાક વ્યક્તિગત તથ્યો સિવાય તાત્વિક રીતે ભિન્ન નથી. આ આયાતકારે ૧૮.૧૧.૨૦૧૯ના રોજ ૩૮,૫૦૦ એમટી ચેલો પીસની કસ્ટમ મંજૂરી માટે, જે રાજસ્થાન વડી અદાલતે ૧૦.૦૭.૨૦૧૯ના રોજ ડબ્લ્યુપી નં. ૧૧૭૫૨ ઓફ ૨૦૧૯માં પસાર કરેલા અંતરિમ આદેશના આવરણ હેઠળ આયાત કરવામાં આવેલ હોવાનું કહેવાયું હતું, ૧૮.૧૧.૨૦૧૯ના રોજ નંબરો ૫૭૨૦૦૪૦, ૫૭૨૦૧૯૨, ૫૭૨૦૬૯૩, ૫૭૨૨૪૫૮, ૫૭૨૨૭૩૦, ૫૭૧૯૭૭૨, ૫૭૨૨૨૪૩ અને ૫૭૨૨૪૫૬ ધરાવતા આઠ બિલ ઓફ એન્ટ્રી દાખલ કર્યા હતા. આ કેસમાં પણ, વાંધાઓને ધ્યાનમાં લેતાં માલ મુક્ત કરવામાં આવ્યો ન હતો અને તે ગોડાઉનમાં સંગ્રહિત કરવામાં આવ્યો હતો.

૨૩.૧. એગ્રીકાસના કેસમાં આ અદાલતના નિર્ણય પછી તરત જ

(ઉપરોક્ત) તા. ૨૬.૦૮.૨૦૨૦ના રોજ, આ આયાતકર્તાએ પણ તે જ દિવસે કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૨૪ હેઠળ કારણ દર્શાવો નોટિસમાંથી મુક્તિ તથા તાત્કાલિક વ્યક્તિગત સુનાવણી માગતા, નિર્ણયકારી પ્રાધિકરણને સમાન પ્રકારનો સંદેશ મોકલ્યો હતો. આ કેસનો પણ તાત્કાલિક વિચાર કરવામાં આવ્યો હતો અને સમાન સ્વરૂપનો બીજો મૂળ આદેશ નિર્ણયકારી પ્રાધિકરણ દ્વારા તા. ૨૮.૦૮.૨૦૨૦ના રોજ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો (તા. ૦૩.૦૯.૨૦૨૦ના રોજ બહાર પાડવામાં આવ્યો).

૨૩.૨. ઉપર મેસર્સ રાજ ગ્રો ઇમ્પેક્સના મામલામાં નોંધવામાં આવેલી લગભગ સમાન વિચારણાઓના આધારે, નિર્ણયકારી પ્રાધિકારીએ ધારણ કર્યું કે પ્રશ્નાસ્પદ માલ કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૧ સાથે એક્ઝીડીઆર અધિનિયમની કલમ ૩ વાચવામાં આવે ત્યારે પ્રતિબંધિત માલ બની ગયો હતો; અને તેથી, કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૧૧(ડી) હેઠળ જપ્તી માટે જવાબદાર હતો; તેમજ આયાતકાર કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૧૨(એ)(૧) હેઠળ દંડ માટે પણ જવાબદાર હતો. ફરીથી, સમાન ધોરણે, નિર્ણયકારી પ્રાધિકારીએ આયાતકાર પર લાદવામાં આવનાર રિડેમ્પ્શન દંડ અને દંડની માત્રા નક્કી કરવાની કાર્યવાહી હાથ ધરી; અને, ઉપરોક્ત સમાન વિચારણાઓના આધારે, પ્રતિ કિલોગ્રામ રૂ. ૧ ના નફાના અંતરની ગણતરી કરતાં દંડ અને દંડરકમ લાદવા આગળ વધ્યું અને નીચેના આદેશ સાથે મામલો પૂર્ણ કર્યો: –

“૧૩. ઉપરોક્ત ચર્ચાઓ અને તારણોને ધ્યાનમાં રાખીને, હું નીચે મુજબનો આદેશ પસાર કરું છું: –

આદેશ

૧. હું કસ્ટમ્સ અધિનિયમ, ૧૯૬૨ ની કલમ ૧૧૧(ડી) હેઠળ વિવાદિત માલ જપ્ત કરું છું. જ્યારે હું આયાતકર્તાને કસ્ટમ્સ અધિનિયમ, ૧૯૬૨ ની કલમ ૧૨૫(૧) હેઠળ જપ્તીની બદલે રૂપિયા

૧.૫ કરોડ (રૂપિયા એક કરોડ પચાસ લાખ માત્ર) ના રિડેમ્પશન
દંડની ચુકવણી પર વિવાદિત માલ છોડાવી લેવાનો વિકલ્પ આપું છું.

૨. હું, પણ, કસ્ટમ્સ અધિનિયમ, ૧૯૬૨ ની કલમ ૧૧૨(એ)(૧)
ટેઈળ મેસર્સ હરિહર કલેક્શન્સ, જયપુર પર રૂપિયા ૨.૩૫ કરોડ (માત્ર
રૂપિયા બે કરોડ પાંત્રીસ લાખ) નો દંડ અધિરોપિત કરું છું.

૧૪. આ આદેશ, કસ્ટમ્સ અધિનિયમ, ૧૯૬૨ ની કોઈપણ જોગવાઈના
તેમજ/અથવા હાલ અમલમાં રહેલા અન્ય કોઈપણ કાયદાના
અનુસંધાને આયાતકાર અથવા કોઈપણ અન્ય વ્યક્તિ વિરુદ્ધ
વિચારાધીન કરવામાં આવી શકે તેવી અન્ય કોઈ કાર્યવાહી અંગેના
અધિકારોને અહિંત પહોંચાડ્યા વિના પસાર કરવામાં આવે છે.”

મૂળ આદેશોના તાત્કાલિક અનુગામી આદેશો

૨૪. તા. ૨૮.૦૮.૨૦૨૦ના ઉપરોક્ત મૂળ આદેશોના પરિણામે તરત જ
અનેક કાર્યવાહી અને પ્રતિક્રિયાઓ ઉદ્ભવી. મૂળ આદેશોના આધારે
તાત્કાલિક કાર્યવાહી કરતાં, પ્રતિવાદી-આયાતકારોએ રીડેમ્પશન દંડ અને
દંડરકમની ચુકવણી માટે તરત જ પગલાં લીધાં. તા. ૨૮.૦૮.૨૦૨૦ના રોજ
પ્રતિવાદી મેસર્સ રાજ ગ્રો ઇમ્પેક્સે ક્રમાંક ૫૫૨૦૭૩૨, ૫૫૨૦૮૭૧ અને
૫૫૨૦૫૩૬ ધરાવતા ત્રણ બિલ્સ ઓફ એન્ટ્રી સંબંધે આવી ચુકવણી કરી
અને ઓ.ઓ.સી. પ્રાપ્ત કર્યો. બીજી તરફ, પ્રતિવાદી મેસર્સ હરિહર કલેક્શનસે
તેના તમામ આઠ બિલ્સ ઓફ એન્ટ્રી બાબતે તા. ૨૮.૦૮.૨૦૨૦ના રોજ

રીડેમ્પશન દંડ અને દંડરકમની ચુકવણી કરી અને ઓ.ઓ.સી. પ્રાપ્ત કર્યો. જ્યારે પ્રતિવાદી મેસર્સ રાજ ગ્રો ઇમ્પેક્સ બાકી રહેલા સાત બિલ્સ ઓફ એન્ટ્રી માટે ચુકવણી કરવાની પ્રક્રિયામાં હતો અને જેમના માટે ઓ.ઓ.સી. જારી કરવામાં આવ્યો હતો એવા માલના ઉતારકામ અને મુક્તિની પ્રક્રિયા ચાલી રહી હતી, ત્યારે ડી.જી.એફ.ટી.એ તા. ૦૧.૦૮.૨૦૨૦ના પોતાના પત્ર દ્વારા કેન્દ્રીય પરોક્ષ કર અને કસ્ટમ્સ બોર્ડના અધ્યક્ષને, વટાણાની આયાત અંગેની આયાત નીતિ અને પ્રતિબંધો તેમજ આ અદાલતના એગ્રિકાસ (ઉપરોક્ત)ના ચુકાદાનો ઉલ્લેખ કરીને, પત્ર લખ્યો. ડી.જી.એફ.ટી.એ જણાવ્યું હતું કે આયાત કરાયેલા વટાણાની કોઈપણ મુક્તિ આયાત નીતિના વિરોધમાં રહેશે; કે તેઓ એ.એસ.જી. પાસેથી કાનૂની અભિપ્રાય મેળવવાની પ્રક્રિયામાં હતા; અને ત્યાં સુધી કસ્ટમ્સ હેઠળની ક્ષેત્રિય કચેરીઓને વટાણાની ખેપોની મુક્તિ ન આપવા માટે નિર્દેશ આપવામાં આવે અને જો આવી કોઈ ખેપો મુક્ત કરવામાં આવી હોય તો તેની વિગતો પૂરી પાડવામાં આવે. એવું જણાય છે કે ડી.જી.એફ.ટી. તરફથી પ્રાપ્ત આ સંદેશાવ્યવહારના આધારે મુંબઈ ખાતેના ઝોનલ એડિશનલ ડાયરેક્ટર જનરલ ઓફ ફોરેન ટ્રેડે જરૂરી સૂચનાઓ જારી કરી અને તે અનુસંધાને, ડેપ્યુટી કમિશનર ઓફ કસ્ટમ્સ, ઇમ્પોર્ટ ડોકસ (ઇમ્પોર્ટ-૧), મુંબઈએ તા. ૦૨.૦૮.૨૦૨૦ના પત્ર દ્વારા મુંબઈ પોર્ટ ટ્રસ્ટના અધિકારીઓને પ્રશ્નમાં આવેલા માલની મુક્તિ રોકવા સૂચના આપી. પરિણામે માલના ઉતારકામ અને મુક્તિ પર રોક લાગી, જેના અનુસંધાને પ્રતિવાદી-

આયાતકારોએ તા. ૦૩.૦૯.૨૦૨૦ના રોજ કમિશનર ઓફ કસ્ટમ્સ (ઇમ્પોર્ટ-૧), મુંબઈ સમક્ષ વિનંતી કરી કે જરૂરી દંડ અને દંડરકમ પહેલેથી જ ચૂકવાઈ ગયેલ હોવાથી કાર્ગો મુક્ત કરવામાં આવે. જોકે, પ્રતિવાદી-આયાતકારોને મુંબઈ પોર્ટ ટ્રસ્ટના અધિકારીઓ તરફથી એવો સંદેશ મળ્યો કે કસ્ટમ્સ અધિકારીઓ પાસેથી પ્રાપ્ત સૂચનાઓને કારણે પોર્ટ ટ્રસ્ટ પરિસરમાં સંગ્રહિત કાર્ગો મુક્ત કરવામાં આવશે નહીં. ત્યારબાદ, તેમને તા. ૧૧.૦૯.૨૦૨૦ના રોજ મુંબઈ પોર્ટ ટ્રસ્ટ તરફથી વધુ એક પત્ર પ્રાપ્ત થયો, જેમાં જણાવાયું હતું કે કસ્ટમ્સ અને પોર્ટ ટ્રસ્ટની ઔપચારિકતાઓ પૂર્ણ કરવાની શરતે માલ કિલયર કરી શકાય. તેમ છતાં, તેમના તમામ પ્રયત્નો છતાં, આયાતકારોને ઇચ્છિત રીતે માલની મુક્તિ મેળવી શકાઈ નહીં.

૨૫. ઉક્ત પત્રવ્યવહારોથી અને માલ મુક્ત કરવાની ના પાડવાથી વ્યથિત થઈ, પ્રતિવાદી-આયાતકારોએ તા. ૧૫.૦૯.૨૦૨૦ના રોજ બોમ્બે સ્થિત ન્યાયવિભાગની વડી અદાલતનો આશરો લીધો હતો અને તેમણે આયાત કરેલ માલની કિલયરન્સ માટે મેન્ડેમસની માંગણી સાથે સાથે, પ્રશ્નાસ્પદ માલ મુક્ત કરવાની તેમને ના પાડતા પત્રવ્યવહારોને પણ પડકાર્યા હતા. આ રીતે આયાતકારો દ્વારા દાખલ કરાયેલી રિટ અરજીઓ, એટલે કે રિટ અરજી (એલ) ક્રમાંક ૩૫૦૨/૨૦૨૦ (મેસર્સ રાજ ગ્રો ઇમ્પેક્સ એલએલપી વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય) અને રિટ અરજી (એલ) ક્રમાંક ૩૫૦૩/૨૦૨૦ (મેસર્સ હરિહર

કલેક્શન્સ વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય), નો નિરાકરણ તા. ૧૫.૧૦.૨૦૨૦ના વિવાદિત સામાન્ય આદેશ દ્વારા કરવામાં આવ્યો હતો. અમે તા. ૧૫.૧૦.૨૦૨૦ના આદેશની સંબંધિત વિશેષતાઓ પર થોડું આગળ વિસ્તૃતપણે વિચારણા કરીશું; પરંતુ, આ તબક્કે, સંબંધિત રિટ અરજીઓમાં માંગવામાં આવેલી રાહતો નોંધવા યોગ્ય છે, જે નીચે મુજબ છે: – રિટ અરજી (એલ) ક્રમાંક ૩૫૦૨/૨૦૨૦માં મેસર્સ રાજ ટ્રો ઇમ્પેક્સ દ્વારા “૩૬. તેથી અરજદાર પ્રાર્થના કરે છે કે:

(એ) આ માનનીય અદાલત વર્તમાન કેસના રેકૉર્ડ મંગાવવા માટે સર્ટિયોરારીનો રિટ અથવા સર્ટિયોરારી સ્વરૂપનો રિટ અથવા અન્ય કોઈ યોગ્ય રિટ, આદેશ અથવા નિર્દેશ જારી કરવા કૃપા કરે અને તેનાં કાયદેસરપણું તથા માન્યતા તપાસ્યા બાદ પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૫ અને ૬ દ્વારા ૦૨.૦૮.૨૦૨૦ના રોજ જારી કરવામાં આવેલા પત્રો (“આંક ઓ અને પી”) રદ કરવા કૃપા કરે;

(બી) આ માનનીય અદાલતને ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ પરમાદેશ રિટ અથવા પરમાદેશના સ્વરૂપનો રિટ અથવા અન્ય કોઈ યોગ્ય રિટ અથવા આદેશ અથવા નિર્દેશ જારી કરીને પ્રતિવાદીઓ અને વિશેષ કરીને પ્રતિવાદી નં.૭ અને પ્રતિવાદી નં. ૪ પોતે, તેના અધિકારીઓ, આધીન કર્મચારીઓ, નોકરો અને એજન્ટોને, અરજદારે બિલ્સ ઓફ એન્ટ્રી નં. ૫૫૨૦૭૩૨, ૫૫૨૦૮૭૧ અને ૫૫૨૦૫૩૬

દ્વારા, જે તમામની તારીખ ૦૧.૧૧.૨૦૧૯ છે, આયાત કરેલ માલસામાન કલીર કરવા આદેશિત અને નિર્દેશિત કરવા કૃપા કરે;

(સી) આ માનનીય અદાલત ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ મેન્ડેમસનો રિટ અથવા મેન્ડેમસ સ્વરૂપનો રિટ અથવા અન્ય કોઈ યોગ્ય રિટ અથવા આદેશ અથવા નિર્દેશ જારી કરવા કૃપા કરે, જેથી પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૪ પોતે, તેના અધિકારીઓ, અધીનસ્તો, નોકરો અને એજન્ટોને મુક્તિ દંડ અને દંડની ચુકવણી પર બિલ ઓફ એન્ટ્રી ક્રમાંક ૫૫૨૦૫૩૭, ૫૫૨૦૫૩૮, ૫૫૨૦૫૩૯, ૫૫૨૦૫૪૦, ૫૫૨૦૫૪૧, ૫૫૨૦૮૭૨ અને ૫૫૨૧૧૯૧ ધરાવતા ૭ બિલ ઓફ એન્ટ્રીનો મુજબ આયાત કરાયેલ માલ મુક્ત કરવા અંગે આદેશિત અને નિર્દેશિત કરવામાં આવે;

(ડી) કે આ અરજીએ સુનાવણી અને અંતિમ નિકાલ બાકી હોય ત્યાં સુધી, આ માનનીય અદાલત કૃપા કરીને નીચે મુજબ આદેશ કરે—

૧. પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૩ અને જને, તેમજ તેમના અધિકારીઓ, આધીન કર્મચારીઓ, સેવકો અને પ્રતિનિધિઓને, અરજદાર દ્વારા બિલ્સ ઓફ એન્ટ્રી ક્રમાંક ૫૫૨૦૭૩૨, ૫૫૨૦૮૭૧ અને ૫૫૨૦૫૩૬, બધી તારીખ ૦૧.૧૧.૨૦૧૯ મુજબ આયાત કરાયેલ માલની કિલયરન્સ રોકવા માટે કોઈપણ વધુ કાર્યવાહી કરતાં રોકવા;

૨. પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૪ને, પોતાને, તેના અધિકારીઓને, અધિનસ્તોને, સેવકોને અને એજન્ટોને, અરજદારે દાખલ કરેલ બિલ્સ ઓફ એન્ટ્રી નં. ૫૫૨૦૭૩૨, ૫૫૨૦૮૭૧ અને ૫૫૨૦૫૩૬, જે તમામ તા. ૦૧.૧૧.૨૦૧૯ના છે, દ્વારા આયાત કરાયેલ માલસામાન કિલચર કરવા માટે નિર્દેશ આપવામાં આવે;

૩. પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૭ તથા પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૪ સ્વયં, તેના અધિકારીઓ, આધીન કર્મચારીઓ, સેવકો અને પ્રતિનિધિઓને, રિડેમ્પશન ફાઇન અને દંડની ચુકવણી પર, ક્રમાંક ૫૫૨૦૫૩૭, ૫૫૨૦૫૩૮, ૫૫૨૦૫૩૯, ૫૫૨૦૫૪૦, ૫૫૨૦૫૪૧, ૫૫૨૦૮૭૨ અને ૫૫૨૧૧૯૧ ધરાવતા ૭ બિલ ઓફ એન્ટ્રી ઓ દ્વારા આયાત કરાયેલા માલને મુક્ત કરવા અંગે નિર્દેશ આપવો;

(ઈ) ઉપરોક્ત પ્રાર્થના કલમ (ડી) મુજબ અસ્થાયી અંતરિમ રાહતો માટે;

(એફ) આ અરજીએ સંબંધિત ખર્ચ માટે અને તેના પર કરવામાં આવેલા આદેશો માટે, અને

(જી) મામલાના તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓને ધ્યાનમાં રાખીને આ માનનીય અદાલત યોગ્ય માને તેવી વધુ તથા અન્ય રાહતો.”

મેસર્સ હરિહર કલેક્શન્સ દ્વારા રિટ અરજી (એલ) ક્રમાંક ૩૫૦૩/૨૦૨૦ માં “૩૩. તેથી અરજદાર પ્રાર્થના કરે છે કે:

(એ) આ માનનીય અદાલત વર્તમાન કેસનો રેકૉર્ડ મંગાવવા માટે સર્ટિઓરારીનો રિટ અથવા સર્ટિઓરારી સ્વરૂપનો રિટ અથવા અન્ય કોઈ યોગ્ય રિટ, આદેશ અથવા નિર્દેશ બહાર પાડવા કૃપા કરે અને તેનાં કાયદેસરપણું તથા માન્યતા તપાસ્યા પછી પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૫ અને ૬ દ્વારા ૦૨.૦૯.૨૦૨૦ના રોજ જારી કરાયેલા નિર્દેશો / પત્રને (“આંક કે અને એલ”) રદ કરવા કૃપા કરે;

(બી) આ માનનીય અદાલત ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ મેન્ડેમસનો લેખ અથવા મેન્ડેમસના સ્વરૂપનો લેખ અથવા અન્ય કોઈ યોગ્ય લેખ અથવા આદેશ અથવા નિર્દેશ જારી કરવા કૃપા કરે, જેથી પ્રતિવાદીઓ અને વિશેષ કરીને પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૭ તથા પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૪ પોતે, તેના અધિકારીઓ, અધીનસ્થો, સેવકો અને એજન્ટોને અરજદારે આચાર કરેલ માલસામાન, બિલ ઓફ એન્ટ્રી ક્રમાંક ૫૭૨૦૦૪૦, ૫૭૨૦૧૯૨, ૫૭૨૦૬૯, ૫૭૨૨૪૫૮, ૫૭૨૨૭૩૦, ૫૭૧૯૭૭૨, ૫૭૨૨૨૪૩ અને ૫૭૨૨૪૫૬, જે તમામ તા. ૧૮.૧૧.૨૦૧૯ના છે, કિલચર કરવા માટે આદેશિત અને નિર્દેશિત કરવામાં આવે;

(સી) કે આ અરજીએની સુનાવણી અને અંતિમ નિકાલ બાકી હોય તે દરમિયાન, આ માનનીય અદાલત કૃપા કરીને નીચે મુજબ આદેશ કરે—

૧. પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૩ પોતે તેમજ તેના અધિકારીઓ, અધીનસ્થો, નોકરો અને એજન્ટોને, અરજદાર દ્વારા બિલ્સ ઓફ એન્ટ્રી ક્રમાંક ૫૭૨૦૦૪૦, ૫૭૨૦૧૯૨, ૫૭૨૦૬૯, ૫૭૨૨૪૫૮, ૫૭૨૨૭૩૦, ૫૭૧૯૭૭૨, ૫૭૨૨૨૪૩ અને ૫૭૨૨૪૫૬, સર્વે તા. ૧૮.૧૧.૨૦૧૯ મુજબ આયાત કરાયેલ માલસામાનની કિલચરન્સ અટકાવવા માટે કોઈ વધુ કાર્યવાહી કરવાથી રોકવામાં આવે;

૨. પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૪ ને, પોતે, તેના અધિકારીઓ, અધીનસ્થો, સેવકો અને એજન્ટો સહિત, અરજદાર દ્વારા બિલ્સ ઓફ એન્ટ્રી ક્રમાંક ૫૭૨૦૦૪૦, ૫૭૨૦૧૯૨, ૫૭૨૦૬૯, ૫૭૨૨૪૫૮, ૫૭૨૨૭૩૦, ૫૭૧૯૭૭૨, ૫૭૨૨૨૪૩ અને ૫૭૨૨૪૫૬, તમામ તા. ૧૮.૧૧.૨૦૧૯ મુજબ આયાત કરવામાં આવેલ માલસામાન કિલચર કરવાની દિશા આવે;

(ડી) ઉપરોક્ત પ્રાર્થના કલમ (ડી) મુજબ એડ-ઇન્ટરિમ રાહતો માટે;

(ઈ) આ અરજીના ખર્ચાઓ માટે તથા તેના સંબંધે કરવામાં આવેલા આદેશો માટે, અને

(એફ) કેસના તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓમાં આ માનનીય અદાલત યોગ્ય માને તેવા વધુ અને અન્ય રાહતો માટે.”

૨૫.૧. આયાતકારો દ્વારા આ રીતે દાખલ કરાયેલ રિટ અરજીઓમાં, વડી અદાલતે નોટિસ જારી કરી અને પ્રતિવાદીઓને ૧૦ દિવસની અંદર સોગંદનામું દાખલ કરવા નિર્દેશ આપ્યો, તેમજ મામલો ૦૬.૧૦.૨૦૨૦ના રોજ વિચારણા માટે નિર્ધારિત કર્યો.

૨૬. જ્યારે ઉપરોક્ત રિટ અરજીઓ વડી અદાલત સમક્ષ લંબિત હતી, ત્યારે મુંબઈના કસ્ટમ્સના કમિશનર (આયાત-૨) એ કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૨૯ડી(૨) હેઠળ પોતાની સત્તાનો ઉપયોગ કરતાં, તા. ૦૧.૧૦.૨૦૨૦ના અલગ-અલગ આદેશો જારી કરવાની કાર્યવાહી કરી, જેમાં વિવિધ આધાર દર્શાવવામાં આવ્યા હતા કે જેના આધારે ઉક્ત મૂળ આદેશો કાયદેસરતા અને ચુક્તતાની દૃષ્ટિએ શંકાસ્પદ હતા; અને સંબંધિત સત્તાધિકારીને ઉક્ત આદેશોને રદ કરાવવા તથા પસાર કરવા માટે કમિશનર (અપીલો) સમક્ષ અરજી કરવા નિર્દેશ કર્યો ૧૨ મેસર્સ રાજ ગ્રો ઇમ્પેક્સના કેસમાં સમીક્ષા આદેશ ક્રમાંક ૧/૨૦૨૦-૨૧ અને મેસર્સ હરિહર કલેક્શન્સના કેસમાં સમીક્ષા આદેશ ક્રમાંક ૨/૨૦૨૦-૨૧ હોવા અંગે.

યોગ્ય માનવામાં આવે એવો યોગ્ય આદેશ. ઉપરોક્ત તા. ૦૧.૧૦.૨૦૨૦ ના આદેશોમાં દર્શાવાયેલા આધારકારણો આ અપીલોમાં ઉદ્ભવતા મુદ્દાઓ માટે પોતાની સ્વતંત્ર પ્રાસંગિકતા ધરાવે છે અને તે જને આવશ્યક વિગતો સાથે નોંધવામાં પણ આવી શકે. ૨૬.૧ મેસર્સ રાજ ગ્રો ઇમ્પેક્સના મામલે, કમિશનરે નીચેની ખામીઓ નોંધેલી હતી: –

અ. કારણ દર્શાવો નોટિસ જારી ન કરવી

કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૨૪ના સંદર્ભમાં, કમિશનરે એવો અભિપ્રાય વ્યક્ત કર્યો કે જસી માટેના તમામ સંબંધિત આધાર સમાવી લેતી વિગતવાર કારણદર્શક નોટિસની સેવા ન કરવાના કારણે મૂળ આદેશ કાનૂની ખામીથી પીડિત હતો. કમિશનરે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું: –

હાલના કેસમાં, વિષયક ઓ.આઈ.ઓ.માં નોંધાયેલ મૌખિક રજૂઆતોમાં જસીના આધાર આયાતકારને સંપ્રેષિત કરવામાં આવ્યા હતા અને તે સંબંધે તેમની રજૂઆતોનો કોઈ ઉલ્લેખ નથી. વ્યક્તિગત સુનાવણીની નોંધો મુખ્યત્વે આયાતકારની આ દલીલ સંબંધિત છે કે માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના આદેશ મુજબ કસ્ટમ્સ સત્તાધિકારીઓએ કસ્ટમ્સ અધિનિયમની જોગવાઈઓ હેઠળ આયાત કરાયેલ માલ સાથે વ્યવહાર કરવો, અને માલની ગુણવત્તામાં થયેલ બગાડ અંગે. આ મામલે પ્રતિબંધના તમામ સંબંધિત આધાર, જેમ કે આઈ.ઈ.સી.નું સ્થગન વગેરે, સમાવતો કોઈ વિગતવાર કારણદર્શક નોટિસ જારી કરવામાં આવ્યો નહોતો. તેથી, એ.ડી.સી.નો વિષયક આદેશ કાનૂની ક્ષતિઓથી પીડિત છે.

બિ. આયાતકર્તાના આઈ.ઈ.સી.ના સ્થગનના મુદ્દાનો વિચાર ન કરવો આ પાસા અંગે, કમિશનરે એ હકીકતનો ઉલ્લેખ કર્યો કે સંબંધિત ફર્મના અસ્તિત્વ અંગે જ સવાલચિહ્ન હતું; અને આઈ.ઈ.સી.ના સ્થગન અથવા સમાપ્તિ સંબંધિત કાયદેસરની અપીલોનો પણ ઉલ્લેખ કર્યો. કમિશનરે નીચે મુજબ નોંધ્યું: –

“વિષયક મૂળ આદેશમાં, જે નિર્ણયકારી સત્તાધિકારી દ્વારા જારી કરવામાં આવ્યો છે, તેમાં સંક્ષિપ્ત હકીકતોમાં સંયુક્ત ડી.જી.એફ.ટી. દ્વારા આયાતકર્તાની આર્થિક સ્થિતિ અંગે શંકા વ્યક્ત કરતી ફરિયાદોની પ્રાપ્તિનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે કે તે એક શેલ ફર્મ હોઈ શકે છે અને તેની કસ્ટમ્સ સ્તરે ચકાસણી કરવી આવશ્યક હતી.

આ સંદર્ભે, સંક્ષિપ્ત તથ્યોમાં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે કે આયાતકાર એમ/એસ રાજ ગ્રો ઇમ્પેક્સના ૩ ખાતાઓના બેંક હિસાબી નિવેદનોની તપાસ કરવામાં આવી હતી અને નાણાકીય વિશ્વસનીયતા જે.ટી. ડી.જી.એફ.ટી., જયપુરને તા. ૨૨.૧૧.૨૦૧૮ના પત્ર દ્વારા મોકલવામાં આવી હતી. કે જે.ટી. ડી.જી.એફ.ટી. તરફથી એ બાબતે સલાહ આપવામાં આવી હોવા છતાં કે તથ્યોની ચકાસણી કરીને માનનીય અદાલત સમક્ષ મૂકી શકાય, એ.ડી.સી.એ આ મામલાનો નિરાકરણ કર્યો.

ઉક્ત આયાતકારના સંબંધમાં ડી.જી.એફ.ટી. દ્વારા આઈ.ઈ.સી. ૨૯ કરવા અંગે કે અન્યથા કોઈ ચર્ચા કરવામાં આવી નથી. તેથી, આ આદેશ કારણદર્શક આદેશ નથી અને માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના આદેશના પ્રકાશમાં, આ કેસમાં આઈ.ઈ.સી.ના સ્થગનનો મુદ્દો તપાસવાનો રહે છે. તેથી, કાયદાની વિધિપૂર્ણ પ્રક્રિયાનું પાલન કરવા માટે, આ આદેશ પુનર્વિચારને પાત્ર છે.”

ક. માલને રિડીમ્પ્શન દંડ સામે મુક્ત કરવાના અનુમાનના આધારે
આદેશ પસાર કરવામાં આવેલ હોવાથી

કમિશનરે વધુમાં નોંધ્યું હતું કે પ્રશ્નાસ્પદ આદેશ એ માન્યતા પર પસાર કરવામાં આવ્યો હતો કે માલને રિડેમ્પ્શન દંડ સામે મુક્ત કરવો જરૂરી હતો, જ્યારે જથ્થાત્મક પ્રતિબંધોને લગતા મુદ્દાઓ સહિતના વિવિધ મુદ્દાઓ વિચારણામાં લેવા યોગ્ય હતા. આ સંદર્ભમાં, કમિશનરે, અન્ય બાબતો સાથે, કસ્ટમ્સ અધિનિયમની પ્રતિબંધિત માલની વ્યાખ્યા કરતી કલમ ૨(૩૩) તેમજ તેની કલમો ૧૧૧ અને ૧૧૩ નો ઉલ્લેખ કર્યો હતો. કમિશનરે વધુમાં, એગ્રીકાસ (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં આ અદાલતના વિષયક સૂચનાઓમાંના જથ્થાત્મક પ્રતિબંધોના પ્રભાવ અને અર્થ અંગેના નિષ્કર્ષો પુનઃઉદ્ઘાટિત કર્યા હતા અને નીચે મુજબ નોંધ્યું હતું: –

આ આદેશમાં નિર્ધારક સત્તાધિકારીએ તે જ બાબતનું વિચારણા કર્યું નહોતું. દંડની ચુકવણી પર વિવાદિત માલનો મુક્તિપરત આપવાનો પ્રશ્ન નિરાકરતાં, નિર્ધારક સત્તાધિકારીએ ગ્રીન પીજના આયાત પર પ્રતિબંધો લાદવા પાછળ રહેલા વિધાનમંડળના હેતુ પર મનન કર્યું નહોતું. આવા વિકલ્પને મંજૂરી આપવાના ગુણદોષમાં પ્રવેશ્યા વિના, મુક્તિપરત યાંત્રિક રીતે મંજૂર કરવામાં આવી હતી, અને તેથી પ્રતિબંધો પાછળ રહેલા વિધાનમંડળના હેતુને પરિહારી દેવામાં આવ્યો હતો.

(ઘાટા અક્ષરમાં ભાર દર્શાવેલ આપવામાં
આવ્યો છે)

ડિ. સંપૂર્ણ જમી અથવા પુનઃનિકાસ બાબત શા માટે વિચારણા કરવામાં
આવી ન હતી તે અંગે કોઈ કારણો આપવામાં આવ્યા ન હતા

કમિશનરે વધુમાં આ હકીકતનો ઉલ્લેખ કર્યો કે કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૧ ને એફ.ટી.ડી.આર. અધિનિયમની કલમ ૩ સાથે વાંચતાં માલ પ્રતિબંધિત બન્યો હતો અને નીચે મુજબ નોંધ કરતાં સંબંધિત મુદ્દાઓને ધ્યાનમાં લેવામાં નિર્ણયકારી સત્તાધિકારી તરફથી થયેલ ચૂક નિર્ધારિત કરી: –“૧૯. કસ્ટમ્સ અધિનિયમ, ૧૯૬૨ ની કલમ ૧૧ ને ફોરેન ટ્રેડ (ડેવલપમેન્ટ એન્ડ રેગ્યુલેશન) અધિનિયમ, ૧૯૯૨ ની કલમ ૩ સાથે વાંચતાં માલ પ્રતિબંધિત બન્યો હતો. તેથી, ઉક્ત માલને મૂળ સપ્લાયરને પુનઃનિકાસ કરવાનો વિકલ્પ પણ વિચારાધીન લેવો જોઈએ હતો. હવે આ સ્થિર કાયદો છે કે સત્તાધિકારીની વિવેકાધીન સત્તાનો ઉપયોગ સુસ્થાપિત સિદ્ધાંતોના આધારે થવો જોઈએ અને તે યાંત્રિક રીતે થવો જોઈએ નહીં. માલને રિડેમ્પશન ઇન્ડ ઉપર શા માટે મુક્ત કરવામાં આવે છે તે અંગે વિવેકાધીન સત્તાનો ઉપયોગ કરતી વખતે તર્કસંગત કારણો આપવું નિર્ણયકારી સત્તાધિકારીનું બંધનકારક કર્તવ્ય હતું, જે કરવામાં તે સ્પષ્ટપણે નિષ્ફળ ગયો. રિડેમ્પશનના પ્રશ્નનો વિચાર કરતી વખતે અપીલકર્તા પ્રત્યે જેમ તેની ફરજ હતી તેમ આવક વિભાગ અને રાજ્ય પ્રત્યે પણ તેની ફરજ

હતી. ઉપર દર્શાવેલ કેસના તથ્યોના પ્રકાશમાં સંપૂર્ણ જમી અથવા પુનઃનિકાસને શા માટે વિચારાધીન લેવામાં આવ્યા નથી તે અંગે નિર્ણયકારી સત્તાધિકારીએ કોઈ કારણો આપ્યા નથી.”

(ઘાટા અક્ષરોમાં ભાર મૂકવો પૂરું પાડવામાં આવ્યો છે)

ઇ. ઉપરોક્તથી ઉપરાંત, કમિશનરે આ જામીઓ પણ નોંધેલી કે નિર્ધારક સત્તાધિકારીએ, (૧) મુદ્દો નિર્ધારિત સરકારી એજન્સીને મોકલવા કરતાં માન્યતાપ્રાપ્ત પ્રયોગશાળાના પ્રમાણપત્ર પર આધાર રાખવાનું પસંદ કર્યું; (૨) બજારભાવ અને નફાના માર્જિન નક્કી કરવા માટે તપાસ હાથ ધરી નહોતી; અને (૩) માલખેપ પર ચુકવવાપાત્ર શુલ્કનું મૂલ્યાંકન કર્યું નહોતું.

૨૬.૨. મેસર્સ હરિહર કલેક્શન્સના મામલા સંબંધે, કમિશનરે ૦૧.૧૦.૨૦૨૦ના રોજ આઈ.ઈ.સી.ના મુદ્દા સંબંધિત એક મૂળભૂત તફાવત સાથે લગભગ સમાન આદેશ કર્યો હતો. મેસર્સ રાજ ગ્રો ઇમ્પેક્સના અન્ય કેસમાં કરવામાં આવેલી નોંધો જેટલી આ મુદ્દે ઘણી નોંધો કરવામાં આવી નહોતી, પરંતુ એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે આ આયાતકારનું લાઈસન્સ ૨૬ થયેલ તરીકે દર્શાવવામાં આવ્યું હતું અને આ હકીકતને ન્યાયનિર્ધારક સત્તાધિકારીએ ધ્યાનમાં લીધી નહોતી. આ ઉપરાંત, આ આયાતકાર સંબંધિત મૂળ આદેશમાં પણ ઉપર નોંધાયેલ જેવી જ જામીઓ હોવાનું જણાયું હતું.

૨૭. ઉપરોક્ત તા. ૦૧.૧૦.૨૦૨૦ ના આદેશોના પરિણામે મુંબઈ, જૂથ-૧ ના વધારાના કસ્ટમ્સ આયુક્તે આયુક્ત (અપીલો) સમક્ષ અરજી કરી અને તેના આધારે મુદ્દાઓનું અપીલમાં પરીક્ષણ કરવામાં આવ્યું; અને તે અંગેનો નિર્ણય અપીલીય સત્તાધિકારીએ તા. ૨૪.૧૨.૨૦૨૦ ના તેના અપીલ-આદેશોમાં કર્યો. તેમ છતાં, અપીલીય સત્તાધિકારી દ્વારા એવો નિર્ણય લેવાયા પહેલાં, આયાતકારોએ દાખલ કરેલી ઉપરોક્ત રિટ અરજીઓ વડી અદાલત દ્વારા વિચારણા માટે હાથ ધરવામાં આવી હતી અને તા. ૧૫.૧૦.૨૦૨૦ ના સંયુક્ત આદેશ દ્વારા તેનો નિર્ણય કરવામાં આવ્યો હતો. આ સંયુક્ત આદેશને ૨૦૨૦ ની એસ.એલ.પી. (સી) ક્રમાંક ૧૪૬૩૩-૩૪માંથી ઉદ્ભવતી અપીલમાં પડકારવામાં આવ્યો છે. તેથી, તા. ૨૪.૧૨.૨૦૨૦ ના અપીલ-આદેશો પર વિસ્તૃત ચર્ચા કરતા પહેલાં, સંબંધિત વિગતો સાથે તા. ૧૫.૧૦.૨૦૨૦ ના પડકારાયેલા આદેશનું આવશ્યક વિગતવાર પરીક્ષણ કરવું જરૂરી છે.

તા. ૧૫.૧૦.૨૦૨૦ નો આદેશ અને તેમાં તા. ૦૬.૧૨.૨૦૨૦ ના રોજ કરાયેલો સુધારો: વડી અદાલતે માલસામાન મુક્ત કરવા માટે પરમાદેશ જારી કર્યો.

૨૮. જેમ નોંધાયું છે, પ્રતિવાદી-આયાતકારોએ, ઉલ્લેખિત તારીખ ૦૧.૧૦.૨૦૨૦ના આદેશ પસાર થાય તે પહેલાં જ, ૧૫.૦૬.૨૦૨૦ના રોજ તેઓ દ્વારા આયાત કરાયેલ માલની કિલચરન્સ માટે મેન્ડેમસ માંગી તેમજ

વિવાદિત માલની મુક્તિ તેમને નકારતા પત્રવ્યવહારને પડકારતા વડી અદાલતનો આશરો લીધો હતો. આ રિટ અરજીઓમાં, વડી અદાલતે નોટિસ કાઢી હતી અને પ્રતિવાદીઓને ૧૦ દિવસની અંદર સોગંદનામું દાખલ કરવા નિર્દેશ કર્યો હતો તથા મામલાને ૦૬.૧૦.૨૦૨૦ના રોજ વિચારણા માટે નક્કી કર્યો હતો, પરંતુ તે દરમિયાન, કસ્ટમ્સ કમિશનર (ઇમ્પોર્ટ-૧), મુંબઈએ કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૨૯ડી(૨) હેઠળ ઉપરોક્ત તારીખ ૦૧.૧૦.૨૦૨૦ના આદેશો પસાર કર્યા હતા.

૨૯. જ્યારે રિટ અરજીઓની સુનાવણી ૦૬.૧૦.૨૦૨૦ના રોજ થઈ હતી, ત્યારે પ્રતિવાદીઓ તરફથી એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે કમિશનર દ્વારા ૦૧.૧૦.૨૦૨૦ના ઉક્ત આદેશ પસાર થયા બાદ રિટ અરજીઓ નિર્ર્થક બની ગઈ હતી અને કમિશનરે પસાર કરેલા આદેશને રિટ અરજદારો દ્વારા પડકારવામાં આવ્યો ન હોવાથી તે રિટ અરજીઓ નામંજૂર થવા પણ પાત્ર હતી. એ પણ દર્શાવવામાં આવ્યું હતું કે ઉક્ત ૦૧.૧૦.૨૦૨૦ના આદેશના અનુસંધાને, મૂળ આદેશો વિરુદ્ધ કમિશનર (અપીલો) સમક્ષ અપીલો પહેલેથી જ દાખલ કરવામાં આવી હતી. તેના વિરુદ્ધ, રિટ અરજદારો તરફથી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે આ રીતે લેવામાં આવેલો અભિગમ માત્ર અન્યાયી જ નહીં, પરંતુ અસ્થિર પણ હતો. રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે રિટ અરજીઓના પ્રતિવાદીઓએ અદાલતની પરવાનગી લીધા વિના અરજીઓના વિષયવસ્તુમાં મૂળભૂત ફેરફાર કરવાનો પ્રયાસ કર્યો હતો. આ ઉપરાંત, એવું પણ દલીલ

કરવામાં આવ્યું હતું કે વધારાના કમિશનરને અપીલ માટે અરજી કરવા નિર્દેશ આપતાં વખતે કમિશનરે દર્શાવેલા આધાર સંપૂર્ણપણે તુરછ હતા; અને ૦૧.૧૦.૨૦૨૦ના આદેશમાં દર્શાવવામાં આવેલા તમામ આધારનો પણ પ્રતિવાદ કરવામાં આવ્યો હતો. એ પણ રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું કે ૨૮.૦૮.૨૦૨૦ના મૂળ આદેશો, જે ૦૩.૦૮.૨૦૨૦ના રોજ જારી કરવામાં આવ્યા હતા, અમલમાં હતા અને કોઈ અપીલીય સત્તા અથવા ઉચ્ચ સત્તા દ્વારા ન તો રદ કરવામાં આવ્યા હતા અને ન તો સ્થગિત કરવામાં આવ્યા હતા; કે રિટ અરજદારોએ આદેશોની તમામ શરતોનું પાલન કર્યું હતું અને ચુકવણીઓ પણ કરી હતી; કે પ્રશ્નાસ્પદ માલ છોડવામાં ન આવે તે માટે કોઈ યોગ્ય કારણ નહોતું; અને કસ્ટમ્સના વેરહાઉસમાં માલ સંગ્રહિત હોવાને કારણે રિટ અરજદારોને વિશાળ ખર્ચ સહન કરવો પડી રહ્યો હતો.

૩૦. તેના વિરોધિત સંયુક્ત આદેશ તા. ૧૫.૧૦.૨૦૨૦માં, વડી અદાલતે મેસર્સ હરિહર કલેક્શન્સની અરજીને મુખ્ય કેસ તરીકે હાથ ધરી હતી અને તમામ પૃષ્ઠભૂમિ સંબંધિત પાસાઓની નોંધ લીધા પછી, સૌપ્રથમ, જ્યારે રિટ અરજીઓ વડી અદાલતમાં લંબિત હતી ત્યારે કમિશનરે તા. ૦૧.૧૦.૨૦૨૦નો આદેશ પસાર કરવામાં જે ઔચિત્ય સંબંધિત મુદ્દાઓ હતા તે હાથ ધર્યા હતા. આ સંદર્ભમાં, એક ગંભીર અપવાદ લેવામાં આવ્યો હતો કે, જ્યારે મામલો વડી અદાલતના વિચારાધીન હતો ત્યારે પણ કમિશનરે આદેશ પસાર કરવાનો માર્ગ શા માટે પસંદ કર્યો. વડી અદાલતે એ પણ નિરીક્ષણ કર્યું હતું કે, અનુસર્જિત

ઘટનાક્રમને કારણે રિટ અરજીઓ ફગાવી દેવા માટેનો અથવા રિટ અરજદારોને અપીલીય મંચ સમક્ષ જવા દોરવાનો સૂચન, ન્યાયના પ્રબંધનમાં હસ્તક્ષેપ સમાન હતો. વડી અદાલતે નીચે મુજબના શબ્દોમાં પોતાના મત ખૂબ જ દઢપણે વ્યક્ત કર્યા હતા: –

૨૬. જ્યારે આ અદાલતે અરજદાર દ્વારા કરવામાં આવેલી ફરિયાદની નોંધ લીધી હતી અને ૦૬.૧૦.૨૦૨૦ના રોજ વિચારણા માટે મામલો પોતાના સમક્ષ રાખ્યો હતો, ત્યારે કસ્ટમ્સ કમિશનર (આયાત-૨) દ્વારા અદાલતને કોઈ સૂચના આપ્યા વિના અથવા અદાલતની મંજૂરી લીધા વિના ૦૧.૧૦.૨૦૨૦ના તારીખનો આદેશ પસાર કરવો અત્યંત અયોગ્ય હતો. આ વાતની પુનરુક્તિ કરવાની જરૂર નથી કે જ્યારે અદાલત, તે પણ વડી અદાલત, કોઈ મામલાની સુનાવણી કરી રહી હોય, ત્યારે કોઈ વહીવટી અથવા કાર્યકારી સત્તાધિકારી પોતાના સ્વૈચ્છિક કહેવા પર એ જ વિષયવસ્તુ પર સમાનાંતર કાર્યવાહી શરૂ કરીને નિષ્કર્ષ નોંધાવી શકતો નથી. તે અદાલતો દ્વારા ન્યાયના વહનકાર્યમાં હસ્તક્ષેપ સમાન ગણાશે. હાલના મામલામાં, જ્યારે અદાલત મૂળ આદેશ હોવા છતાં માલ મુક્ત ન કરવાના મુદ્દે અરજદારની ફરિયાદની તપાસ કરવા તૈયાર હતી, ત્યારે જે કરવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો તે એવો હતો કે આવી તપાસની વચ્ચે અદાલતને સંપૂર્ણ અજ્ઞાનમાં રાખીને એવો આદેશ અદાલત સમક્ષ મૂકાશે કે મૂળ આદેશ ગેરકાયદેસરતા અથવા અયોગ્યતાથી પીડિત છે અને નીચલી

સત્તાને કમિશનર (અપીલ) સમક્ષ અરજી કરીને મૂળ આદેશ રદ કરાવવા નિર્દેશ આપવામાં આવે, અને ત્યારબાદ એવી દલીલ કરવામાં આવે કે અનુવર્તી ઘટનાક્રમને કારણે રિટ અરજી ફગાવી દેવી જોઈએ અથવા અનુવર્તી આદેશને પડકારવા અરજદારને અપીલના મંચે મોકલી દેવું જોઈએ. ઉપર દર્શાવ્યા મુજબ, આ ન્યાયના વહીવટમાં હસ્તક્ષેપ સમાન છે અને તેથી ક્યારેય સ્વીકાર્ય નથી. એવો અભિપ્રાય લેવાઈ શકે કે એવો આદેશ, કારણ કે તે અદાલતના અપમાનજનક સ્વરૂપનો છે, તેથી અવગણવામાં આવવો જોઈએ.

૩૧. આ કહ્યા પછી, વડી અદાલતે કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૨૯ડી(૨) હેઠળની સત્તાઓના વ્યાપ અને અભિપ્રાયનું પરીક્ષણ કર્યું અને એવો ઠરાવ કર્યો કે તે સત્તાઓનો વિસ્તાર અત્યંત સંકુચિત હતો, કારણ કે તે મૂળભૂત રીતે પુનરીક્ષણની હતી અને પુર્વાવલોકનની નહોતી. વડી અદાલતે એ પણ નોંધ્યું કે જણાવેલ આદેશ પસાર કરવા માટે કમિશનરને ત્રણ મહિનાનો સમય હતો, જેને વધુમાં ત્રીસ દિવસ સુધી લંબાવી શકાય તેમ હતું; છતાં પણ, ‘ તેણે અદાલતી કાર્યવાહી ચાલી રહી હતી તે દરમિયાન અત્યંત ઉતાવળમાં આદેશ પસાર કરવાનો પસંદ કર્યો અને અદાલતને સંપૂર્ણ અંધકારમાં રાખી’. આગળ વધતાં, વડી અદાલતે મૂળ આદેશો વિરુદ્ધ અભિપ્રાય લેવાના મુદ્દે કસ્ટમ્સ કમિશનરે આપેલા કારણોનું નીચેના શબ્દોમાં સંક્ષેપ કર્યું:

–“૨૯.....પ્રકરણના તથ્યો તથા નિર્ધારક સત્તાધિકારીએ પસાર કરેલા મૂળ આદેશનું વર્ણન કર્યા પછી, કસ્ટમ્સ કમિશનરે એવો અભિપ્રાય લીધો કે જણાવેલ આદેશ નીચેના કારણોસર કાયદેસર અને યોગ્ય નથી (આધારરૂપ કારણો તરીકે દર્શાવેલા):-

૧. નિર્ધારક સત્તાધિકારી દ્વારા કારણ દર્શાવો નોટિસ જારી ન કરવી;
૨. આયાતકારના આયાત-નિકાસ કોડના સરપેન્શનના મુદ્દા પર વિચારણા ન થવી;
૩. નિર્ણયાધિક આદેશ એ આધારે જારી કરવામાં આવ્યો હતો કે માલસામાન રિડેમ્પશન ફાઇન સામે છોડવાનો આવશ્યક હતો, જ્યારે આયાત-નિકાસ કોડનું સ્થગન વગેરે જેવા અનેક મુદ્દાઓ એવા હતા કે જેમનો વિચાર કરવો આવશ્યક હતો;
૪. નિર્ધારક સત્તાધિકારીએ સંપૂર્ણ જમી અથવા પુનઃનિકાસને વિકલ્પ તરીકે શા માટે વિચારવામાં આવ્યા નથી તે અંગે કારણો આપ્યા નહોતા;
૫. નિર્ણયકારી સત્તાધિકારીએ નિર્ધારિત સરકારી એજન્સીને મામલો મોકલવા કરતાં માન્યતાપ્રાપ્ત પ્રયોગશાળાના પ્રમાણપત્ર પર તેણે શા માટે આધાર રાખ્યો તે અંગે કોઈ ચર્ચા કરી નહોતી;
૬. મુક્તિકરણ દંડ અને દંડ રકમ લાદવા માટે બજારભાવ અને નફાના ગાળાનું નિર્ધારણ કરવા અંગે તપાસ કરવામાં આવી નહોતી.”

૩૨. ત્યારબાદ, વડી અદાલતે તા. ૦૧.૧૦.૨૦૨૦ ના ઉપરોક્ત આદેશના ઉપરોક્ત આધારકારણો પર વિચાર કર્યો.

૩૨.૧. વડી અદાલતે, કારણ દર્શાવો નોટિસ જારી ન કરવા સંબંધિત પ્રથમ આધાર અંગે, નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું: –“૩૨.૨. વર્તમાન મામલામાં, અરજદારે કારણ દર્શાવો નોટિસ જારી ન કરવા, પરંતુ તેને વ્યક્તિગત સુનાવણી આપવામાં આવે તેવી વિનંતી કરી હતી. આ વિનંતીનો નિર્ણયકારી સત્તાધિકારીએ સ્વીકાર કર્યો હતો, અને સ્વીકાર્ય રીતે તેને કલમ ૧૨૪ની પ્રથમ જોગવાઈ હેઠળ તેવી સત્તા છે, તેમજ તેણે તે માટેના કારણો પણ આપ્યા હતા, એટલે કે, લાંબી બાકીદારી અને માલખેપોની નાશવંત પ્રકૃતિ.”

૩૨.૨. આયાતકારના આયાત-નિકાસ કોડના સ્થગનના મુદ્દાને સંબોધવામાં ન આવવાના બીજા આધારે અંગે, વડી અદાલતે એગ્રીકાસ (ઉપરોક્ત) માં આ સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા કરાયેલ અવલોકનોનો ઉલ્લેખ કર્યો કે એવો મુદ્દો બાકી રહેલી કાયદેસરની અપીલમાં નિર્ણય માટે ખુલ્લો રાખવામાં આવ્યો હતો; અને અન્યથા પણ, તા. ૦૬.૧૨.૨૦૧૯ના સ્થગન આદેશે આયાતકારને ભાવિ દૃષ્ટિએ અવરોધિત કર્યો હતો અને એવા સ્થગનથી પ્રશ્નાધીન આયાતો પર કોઈ રીતે અસર પડી નહોતી. વડી અદાલતે જણાવ્યું: –

૩૩.૨. સર્વોચ્ચ અદાલતે જે અવલોકન કર્યું હતું તેના દૃષ્ટિએ નિર્ધારક સત્તાધિકારીએ આવા નિલંબનના આદેશને હાથ ધરી તેની તપાસ-પરીક્ષણ

કરી શક્યો હોત નહીં. વધુમાં, ૧૬.૧૨.૨૦૧૮ના નિલંબનના આદેશના અવલોકનથી સ્પષ્ટ થાય છે કે ઉક્ત આદેશે અરજદારને આગળ કોઈપણ આયાત અને નિકાસ કરવાનો પ્રતિબંધ મૂક્યો હતો, જેનો અર્થ એ થાય છે કે તે ભવિષ્યલક્ષી છે અને તે તારીખ પહેલાં કરવામાં આવેલી આયાત, જે મૂળ આદેશમાં નિર્ધારણનો વિષય હતી, તેના પર કોઈ રીતે અસર કરતો નથી.

૩૨.૩. ઉપરોક્ત ત્રીજો, ચોથો અને છઠ્ઠો આધાર એકસાથે પરીક્ષણમાં લેવામાં આવ્યા હતા અને વડી અદાલતે એવો અભિપ્રાય વ્યક્ત કર્યો કે આ આધારોના આધારે મૂળ આદેશ સામે વાંધો ઉઠાવવો શંકાસ્પદ જણાતો હતો. વડી અદાલતે, અન્ય બાબતો ઉપરાંત, નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું: –

“૩૪.૩. જમીના બદલે દંડ ચુકવવાનો વિકલ્પ માલિક અથવા સંબંધિત વ્યક્તિને આપવાના બાબતમાં કલમ ૧૨૫ની ઉપકલમ (૧) હેઠળની સત્તા, જે માલની આયાત અથવા નિકાસ નિષિદ્ધ હોય તેવા માલ સંબંધે વૈકલ્પિક છે, પરંતુ અન્ય માલ સંબંધે ફરજિયાત છે. તેથી, આવી સત્તા નિર્ણયકારી સત્તાધિકારીને ઉપલબ્ધ છે અને તેમણે તે સત્તાનો ઉપયોગ કર્યો છે. તે સિવાય, જ્યારે જમીના બદલે દંડ લાદવામાં આવે છે, ત્યારે ઉપકલમ (૨) ખૂબ જ સ્પષ્ટ કરે છે કે માલિક અથવા સંબંધિત વ્યક્તિએ દંડ ઉપરાંત કસ્ટમ શુલ્ક અને અન્ય વસૂલાતો પણ ચૂકવવાની રહેશે. તેથી, મૂળ આદેશમાં ચુકવવાપાત્ર શુલ્કનો ઉલ્લેખ ન હોવો અગત્યનો નથી,

કારણ કે તે જ રકમની ચુકવણી કલમ ૧૨૫ની ઉપકલમ (૨) હેઠળ કાયદેસર રીતે ફરજિયાત કરવામાં આવી છે.

XXX XXX XXX

૩૪.૬. આવી પરિસ્થિતિઓમાં, ઉપરોક્ત આધારોએ મૂળ આદેશ સામે વાંધો ઉઠાવવો શંકાસ્પદ જણાય છે. જેમ કે અગાઉથી ચર્ચા કરવામાં આવ્યું છે, નિર્ણાયક સત્તાધિકારીને માલિક અથવા સંબંધિત વ્યક્તિને જમીની બદલે દંડ ચૂકવવાનો વિકલ્પ આપવાનો અધિકાર હતો, જે અધિકારનો તેણે ઉપયોગ કર્યો હતો અને દંડની રકમનું નિર્ધારણ મૂલ્યાંકન અધિકારીએ સૂચવેલ નફાના અંતર સહિતના વિવિધ પાસાઓનો વિચાર કર્યા પછી કરવામાં આવ્યું હતું.

૩૪.૭. પાંચમા આધાર અંગે, વડી અદાલતે નોંધ્યું કે સંબંધિત પ્રયોગશાળાને સીમાશુલ્ક વિભાગ દ્વારા માન્યતા અપાયેલ હતી અને નિર્ણાયક સત્તાધિકારીએ તેની અહેવાલ પર આધાર રાખ્યો તેમાં કોઈ ખામી શોધી શકાતી નથી.

૩૫. અગાઉના પરિચ્છેદોમાં જે નોંધવામાં આવ્યું છે તેના પરથી એવું પ્રતીત થાય છે કે વડી અદાલતે માત્ર કર્ટમ્સ કમિશનર દ્વારા દિનાંક ૦૧.૧૦.૨૦૨૦ ના રોજ કરવામાં આવેલા આદેશને પસાર કરવાની યોગ્યતા અંગે જ પ્રશ્ન ઉઠાવ્યો નહોતો, પરંતુ તે આદેશમાં દર્શાવવામાં આવેલા તે આધારકારણોનું પણ પરીક્ષણ કર્યું હતું, જેના આધારે નિર્ધારક સત્તાધિકારી

દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશોને પડકારવા માટે દિશાનિર્દેશ આપવામાં આવ્યા હતા; અને કમિશનરે સૂચવેલા આવા આધારકારણોની ટકાઉપણાની વિરુદ્ધ પોતાના અભિપ્રાયો વ્યક્ત કર્યા હતા. તેમ છતાં, આવી વિગતવાર ચર્ચાઓ અને અવલોકનો કર્યા પછી પણ, વડી અદાલતે જાગૃતપણે ઉક્ત આધારકારણો અંગે અંતિમ નિર્ણય આપવાનું ટાળ્યું, કારણ કે દિનાંક ૦૧.૧૦.૨૦૨૦ ના ઉક્ત આદેશના અનુસંધાને મામલો પહેલેથી જ અપીલમાં લેવાયો હતો. જોકે, વડી અદાલતે અવલોકન કર્યું હતું કે દિનાંક ૦૧.૧૦.૨૦૨૦ ના ઉક્ત આદેશ પસાર કરવાની રીત નિશ્ચિતરૂપે પ્રશ્નાર્થ હતી અને વધુમાં એવું પણ અવલોકન કર્યું હતું કે ઉક્ત આદેશની સામગ્રી અને તેમાં દર્શાવાયેલા આધારકારણો, પ્રથમદ્રષ્ટ્યા પરીક્ષણ કરતાં, એવું સ્થાપિત કરતા નહોતાં કે નિર્ધારક સત્તાધિકારી દ્વારા કરવામાં આવેલ આદેશ એવી કોઈ ગેરકાયદેસરતા અને અયોગ્યતાથી પીડિત હતો કે કલમ ૧૨૯ડી(૨) હેઠળની સ્વપ્રેરિત પુનરીક્ષણ સત્તાઓનો ઉપયોગ થવો જોઈએ હતો. વડી અદાલતે પુનરુક્તિ કરી હતી કે દર્શાવવામાં આવેલા આધારકારણોના પ્રથમદ્રષ્ટ્યા પરીક્ષણ પરથી મૂળ આદેશોને ગેરકાયદેસર અથવા અનુચિત અથવા અન્યાયી અથવા નિર્ધારક સત્તાધિકારીની સીમાઓની બહારના કહી શકાય તેમ નહોતું. જોકે, ફરીથી જણાવવામાં આવ્યું હતું કે અરજી દાખલ કરવામાં આવી હતી, જેનો નિર્ણય અપીલ તરીકે થવાનો હતો, તેથી વડી અદાલત દિનાંક ૦૧.૧૦.૨૦૨૦ ના આદેશના બળે માલ છોડવામાં ન આવે તે યોગ્ય હતું કે

નહીં, તેના સુધી જ પોતાની તપાસ મર્યાદિત રાખી રહી હતી. વિવાદિત આદેશના પરિચ્છેદ ૩૬ માં આવેલી વડી અદાલતની આ ટિપ્પણીઓ નીચે મુજબ છે: –

૩૬. અમે ૦૧.૧૦.૨૦૨૦ તારીખના આદેશમાં દર્શાવાયેલા આધારોથી કમિશનર ઉપર અપીલીય સત્તા તરીકે નહીં, પરંતુ માત્ર એટલું સંતોષ મેળવવા માટે પરીક્ષણ કર્યું છે કે આવા આધારોના આધારે મૂળ આદેશ ગેરકાયદેસરતા અથવા અયોગ્યતાથી પીડિત છે એવી નિષ્ઠાપૂર્ણ સંતોષપ્રાપ્તિ થઈ શકે કે કેમ. તે મુદ્દા પર પણ, અમે અમારા અંતિમ અભિપ્રાય વ્યક્ત કરવાથી નિવૃત્ત રહીએ છીએ, કારણ કે એવું જણાવાયું છે કે ૦૧.૧૦.૨૦૨૦ તારીખના આદેશના અનુસંધાને અરજી દાખલ કરવામાં આવી છે, જેને હવે અપીલ તરીકે ગણવામાં આવશે; તેમ છતાં, જે રીતે આદેશ પસાર કરવામાં આવ્યો છે તે નિશ્ચિતપણે પ્રશ્નાર્થ છે અને ૦૧.૧૦.૨૦૨૦ તારીખના આદેશની સામગ્રી, ખાસ કરીને તેમાં દર્શાવાયેલા આધાર, પ્રાથમિક દૃષ્ટિએ તપાસતા એવો કેસ સ્થાપિત કરતા નથી કે મૂળ આદેશ એવી ગેરકાયદેસરતા અને અયોગ્યતાથી પીડિત છે કે કલમ ૧૨૯ ડી(૨) હેઠળની સ્વપ્રેરિત પુનર્વિચાર સત્તાનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ. પ્રાથમિક દૃષ્ટિએ, ઉપરોક્ત આધારની તપાસ કરતાં, અમે એવું કહી શકતા નથી કે મૂળ આદેશ ગેરકાયદેસર, અયોગ્ય અથવા અન્યાયી છે અથવા કે નિર્ણયકારી સત્તાધિકારીએ પોતાની સત્તાની મર્યાદાઓની બહાર

કાર્ય કર્યું હતું. જોકે, અરજી દાખલ કરવામાં આવી છે, જેનો હવે કમિશનર (અપીલો) દ્વારા અપીલ તરીકે નિર્ણય કરવામાં આવશે; તેથી, અમે અમારી તપાસને માત્ર એટલા પ્રશ્ન સુધી મર્યાદિત રાખીએ છીએ કે ૦૧.૧૦.૨૦૨૦ તારીખના આદેશના આધારે અરજદારના માલ મુક્ત ન કરવાની બાબતે ચુકિતપૂર્ણતા હતી કે નહોતી.

(ભાર મૂકી બતાવવામાં આવેલું ગાઢ અક્ષરમાં)

૩૪. ત્યારબાદ, વડી અદાલતે તે પરિબળોની નોંધ લીધી કે મૂળ આદેશ પહેલેથી જ અમલમાં હતો; પ્રતિવાદીઓએ સ્વીકાર્યું હતું કે મુક્તિ દંડ અને વ્યક્તિગત દંડ જાહેર કરાયેલ જથ્થા મુજબ અનુપાતમાં લાદવામાં આવ્યા હતા; અરજદારે મૂળ આદેશની શરતો અને નિયમોનું પાલન કર્યું હતું અને આવશ્યક ચુકવણીઓ કરી દીધી હતી; આઉટ ઓફ ચાર્જ જારી કરવામાં આવ્યો હતો; અને માલના વેરહાઉસિંગને કારણે અરજદારને નોંધપાત્ર ખર્ચ ઉઠાવવો પડી રહ્યો હતો. આ પરિબળોની નોંધ લેતાં, વડી અદાલતે એવો અભિપ્રાય વ્યક્ત કર્યો કે અરજદારના આચાર કરાયેલા માલને રોકી રાખવું ન્યાયસંગત અને યોગ્ય ગણાય નહીં; અને તા. ૦૧.૧૦.૨૦૨૦ ના આદેશના આધાર પર તેની મુક્તિ નકારી શકાય નહીં. એમ કહ્યા પછી, વડી અદાલતે રિટ અરજીઓનો નિકાલ વિવાદિત આદેશના પરિચ્છેદ ૩૭ થી ૩૯ માં આવતાં નિષ્કર્ષો અને તારણો સાથે કર્યો, જે નીચે મુજબ વાંચવા યોગ્ય છે: –

“૩૭. અમે અગાઉથી જ ચર્ચા કરી અને નોંધ્યું છે કે મૂળ આદેશ હાલમાં અમલમાં છે. તેને ન તો રદ કરવામાં આવ્યો છે અને ન તો તેની અમલવારી સ્થગિત કરવામાં આવી છે. રસપ્રદ રીતે, પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૪ થી ૬ એ તેમના સોગંદનામાના પરિષેદ ૧૬ માં પોતે જ સ્વીકાર્યું છે કે બિલ ઓફ એન્ટ્રીોમાં જાહેર કરાયેલ જથ્થાના પ્રમાણમાં જ રિડેમ્પ્શન દંડ અને વ્યક્તિગત દંડ આદાય કરવામાં આવ્યા હતા. અરજદારે મૂળ આદેશની શરતો અને નિયમોનું પાલન કર્યું છે અને આવશ્યક ચુકવણીઓ કરી છે. આઉટ ઓફ ચાર્જ જારી કરવામાં આવ્યો છે. કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૪૯ હેઠળ માલના વેરહાઉસિંગને કારણે, અરજદારને કસ્ટમ્સ સત્તાધિકારીને નોંધપાત્ર રકમ ચૂકવવાની ફરજ પડે છે. ઉપરોક્ત પરિપ્રેક્ષ્યમાં અને મુદ્દાના તમામ પાસાઓના સવિસ્તાર વિચાર કર્યા પછી, અમારો મત છે કે અરજદારના આચારી માલને વધુ સમય સુધી ન છોડવો અથવા અટકાવી રાખવો ન્યાયસંગત અને યોગ્ય ગણાઈ શકે તેમ નથી. ઓછામાં ઓછું, તા. ૦૧.૧૦.૨૦૨૦ ના આદેશમાં દર્શાવેલા કારણો, જે આદેશ પોતે જ અત્યંત અયોગ્ય રીતે પસાર કરવામાં આવ્યો હતો, તે મૂળ આદેશ અને તેના પાલન છતાં માલને અટકાવી રાખવા અથવા છોડવામાં ઈનકાર કરવા માટે ન્યાયસંગતતા પૂરું પાડતા નથી.

નિષ્કર્ષ

૩૮. પરિણામે, અમે પ્રતિવાદીઓ, ખાસ કરીને પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૪ થી ૭ ને, અરજદારના જે માલ પર બિલ ઓફ એન્ટ્રી ક્રમાંક ૫૭૨૦૦૪૦, ૫૭૨૦૧૯૨, ૫૭૨૦૬૯, ૫૭૨૨૪૫૮, ૫૭૨૨૭૩૦, ૫૭૧૯૭૭૨, ૫૭૨૨૨૪૩ અને ૫૭૨૨૪૫૬, તમામ તા. ૧૮.૧૧.૨૦૧૯ દર્શાવે છે, તે માલ તાત્કાલિક મુક્ત કરવાની દિશા આપીએ છીએ. સમાન દિશા રિટ અરજી ક્રમાંક ૩૫૦૨ ની ૨૦૨૦ માં પણ, બિલ ઓફ એન્ટ્રી ક્રમાંક ૫૫૨૦૭૩૨, ૫૫૨૦૮૭૧ અને ૫૫૨૦૫૩૬, તમામ તા.૦૧.૧૧.૨૦૧૯ સંદર્ભે, આપવામાં આવે છે.

૩૯. તે અનુસાર બંને રિટ અરજીઓ મંજૂર કરવામાં આવે છે. અમે આ કેસમાં ખર્ચ લાદવાનો વિચાર કર્યો હતો, પરંતુ અમે એવું કરવાથી પોતાને નિવાર્યા છે.”

૩૫. જેમ નોંધવામાં આવ્યું છે, અપીલકર્તાઓએ ઉપરોક્ત તા. ૧૫.૧૦.૨૦૨૦ ના આદેશ વિરુદ્ધ આ અદાલત સમક્ષ તા. ૨૬.૧૧.૨૦૨૦ ના રોજ એસએલપી(સી) ક્રમાંક ૧૪૬૩૩-૩૪/૨૦૨૦ દ્વારા અભિગમ કર્યો હતો, પરંતુ તે એસએલપીઓ વિચારણા માટે સામે આવી નહોતી અને આ દરમિયાન, આયાતકાર મેસર્સ રાજ ગ્રો ઇમ્પેક્સે તા. ૧૫.૧૦.૨૦૨૦ ના આદેશમાં ફેરફાર કરવા તથા પ્રવેશના બાકી રહેલા બીલો, જે તા. ૧૫.૧૦.૨૦૨૦ ના મૂળ આદેશના પરિચ્છેદ ૩૮ માં સમાવેશ પામ્યા નહોતા, તેનો

સમાવેશ કરવા માટે વડી અદાલત સમક્ષ અરજી કરી હતી. વડી અદાલત સમક્ષ દર્શાવવામાં આવ્યું હતું કે તા. ૧૫.૧૦.૨૦૨૦ ના આદેશ વિરુદ્ધ આ અદાલતમાં એસએલપીઓ પહેલેથી જ દાખલ કરવામાં આવી હતી, પરંતુ તે પણ સ્વીકારેલી સ્થિતિ હતી કે તે સમય સુધી આ અદાલતે કોઈ સ્થગિતી આપી નહોતી. રજૂઆતો ધ્યાનમાં લીધા બાદ, વડી અદાલતે તા. ૦૯.૧૨.૨૦૨૦ ના રોજ નીચેના શબ્દોમાં ફેરફારનો આદેશ આપવો ન્યાયસંગત અને યોગ્ય ગણ્યો: –“૧૦. પક્ષકારોના વિદ્વાન વકીલોને સાંભળ્યા બાદ અને યોગ્ય વિચારણા ઉપર, અમે તા. ૧૫મી ઓક્ટોબર, ૨૦૨૦ ના અમારા ચુકાદા અને આદેશમાં પરિચ્છેદ ૪.૧ તેમજ પરિચ્છેદ ૩૮ માં નીચેનું વાક્ય દાખલ કરીને/ઉમેરો કરીને ફેરફાર કરીએ છીએ. તેથી પરિચ્છેદ ૩૮ ની છેલ્લી પંક્તિ નીચે મુજબ વાંચવામાં આવશે:–“આ ઉપરાંત, પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૪ થી ૭ ને પણ તાત્કાલિક રીતે અરજદારના તે માલને મુક્ત કરવા નિર્દેશ આપવામાં આવે છે, જે પ્રવેશના સાત બીલો ક્રમાંક ૫૫૨૦૫૩૭, ૫૫૨૦૫૩૮, ૫૫૨૦૫૩૯, ૫૫૨૦૫૪૦, ૫૫૨૦૫૪૧, ૫૫૨૦૮૭૨ અને ૫૫૨૧૧૯૧ હેઠળ આવરી લેવાયેલ છે, કાયદા મુજબ ચૂકવવાપાત્ર મુક્તિ દંડ, દંડરકમ, કસ્ટમ શુલ્ક અને અન્ય કોઈ બાકી રકમની ચુકવણી પર.”

૩૬. જેમ નોંધવામાં આવ્યું છે, તેમ, વડી અદાલતે, કમિશનરે તા. ૦૧.૧૦.૨૦૨૦નો આદેશ જારી કરવામાં સર્વથા અયોગ્ય રીતે વર્ત્યા હતા તેવી અનેક નોંધો અને ટિપ્પણીઓ કરતાં હોવા છતાં; અને કમિશનરે દર્શાવેલા આધાર ટકાઉ ન હોઈ શકે એવો પોતાનો અભિપ્રાય સૂચવતાં હોવા છતાં, આવા આધાર અંગે અંતિમ તારણો નોંધ્યાં નહોતાં અને આદેશ તા. ૧૫.૧૦.૨૦૨૦ના પરિષ્કેદ ૩૬માં આ બાબત વારંવાર સ્પષ્ટ કરી હતી કે આ મુદ્દાની (ગુણદોષના આધારે) તપાસ કમિશનર (અપીલો) દ્વારા અપીલમાં કરવામાં આવશે.

૩૭. અપીલીય સત્તાધિકારી અર્થાત્ કસ્ટમ્સ કમિશનર (અપીલ), એ ખાનગી પ્રતિવાદીઓના વ્યક્તિગત પ્રકરણોમાં નોંધાયેલી અલગ અલગ અપીલોમાં આ બાબતનો વિચાર કર્યો હતો અને તા. ૨૪.૧૨.૨૦૨૦ના અલગ અલગ અપીલ આદેશો દ્વારા તેનો નિર્ણય કર્યો હતો. સંકળાયેલા પ્રશ્નોને ધ્યાનમાં રાખતા, તા. ૨૪.૧૨.૨૦૨૦ના રોજ અપીલીય સત્તાધિકારીએ પારિત કરેલા આદેશોના મુખ્ય લક્ષણોની નોંધ લેવી પણ યોગ્ય રહેશે.

અપીલ સત્તાધિકારી દ્વારા તા. ૨૪.૧૨.૨૦૨૦ના આદેશો: મૂળ આદેશો
હંડમાં વધારો કરીને રદ કરવામાં આવ્યા

૩૮. મેસર્સ રાજ ગ્રો ઇમ્પેક્સના કેસ સંબંધે તા. ૨૪.૧૨.૨૦૨૦ના અપીલમાં પારિત આદેશમાં, અપીલીય પ્રાધિકારીએ તા. ૨૮.૦૮.૨૦૨૦ના મૂળ આદેશની સામગ્રી તેમજ અપીલના આધારો, તેમજ પક્ષકારોની રજૂઆતો અને પ્રત્યુત્તર રજૂઆતોનું સવિસ્તર પરીક્ષણ

કર્તુ; અને ત્યારબાદ, નિર્ધારણ માટે જરૂરી મુદ્દાઓ નીચે મુજબ ઘડ્યા:-
“પર.ર. પ્રતિવાદીઓ દ્વારા કરાયેલ તા. ૧૬.૧૨.૨૦૨૦ની રજૂઆતોના સાદા વાંચન પરથી, મેં નોંધ્યું છે કે તેમની તરફથી કેટલાક તકનીકી/પરિઘીય મુદ્દાઓ ઉઠાવવામાં આવ્યા છે, જેમાં વધારાના કમિશનર કસ્ટમ્સ કમિશનર સમક્ષ હોવાના કારણે વર્તમાન અપીલની જાળવણક્ષમતા જેવા આધારનો સમાવેશ થાય છે અને તેથી, જો કોઈ અપીલ હોય, તો તે કમિશનર સમક્ષ ચલાવી શકાતી નથી

(અપીલો) અને તેના આદેશમાં માનનીય વડી અદાલતે વિચારેલ રિવ્યુ વિરુદ્ધ રિવિઝનનો મુદ્દો. વધુમાં, અપીલના આધારોથી, નક્કી કરવાના મુખ્ય મુદ્દાઓ આ છે કે (૧) શું શો કોઝ નોટિસ જારી ન થવા, આઈ.ઈ.સી. ૨૬ થવા વગેરે હોવા છતાં કસ્ટમ્સના અતિરિક્ત કમિશનર દ્વારા નિર્ણય પ્રક્રિયા આગળ વધારવી યોગ્ય હતી; (૨) શું વિવાદિત માલ અધિનિયમની કલમ ૧૨૫(૧) હેઠળ સંપૂર્ણ જપ્તી માટે જવાબદાર હતો કે રિડેમ્પશન ફાઈન પર છોડવાનો મુદ્દો વિચારવામાં આવવો જોઈએ હતો અથવા મૂળ સપ્લાયરને પુનઃનિકાસના હેતુસર છોડવામાં આવવો જોઈએ હતો; અને (૩) શું ગુનાની ગંભીરતાને ધ્યાનમાં લેતા લાદવામાં આવેલ રિડેમ્પશન ફાઈન અને દંડ પર્યાપ્ત છે. નીચેની મારી ચર્ચામાં, હું આ મુદ્દાઓનો વિચાર કરીશ.”

૩૮.૧. આયાતકર્તા દ્વારા અપીલની ગ્રાહ્યતા તથા તે અંગે વ્યવહાર કરવાની તેની અધિકારક્ષેત્ર સંબંધિત ઉઠાવવામાં આવેલા પરિધીય/તકનીકી મુદ્દાઓ નકારી કાઢ્યા પછી, અપીલીય સત્તાધિકારીએ મામલામાં સંકળાયેલા મુખ્ય મુદ્દાઓના નિર્ધારણમાં પ્રવેશ કર્યો. અહીં નોંધપાત્ર છે કે અપીલના વિરોધમાં અપીલીય સત્તાધિકારી સમક્ષ રજૂ કરાયેલા દલીલોમાંથી એક દલીલ એવી હતી કે અપીલના તમામ આધાર વડી અદાલતે તેના તા. ૧૫.૧૦.૨૦૨૦ના આદેશમાં તપાસી લીધા હતા અને તેથી અપીલ નામંજૂર થવા યોગ્ય હતી. અપીલકર્તા તરફથી આ દલીલનો એવો પ્રતિઉત્તર આપવામાં આવ્યો કે વડી અદાલત સમક્ષ વિચારણા માટેનો મુદ્દો માત્ર તા. ૨૮.૦૮.૨૦૨૦ના આદેશના અમલીકરણનો જ હતો; અને તા. ૦૧.૧૦.૨૦૨૦ના આદેશમાં દર્શાવાયેલા આધાર અંગે વડી અદાલતે કરેલા કોઈપણ પ્રથમદષ્ટિ અવલોકનોને વડી અદાલતના અંતિમ અભિપ્રાય તરીકે ગણાવી શકાય નહીં, ખાસ કરીને જ્યારે સમગ્ર મામલો અપીલીય સત્તાધિકારી દ્વારા નિર્ધારણ માટે ખુલ્લો રાખવામાં આવ્યો હતો. કમિશનર (અપીલો) એ આયાતકર્તાનો આ વાંધો નીચે મુજબની નોંધ સાથે નામંજૂર કર્યો: –

“પર.૭. હું અપીલકર્તાની ઉપરોક્ત રજૂઆતો સાથે સહમત છું અને તેણે પ્રતિવાદીની આ દલીલોનું અસરકારક રીતે ખંડન કર્યું છે કે માનનીય બોમ્બે વડી અદાલતે અપીલના તમામ આધારબિંદુઓનું પહેલેથી જ પરીક્ષણ કરી લીધેલ હોવાથી, તે જ મુદ્દાઓનું ફરીથી પરીક્ષણ માટે ખુલ્લું

ન રહી શકે. મૂળભૂત રીતે પ્રતિવાદી દ્વારા એવી દલીલ કરવામાં આવી છે કે માનનીય બોમ્બે વડી અદાલતનો તારીખ ૧૫.૧૦.૨૦૨૦ નો આદેશ અપીલીય પ્રણાલીને બંધ કરી દે છે અને પરિણામે, અપીલ આયુક્ત સમક્ષ હાલની અપીલ આગળ ધપાવવામાં મહેસૂલને અવરોધે છે. નીચેના કારણોસર આ અરજી બંને રીતે અયોગ્ય, ભ્રમિત અને ગેરસમજ પર આધારિત છે:

ક) વર્તમાન અપીલીય સત્તાધિકારી સમક્ષ જે બાબત છે તે માત્ર ગુણદોષના આધારે તા. ૨૮.૦૮.૨૦૨૦ના ન્યાયનિર્ણય આદેશની પુનઃસમીક્ષા છે. જ્યારે માનનીય બોમ્બે વડી અદાલતે તા. ૧૫.૧૦.૨૦૨૦ના આદેશથી જે બાબતનો નિર્ણય કર્યો હતો તે માલની મુક્તિ સંબંધિત હતી અને ન્યાયનિર્ણય આદેશના ગુણદોષ સંબંધિત નહોતી, જે બાબત માનનીય અદાલત સમક્ષ પડકારવામાં પણ આવી ન હતી.

બ) માનનીય બોમ્બે વડી અદાલતે તા. ૨૮.૦૮.૨૦૨૦ના ન્યાયનિર્ણય આદેશના આધારે માલસામાન મુક્ત કરવાનો આદેશ કર્યો હતો, પરંતુ એ જ આદેશના પરિષ્કેદ ૩૬ દ્વારા આ અપીલ સત્તાધિકારીને ગુણદોષના આધારે અપીલ સાંભળવા અને યોગ્ય આદેશો પસાર કરવાની પરવાનગી આપી છે.

ક) માનનીય બોમ્બે વડી અદાલતે આ અપીલીય સત્તાધિકારીને અપીલનો નિર્ણય કરવા મંજૂરી આપેલ હોવાથી, આ સત્તાધિકારીએ સાંભળણીની, લેખિત રજૂઆતોના આદાનપ્રદાનની તથા પ્રત્યુત્તર રજૂઆતો પ્રાપ્ત કરવાની

પૂરતી તક પ્રદાન કરી હતી અને તેથી હવે અંતિમ આદેશો પસાર કરવા આગળ વધી શકે છે અને એકવાર અંતિમ આદેશ પસાર થઈ જાય ત્યારબાદ, નિર્ણયકરણનો આદેશ તેમાં વિલીન થઈ જશે. માનનીય વડી અદાલતે ઉપરોક્ત પ્રક્રિયા પર પ્રતિબંધ મૂક્યો નથી.

ઉપરોક્ત તથ્યોને ધ્યાનમાં લઈને, મેં આ બાબતમાં મારી અપીલીય અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરવાનો નિર્ણય કર્યો છે અને તેથી, આ સંદર્ભમાં પ્રતિવાદીની દલીલો સ્વીકાર્ય નથી.”

૩૮.૨. આ અદાલતે અગ્રિકાસ (પૂર્વોક્ત) માં નોંધેલા નિષ્કર્ષોને ધ્યાનમાં લીધા બાદ, અપીલીય સત્તાધિકારીએ નીચે મુજબ અપીલના આધારકારણો પર વિચાર કર્યો: –

ક. કારણ દર્શાવો નોટિસ જારી ન કરવામાં આવવા અંગે, અપીલીય સત્તાધિકારીએ નોંધ્યું કે પ્રતિવાદી-આયાતકારે કારણ દર્શાવો નોટિસ મેળવવાનો અધિકાર સ્પષ્ટપણે છોડી દીધો હતો અને તેમ છતાં નિર્ધારક સત્તાધિકારીને નિર્ણય પ્રક્રિયા આગળ વધારવાનો હક હતો, પરંતુ તેના દ્વારા પારિત આદેશ કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમો ૧૧૧ અને ૧૨૫ તેમજ એગ્રિકાસ (ઉપરોક્ત) માં નિર્ધારિત સિદ્ધાંતના અનુસંધાનમાં કાયદા સાથે સુસંગત હોવો આવશ્યક હતો.

બ. આયાતકર્તાના આઈ.ઈ.સી.ના સ્થગનના મુદ્દા પર વિચાર ન કરવામાં આવ્યો હોવા અંગે, અપીલીય સત્તાધિકારીએ નોંધ્યું કે તા. ૦૫/૦૬.૧૨.૨૦૧૯ના આદેશ દ્વારા ઉક્ત આયાતકર્તાનું આઈ.ઈ.સી.

સ્થગિત કરવામાં આવ્યું હતું અને રાજસ્થાનના એ.એસ.જી.એ તેમના તા. ૦૬.૧૨.૨૦૧૮ના પત્ર દ્વારા અપીલકર્તાને જાણ કરી હતી કે તે ફર્મ અસ્તિત્વમાં નહોતી અને વાચુયાન વ્યવસાય કરતી બીજી કોઈ ફર્મ છે. ૧૦ વર્ષથી ભાડૂત તરીકે તેના કચેરીસ્થળેથી કાર્યરત હતી. અપીલીય સત્તાધિકારીએ નોંધ્યું કે એગ્રીકાસ (ઉપરોક્ત) મામલે આ અદાલતના નિર્દેશો મુજબ, આઈ.ઈ.સી.ના સ્થગન અથવા સમાપ્તિ વિરુદ્ધ, જો કોઈ વૈધાનિક અપીલ કરવામાં આવી હોય, તો તેનો નિર્ણય કાયદા મુજબ થવાનો હતો. અપીલીય સત્તાધિકારીએ આ હકીકતની નોંધ લીધી કે એગ્રીકાસ (ઉપરોક્ત) મામલે આ અદાલતના નિર્ણય પછી કાર્યવાહી અતિશય ઝડપી ગતિએ હાથ ધરવામાં આવી હતી અને મહત્વના પાસાઓ વિચારણા બહાર રહી ગયા હતા; તેમ છતાં, નીચે મુજબ નોંધ કરીને, મુદ્દાના આ પાસાને ત્યાં જ છોડ્યો: -પૃ.૨. આયાતકર્તાના આઈ.ઈ.સી.ના સ્થગનના મુદ્દા પર વિચાર ન કરવો આ સંદર્ભમાં, હું નોંધું છું કે કેસની સમયરેખાઓ દર્શાવે છે તેમ, મામલાનું નિર્ધારણ કરવા માટે અતિશય ઉતાવળ કરવામાં આવી છે. પ્રતિવાદી જે કહે છે તેમાં સાર્થકતા છે, છતાં, ડી.જી.એફ.ટી.ના આદેશના તેમના આદેશના પરિચ્છેદ ૬માં દર્શાવ્યા મુજબ આઈ.ઈ.સી. રદ કરવાની કારણોએ નિર્ણયકારી સત્તાધિકારીના મનમાં ચિંતા ઉપજાવવી જોઈએ હતી. જો ખોટી જાહેરાત કરવામાં આવી હોય જેના કારણે આયાતકર્તાની

સદ્ભાવનાપૂર્ણતા પ્રશ્નાધીન બની હોય, તો તે બાબતનો યોગ્ય ગંભીરતા સાથે વિચાર થવો જોઈએ હતો અને ઓછામાં ઓછું એટલું તો કહી શકાય કે ઓ.આઈ.ઓ. અતિશય ઉતાવળમાં પસાર કરવામાં આવવો જોઈએ નહોતો. તેથી, એક તરફ કારણ દર્શાવો નોટિસમાંથી મુક્તિ આપવામાં આવી છે અને બીજી તરફ, ડી.જી.એફ.ટી.ના આદેશમાં દર્શાવ્યા મુજબ આચાતકર્તા તરફથી ખોટી જાહેરાત થયેલી હોવા છતાં, મામલાનું નિર્ધારણ કરવા ઉતાવળ કરવામાં આવી છે. જો કસ્ટમ્સ સત્તાધિકારીઓ દ્વારા સંપૂર્ણ તપાસ હાથ ધરવામાં આવી હોત, તો ખોટી જાહેરાત વગેરે જેવી હકીકતો બહાર આવી શકી હોત, પરંતુ કારણ કે તે આ અપીલનો વિષય નથી, તેથી તેની વધુ ચર્ચા કરવાથી હું વિરમું છું.”

સી. ઉપરોક્ત પછી, અપીલીય સત્તાધિકારીએ આ કેસમાં કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૨૫ના અમલ અને નિર્ણયકારી સત્તાધિકારી દ્વારા વિવેકાધિકારના પ્રયોગ અંગેના મૂળ પ્રશ્નોનો વિચાર કર્યો. અપીલીય સત્તાધિકારીએ ગર્ગ વૂલેન મિલ્સ (પી) લિ. વિ. એડલ. કલેક્ટર ઑફ કસ્ટમ્સ, ન્યુ દિલ્હી : (૧૯૯૯) ૯ એસ.સી.સી. ૧૭૫, સંત રાજ અને અન્ય વિ. ઓ.પી. સિંગલા અને અન્ય : (૧૯૮૫) ૨ એસ.સી.સી. ૩૪૯ અને રિલાયન્સ એરપોર્ટ ડેવલપર્સ (પી) લિ. વિ. એરપોર્ટ્સ ઓથોરિટી ઑફ ઇન્ડિયા અને અન્ય : (૨૦૦૬) ૧૦ એસ.સી.સી. ૧ જેવા આ અદાલતના નિર્ણયોનો અનુપાત તેમજ કસ્ટમ્સ અધિનિયમ અને એફ.ટી.ડી.આર.

અધિનિયમની સંબંધિત જોગવાઈઓનો પણ ઉલ્લેખ કર્યો અને માલની મુક્તિ કરવાના પ્રસ્તાવના વિરુદ્ધ તથા તેમના નિર્વિવાદ જમીના પક્ષમાં, આંતરાલિયા, નીચે મુજબ પોતાના નિષ્કર્ષો નોંધ્યાં: –

“પૃ.૩. માલના મુક્તિકરણને મંજૂરી આપતી વખતે વિવિધ મુદ્દાઓ પર વિચારણા ન કરવી એક્સ એક્સ એક્સ એક્સ એક્સ એક્સ

ઇ. મહેસૂલ વિભાગે પૂર્ણ જમી માટે મજબૂત દલીલ રજૂ કરી હોવાનું જણાય છે, જે માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના તા. ૨૬.૦૮.૨૦૨૦ ના નિર્ણય સાથે સુસંગત છે, એ આધારે કે એક તરફ માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે આયાતની માત્રાઓ પર પ્રતિબંધ મૂકતી સૂચનાની કાનૂની માન્યતા ચથાવત રાખી છે, જ્યારે બીજી તરફ નિરાકરણકારી સત્તાધિકારી રિડેમ્પશન દંડ અને દંડની ચુકવણી ઉપર માલને ભારતીય બજારોમાં ભળી જવા દેીને બંધારણીય રીતે માન્ય સૂચનાઓના હેતુને નિષ્ફળ બનાવે છે. અપીલકર્તાની ઉપરોક્ત રજૂઆતોમાં, તેમણે પ્રતિવાદીની રજૂઆતોનો વિગતવાર અને ન્યાયનિર્ણયો ના આધારે પ્રતિબંધન કર્યો છે. અધિનિયમની કલમ ૧૨૫ પ્રતિબંધિત માલ અને અન્ય માલ વચ્ચે સ્પષ્ટ ભેદ કરે છે અને રિડેમ્પશન દંડની ચુકવણી પર અન્ય માલ મુક્ત કરવાની ફરજ નિર્ધારિત કરે છે.....

એફ) તેથી કાનૂન સ્થિર થયેલું છે કે અધિનિયમ હેઠળના પ્રતિબંધિત માલ, જો તે માલ અંગે નિર્ધારિત શરતોનું પાલન કરવામાં આવ્યું ન હોય, તો તેઓ

પ્રતિષિદ્ધ માલ માનવામાં આવે છે. માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે એમ/એસ એગ્રીકાઝ એલએલપી એન્ડ અધર્સના મામલામાં અગાઉથી જ ઠરાવ્યું છે કે કસ્ટમ્સ અધિનિયમ, ૧૯૬૨ અનુસાર કાર્યવાહી શરૂ કરી શકાય છે અને સંબંધિત માલનો નિકાલ એક્ઝીટી (ડી એન્ડ આર) અધિનિયમ, ૧૯૯૨ની જોગવાઈઓ હેઠળ કરવો જોઈએ. કારણ કે ડીજીએક્ઝીટીની તા. ૨૯.૦૨.૨૦૧૯ની સૂચના એક્ઝીટી (ડી એન્ડ આર) અધિનિયમ, ૧૯૯૨ની કલમ ૩(૨) હેઠળ જારી કરવામાં આવી છે અને તેણે માલની આયાત ઉપર પ્રતિબંધ મૂક્યો છે, તેથી એક્ઝીટી (ડી એન્ડ આર) અધિનિયમ, ૧૯૯૨ની કલમ ૩(૩) હેઠળનો સંબંધિત માલ, કસ્ટમ્સ અધિનિયમ, ૧૯૬૨ની કલમ ૧૧ હેઠળ પ્રતિષિદ્ધ માલ ગણાય છે. યદ્યપિ, કસ્ટમ્સ અધિનિયમ, ૧૯૬૨ની કલમ ૧૨૫ હેઠળ આયાત કરાયેલ માલના મામલે, જમીની બદલે દંડની રકમ ચૂકવવા પર પ્રતિષિદ્ધ માલ પણ મુક્ત કરવા માટે કસ્ટમ્સ સત્તાધિકારીઓને વિવેકાધિકાર અપાયેલો છે, તેમ છતાં એ જ જોગવાઈ તે વિવેકાધિકારનો ચુકિતસંગત ઉપયોગ કરવાનું આવશ્યક બનાવે છે અને આવા વિવેકાધિકારના ઉપયોગ સાથે સંબંધિત પરિસ્થિતિઓને ધ્યાનમાં લેવા માંગે છે. તેથી, આ કેસોમાં નિર્ણયકારી સત્તાધિકારીએ પોતાનો વિવેકાધિકાર કાળજીપૂર્વક અને મનમાની તથા અન્યાયિતાથી મુક્ત રીતે વાપરવો જરૂરી છે

ગ) વધુમાં, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે તા. ૨૬.૦૮.૨૦૨૦ ના પોતાના ચુકાદામાં, પરિચ્છેદ ૩૪ માં પરિમાણાત્મક વિગતો આપતાં જણાવ્યું છે કે “તથાપિ, વિવિધ વડી અદાલતો દ્વારા આપવામાં આવેલા વચગાળાના આદેશોને ધ્યાનમાં લેતાં, વાસ્તવિક આયાત ૨૦૧૮-૧૯ અને ૨૦૧૯-૨૦ દરમિયાન અનુક્રમે ૮.૫૧ લાખ એમટી અને ૬.૫૨ લાખ એમટી જેટલી થઈ હતી, જ્યારે આ બે વર્ષ માટેની વાર્ષિક ક્વોટા માત્ર ૧/૧.૫ એમટી હતી. ચણો પ્રતિ કિવન્ટલ રૂ. ૪૦૦૦-૪૨૦૦ ના ભાવે વેચાઈ રહ્યો છે, જે એમએસપી કરતાં ઓછો છે, જ્યારે એમએસપી પ્રતિ કિવન્ટલ રૂ. ૪૮૭૫ છે, જ્યારે પીળા વટાણાની આયાતી સીઆઈએફ કિંમત પ્રતિ કિવન્ટલ ૨૦૨૮ છે”. વધુમાં, પરિચ્છેદ ૪૮ માં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે ઠરાવ્યું છે કે જો કોઈ આયાત કરવામાં આવી હોય અને તે વચગાળાના આદેશો પર આધાર રાખીને કરવામાં આવી હોય, તો તે એક્ઝિટીડીઆર અધિનિયમ, ૧૯૯૨ હેઠળ બહાર પાડવામાં આવેલી જાહેર સૂચનાઓ અને વેપાર સૂચનાઓના વિરોધમાં ગણાશે. તેમજ, પરિચ્છેદ ૪૬ માં માનનીય અદાલતે ઠરાવ્યું છે કે આયાતકારોને સદ્ભાવનાપૂર્ણ માન્યતા હતી એમ કહી શકાય નહીં અને તેમણે વ્યક્તિગત લાભ તથા નફા માટે વચગાળાના આદેશોના આધારે આયાત કરીને પોતાનો દાવ અજમાવ્યો હતો અને તે મુજબ તેમને કાયદેસરની અસરોનો સામનો કરવો પડશે. તેથી, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે નોંધ્યું

છે કે આયાતકારોએ વચગાળાના આદેશોના બળ પર વાર્ષિક ક્વોટા કરતાં ઘણી વધુ માત્રામાં પહેલેથી જ આયાત કરી દીધી છે અને હું અપીલકર્તાની આ દલીલ સાથે સંમત છું કે આવી પરિસ્થિતિઓમાં, દંડ અને દંડરકમ સામે હોવા છતાં, દેશની અંદર કોઈપણ આયાતને મંજૂરી આપવી સ્પષ્ટપણે તર્કવિરુદ્ધ છે. વધુમાં, અગાઉ વિગતવાર દર્શાવ્યા મુજબ, કઠોળનું ઘરેલું ઉત્પાદન છે અને તેથી સરકારે નિર્ધારિત ક્વોટા કિંમતો હેઠળ વાર્ષિક આયાત માટે માત્ર મર્યાદિત અવકાશ આપીને પ્રતિબંધો મૂક્યા છે. સરકારે ન્યૂનતમ આધારભૂત કિંમત હેઠળ વિવિધ યોજનાઓ અંતર્ગત વટાણા અને કઠોળની ખરીદી પણ કરી છે. પરિણામે, સરકાર પાસે બફર જથ્થો ખૂબ જ ઊંચો છે. તેથી, વટાણા અને કઠોળનો કોઈપણ વધારાનો પુરવઠો ખેડૂતોના હિતના વિરોધમાં રહેશે અને અર્થતંત્ર પર પ્રતિકૂળ અસર કરશે તથા આયાત પ્રતિબંધોના મૂળ હેતુઓને નિષ્ફળ બનાવશે. આ નિષ્કર્ષોના આધારે હું નિરીક્ષણ કરું છું કે વિવાદિત માલસામાન સંપૂર્ણ જમીનો હકદાર હતો.”

(ભાર મૂકવો ઘાટા અક્ષરમાં દર્શાવવામાં આવ્યો છે)

ડી. અપીલીય પ્રાધિકરણએ પણ મૂળ આદેશમાં નફાના માર્જિનના આકલન અને દંડની માત્રાના નિર્ધારણમાં આવશ્યક વિશ્લેષણ અને

મૂલવણીનો અભાવ હોવાનું નિર્ધારિત કર્યું; અને નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું:

—

એચ. વધુમાં, આવક વિભાગે નફાના હાંસિયાના પરિમાણની ગણતરી કરવાની પદ્ધતિ અંગે તેમજ તે જને દંડશુલ્ક અને દંડ વચ્ચે જે રીતે વહેંચવામાં આવ્યો છે તે અંગે વાંધો ઉઠાવ્યો છે અને એવો દાવો કર્યો છે કે આ આદેશ નબળા આધાર પર ટકેલો છે તથા કાનૂનના સ્વીકાર્ય સિદ્ધાંતોથી પર છે. આવક વિભાગે સમજાવ્યું છે કે રીડેમ્પશન દંડશુલ્ક અને દંડ પરસ્પર બહિષ્કૃત હેતુઓની પૂર્તિ કરે છે, અર્થાત્ જ્યાં રીડેમ્પશન દંડશુલ્ક નફાના હાંસિયાને નિષ્પ્રભ કરે છે, ત્યાં દંડ પ્રતિબંધક તરીકે કાર્ય કરે છે. પરંતુ નિર્ધારક સત્તાધિકારીએ અનુકૂળ રીતે નફાના હાંસિયાને રીડેમ્પશન દંડશુલ્ક અને દંડ વચ્ચે જે રીતે વહેંચ્યો છે તે પ્રશ્નાસ્પદ છે અને કાયદેસર નથી. વધુમાં, આવક વિભાગે રીડેમ્પશન દંડશુલ્ક અને દંડના પરિમાણ અંગે પણ વાંધો ઉઠાવ્યો છે અને રજૂઆત કરી છે કે તે અત્યંત નીચા દરજ્જાનો છે. નિર્ધારક સત્તાધિકારીના આદેશના પરિચ્છેદ ૧૨ ના સાદા વાચનથી સરેરાશ બુદ્ધિશક્તિ ધરાવતો કોઈપણ વ્યક્તિ ધ્યાન આપી શકે છે કે આ કેસમાં નફાના હાંસિયાનો નિર્ણય કેટલી ઉપરી રીતે કરવામાં આવ્યો છે. નિર્ધારક સત્તાધિકારી આયાતકર્તા દ્વારા કરવામાં આવેલી રજૂઆતો પર સંપૂર્ણ નિર્ભરતા મૂકે છે અને તે હકીકત ભૂલીને તેમને અંતિમ સત્ય તરીકે સ્વીકારે છે કે તે આવક વિભાગના હિતોને પણ ધ્યાનમાં લેવા

માટે બાધ્ય છે. નિર્ધારક સત્તાધિકારીએ માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદાના અક્ષર અને ભાવને સમજવામાં પોતાના અભિગમમાં ઘણી વધુ પરિશ્રમી, સાવચેત, સતર્ક, સૂક્ષ્મતાપૂર્વક વિચારશીલ અને વધુ વિવેકપૂર્ણ હોવું જોઈએ હતું. ગુનાની ગંભીરતા ધ્યાનમાં લેતાં, હું નોંધું છું કે કસ્ટમ્સ અધિનિયમ, ૧૯૬૨ ની કલમ ૧૧૨(એ)(i) હેઠળ ઓ.આઈ.ઓ.માં લાદવામાં આવેલ દંડનું પરિમાણ ઘણું નીચી બાજુએ છે અને તેમાં નોંધપાત્ર વધારો કરવો આવશ્યક છે.

૩૮.૩. ઉપરોક્તને ધ્યાનમાં રાખીને, અપીલીય સત્તાધિકારીએ અપીલ મંજૂર કરી, પ્રવેશના સાત બિલોથી આવરી લેવાયેલો એવો માલ, જે મુક્ત કરવામાં આવ્યો ન હતો, તેની નિર્વિવાદ જમી કરવાનો આદેશ આપ્યો; સાથે જ આ નોંધ્યું કે પ્રવેશના અન્ય ત્રણ બિલોથી આવરી લેવાયેલો માલ (જે પહેલેથી જ મુક્ત કરવામાં આવ્યો હતો) નિર્વિવાદ જમી માટે ઉપલબ્ધ ન હતો અને તે સ્થિતિને પૂર્ણ થયેલ હકીકત તરીકે સ્વીકારી, આ બાબતમાં ચૂકવાયેલ રિડેમ્પશન ફાઇનની રકમ જમ કરવાની દિશા આપી. અપીલીય સત્તાધિકારીએ કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૧૨(એ)(૧) હેઠળ દંડની રકમ રૂ. ૧.૪૮૫ કરોડમાંથી વધારીને રૂ. ૫ કરોડ કરી અને અંતિમ આદેશ નીચે મુજબ કર્યો: –

“૫૭. તદનુસાર, હું નીચે મુજબ આદેશ કરું છું :

આદેશ

૧. હું કસ્ટમ્સ અધિનિયમ, ૧૯૬૨ ની કલમ ૧૧૧(ડી) ને વિદેશ વ્યાપાર (વિકાસ અને નિયમન) અધિનિયમ, ૧૯૯૨ ની કલમ ૩(૩) સાથે વંચાતા, બિલ ઓફ એન્ટ્રી ક્રમાંક પપર૦૫૩૭, પપર૧૧૯૧, પપર૦૫૩૮, પપર૦૫૩૯, પપર૦૫૪૦, પપર૦૫૪૧ અને પપર૦૮૭૨, જે સર્વે તા. ૦૧.૧૧.૨૦૧૯ ના છે, દ્વારા આવરી લેવાયેલ માલની સંપૂર્ણ જમી કરવાનો આદેશ કરું છું.

૨. હું કસ્ટમ્સ અધિનિયમ, ૧૯૬૨ ની કલમ ૧૧૧(ડી) સાથે વિદેશી વેપાર (વિકાસ અને નિયમન) અધિનિયમ, ૧૯૯૨ ની કલમ ૩(૩) વાંચી, બિલ ઓફ એન્ટ્રી ક્રમાંક પપર૦૭૩૨, પપર૦૮૭૧ અને પપર૦૫૩૬, જે તમામ તા. ૦૧.૧૧.૨૦૧૯ ના છે, હેઠળ આવરી લેવાયેલા માલનો સંપૂર્ણ જમીનો આદેશ કરું છું. પરંતુ, કારણ કે આ ૦૩ બિલ ઓફ એન્ટ્રી હેઠળ આવરી લેવાયેલો માલ પહેલેથી જ મુક્ત કરવામાં આવ્યો છે અને સંપૂર્ણ જમી માટે ઉપલબ્ધ નથી, તેથી હું તેને પૂર્ણ થયેલ હકીકત તરીકે સ્વીકારવા માટે બાધ્ય છું અને આ સંબંધમાં પહેલેથી ચૂકવવામાં આવેલ મુક્તિ દંડ, જો કોઈ હોય, તો તેને સમાયોજિત કરવાનો આદેશ કરું છું. ૩. હું નીચલી સત્તાધિકારીએ લાટેલો રૂ. ૧.૪૮૫ કરોડનો દંડ રદ કરું છું અને કસ્ટમ્સ અધિનિયમ, ૧૯૬૨ ની કલમ ૧૧૨(એ)(૧) હેઠળ એમ/એસ રાજ ગ્રો ઇમ્પેક્સ એલએલપી, ૧૧૪, પ્રથમ માળ, જયપુર ટાવર, એમઆઈ રોડ, જયપુર

ઉપર રૂ. ૫,૦૦,૦૦,૦૦૦/- (માત્ર રૂપિયા પાંચ કરોડ) નો દંડ લાદું છું, અને આક્ષેપિત મૂળ આદેશ સામે ચૂકવવામાં આવેલ દંડ, જો કોઈ હોય, તો તેને આ નવા વધારેલા દંડ સામે સમાયોજિત કરવાનો આદેશ કરું છું.”

૩૯. કરવામાં આવેલી રજૂઆતો અને નોંધપાત્ર દસ્તાવેજો પરથી એવું ધ્યાનમાં આવે છે કે અન્ય આયાતકાર મેસર્સ હરિહર કલેક્શન્સ સંબંધિત સમાન અપીલ આદેશ પણ અપીલ પ્રાધિકરણ દ્વારા ૨૪.૧૨.૨૦૨૦૧૩ ના રોજ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો. તે કેસના તથ્યોના આધારે, અપીલ પ્રાધિકરણએ નિષ્કર્ષ કાઢ્યો હતો કે ઉક્ત આઠ બિલ્સ ઓફ એન્ટ્રી હેઠળ આવરાયેલ માલ પહેલેથી જ મુક્ત કરવામાં આવ્યો હતો અને સંપૂર્ણ જમી માટે ઉપલબ્ધ નહોતો. આ બાબતને પણ અપીલ પ્રાધિકરણએ આ સંદર્ભમાં ચૂકવવામાં આવેલી મુક્તિ દંડની રકમના વિનિયોજનનો આદેશ આપતી વખતે બની ચૂકેલી હકીકત તરીકે સ્વીકારી હતી, પરંતુ તે કેસમાં નિર્ણયકારી પ્રાધિકરણ દ્વારા લાદવામાં આવેલ રૂપિયા ૨.૩૫ કરોડનો દંડ કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૧૨(એ)(૧) હેઠળ વધારીને રૂપિયા ૧૦ કરોડ કરવામાં આવ્યો હતો. આયાતકાર મેસર્સ હરિહર કલેક્શન્સ સંબંધિત અપીલ આદેશનો કાર્યકારી ભાગ નીચે મુજબ છે: -

“આદેશ

૧. હું કસ્ટમ્સ અધિનિયમ, ૧૯૬૨ ની કલમ ૧૧૧(ડી) તથા વિદેશી વેપાર (વિકાસ અને નિયમન) અધિનિયમ, ૧૯૮૨ ની કલમ ૩(૩) સાથે વાંચીને, બિલ ઓફ એન્ટ્રી ક્રમાંક ૫૭૨૦૦૪૦, ૫૭૨૦૧૮૨, ૫૭૨૦૬૮૩, ૫૭૨૨૪૫૮, ૫૭૨૨૭૩૦, ૫૭૧૮૭૭૨, ૫૭૨૨૨૪૩ અને ૫૭૨૨૪૫૬, જે બધાની તારીખ ૧૮.૧૧.૨૦૧૮ છે, હેઠળ આવરી લેવાયેલા માલનો પૂર્ણ જમીનો આદેશ કરું છું. પરંતુ, કારણ કે આ ૦૮ બિલ ઓફ એન્ટ્રી હેઠળ આવરી લેવાયેલો માલ પહેલેથી જ છોડવામાં આવ્યો છે અને સંપૂર્ણ જમી માટે ઉપલબ્ધ નથી, તેથી હું ૧૩ આ આયાતકર્તાના વતી પ્રતિશપથપત્રમાં પરિશિષ્ટ આર-૧ (પૃ. ૨૫૫) તરીકે રેકૉર્ડ પર મૂકાયેલ છે.

તેને પૂર્ણ થયેલ હકીકત તરીકે સ્વીકારવામાં આવે અને આ સંબંધમાં, જો કોઈ હોય, તો પહેલેથી જ ચૂકવાયેલ મુકિત દંડ સરકારી ખાતામાં જમા ગણવાનો આદેશ કરવામાં આવે છે.

૨.૧ હું નીચલી સત્તાધિકારીએ ફરમાવેલ રૂપિયા ૨.૩૫ કરોડનો દંડ રદ કરું છું અને કસ્ટમ્સ અધિનિયમ, ૧૯૬૨ ની કલમ ૧૧૨(એ)(૧) હેઠળ એમ/એસ હરિહર કલેક્શન્સ, ૪૭, હાથી બાબુ કા બાગ, બની પાર્ક, જયપુર, રાજસ્થાન - ૩૦૨૦૧૬ પર રૂપિયા ૧૦,૦૦,૦૦,૦૦૦/- (માત્ર રૂપિયા દસ કરોડ) નો દંડ ફરમાવું છું, અને આક્ષેપિત મૂળ આદેશ વિરુદ્ધ જો કોઈ દંડ અગાઉથી ચૂકવવામાં આવ્યો હોય, તો તે આ નવા વધારેલા દંડ તરફ સમાયોજિત કરવાનો આદેશ કરવામાં આવે છે.

૩. નીચલી સત્તાધિકારીનો તા. ૨૮.૦૮.૨૦૨૦નો આદેશ ઉપરોક્ત હદ સુધી સુધારવામાં આવે છે અને તે અનુસાર મહેસૂલ વિભાગ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી અપીલનો નિકાલ કરવામાં આવે છે.”

વડી અદાલતમાં વધુ એક ચક્ર: તા. ૨૪.૧૨.૨૦૨૦ના અપીલમાં કરાયેલા આદેશ સામે પડકાર અને તા. ૦૫.૦૧.૨૦૨૧ના વડી અદાલત દ્વારા આપવામાં આવેલ સ્થગિતી આદેશ

૪૦. જોકે ઉક્ત અપીલ આદેશોથી પીડિત વ્યક્તિ કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૨૯એ હેઠળ કસ્ટમ્સ, એક્સાઈઝ અને સર્વિસ ટેક્સ અપીલીય અધિકરણ૧૪ સમક્ષ કાયદેસર અપીલ દાખલ કરી શકતી હતી, પરંતુ પ્રતિવાદી-આયાતકર્તા મેસર્સ રાજ ગ્રો ઇમ્પેક્સે અપીલ આદેશ વિરુદ્ધ વડી અદાલત સમક્ષ રિટ અરજી (એસટી) ક્રમાંક ૨૪ ઓફ ૨૦૨૧ દ્વારા આશ્રય લીધો અને સાથે જ વડી અદાલતના તા. ૦૮.૧૨.૨૦૨૦ના (ફિરફાર કરાયેલા) આદેશનો જાણપૂર્વક અવમાન કરાઈ હોવાનો ઉલ્લેખ કરીને અવમાન અરજી પણ દાખલ કરી, કારણ કે ઉક્ત આદેશ હેઠળ આવરી લેવાયેલ માલ મુક્ત કરવામાં આવ્યો ન હતો.

૪૧. આયાતકર્તા દ્વારા આ રીતે દાખલ કરાયેલ રિટ અરજીએ સુનાવણી કરતાં, વડી અદાલતે પોતાના અગાઉના તા. ૧૫.૧૦.૨૦૨૦ અને ૦૮.૧૨.૨૦૨૦ ના આદેશોનો ઉલ્લેખ કર્યો અને તા. ૨૪.૧૨.૨૦૨૦ ના પડકારાયેલ અપીલમાં આપેલા આદેશ અંગે આક્ષેપ વ્યક્ત કર્યો, સાથે જ નિરીક્ષણ કર્યું કે અપીલીય પ્રાધિકરણ દ્વારા કરવામાં આવેલા અવલોકનો અને

આપવામાં આવેલ દિશાનિર્દેશો યોગ્ય નહોતા અને તે તેના દિશાનિર્દેશોના વિરુદ્ધ જતા હતા. વડી અદાલતે તા. ૨૪.૧૨.૨૦૨૦ ના અપીલમાં આપેલા આદેશના અમલને સ્થગિત કર્યો અને સંબંધિત સત્તાધિકારીઓને પણ તા. ૧૫.૧૦.૨૦૨૦ અને ૦૮.૧૨.૨૦૨૦ ના આદેશોમાં સમાવાયેલા દિશાનિર્દેશોનું પાલન કરવાની સૂચના આપી; અને મામલાને તા. ૨૭.૦૧.૨૦૨૧ ના રોજ મુકતાં, વડી અદાલતે વિભાગ તરફના વકીલને પાલનની માહિતી રજૂ કરવા જણાવ્યું. આયાતકર્તા મેસર્સ રાજ ગ્રો ઇમ્પેક્સ દ્વારા આ રીતે દાખલ કરાયેલ નવી રિટ અરજીએ તા. ૦૫.૦૧.૨૦૨૧ ના આદેશનો સંબંધિત ભાગ નીચે મુજબ છે: –

૧૪ ટૂંકમાં ‘સીઈએસટીએટી’.

“૬. પ્રથમ દ્રષ્ટિએ પ્રતિવાદી નં. ૨ દ્વારા ઉપરોક્ત આપવામાં આવેલ નિર્દેશો આ અદાલતના આદેશના સંપૂર્ણ વિરુદ્ધ છે. તે સિવાય, માલ મુક્ત કરવાની દિશા આપતાં આ અદાલતનો નિર્ણય પ્રથમ દ્રષ્ટિએ હતો એવો પ્રતિવાદી નં. ૨ દ્વારા લેવાયેલો અભિપ્રાય યોગ્ય નથી. જ્યારે વડી અદાલતે માલ તાત્કાલિક મુક્ત કરવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો, ત્યારે આવી માલસામાનની નિરપેક્ષ જમીનો આદેશ આપી નીચલી અપીલીય સત્તા એવો નિર્દેશ કેવી રીતે રદબાતલ કરી શકે તે સમજથી પર છે. તે માત્ર અસ્વીકાર્ય જ નથી પરંતુ અદાલતની અવમાનના સમાન પણ છે, જેના પાસા અંગે અમે અનુસંગિક તબક્કે વિચારણા કરી શકીશું.

૭. ઉપરોક્ત પરિસ્થિતિને ધ્યાને લેતાં, અમે તા. ૨૪મી ડિસેમ્બર, ૨૦૨૦ના આદેશની અમલવારીને આગળના આદેશો સુધી સ્થગિત રાખીએ છીએ.

૮. પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૩ અને ૪ આ અદાલતના તા. ૧૫મી ઓક્ટોબર, ૨૦૨૦ અને ૮મી ડિસેમ્બર, ૨૦૨૦ના નિર્દેશોનું પાલન કરશે.

૯. ૨૭મી જાન્યુઆરી, ૨૦૨૧ના રોજ ચાલીબદ્ધ કરો, જે તારીખે શ્રી જેટલી આજના આદેશના પાલન અંગે અદાલતને જાણ કરશે.” ૪૧.૧. તા. ૦૫.૦૧.૨૦૨૧ના આ આદેશને અપીલકર્તાઓએ ૨૦૨૧ની એસ.એલ.પી. (સી) ક્રમાંક ૧૦૩૭માંથી ઉદ્ભવેલી અપીલમાં પડકાર્યો છે.

૪૨. વડી અદાલતે પણ તા. ૦૫.૦૧.૨૦૨૧ના અલગ આદેશ દ્વારા, કન્ટેમ્પ્ટ પિટિશન (એલ) નં. ૯૩૫૧ ઓફ ૨૦૨૦ તરીકેની અવમાનના અરજીનો પણ વિચાર કર્યો હતો અને તેમાં નોટિસ જારી કરતી વખતે, સંબંધિત અધિકારીઓને તા. ૨૧.૦૧.૨૦૨૧ના રોજ અદાલતમાં વ્યક્તિગત રીતે હાજર રહેવા નિર્દેશ કર્યો હતો. અવમાનના અરજીમાં વડી અદાલત દ્વારા કરવામાં આવેલ એવો આદેશ અપીલકર્તાઓએ અલગ અપીલ દ્વારા પડકાર્યો હતો; અને, જેમ નોંધવામાં આવ્યું છે તેમ, તા. ૧૮.૦૩.૨૦૨૧ના રોજ, આ અદાલતે વડી અદાલતમાં અવમાનના કાર્યવાહી ચાલુ રાખવા માટે કોઈ કારણ નથી એવું માન્યું અને અપીલકર્તાઓ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી ઉક્ત અપીલ ૧૫ મંજૂર કરતાં તે કાર્યવાહી બંધ કરી દીધી હતી.

૪૩. વિવિધ સત્તાધિકારીઓ અને અદાલતો દ્વારા વિવિધ તબક્કાઓએ કરવામાં આવેલ આદેશો તેમજ તમામ મહત્વપૂર્ણ તથ્યાત્મક અને પૃષ્ઠભૂમિ સંબંધિત પાસાઓના વર્ણન પછી, હવે અમે આ અપીલોમાં સંબંધિત પક્ષકારોની સ્થિતિ નિર્દિષ્ટ કરવા માટે પરસ્પર વિરોધી રજૂઆતોનો ઉલ્લેખ કરી શકીએ છીએ.

સ્પર્ધા રજૂઆતો ૪૪. અપીલકર્તાઓ તરફથી હાજર થયેલ વિદ્વાન એ.એસ.જી.એ, પ્રશ્નાધીન માલ સંપૂર્ણ જમી માટે પાત્ર છે તેવી દઢ દલીલ સાથે, વડી અદાલતે આમ પસાર કરેલા આદેશોના વિરોધમાં જોરદાર દલીલ કરી છે.

૪૪.૧. વડી અદાલત દ્વારા પારિત કરાયેલા આદેશોને પડકારતાં, વિદ્વાન એ.એસ.જી. રજૂ કરશે કે વડી અદાલતે રિટને સ્વીકારવામાં ભૂલ કરી છે ૧૫ જે એસ.એલ.પી.(સી) નં. ૧૦૮૭ ઓફ ૨૦૨૧ માંથી ઉદ્ભવતી સી.એ. નં. ૮૮૫ ઓફ ૨૦૨૧ છે.

અરજીઓમાં અને તારીખ ૧૫.૧૦.૨૦૨૦ ના આદેશ પસાર કરતી વખતે, તારીખ ૨૮.૦૮.૨૦૨૦ ના મૂળ આદેશોના અમલીકરણ માટે અને તે દ્વારા વિવાદિત માલ મુક્ત કરવા માટે આદેશ કરવામાં આવ્યો હતો, જોકે નિર્ણયકારી સત્તાધિકારી દ્વારા પસાર કરાયેલા તે આદેશો અંતિમ નહોતા અને અપીલાધીન હતા; અને હકીકતમાં, તારીખ ૦૧.૧૦.૨૦૨૦ ના સમીક્ષા આદેશોના અનુસંધાને અપીલો ખરેખર દાખલ કરવામાં આવી હતી. તારીખ ૧૫.૧૦.૨૦૨૦

ના આદેશમાં વડી અદાલત દ્વારા કરવામાં આવેલી નોંધો અને આપવામાં આવેલ દિશાનિર્દેશોના સંદર્ભમાં, વિદ્વાન એ.એસ.જી.એ દર્શાવ્યું છે કે એક તરફ, વડી અદાલતે વિભાગ દ્વારા દાખલ કરાયેલ અપીલો પર કમિશનર (અપીલો) ને કાર્યવાહી કરવાની પરવાનગી આપી હતી, પરંતુ તે જ સમયે, માલ મુક્ત કરવા માટે પણ દિશાનિર્દેશ આપ્યો હતો. વિદ્વાન એ.એસ.જી.ના મત મુજબ, માલ મુક્ત કરવા માટેના દિશાનિર્દેશોએ, માલ સંપૂર્ણ જમી માટે જવાબદાર હતો કે નહોતો તે પ્રશ્ન અંગે કમિશનર (અપીલો) સમક્ષ થનારી નિર્ણય પ્રક્રિયાના હેતુને જ નિષ્ફળ બનાવ્યો. આ જ રેખા પર, એવો પણ દાવો કરવામાં આવ્યો છે કે જ્યારે અપીલીય સત્તાધિકારીએ તારીખ ૨૪.૧૨.૨૦૨૦ ના રોજ અપીલમાં આદેશો પસાર કર્યા અને આયાતકારોમાંથી એકે બીજી રિટ અરજી દાખલ કરી, ત્યારે વડી અદાલતે તેને સ્વીકારી અને સ્થગન મંજૂર કર્યું, પરંતુ એ બાબતનું મૂલવવું ચૂક્યું કે અપીલમાંના આદેશને કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૨૯એ હેઠળ સીઈએસટીએટી સમક્ષ નિયમિત વૈધાનિક અપીલ દ્વારા પડકારી શકાય તેમ હતું.

૪૪.૧.૧. કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૨૯ડી હેઠળની સત્તા અંગે, વિદ્વાન એ.એસ.જી.એ રજૂ કર્યું છે કે તે હેઠળ ઉચ્ચ અધિકારી માત્ર કાનૂનીતા અથવા યોગ્યતા સંબંધિત આધાર પર પુનર્વિલોકનનું કાર્ય કરે છે અને નીચલા અધિકારીને અપીલ માટે અરજી દાખલ કરવા નિર્દેશ આપે છે; અને ૦૧.૧૦.૨૦૨૦ તારીખના આદેશોમાં ચોક્કસ એ જ કરવામાં આવ્યું હતું.

જા.ર. વિષયવસ્તુના માલને ‘પ્રતિબંધિત’ કે ‘નિષિદ્ધ’ ગણવા જોઈએ કે નહીં, તે પ્રશ્ન અંગે, વિદ્વાન એ.એસ.જી.એ એફ.ટી.ડી.આર. અધિનિયમની કલમ ૩ની ઉપકલમો (૨) અને (૩) તેમજ કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમો ૨(૩૩) અને ૧૧નો ઉલ્લેખ કરીને રજૂ કર્યું છે કે સંબંધિત જાહેરનામાંઓ, જેમાં અમુક કઠોળના આયાત પર પરિમાણાત્મક પ્રતિબંધ મૂકવામાં આવ્યો હતો અને જેને આ અદાલતે એગ્રીકાસ (ઉપરોક્ત) મામલામાં તારીખ ૨૬.૦૮.૨૦૨૦ના ચુકાદા દ્વારા માન્ય ઠેરવ્યા હતા, તે એફ.ટી.ડી.આર. અધિનિયમની કલમ ૩ની ઉપકલમ (૨) હેઠળ જારી કરવામાં આવ્યા હતા; અને કારણ કે પ્રતિવાદી દ્વારા આયાત કરાયેલ માલ ઉક્ત જાહેરનામાના વ્યાપમાં આવે છે, તેથી એફ.ટી.ડી.આર. અધિનિયમની કલમ ૩ની ઉપકલમ (૩)ના પ્રભાવથી, તે માલ કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૧ હેઠળ ‘નિષિદ્ધ’ માલ ગણાય છે. કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૨(૩૩) પર ભાર મૂકતાં, વિદ્વાન એ.એસ.જી.એ વધુમાં રજૂ કર્યું છે કે સંબંધિત જાહેરનામાંઓ દ્વારા આયાતની જથ્થાની ઉચ્ચતમ મર્યાદા ૧.૫ લાખ એમ.ટી. નક્કી કરવામાં આવી હતી અને તેથી ૧.૫ લાખ એમ.ટી.ની મર્યાદાની અંદરની કોઈપણ આયાત પ્રતિબંધિત માલની આયાત ગણાશે, પરંતુ ૧.૫ લાખ એમ.ટી.ની મર્યાદા કરતાં વધુ હોય તો તે માલ પ્રતિબંધિત માલ તરીકેનું સ્વરૂપ ગુમાવી દેશે અને નિષિદ્ધ માલ બની જશે. વિદ્વાન એ.એસ.જી.એ ખાસ કરીને કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૧૧(ડી)માં આવેલા ‘કોઈપણ પ્રતિબંધ’ શબ્દસમૂહના

વ્યાપ વિશે શેખ મહંમદ ઓમર વિ. કલેક્ટર ઓફ કસ્ટમ્સ, કલકત્તા અને અન્ય : (૧૯૭૦) ૨ એસ.સી.સી. ૭૨૮ ના મામલામાં કરાયેલા સિદ્ધાંતવચન પર આધાર મૂક્યો છે, જેમાં અન્ય બાબતોની સાથે એમ ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે વ્યાપક શબ્દો ‘કોઈપણ પ્રતિબંધ’નો અર્થ ‘દરેક પ્રતિબંધ’ એવો થાય છે; અને મર્યાદા પણ પ્રતિબંધનો એક પ્રકાર છે. વિદ્વાન એ.એસ.જી.એ વધુમાં કમિશનર ઓફ કસ્ટમ્સ, ન્યૂ દિલ્હી વિ. બ્રુક્સ ઇન્ટરનેશનલ અને અન્ય : (૨૦૦૭) ૧૦ એસ.સી.સી. ૩૯૬ ના મામલાના નિર્ણયનો ઉલ્લેખ કરીને રજૂ કર્યું છે કે જો માલની આયાત અને નિકાસ માટેની શરતોનું પાલન કરવામાં ન આવે, તો તે નિષિદ્ધ માલનો કેસ ગણાશે. આ અદાલતનો ઓમ પ્રકાશ ભાટિયા વિ. કમિશનર ઓફ કસ્ટમ્સ, દિલ્હી : (૨૦૦૩) ૬ એસ.સી.સી. ૧૬૧ ના મામલાનો અન્ય નિર્ણય પણ ઉલ્લેખિત કરવામાં આવ્યો છે.

જ્જ.૩. વિદ્વાન એ.એસ.જી. એ સૂચનાઓમાં નિર્ધારિત મર્યાદાના નિરીક્ષણની પદ્ધતિ સંબંધિત મુદ્દા પર પણ દલીલો રજૂ કરી છે અને રજૂઆત કરી છે કે પ્રતિબંધિત માલની આયાત કરવા માટે દરેક આયાતકારે અરજી કરી પરવાનો મેળવવો આવશ્યક છે; અને એવો પરવાનો મેળવ્યા પછી જ માલ બંદર પરથી મુક્ત કરી શકાય. દરેક આયાતકારને આયાત કરવા માટે એક ક્વોટા ફાળવવામાં આવે છે; મંજૂરી આપનાર સત્તાધિકારીએ પોતાનું મન લગાવી પરવાનાને મંજૂરી આપવાની હોય છે; અને એવી રીતે મંજૂરી આપનાર સત્તાધિકારીના સંતોષ તથા પરવાનો જારી થયા પછી જ આયાતકારને આયાત

કરવાનો હક પ્રાપ્ત થાય છે અને અન્યથા, આયાત કરવાનો હક પ્રાપ્ત નથી, જેમ કે પી.ટી.આર. એક્સપોર્ટ્સ (મદ્રાસ) પ્રા. લિ. અને અન્ય વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય : (૧૯૯૬) ૫ એસ.સી.સી. ૨૬૮ માં ઠરાવવામાં આવ્યું છે. દલીલ કરવામાં આવી છે કે પ્રતિબંધિત માલની આયાત માટે પરવાનો મેળવવો પૂર્વશરત હોવાથી, આ શરતનો કોઈપણ ભંગ માલને પ્રતિબંધિત માલ તરીકે ગણાવશે. જ્યાં જ્યાં આવશ્યક હોય ત્યાં આયાત/નિકાસ સંબંધિત વ્યવહારોના પરિપ્રેક્ષ્યમાં માન્ય પરવાનો મેળવવાના મહત્વ અંગે, વિદ્વાન એ.એસ.જી. એ એસ.બી. ઇન્ટરનેશનલ લિ. અને અન્ય વિ. અસિસ્ટન્ટ ડાયરેક્ટર જનરલ ઓફ ફોરેન ટ્રેડ અને અન્ય : (૧૯૯૬) ૨ એસ.સી.સી. ૪૩૯ ના નિર્ણયનો ઉલ્લેખ કર્યો છે.

૪૪.૪. વિષયવસ્તુ માલના વ્યવહાર સંબંધિત પ્રશ્ન અંગે, વિદ્વાન એ.એસ.જી.એ કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૨૫ ના વ્યાપ અંગે વિસ્તૃત રજૂઆતો કરી છે અને દલીલ કરી છે કે તેના હેઠળ ‘પ્રતિબંધિત માલ’ અને ‘અન્ય માલ’ વચ્ચે સ્પષ્ટ ભેદ કરવામાં આવ્યો છે, કારણ કે ‘અન્ય માલ’ ના કેસમાં, કલમ ૧૨૫ તે જ માલને રિડેમ્પશન ફાઇન સામે છોડવાની ફરજ પાડે છે, જ્યારે ‘પ્રતિબંધિત માલ’ અંગે આવી કોઈ ફરજિયાતતા નથી. કસ્ટમ્સ અધિનિયમ હેઠળની નિર્ણયકારી સત્તા પોતાની ન્યાયિક વિવેકસત્તાનો ઉપયોગ કરીને પ્રતિબંધિત માલને સંપૂર્ણપણે જપ્ત કરી શકે છે. વિદ્વાન એ.એસ.જી. દલીલ કરશે કે કસ્ટમ્સ અધિનિયમની જોગવાઈઓ તેમજ અપાયેલા નિર્ણયો

બંનેના પરિપ્રેક્ષ્યમાં, જો પ્રતિબંધિત માલ સાથે જોડાયેલી શરતોનો ભંગ થાય, જેમ કે હાલના કેસમાં થયો છે, તો કસ્ટમ્સ અધિનિયમ હેઠળનો મર્યાદિત માલ પ્રતિબંધિત માલ માનવામાં આવે છે. વિદ્વાન એ.એસ.જી.એ આ અદાલતના ગર્ગ વૂલેન મિલ્સ (ઉપરોક્ત) કેસના નિર્ણય પર મજબૂત આધાર મૂક્યો છે અને દલીલ કરી છે કે કાયદાના ભંગ, વેપાર ઉદ્વેગનો તથા સદ્ભાવનાના અભાવ જેવા તત્વો ધરાવતા સમાન કસ્ટમ્સ વિવાદનો નિર્ણય કરતાં, આ અદાલતે સંપૂર્ણ જમી માટેના નિર્દેશોને મંજૂરી આપી હતી. વિદ્વાન એ.એસ.જી.એ વધુમાં રજૂ કર્યું છે કે નિર્ણયકારી સત્તા દ્વારા આપવામાં આવેલા અને વડી અદાલત દ્વારા અમલમાં મૂકવા માટે નિર્દેશિત કરાયેલા આદેશો, વાસ્તવમાં, પ્રશ્નાધીન અધિસૂચનાઓના હેતુને તેમજ એગ્રીકાસ (ઉપરોક્ત) કેસમાં તા. ૨૬.૦૮.૨૦૨૦ ના ચુકાદા આપતાં આ અદાલતના નિષ્કર્ષો અને પ્રયત્નને નિષ્ફળ બનાવે છે.

જજ.પ. ન્યાયિક વિવેકાધિકારના ઉપયોગના પ્રશ્ન સાથે વ્યવહાર કરતાં, માનનીય એ.એસ.જી.એ સાંત રાજ અને રિલાયન્સ એરપોર્ટ ડેવલપર્સ પ્રા. લિ. (ઉપરોક્ત) ના નિર્ણયોની નોંધ લઈ એ રજૂ કર્યું છે કે ચર્ચાસ્પદ આયાતો સ્પષ્ટપણે ગેરકાનૂની હોવા તથા બંધારણીય રીતે માન્ય સૂચનાઓના હેતુના વિરુદ્ધ હોવા કારણે, શુલ્ક અને રિડેમ્પશન ફાઇન લાદ્યા પછી પણ, તેમને ભારતીય બજારમાં આગળ વેચાણ માટે કોઈપણ રીતે ભારતમાં મુક્ત કરવા દેવી શક્ય નથી. ચર્ચાસ્પદ માલને સંપૂર્ણપણે જપ્ત થવા યોગ્ય ગણાવતા, માનનીય

એ.એસ.જી.એ રજૂ કર્યું છે કે સૂચનાઓ દ્વારા દેશમાં આયાત કરી શકાય તેવી દાળોની માત્રા પર પ્રતિબંધ મૂકવામાં આવ્યો છે અને આ મર્યાદાથી વધુ કોઈપણ આયાતને મંજૂરી આપવી તે પ્રતિબંધના મૂળ હેતુના જ વિરુદ્ધ જશે. માનનીય એ.એસ.જી.એ એગ્રીકાસ (ઉપરોક્ત) માં આ અદાલતે કરેલ અવલોકનોનો ઉલ્લેખ કર્યો છે, ખાસ કરીને ભૂતકાળમાં અંતરિમ આદેશોના આડશ હેઠળ, નક્કી કરાયેલા વાર્ષિક ક્વોટાથી ઘણું વધારે પ્રમાણમાં આયાત થયેલી વધારાની માત્રા અંગે, તેમજ એ અવલોકનોનો પણ કે વર્તમાન આયાતકારોએ માત્ર વ્યક્તિગત લાભ માટે જ કાર્ય કર્યું હતું અને સદભાવપૂર્વક વર્તન કર્યું ન હતું. તેથી, નિર્ધારક અધિકારી દ્વારા વિવેકાધિકારનો કરાયેલ ઉપયોગ કાયદા સાથે સુસંગત ન હોવાથી, તેને માન્ય રાખી શકાય નહીં.

૪૪.૬. આયાતકારો દ્વારા ઘનિષ્ઠ રીતે આધાર રાખવામાં આવેલ કમિશનર ઓફ કસ્ટમ્સ વિ. અતુલ ઓટોમેશન્સ પ્રાઇવેટ લિમિટેડ : (૨૦૧૯) ૩ એસ.સી.સી. ૫૩૯ ના કેસમાં આપેલા નિર્ણય અંગે, માનનીય એ.એસ.જી.એ દલીલ કરી છે કે તેમાં, આ સર્વોચ્ચ અદાલતે માલ મુક્ત કરવાની બાબતમાં એવો નિર્ણય યથાવત્ રાખ્યો હતો કારણ કે તે પ્રતિબંધિત માલ ન હતો અને અન્ય કારણો ઉપરાંત, કારણ કે: (૧)

પ્રશ્નાસ્પદ માલ એમ.એફ.ડી.ઝ. (મલ્ટી-ફંક્શન ડિવાઇસેસ, ફોટોકોપિયર્સ અને પ્રિન્ટર્સ) હતા અને તેમની ઉપયોગિતા/શેલ્ફ લાઇફ ૫-૭ વર્ષ હતી; અને (૨) કેન્દ્ર સરકારે વપરાયેલ એમ.એફ.ડી.ઝ.ની આયાતને, જેમની

ઉપયોગિતા ૫ વર્ષ હતી, તે માટે મંજૂરી આપી હતી કારણ કે ભારતમાં એમ.એફ.ડી.ઝ.નું સ્થાનિક સ્તરે ઉત્પાદન થતું ન હતું. એવી દલીલ કરવામાં આવી છે કે અતુલ ઓટોમેશન્સ (ઉપરોક્ત) ના કેસની તથ્ય પરિસ્થિતિથી વિપરીત, વર્તમાન કેસમાં આ અદાલતે એવું ઠરાવ્યું હતું કે વધારાની આયાત ખેડૂતોના હિતમાં નહીં હોય, અને અધિસૂચનાઓના ઉલ્લંઘનમાં કરવામાં આવેલી, પરંતુ અંતરિમ આદેશોની આડમાં થયેલી વધારાની આયાતો સદ્ભાવપૂર્વકની નહોતી; અને વધુમાં, આવી આયાતો નફો અને લાભ મેળવવાના હેતુથી કરવામાં આવી હતી અને તેથી આયાતકારોએ તેના પરિણામો ભોગવવા જોઈએ. તેથી, વિદ્વાન એ.એસ.જી.ના મતે, અતુલ ઓટોમેશન્સ (ઉપરોક્ત) માંનો ચુકાદો, તેના પોતાના તથ્યોના આધારે આપેલો હોવાથી, વર્તમાન કેસના તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓ પર કોઈ અસરકારક પ્રભાવ પાડી શકશે નહીં.

૪૪.૭. વિદ્વાન એ.એસ.જી.એ શ્રી અમ્મન ધણ મિલ વિ. કમિશનર ઓફ કસ્ટમ્સ : (૨૦૨૧) એસ.સી.સી. ઓનલાઈન કેર ૩૬૨ ના મામલામાં કેરળ વડી અદાલતના એક નિર્ણયનો પણ ઉલ્લેખ કરીને રજૂ કર્યું છે કે ઉક્ત વડી અદાલતે, સમાન પ્રકારની આયાતોના સંદર્ભમાં, સંપૂર્ણ જમીના આદેશોને માન્ય રાખ્યા છે; અને પ્રતિવાદી દ્વારા આયાત કરવામાં આવેલ માલને પણ એ જ પ્રકારની વ્યવહારપદ્ધતિ મળવી જોઈએ.

૪૪.૮. તેથી, વિદ્વાન એ.એસ.જી. રજૂ કરશે કે કમિશનર (અપીલો) દ્વારા લાદવામાં આવેલ દંડ અને શાસ્તિ ચથાવત્ રાખવામાં આવે; આયાતકારોને ૫% રિડેમ્પશન ફાઇનની ચુકવણી પર ભારતની બહાર માલનું પુનઃનિકાસ કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવે; અને આ અદાલત દ્વારા નિર્ધારિત સમયમર્યાદામાં જે આયાતકારો પુનઃનિકાસનો વિકલ્પ પસંદ ન કરે, તેમના એવા માલને અપીલકર્તાઓ દ્વારા સંપૂર્ણપણે જપ્ત કરવાની પરવાનગી આપવામાં આવે.

૪૫. તેના વિપરીત, પ્રતિવાદી-આયાતકાર મેસર્સ રાજ ગ્રો ઇમ્પેક્સ તરફથી હાજર વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે મૂળ આદેશો તથા વડી અદાલતે આપેલા આદેશોના સમર્થનમાં જોરદાર દલીલ કરતાં એવો આગ્રહ કર્યો છે કે માલસામાનને મુક્તિપણાની રકમની ચુકવણી સાથે મુક્ત કરવો કાયદા અનુસાર છે.

૪૫.૧. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે અહીં અગાઉ નોંધાયેલા મહત્વના પૃષ્ઠભૂમિના પાસાઓનો ઉલ્લેખ કર્યો છે અને દર્શાવ્યું છે કે અંતે, બોમ્બેની વડી અદાલતના ૧૫.૧૦.૨૦૨૦ના આદેશ પછી, અપીલકર્તાઓએ પ્રવેશના ત્રણ બિલોથી આવરી લેવાયેલા માલની મુક્તિ મંજૂર કરી હતી, જેના માટે રિડીમ્પશન દંડ અને દંડ રકમ ચૂકવવામાં આવી હતી અને ઓઓસી જારી કરવામાં આવ્યું હતું; પરંતુ, પ્રવેશના અન્ય સાત બિલોથી આવરી લેવાયેલા માલ, જેના માટે શુલ્ક, દંડ અને દંડ રકમની ચુકવણી પાછળથી કરવામાં આવી હતી, તેઓ મુક્ત

કરવામાં આવ્યા નહોતાં. વિદ્વાન વકીલે કમિશનર (અપીલો) સમક્ષ અપીલ સંબંધિત કાર્યવાહીઓનો તથા પ્રતિવાદી દ્વારા ઉક્ત અપિલીય સત્તાધિકારીના અધિકારક્ષેત્ર અંગે ઉઠાવવામાં આવેલા વાંધાઓનો પણ ઉલ્લેખ કર્યો છે; પરંતુ, વિદ્વાન વકીલના જણાવ્યા મુજબ, અપિલીય સત્તાધિકારીએ, સુનાવણીના ત્રણ દિવસની અંદર, ઉતાવળમાં ૨૪.૧૨.૨૦૨૦ના અપીલ આદેશ પારિત કરવાની કાર્યવાહી કરી, ૨૮.૦૮.૧૭૦૧૦ના મૂળ આદેશને રદ કર્યો અને દંડ રકમમાં વધારો કરતાં માલની નિરપવાદ જતી કરવાનો આદેશ કર્યો.

જપ.૨. મૂળ આદેશ તા. ૨૮.૦૮.૨૦૨૦ તેમજ વડી અદાલત દ્વારા તા. ૧૫.૧૦.૨૦૨૦, ૦૯.૧૨.૨૦૨૦ અને ૦૫.૦૧.૨૦૨૧ના રોજ કરવામાં આવેલા આદેશોના સમર્થનમાં, વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ એવી દલીલ કરશે કે કસ્ટમ્સ અધિનિયમ અને એક્સીડીઆર અધિનિયમની જોગવાઈઓનું, આ અદાલતે એગ્રીકાસ (ઉપરોક્ત) મામલે ઉચ્ચારેલા નિર્ણય સાથે વાંચતાં, તેમના સાચા અમલમાં, વિવાદાસ્પદ માલ સંપૂર્ણપણે જપ્ત કરવા માટે જવાબદાર નહોતો અને મુક્તિ દંડની ચૂકવણી પર તેને મુક્ત કરવાનો આદેશ યોગ્ય રીતે કરવામાં આવ્યો હતો.

જપ.૩. આ અદાલતના એગ્રીકાસ (ઉપરોક્ત) મામલાના નિર્ણયના સંદર્ભમાં, વિદ્વાન વકીલે જોરશોરથી દલીલ કરી છે કે, એકવાર આ અદાલતે નિર્વિવાદ શબ્દોમાં એવું ઠરાવ્યું હોય કે વિવાદિત અધિસૂચનાઓ પ્રતિબંધો લાદીને જારી કરવામાં આવી હતી, ભલે તે એક્સીડીઆર અધિનિયમની કલમ

૯એ હેઠળ નહીં પરંતુ તેની કલમ ૩(૩) હેઠળ હોય, ત્યારે તે જને વિષયવસ્તુના માલના આયાત પર પ્રતિબંધ તરીકે અર્થઘટન કરવાનો પ્રશ્ન જ ઊભો થતો નથી.

૪૫.૪. ફરીથી, પ્રશ્નગત સૂચનાઓના સંદર્ભે, વિદ્યમાન વકીલે દલીલ કરી છે કે અપીલકર્તાઓના તર્કો તા. ૨૯.૦૩.૨૦૧૯ ની ઉક્ત સૂચનાઓ અને વેપાર સૂચનાની ભાવના વિરુદ્ધ છે, કારણ કે ઉક્ત સૂચનાઓ હેઠળ પ્રશ્નગત માલસામાન સંબંધિત નીતિ-શરતોમાં કોઈ સુધારો કરવામાં આવ્યો નહોતો અને તેને ‘પ્રતિબંધિત’ શ્રેણીમાં મૂકવામાં આવ્યું નહોતું. ડી.જી.એફ.ટી. દ્વારા પોતાની જ વેબસાઈટ પર કરવામાં આવેલી વ્યાખ્યાનો પણ ઉદ્દેખ કરવામાં આવ્યો છે, જેમાં ‘પ્રતિબંધિત માલ શું છે’ એવી પૂછપરછના જવાબમાં ડી.જી.એફ.ટી.એ જણાવ્યું હતું કે જે તમામ માલસામાનની આયાત માત્ર અધિકૃતતા/ પરવાનગી/ લાયસન્સથી અથવા કોઈ સૂચના/ જાહેર સૂચનામાં નિર્ધારિત પ્રક્રિયા અનુસાર જ પરવાનગીપાત્ર હોય, તે ‘પ્રતિબંધિત’ માલ છે. તેથી, એવી દલીલ કરવામાં આવી છે કે જ્યારે પણ નિશ્ચિત માલસામાનની આયાત માટે લાયસન્સ જરૂરી હોય, ત્યારે તે ‘પ્રતિબંધિત’ નહીં પરંતુ ‘મર્યાદિત’ વસ્તુ ગણાય; અને અપીલકર્તાઓએ વટાણાંને ‘પ્રતિબંધિત’ વસ્તુ ગણાવ્યા છે તે તેમની દલીલ યોગ્ય નથી.૪૫.૫. વિદ્યમાન પરિષ્ઠ વકીલે ‘પ્રતિબંધિત’ અને ‘મર્યાદિત’ શબ્દોના અર્થસૂચક પરિમાણ વિષે, ખાસ કરીને કર્ડમ્સ અધિનિયમની કલમ ૨(૩૩) તથા વેપાર નીતિની કલમ ૯.૪૭ તેમજ તેની અનુસૂચિ ૧ ના સંદર્ભમાં, પોતાની

રજૂઆતોને વિસ્તૃત કરી છે. વધુમાં, આ અદાલતના અટુલ ઓટોમેશન્સ (ઉપરોક્ત) ના નિર્ણય પર દઢ નિર્ભરતા રાખતાં, વિધમાન વકીલે રજૂ કર્યું છે કે આ અદાલતે ‘પ્રતિબંધિત’ અને ‘મર્યાદિત’ વચ્ચેનો ફરક સ્પષ્ટપણે રેખાંકિત કર્યો છે. એવું રજૂ કરવામાં આવ્યું છે કે અટુલ ઓટોમેશન્સ માં, અધિકૃતતા વિના આયાત કરાયેલ માલસામાનને મર્યાદિત માલ તરીકે માનવામાં આવ્યો હતો; અને દંડ સાથે પુનઃનિર્ધારિત બજારભાવની ચુકવણી પર જથ્થાની મુક્તિ યથાવત્ રાખવામાં આવી હતી. વિધમાન વકીલે રજૂ કર્યું છે કે મર્યાદિત માલસામાનને મુક્તિ મેળવવાનો વિકલ્પ ઉપલબ્ધ હોય છે અને તેને પૂર્ણ જમીની રીતે વર્તણૂક અપાવા યોગ્ય નથી, જેનો અમલ માત્ર સંપૂર્ણપણે પ્રતિબંધિત માલસામાન પર જ થઈ શકે.

જપ.ક. વૈકલ્પિક દલીલરૂપ રજૂઆતમાં એવો વાદ કરવામાં આવ્યો છે કે પ્રશ્નાસ્પદ માલને જો ‘પ્રતિબંધિત’ ગણવામાં આવે તો પણ દંડ વસૂલ કરીને તેના મુક્તિદાન/મુક્ત કરવાની પરવાનગી આપવાનો વિવેકાધિકાર નિર્ધારક સત્તાધિકારી પાસે હતો અને વર્તમાન કેસમાં જે રીતે તે વિવેકાધિકારનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે તેમાં હસ્તક્ષેપ કરવાની કોઈ જરૂરિયાત ઊભી થતી નથી. આ દલીલોનું વિસ્તૃત પ્રતિપાદન કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૨૫ માં પ્રતિબંધિત માલ અંગે ‘મે’ શબ્દપ્રયોગના ઉપયોગનો સંદર્ભ આપી કરવામાં આવ્યું છે; અને એવો તર્ક કરવામાં આવ્યો છે કે તેમાં એવો શબ્દપ્રયોગ નથી કે નિર્ધારક સત્તાધિકારી જમીની બદલે દંડ ચૂકવવાનો

વિકલ્પ ‘આપશે નહીં’. એવું રજૂ કરવામાં આવ્યું છે કે કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૨૫ હેઠળ તેને આપવામાં આવેલ વિવેકાધિકારનો નિર્ધારક સત્તાધિકારીએ નિષ્પક્ષ અને વાસ્તવિક રીતે ઉપયોગ કરવો આવશ્યક છે અને આ વિવેકાધિકાર ન્યાયિક કાર્યવાહી દ્વારા હરપાત કરી શકાય તેમ નથી. આ દલીલની દિશા અંગે, આ અદાલતના હર્ગોવિંદ દાસ કે. જોશી અને અન્ય વિ. કલેક્ટર ઓફ કસ્ટમ્સ અને અન્ય : (૧૯૮૭) ૨ એસ.સી.સી. ૨૩૦ ના નિર્ણય પર દૃઢ આધાર મૂકવામાં આવ્યો છે. વધુમાં, આ અદાલતના સંત રાજ (ઉપરોક્ત) કેસના નિર્ણયનો સંદર્ભ આપી એવો તર્ક કરવામાં આવ્યો છે કે જ્યારે કોઈ બાબત સત્તાધિકારીના વિવેકાધિકારમાં કરવાની હોય ત્યારે તે બાબત કારણ અને ન્યાયના નિયમો અનુસાર જ કરવી જોઈએ, ખાનગી મત અનુસાર નહીં. અન્ય શબ્દોમાં કહીએ તો, વિવેકાધિકારનો અર્થ કાયદાથી માર્ગદર્શિત સુસ્થિર વિવેકાધિકાર એવો થાય છે.

૪૫.૭. આ પણ દલીલ કરવામાં આવી છે કે આ પ્રતિવાદી દ્વારા આયાત કરાયેલ કુલ ૨૪,૮૧૫ એમટી જથ્થામાંથી માત્ર ૧૭,૦૦૦ એમટી પીળા વટાણા જ મુક્ત કરવામાં આવવાના છે. આ પ્રતિવાદી આ અદાલત જેને યોગ્ય અને વાજબી માને તેવી શુલ્ક રકમ અને મુક્તિકરણ દંડ ચૂકવવા તૈયાર અને ઇચ્છુક છે, પરંતુ આ તબક્કે પુનઃનિકાસનો વિકલ્પ વ્યવહારુ વિકલ્પ રહી શકે તેમ નથી, કારણ કે તે લોજિસ્ટિક્સ અને પરિવહન સંબંધિત મુશ્કેલીઓ સાથે સમયખાઉ પ્રક્રિયા છે અને ખાસ કરીને વર્તમાન મહામારીની પરિસ્થિતિમાં; અને

પ્રતિવાદીને અટકાયત, ડિમરેજ, ભાડું, વ્યાજ, વીમા તથા અન્ય સંબંધિત ખર્ચોના કારણે પહેલેથી જ ભારે નુકસાન સહન કરવું પડ્યું છે. આ રજૂઆતો સાથે, આ પ્રતિવાદી-આયાતકર્તા તરફથી બાકી રહેલ માલના મુક્તિકરણને મંજૂરી આપવા માટે ઉષ્માભરી વિનંતી કરવામાં આવી છે.

૪૬. અન્ય પ્રતિવાદી-આયાતકાર મેસર્સ હરિહર કલેક્શન્સ તરફથી હાજર થયેલા વિદ્વાન વકીલે, પરિષ્ઠ વકીલની ઉપરોક્ત દલીલોને અનુસંધાને અને તેના સમન્વયમાં દલીલ કરતાં, સંપૂર્ણ જમીનના પ્રસ્તાવના વિરોધમાં વધુ રજૂઆતો પણ કરી છે.

૪૬.૧. એક્ટીડીઆર અધિનિયમની કલમ ૩ ની ઉપકલમો (૨) અને (૩) તથા કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૧ના સંદર્ભમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે એક્ટીડીઆર અધિનિયમની કલમ ૩ ની ઉપકલમ (૨) હેઠળના આદેશ જે તમામ માલ પર લાગુ પડે છે, તેવા તમામ માલને કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૧ હેઠળ આયાત ‘પ્રતિબંધિત’ કરવામાં આવેલ માલ ગણવામાં આવશે; પરંતુ વર્તમાન પ્રકરણમાં વિષયવસ્તુ માલને પ્રતિબંધિત કરતો કલમ ૩ ની ઉપકલમ (૨) હેઠળનો એવો કોઈ આદેશ જારી કરવામાં આવ્યો ન હોવાથી, કલમ ૩ ની ઉપકલમ (૩), જે આ કાનૂની અનુમાનની કલ્પના ઊભી કરે છે, તે વર્તમાન પ્રકરણમાં આકર્ષિત થતી નથી. એવો દાવો કરવામાં આવ્યો છે કે, સત્તાવાર રાજપત્રમાં પ્રકાશિત કરવાના આદેશ દ્વારા માલના નિર્દિષ્ટ વર્ગોને પ્રતિબંધિત કરવાની વિશિષ્ટ સત્તા હોવા છતાં, એવો કોઈ રાજપત્ર અપીલકર્તાઓ દ્વારા આ

અદાલત સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવ્યો નથી. તે જ રીતે, કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૧ હેઠળ વિષયવસ્તુ માલને, સંપૂર્ણપણે અથવા કોઈ શરતના આધીન રહીને, પ્રતિબંધિત કરતી એવી કોઈ અધિસૂચના નોંધ પર મૂકવામાં આવી નથી; અને કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમો ૧૧અ અને ૧૧બ મુજબ વિષયવસ્તુ માલ અંગેની કોઈ અધિસૂચના દર્શાવવામાં આવી નથી. વધુમાં, આ અદાલતના એગ્રિકાસ (ઉપરોક્ત) મામલાના નિર્ણયના સંદર્ભમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે પ્રશ્નમાં રહેલી અધિસૂચનાઓ દ્વારા વટાણાની આયાત ‘મુક્ત’ શ્રેણીમાંથી ‘પ્રતિબંધિત નિયંત્રણવાળી’ શ્રેણીમાં સુધારવામાં આવી હતી; અને માલને સ્પષ્ટપણે ‘પ્રતિબંધિત નિયંત્રણવાળા’ તરીકે દર્શાવવામાં આવ્યા હતા. હજી વધુમાં, એવું પણ નિર્દેશિત કરવામાં આવ્યું છે કે એવો પ્રતિબંધ કોઈ સંધિ, કરાર અથવા એમઓયુ હેઠળ ભારત સરકારની આયાત પ્રતિબદ્ધતાઓ પર લાગુ પડતો નહોતો. આ પરિબળોના સંદર્ભમાં, ૧૬ દલીલો દરમિયાન, કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૧ ની ઉપકલમ (૩)ના સંદર્ભ સાથે એવી દલીલ અપનાવવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો હતો કે હાલમાં અમલમાં રહેલા અન્ય કોઈ કાયદામાં માલની આયાત સંબંધિત કોઈ પ્રતિબંધ અથવા નિયંત્રણ અથવા ફરજની જોગવાઈ કરવામાં આવી હોય, તો તેવો પ્રતિબંધ અથવા નિયંત્રણ અથવા ફરજ ફક્ત આ અધિનિયમની જોગવાઈઓ હેઠળ તેની અધિસૂચના કરવામાં આવે ત્યારે જ અમલમાં મૂકી શકાશે અને આવી કોઈ અધિસૂચના કરવામાં આવી ન હોવાથી અપીલકર્તાઓની દલીલો નકારી કાઢવામાં આવવી

જરૂરી હતી. જોકે, વિદ્વાન એએસજી દ્વારા દર્શાવવામાં આવ્યું કે કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૧ ની ઉક્ત ઉપકલમ (૩), જેને નાણાં અધિનિયમ, ૨૦૧૮ દ્વારા દાખલ કરવાની પ્રસ્તાવના હતી, તે અધિસૂચિત કરાય તેવી તારીખથી અમલમાં આવવાની હતી, પરંતુ આજદિન સુધી તેની અધિસૂચના કરવામાં આવી નથી. આ સ્થિતિ સ્વીકારીને, પ્રતિવાદી પક્ષ તરફથી ક્ષમાચાચના સાથે ઉક્ત દલીલ પાછી ખેંચવામાં આવી છે. પરિસ્થિતિઓને ધ્યાનમાં રાખીને, અમે આ મુદ્દાને એટલાથી જ મૂકી દઈશું.

વિવાદ એ રહ્યો છે કે પ્રશ્નાસ્પદ માલ, જે માનવ ઉપભોગ માટે નિર્ધારિત હતો, તે આયાત માટે સંપૂર્ણપણે પ્રતિબંધિત નહોતો, ખાસ કરીને સૂચિત પ્રતિબંધિત માલથી ભિન્ન રીતે. સરળ શબ્દોમાં કહીએ તો, વિદ્વાન વકીલના જણાવ્યા મુજબ, પ્રશ્નાસ્પદ માલ કોઈપણ દૃષ્ટિકોણથી ‘સંપૂર્ણપણે પ્રતિબંધિત’ શ્રેણીનો નહોતો.

૪૬.૨. વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે પ્રશ્નાધીન આયાતો આયાત પરવાનગીપત્ર દ્વારા આવરી લેવામાં આવેલ ન હોવાથી, પ્રશ્નાધીન માલ સાથે કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૨૫ હેઠળ વ્યવહાર થવાનો હતો; અને નિર્ણયકર્તા સત્તાધિકારીએ તેમ જ યોગ્ય રીતે તેનો વ્યવહાર કર્યો હતો, જેમણે તે માલને જમી માટે જવાબદાર ગણાવ્યો હતો અને રિડેમ્પશન ફાઇન તથા શુલ્કની ચુકવણી પર તેને મુક્ત કરવાની બાબત ઠરાવી હતી, અને નિર્ણયકર્તા સત્તાધિકારીએ ખરેખર વ્યક્તિગત દંડથી અલગ તેવો રિડેમ્પશન

ફાઈન તથા શુલ્ક લાઘ્યું હતું. એ પણ દર્શાવવામાં આવ્યું છે કે લગભગ રૂપિયા ૪૪.૨૧ કરોડની કુલ રકમ જેટલા સમગ્ર શુલ્ક, દંડ અને દંડરકમની ચુકવણી પછી, ઓ.ઓ.સી. આપવામાં આવ્યું હતું અને સત્તાધિકારી એથી સંતુષ્ટ થયા બાદ કે માલ માનવ ઉપભોગ માટે યોગ્ય હતો, માલને કલીયરન્સની મંજૂરી આપવામાં આવી હતી. આ આયાતકાર સંબંધિત તા. ૨૪.૧૨.૨૦૨૦ નો અપીલમાં આપવામાં આવેલ આદેશનો પણ ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે અને એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે તેમાં કસ્ટમ્સ કમિશનર (અપીલો) એ દંડ રકમ રૂપિયા ૨.૩૫ કરોડથી વધારીને રૂપિયા ૧૦ કરોડ કરી છે અને આ આયાતકાર કસ્ટમ્સ, એક્સાઈઝ અને સર્વિસ ટેક્સ અપીલીય ટ્રિબ્યુનલકસ્ટમ્સ, એક્સાઈઝ અને સર્વિસ ટેક્સ અપીલીય ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ દંડરકમમાં કરવામાં આવેલ આ વધારા સામે પડકાર ઉઠાવવાના કાનૂની ઉપાયનો લાભ લેવા ઈચ્છુક છે; અને પ્રાર્થના કરવામાં આવે છે કે આ આયાતકાર માટે યોગ્ય ઉપાયનો લાભ લેવાની તક સીમિત ન કરવામાં આવે. આ સંદર્ભમાં એ પણ રજૂ કરવામાં આવ્યું છે કે વડી અદાલતે તા. ૧૫.૧૦.૨૦૨૦ ના પોતાના આદેશમાં વિભાગને તેમની કાનૂની અપીલ આગળ વધારતાં ક્યારેય પ્રતિબંધિત કર્યો નહોતો અને, એ જ અનુસંધાનમાં, પ્રતિવાદી-આયાતકારને પણ કસ્ટમ્સ, એક્સાઈઝ અને સર્વિસ ટેક્સ અપીલીય ટ્રિબ્યુનલકસ્ટમ્સ, એક્સાઈઝ અને સર્વિસ ટેક્સ અપીલીય ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ પોતાના અપીલના અધિકારનો ઉપયોગ કરવાની મંજૂરી

અપાવવી જોઈએ; અને, તે હેતુસર, વર્તમાન બાબતમાં કરવામાં આવેલ કોઈપણ અવલોકનથી આવા અપીલના અધિકારને હાનિ ન પહોંચે.

૪૬.૩. આગળ દલીલ કરવામાં આવી છે કે આ પ્રતિવાદી-આયાતકાર દ્વારા આયાત કરવામાં આવેલ ૩૮,૫૦૦ એમટીનું સંપૂર્ણ જથ્થું, બોમ્બે વડી અદાલતના તા. ૧૫.૧૦.૨૦૨૦ના આદેશ બાદ સંબંધિત સત્તાધિકારીઓ દ્વારા અંતે છોડાવા માટે મંજૂર કરવામાં આવ્યું હતું અને તેથી, જ્યારે માલ જમી માટે ઉપલબ્ધ નથી, ત્યારે કોઈ મુક્તિકરણ દંડ લાદી શકાય નહીં. આ સંદર્ભે કમિશનર ઓફ કસ્ટમ્સ (ઇમ્પોર્ટ), મુંબઈ વિ. ફિનેસ ક્રિએશન ઇન્ક. : (૨૦૦૯) ૨૪૮ ઇએલટી ૧૨૨ ના બોમ્બે વડી અદાલતના નિર્ણયનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે અને એ પણ દર્શાવવામાં આવ્યું છે કે ઉક્ત નિર્ણય વિરુદ્ધની એક એસએલપી આ અદાલતે તા. ૧૨.૦૫.૨૦૧૦ના રોજ નામંજૂર કરી હતી.

૪૬.૪. એફ.ટી.ડી.આર. અધિનિયમ અને કસ્ટમ્સ અધિનિયમની જોગવાઈઓ તેમજ આ અદાલતના હરગોવિંદ દાસ કે. જોષી અને અતુલ ઓટોમેશન્સ (ઉપરોક્ત) ના નિર્ણયો અને પંજાબ અને હરિયાણા વડી અદાલતના હોરાઈઝન ફેરો એલોયઝ પ્રા. લિ. અને અન્ય વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય : (૨૦૧૬) ૩૪૦ ઇ.એલ.ટી. ૨૭ ના નિર્ણયના સંદર્ભે એવી દલીલ કરવામાં આવી છે કે વિવાદિત માલ સંપૂર્ણપણે પ્રતિબંધિત માલની શ્રેણીમાં આવતો નથી, કારણ કે તેમાં નકલી ચલણ, અશ્લીલ સામગ્રી વગેરે

જેવી કલંકિત પ્રકૃતિ નથી; અને માત્ર જથ્થા સંબંધિત મર્યાદાઓનો ભંગ થયેલ હોવાથી, નિર્ણયકર્તા સત્તાધિકારીએ તેને અનુમાનિત રીતે પ્રતિબંધિત ગણાવાનો દરજ્જો આપવો યોગ્ય ગણ્યો હતો; અને તેથી, કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૨૫ માં આપેલ ‘કરી શકે’ એવો વિવેકાધિકાર યોગ્ય રીતે લાગુ કરવામાં આવ્યો હતો. એ રજૂ કરવામાં આવે છે કે ઓમ પ્રકાશ ભાટિયા (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં અંતે પસાર કરાયેલ આદેશ પણ વાસ્તવમાં અપીલકર્તાઓના મંતવ્યના વિરોધમાં કાર્ય કરે છે.

૪૭. જેમ ધ્યાનમાં લેવામાં આવ્યું છે, અન્ય આયાતકારોમાંથી બેએ હસ્તક્ષેપ માટેની અરજીઓ કરી છે. એવું કહેવાય છે કે આ આયાતકારો પણ આ અપીલોના ખાનગી પ્રતિવાદીઓની જેમ સમાન સ્થિતિમાં છે, કારણ કે તેઓએ પણ રાજસ્થાનની વડી અદાલત દ્વારા તેમની સંબંધિત રિટ અરજીઓમાં આપવામાં આવેલા વચગાળાના આદેશોના અનુસંધાને વટાણા/કઠોળની વિવિધ માત્રાઓનું આયાત કર્યું છે, પરંતુ માલની મુકિત હાલ પણ અટકેલી છે, વિશેષ કરીને વર્તમાન વાદવિવાદને કારણે. પરિસ્થિતિઓને ધ્યાનમાં રાખીને, તેમની તરફથી કરવામાં આવેલી રજૂઆતોની પણ અમે નોંધ લઈ શકીએ.

૪૭.૧. હસ્તક્ષેપકર્તા નિખિલ પલ્સેસ પ્રા. લિ. તરફથી રજૂ કરવામાં આવ્યું છે કે તેણે પણ તે જ રીતે ૨૦૧૯ ની ડબલ્યુપી નં. ૧૨૨૮૩ દાખલ કરી હતી, જેમાં વડી અદાલતે તેના પક્ષમાં તા. ૦૨.૦૮.૨૦૧૯નો વચગાળાનો આદેશ કર્યો હતો; અને તે વચગાળાના આદેશના અનુસંધાને, તેણે સપ્ટેમ્બર ૨૦૧૯

મહિનાનાં ઓગણસાઠ બિલ્સ ઓફ લેડિંગ હેઠળ ગુજરાતના મુન્દ્રા સ્થિત અદાણી એસઈઝેડ ખાતે ૧,૦૨,૫૫૦ એમટી ચેલો પીઝ આયાત કર્યા હતા અને ઘરગથ્થુ વપરાશ માટે બિલ્સ ઓફ એન્ટ્રી દાખલ કર્યા હતા, પરંતુ આવા બિલ્સનું મૂલ્યાંકન બાકી રહ્યું છે.

૪૭.૧.૧. આ આયાતકર્તાની તરફથી પણ ‘પ્રતિબંધિત’ માલ અને ‘નિષિદ્ધ’ માલ વચ્ચેનો ભેદ તથા તેમનો કસ્ટમ્સ અધિનિયમ, એફટીડીઆર અધિનિયમ અને વેપાર નીતિ હેઠળ થતો વ્યવહાર અંગે સમાન દલીલો રજૂ કરવામાં આવી છે; અને એવું રજૂ કરવામાં આવ્યું છે કે પ્રશ્નમાં રહેલો માલ માત્ર ‘પ્રતિબંધિત’ વસ્તુઓનો છે અને ‘નિષિદ્ધ’ નથી. ફરીથી, આ અદાલતના અદુલ ઓટોમેશન્સ (ઉપરોક્ત) કેસના નિર્ણયનો ઉલ્લેખ કરીને, એવું રજૂ કરવામાં આવ્યું છે કે ‘પ્રતિબંધિત’ માલને બજાર મૂલ્યની ચુકવણી પર છોડાવવાનો વિકલ્પ ઉપલબ્ધ હોય છે અને કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૨૫ હેઠળ તેમને ‘નિષિદ્ધ’ માલ જેવો વ્યવહાર આપવો યોગ્ય નથી. એ.એસ.જી.ની રજૂઆતોનો પ્રતિરોધ કરતાં, એવું દલીલ કરવામાં આવ્યું છે કે પ્રતિબંધિત અથવા નિષિદ્ધની વ્યાખ્યા કોઈ નિશ્ચિત જથ્થા પર નહીં પરંતુ ઉત્પાદન પર લાગુ પડે છે અને તે મુજબ સંપૂર્ણ જથ્થાને પ્રતિબંધિત ગણવો જોઈએ તથા દંડ અને શાસ્તિની ચુકવણી પર મુક્ત કરવો જોઈએ.

૪૭.૧.૨. વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે પ્રશ્નમાં રહેલા માલ પ્રતિબંધિત હોય તો પણ, કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૨૫ હેઠળ દંડ

વસૂલ કરીને રિડેમ્પ્શન/મુક્તિની મંજૂરી આપવા માટે નિર્ણયકારી સત્તાધિકારી દ્વારા વિવેકાધિકારનો ઉપયોગ કરી શકાય. હરગોવિંદ દાસ કે. જોશી અને સંત રાજ (ઉપરોક્ત) ના નિર્ણયોનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે. વધુમાં, યુ.પી. સ્ટેટ રોડ ટ્રાન્સપોર્ટ કોર્પોરેશન અને અન્ય વિ. મોહદ. ઇસ્માઈલ અને અન્ય : (૧૯૯૧) ૩ એસ.સી.સી. ૨૩૯ ના કેસના નિર્ણયનો સંદર્ભ આપી એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે કાયદા દ્વારા સ્પષ્ટપણે આવશ્યક ન હોય તેવી કોઈ વિશિષ્ટ રીતમાં વિવેકાધિકારનો ઉપયોગ કરવા માટે અદાલત કાયદેસરની સત્તાધિકારીને દિશાનિર્દેશ આપી શકતી નથી; અને આસિસ્ટન્ટ કમિશનર (સીટી) એલ.ટી.યુ., કાકીનાડા અને અન્ય વિ. ગ્લેક્સો સ્મિથ ક્લાઈન કન્ઝ્યુમર હેલ્થ કેર લિમિટેડ : ૨૦૨૦ એસ.સી.સી. ઓનલાઈન એસ.સી. ૪૪૦ ના નિર્ણયના સંદર્ભે એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪૨ હેઠળ પણ અદાલત કાયદેસરની જોગવાઈને નિષ્પ્રભ બનાવી શકતી નથી. ૪૭.૧.૩. સમતાના સિદ્ધાંતનો આશ્રય લેતા પણ એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે એપ્રિલ ૨૦૧૯ થી નવેમ્બર ૨૦૧૯ દરમિયાન, અંતરિમ આદેશો હેઠળ સમાન પ્રકારના માલનો અંદાજે ૮.૫ લાખ એમ.ટી. આયાત કરવામાં આવ્યો હતો, જેમાંથી અંદાજે ૬ લાખ એમ.ટી. કસ્ટમ્સ દ્વારા મુક્ત કરવામાં આવ્યો હતો; અને એગ્રીકાસ (ઉપરોક્ત) ના નિર્ણય પછી પણ, સપ્ટેમ્બર-ઓક્ટોબર ૨૦૨૦ દરમિયાન કસ્ટમ્સે વટાણા/કઠોળના અંદાજે ૫૦,૦૦૦ એમ.ટી. મુક્ત કરવાની મંજૂરી આપી છે અને અંદાજે ૨ લાખ

એમ.ટી.નો બાકી જથ્થો શેષ છે. એવી દલીલ કરવામાં આવી છે કે આ કઠોળની માંગ અને પુરવઠો ગતિશીલ છે, સ્થિર સ્વરૂપનો નથી, અને ૧૮ મહિના પહેલાં જે વસ્તુ પ્રચુર પ્રમાણમાં ઉપલબ્ધ હતી તે હાલમાં એટલી સહેલાઈથી ઉપલબ્ધ ન પણ હોય. અરજદારના જણાવ્યા મુજબ કઠોળનો ટૂંકો પુરવઠો છે, જે એ હકીકત પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે ભારત સંઘે તાજેતરમાં ૯ લાખ એમ.ટી. જથ્થા માટે આયાત પરવાના જારી કર્યા છે. અરજદાર એવી રજૂઆત કરે છે કે જમ કરાયેલા માલને મુક્ત કરવાથી વધારાની માંગ પૂરી કરવામાં સહાય થશે અને તે માલને મુક્ત કરવાનો પ્રભાવ પ્રતિકૂળ નહીં રહે.

૪૭.૧.૪. અરજદાર વધુમાં રજૂ કરશે કે માલ નાશવંત વસ્તુઓ છે અને લાંબા સમયથી બંદરે પડ્યો છે અને હવે, વર્તમાન મહામારીના સમયમાં સહિતના વિવિધ પરિબલોને કારણે, તેનો પુનઃનિકાસ હવે વધુ શક્ય નથી. તેથી, વિનંતી કરવામાં આવી છે કે પ્રશ્નિત માલસામાનને રીડેમ્પ્શન દંડ તથા દંડની ચુકવણી પર સ્થાનિક બજાર માટે મુક્ત કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવે.

૪૭.૨. અન્ય અંતરવેનર એગ્રીકાસ એલએલપી તરફથી રજૂ કરવામાં આવ્યું છે કે તેણે અગાઉ રિટ અરજી નં. ૯૩૨૧ ઓફ ૨૦૧૯ દાખલ કરી હતી, જેમાં વડી અદાલતે તેના હિતમાં તા. ૨૪.૦૫.૨૦૧૯નો વચગાળાનો આદેશ કર્યો હતો; અને તે વચગાળાના આદેશના અનુસંધાને તેણે જુલાઈ ૨૦૧૯માં કાળા મેપ્ટે/ ઉરદના ૪૮૦.૫૪ એમટી આયાત કર્યા હતા, જે બોન્ડના અમલીકરણ

પર મુક્ત કરવામાં આવ્યા હતા. વધુમાં, આ આયાતકારે નં. ૧૩૩૯૨ ઓફ ૨૦૧૯ ધરાવતી બીજી એક રિટ અરજી દાખલ કરી હતી, જેમાં વડી અદાલતે તા. ૧૪.૦૮.૨૦૧૯નો વચગાળાનો આદેશ કર્યો હતો અને ત્યારબાદ, તેણે કાળા મેપ્ટેના ૨૭,૭૭૫ એમટી જેટલા જથ્થાની આયાત કરી હતી, જે નવેમ્બર ૨૦૧૯માં આવી પહોંચ્યો હતો, જેમાંથી ૧૪,૩૬૬ એમટી જરૂરી ચાર્જસની ચુકવણી પર મુક્ત અને કિલચર કરવામાં આવ્યા હતા, પરંતુ બાકીનો જથ્થો મુક્ત કરવામાં આવ્યો નથી. આ આયાતકાર દ્વારા જણાવવામાં આવ્યું છે કે તા. ૦૫.૧૦.૨૦૨૦ની કારણ દર્શાવો નોટિસના અનુસંધાને, જ્યાં શેવા ના કસ્ટમ્સ કમિશનરે માલને પ્રતિબંધિત ગણાવ્યો હતો અને જમી માટે જવાબદાર ઠેરવ્યો હતો, ત્યારબાદ તેણે માલના નોન-કિલચરન્સ સામે બોમ્બે સ્થિત વડી અદાલત સમક્ષ ન . ૫૨૫ ઓફ ૨૦૨૧ની રિટ અરજી દાખલ કરી હતી, પરંતુ તે દરમિયાન, મુખ્ય મુદ્દો આ અપીલોમાં હાથ ધરવામાં આવ્યો છે.

૪૭.૨.૧. આ આયાતકર્તાની તરફેણી પણ લગભગ એકસરખી દલીલો રજૂ કરવામાં આવી છે કે પ્રશ્નાધીન માલ પ્રતિબંધિત નથી અને કોઈપણ સ્થિતિમાં, એફ.ટી.ડી.આર. અધિનિયમની કલમ ૧૧(૯) અને/અથવા કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૨૫ના સંદર્ભે રિડેમ્પ્શન શુલ્કની ચુકવણી ઉપર તે મુક્ત કરી શકાય. સમાન પ્રકારના સમતા આધારિત આધારભૂત મુદ્દાઓ પણ ઉઠાવવામાં આવ્યા છે, જેમનો ઉલ્લેખ અન્ય અરજદારના કેસમાં કરવામાં આવ્યો છે, તેથી તેમની પુનરાવર્તન કરવાની આવશ્યકતા નથી.

૪૮. વધુ આગળ વધતા પહેલાં, પક્ષકારોની મુખ્ય રજૂઆતોનો અમે ઉપયોગી રીતે સંક્ષેપ આપી શકીએ.

૪૮.૧. સંક્ષેપમાં કહીએ તો, અપીલકર્તાઓની તરફેથી કરવામાં આવેલી મુખ્ય રજૂઆતો આ મુજબ છે: કે વડી અદાલતે રિટ અરજીઓ સ્વીકારવામાં ભૂલ કરી છે અને માલ મુક્ત કરવાની બાબતે વડી અદાલતે આપેલા નિર્દેશો અપીલીય સત્તાધિકારી દ્વારા કરવામાં આવનાર નિર્ણય પ્રક્રિયાના હેતુ સાથે સુસંગત નહોતાં; કે વિવાદિત માલ, એક્ઝીટીડીઆર અધિનિયમની કલમ ૩(૨) હેઠળ આવરી લેવાયેલ હોવા અને લાઈસન્સ વિના તેમજ ૧.૫ લાખ એમટીની મર્યાદા કરતાં વધુ આયાત કરવામાં આવેલ હોવાને કારણે, એક્ઝીટીડીઆર અધિનિયમની કલમ ૩(૩) માં રહેલી ધારિત કાનૂની કલ્પનાના બળે, કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૧ હેઠળ પ્રતિબંધિત માલ બની ગયો હતો; કે સૂચનાઓના હેતુ અને એગ્રીકાસ મામલામાં આ અદાલતે કરેલા અવલોકનોને ધ્યાનમાં લેતા, આવા પ્રતિબંધિત માલને પૂર્ણરૂપે જપ્ત કરવાને પાત્ર ગણવામાં આવવો જોઈએ અને તેને ભારતીય બજારમાં ભળી જવા માટે મુક્ત કરી શકાય તેમ નહોતું; અને કે અતુલ ઓટોમેશન્સનો મામલો વર્તમાન કેસના તથ્યો પર લાગુ પડતો નથી.

૪૮.૨. બીજી તરફ, આયાતકારોના વતી કરવામાં આવેલી મુખ્ય રજૂઆતો આ મુજબ છે: કે પ્રશ્નાસ્પદ સૂચનાઓ દ્વારા માત્રાત્મક પ્રતિબંધો મૂકવામાં આવ્યા હતા અને વિષયવસ્તુ માલ પર પ્રતિબંધ મૂકતો કોઈ આદેશ અથવા સૂચના નહોતી, તેથી તેમને સંપૂર્ણપણે પ્રતિબંધિત માલ તરીકે

ગણાવી શકાય નહીં, પરંતુ તેઓ માત્ર પ્રતિબંધિત માલ હતા; કે અતુલ ઓટોમેશન્સ માં, અધિકૃતતા વિના આયાત કરાયેલ માલને આ અદાલતે પ્રતિબંધિત માલ ગણાવ્યો હતો અને જ્યારે વિષયવસ્તુ માલની આયાત આયાત પરવાનગી વિના કરવામાં આવી હોય ત્યારે એ જ સિદ્ધાંત તેમને લાગુ પડે છે; કે વિષયવસ્તુ માલને પ્રતિબંધિત ગણવામાં આવે તો પણ, દંડની ચુકવણી પર તેમના પરિત્યાગની મંજૂરી આપવાનો વિવેકાધિકાર નિર્ણયકારી સત્તાધિકારી પાસે તેમ છતાં ઉપલબ્ધ હતો અને મૂળ આદેશોમાં તેવો વિવેકાધિકાર યોગ્ય રીતે ઉપયોગમાં લેવામાં આવ્યો છે; કે આ વિવેકાધિકારનો ઉપયોગ કોઈ નિશ્ચિત રીતથી કરવા આદેશિત કરી શકાય નહીં; કે વિષયવસ્તુ માલનું પુનઃનિકાસ કરવું વ્યવહારુ વિકલ્પ નથી અને પ્રશ્નાસ્પદ કઠોળના માંગ અને પુરવઠાની સ્થિતિ ગતિશીલ સ્વરૂપની હોવાથી વિષયવસ્તુ માલની મુક્તિ અર્થતંત્ર માટે પ્રતિકૂલ નહીં બને; કે અપીલમાં થયેલા આદેશોને આગળની કાનૂની અપીલમાં પડકારી શકાય.

૪૯. અમે પક્ષકારોની પરસ્પર વિરોધી રજૂઆતો પર ગંભીર વિચારણા કરી છે અને લાગુ પડતા કાયદાના સંદર્ભમાં નોંધ પર મૂકવામાં આવેલ સામગ્રીનું અવલોકન કર્યું છે.

નિર્ધારણ માટેના મુદ્દાઓ

૫૦. ઉપરોક્ત વર્ણન અને પુનર્વર્ણનો પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે આ મામલાઓમાં મૂળ પ્રશ્ન એ છે કે પ્રશ્નાસ્પદ માલ સંપૂર્ણ જમી માટે જવાબદાર છે કે જમીની બદલે દંડની રકમની ચુકવણી સાથે તેને મુક્ત કરી શકાય?

૫૦.૧. બોમ્બેની ન્યાયિક વડી અદાલતે રિટ અધિકારક્ષેત્રમાં કરેલા હસ્તક્ષેપને કારણે અને તા. ૧૫.૧૦.૨૦૨૦ના વિવાદિત આદેશો (તા. ૦૮.૧૨.૨૦૨૦ના સુધારા આદેશ સાથે વાંચવા) તથા તા. ૦૫.૦૧.૨૦૨૧ના આદેશ દ્વારા, વડી અદાલતે આ રીતે પસાર કરેલા આદેશોની કાનૂનીતા અને માન્યતા સંબંધિત મુદ્દાઓ, સ્પષ્ટપણે, પ્રશ્નાધીન માલસામાનના વ્યવહાર અંગેના મૂળ મુદ્દાઓ સાથે પરસ્પર ગૂંથાયેલા છે. આપવામાં આવેલી પરિસ્થિતિમાં, અને મામલામાં સંકળાયેલા આદેશોની પ્રકૃતિને ધ્યાનમાં લેતાં, અન્ય મુદ્દાઓ પર વિચારણા કરતાં પહેલાં વડી અદાલતે આ રીતે પસાર કરેલા આદેશોની માન્યતા પરિક્ષિત કરવી યોગ્ય રહેશે.

વડી અદાલત દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશોની કાયદેસરતા અને માન્યતા

૫૧. જેમ નોંધવામાં આવ્યું છે, પ્રતિવાદી-આચારકારોએ વડી અદાલતનો આ આક્ષેપ સાથે આશરો લીધો હતો કે, તેમના પક્ષે મૂળ આદેશો તા. ૨૮.૦૮.૨૦૨૦ના પસાર થયેલા હોવા છતાં માલ મુક્ત કરવામાં આવતો નહોતો;

અને તેમણે ચુકવણીઓ કરી દીધી હતી (મેસર્સ હરિહર કલેક્શન્સના કેસમાં સંપૂર્ણ રીતે અને મેસર્સ રાજ ગ્રો ઇમ્પેક્સના કેસમાં આંશિક રીતે) અને ઓઓસી પ્રાપ્ત કરી લીધું હતું. વડી અદાલતમાં મામલાઓ લંબિત હોવા દરમિયાન, કમિશનરે કલમ ૧૨૯ડી(૨) હેઠળની પોતાની સત્તાનો ઉપયોગ કરીને તા. ૦૧.૧૦.૨૦૨૦ના આદેશો પસાર કર્યા અને ત્યારબાદ, વિભાગ તરફથી વડી અદાલત સમક્ષ એવું સૂચવવામાં આવ્યું હતું કે તા. ૦૧.૧૦.૨૦૨૦ના ઉક્ત આદેશોને કારણે રિટ અરજીઓ નિર્થક બની ગઈ હતી.

પર. તા. ૧૫.૧૦.૨૦૨૦ના પડકારાયેલ આદેશનું નજીકથી અવલોકન કરતાં સ્પષ્ટ થાય છે કે વડી અદાલતે તેની સમક્ષ આવેલા મુદ્દાઓનો વિચાર ત્રણ મુખ્ય વિભાગોમાં કર્યો હતો: (૧) કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૨૯ડી(૨) હેઠળની અધિકારક્ષેત્રની પ્રકૃતિ સંબંધે; (૨) કમિશનર દ્વારા તા. ૦૧.૧૦.૨૦૨૦ના આદેશો પસાર કરવામાં થયેલી યોગ્યતા તથા તેમાં દર્શાવાયેલા આધારની ટકાઉપણું સંબંધે; અને (૩) માલ મુક્ત કરવાની પ્રાર્થના સંબંધે.

પ૩. આ મામલાઓમાં કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૨૯ડી(૨) હેઠળ કમિશનર દ્વારા સત્તાના પ્રયોગ અંગે ઘણું કહેવામાં આવ્યું છે. વડી અદાલતે તા. ૧૫.૧૦.૨૦૨૦ના આક્ષેપિત આદેશમાં નોંધ્યું કે કમિશનરના તા. ૦૧.૧૦.૨૦૨૦ના આદેશોને સમીક્ષા આદેશો તરીકે ઓળખાવવામાં આવ્યા હતા, પરંતુ કલમ ૧૨૯ડી(૨) દ્વારા પ્રદાન કરવામાં આવેલ અધિકારક્ષેત્ર

સ્વપ્રેરિત પુનરીક્ષણનું હતું, સમીક્ષાનું નહીં; અને તે સંદર્ભમાં, વડી અદાલતે ખાસ કરીને આ જોગવાઈમાં આવતાં “કાયદેસરતા અથવા યોગ્યતા” એવા શબ્દપ્રયોગોનો ઉલ્લેખ કર્યો.

૫૩.૧. કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૨૯ડી નીચે મુજબ છે: –

“ ૧૨૯ડી. પ્રિન્સિપલ ચીફ કમિશનર્સ ઓફ કસ્ટમ્સની સમિતિ અથવા ચીફ કમિશનર્સ ઓફ કસ્ટમ્સની સમિતિ અથવા પ્રિન્સિપલ કમિશનર ઓફ કસ્ટમ્સ અથવા કમિશનર ઓફ કસ્ટમ્સને અમુક આદેશો પસાર કરવાની સત્તા.— (૧) પ્રિન્સિપલ ચીફ કમિશનર્સ ઓફ કસ્ટમ્સની સમિતિ અથવા ચીફ કમિશનર્સ ઓફ કસ્ટમ્સની સમિતિ પોતાની સ્વપ્રેરણાથી, એવી કોઈપણ કાર્યવાહીનો અભિલેખ મંગાવી અને તેની તપાસ કરી શકશે, જેમાં પ્રિન્સિપલ કમિશનર ઓફ કસ્ટમ્સ અથવા કમિશનર ઓફ કસ્ટમ્સે, નિર્ણયકારી સત્તાધિકારી તરીકે, આ અધિનિયમ હેઠળ કોઈ નિર્ણય અથવા આદેશ કર્યો હોય, જેથી એવો કોઈપણ નિર્ણય અથવા આદેશ કાયદેસર છે કે યોગ્ય છે તે બાબતે પોતાને સંતોષ થાય; અને તે, આદેશ દ્વારા, આવા કમિશનર અથવા અન્ય કોઈ કમિશનરને, અપીલીય ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ એવા મુદ્દાઓના નિર્ધારણ માટે અરજી કરવા નિર્દેશ આપી શકશે, જે તે નિર્ણય અથવા આદેશમાંથી ઉત્પન્ન થતા હોય અને જે તેની આદેશમાં પ્રિન્સિપલ ચીફ કમિશનર્સ ઓફ કસ્ટમ્સની સમિતિ અથવા ચીફ કમિશનર્સ ઓફ કસ્ટમ્સની સમિતિ દ્વારા નિર્દિષ્ટ કરવામાં આવ્યા હોય:

પરંતુ શરત એવી કે જ્યાં કસ્ટમ્સના પ્રિન્સિપલ ચીફ કમિશનરોની સમિતિ અથવા કસ્ટમ્સના ચીફ કમિશનરોની સમિતિને પ્રિન્સિપલ કમિશનર ઓફ કસ્ટમ્સ અથવા કમિશનર ઓફ કસ્ટમ્સના નિર્ણય અથવા આદેશની કાયદેસરતા અથવા યોગ્યતા અંગે પોતાના મતમાં ભિન્નતા હોય, ત્યાં તે કયા મુદ્દા અથવા મુદ્દાઓ પર ભિન્નતા છે તે દર્શાવશે અને તે બાબતે બોર્ડને સંદર્ભ કરશે; અને બોર્ડ, પ્રિન્સિપલ કમિશનર ઓફ કસ્ટમ્સ અથવા કમિશનર ઓફ કસ્ટમ્સ દ્વારા પસાર કરાયેલા નિર્ણય અથવા આદેશના તથ્યો પર વિચારણા કર્યા બાદ, જો એ મતનું હોય કે પ્રિન્સિપલ કમિશનર ઓફ કસ્ટમ્સ અથવા કમિશનર ઓફ કસ્ટમ્સ દ્વારા પસાર કરાયેલ નિર્ણય અથવા આદેશ કાયદેસર અથવા યોગ્ય નથી, તો તે પોતાના આદેશ દ્વારા, આવા કમિશનર અથવા અન્ય કોઈ કમિશનરને, પોતાના આદેશમાં નિર્ધારિત કરેલા મુજબ, તે નિર્ણય અથવા આદેશમાંથી ઉદ્ભવતા આવા મુદ્દાઓના નિર્ધારણ માટે અપીલેટ ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ અરજી કરવા દિશાનિર્દેશ આપી શકશે.

(૨) મુખ્ય કસ્ટમ્સ આયુક્ત અથવા કસ્ટમ્સ આયુક્ત, પોતાની જ પ્રેરણાથી, આ અધિનિયમ હેઠળ તેના અધિનસ્ત કોઈ નિર્ધારક સત્તાધિકારીએ કોઈ નિર્ણય અથવા આદેશ આપ્યો હોય તેવી કોઈપણ કાર્યવાહીનો અભિલેખ મંગાવી અને તેની તપાસ કરી શકે છે, જેથી એવો

કોઈ નિર્ણય અથવા આદેશ કાયદેસર છે કે યોગ્ય છે તે અંગે પોતાને સંતોષ કરી શકે અને તે પોતાના આદેશ દ્વારા, એવા સત્તાધિકારીને અથવા તેના અધિનસ્ત કોઈપણ કસ્ટમ્સ અધિકારીને, મુખ્ય કસ્ટમ્સ આયુક્ત અથવા કસ્ટમ્સ આયુક્તે પોતાના આદેશમાં નિર્દિષ્ટ કરેલ એવા મુદ્દાઓના નિર્ધારણ માટે, જે તે નિર્ણય અથવા આદેશમાંથી ઊભા થાય છે, આયુક્ત (અપીલો) સમક્ષ અરજી કરવા માટે નિર્દેશ આપી શકે છે.

(૩) ઉપકલમ (૧) અથવા ઉપકલમ (૨) હેઠળનો દરેક આદેશ, જે તે સ્થિતિ મુજબ, નિર્ણાયક પ્રાધિકરણના નિર્ણય અથવા આદેશની જાણ કરવામાં આવેલી તારીખથી ત્રણ મહિનાની અવધિની અંદર કરવામાં આવશે:

શરતે કે, પૂરતું કારણ દર્શાવવામાં આવે તો, બોર્ડ ઉક્ત અવધિ વધુ ત્રીસ દિવસ સુધી લંબાવી શકે છે.

(૪) જ્યાં ઉપકલમ (૧) અથવા ઉપ-કલમ (૨) હેઠળના આદેશના અનુસરણમાં, નિર્ણાયકારી પ્રાધિકરણ અથવા આ હેતુ માટે મુખ્ય કસ્ટમ્સ કમિશનર અથવા કસ્ટમ્સ કમિશનર દ્વારા અધિકૃત કરાયેલ કસ્ટમ્સનો કોઈ અધિકારી, ઉપકલમ (૧) અથવા ઉપકલમ (૨) હેઠળના આદેશની જાણ નિર્ણાયકારી પ્રાધિકરણને કરાયાની તારીખથી એક મહિનાની અંદર અપીલ અધિકરણ અથવા કમિશનર (અપીલો) સમક્ષ અરજી કરે, ત્યારે આવી અરજી એવી રીતે અપીલ અધિકરણ અથવા કમિશનર (અપીલો) દ્વારા, જે લાગુ પડે તે

મુજબ, સાંભળવામાં આવશે જાણે કે આવી અરજીઓ નિર્ણયકારી પ્રાધિકરણના નિર્ણય અથવા આદેશ વિરુદ્ધ કરાયેલ અપીલ હોય; અને આ અધિનિયમની અપીલો સંબંધિત જોગવાઈઓ, જેમાં કલમ ૧૨૯એની ઉપકલમ (જ) ની જોગવાઈઓનો પણ સમાવેશ થાય છે, શક્ય તેટલી હદ સુધી, આવી અરજી પર લાગુ પડશે.” ૫૩.૨. સ્પષ્ટીકરણ માટે, અમે આ નોંધવું યોગ્ય સમજીએ છીએ કે વ્યાપારના અનેક ક્ષેત્રો અને આવકવેરાકીય અસરોથી સંબંધિત આવા વિધાન, જેમ કે કસ્ટમ્સ અધિનિયમ, ૧૯૬૨ અને કેન્દ્રીય ઉત્પાદન શુલ્ક અધિનિયમ, ૧૯૪૪-૧૭, વિભાગની અપીલ સત્તા અથવા અપીલ અધિકરણની અપીલીય સત્તાઓ ઉપરાંત અને કેન્દ્રીય સરકારની પુનર્વિચાર સત્તાઓ ઉપરાંત, વિભાગની સર્વોચ્ચ નિયંત્રણકારી સત્તામાં અવશેષ સત્તા અનામત રાખતી સમાન જોગવાઈઓ ધરાવે છે. કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૨૯ડી અથવા કેન્દ્રીય ઉત્પાદન શુલ્ક અધિનિયમની કલમ ૩૫ઈ દ્વારા પ્રદાન કરાયેલ આવી અવશેષ સત્તાનો મૂળભૂત હેતુ એ છે કે વિભાગની સર્વોચ્ચ નિયંત્રણકારી સત્તા (અથવા એવી સર્વોચ્ચ સત્તાઓની સમિતિ) પોતે જ આ બાબતે સંતોષ મેળવે કે નીચલી સત્તા દ્વારા લેવાયેલ કોઈપણ નિર્ણય કાયદેસર અને યોગ્ય છે કે નહીં અને, જો તેને પ્રશ્નાધીન નિર્ણયમાંથી ઉદ્ભવતા કોઈ મુદ્દાઓ જણાય, તો એવો આદેશ પસાર કરનાર સત્તા અથવા અન્ય કોઈ નીચલી સત્તાને એવા મુદ્દાઓ/પ્રશ્નોના નિર્ધારણ માટે અપીલીય મંચ સમક્ષ અરજી કરવા દિશા નિર્દેશ આપે. કસ્ટમ્સ અધિનિયમની યોજના મુજબ, તેની કલમ ૧૨૯ડીડી અનુસાર પુનર્વિચારની

સત્તા કેન્દ્રીય સરકાર માટે અનામત રાખવામાં આવી છે. કેન્દ્રીય ઉત્પાદન શુલ્ક અધિનિયમની કલમ ૩૫૬માં પણ કેન્દ્રીય સરકારની સમાન પુનર્વિચાર સત્તા જોવાઈ શકે છે. તેથી, આ વિધાનોની યોજના અને હેતુના પરિપ્રેક્ષ્યમાં, બાબતને અપીલીય મંચ સમક્ષ લઈ જવા માટે ફરજ પાડવાની આવી અવશ્યે સત્તાને કડક અર્થમાં પુનર્વિચારની સત્તા કહી શકાય નહીં. જોકે, આ ચુકાદામાં આ પાસાં પર વધુ ઊંડાણપૂર્વક વિચાર કરવાની જરૂરિયાત જણાતી નથી, કારણ કે, જેમ નોંધાયું છે, એ બાબત વિવાદાસ્પદ નથી કે કમિશનર કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૨૯ડી હેઠળ આવી સત્તાનો ઉપયોગ કરી શકતા હતા. હકીકતમાં, કલમ ૧૨૯ડી(૨) હેઠળની સત્તાના સ્વરૂપ અંગે વડી અદાલતે કરેલી વિગતવાર ચર્ચાનું ચોક્કસ પરિણામ શું હતું તે સમજવામાં અમે અસમત છીએ, કારણ કે એવો કોઈ નિષ્કર્ષ નહોતો કે તારીખ ૦૧.૧૦.૨૦૨૦ના આદેશોમાં અધિકારક્ષેત્રના અભાવનો કોઈ દોષ હતો અથવા જણાવેલ આદેશો પસાર કરતી વખતે કમિશનરે પોતાની સત્તાની મર્યાદાનો અતિક્રમ કર્યો હતો.

૫૪. વડી અદાલતે જે બીજા પાસા અંગે ટિપ્પણી કરી હતી તે એ હતો કે, જ્યારે મુદ્દો વડી અદાલતમાં વિચારાધીન હતો ત્યારે ઉક્ત આદેશ કઈ રીતથી અને કયા સમયે પસાર કરવામાં આવ્યો.

૧૭ હવેથી તેને ‘કેન્દ્રીય એક્સાઈઝ અધિનિયમ’ તરીકે પણ સંદર્ભિત કરવામાં આવશે.

૫૪.૧. વડી અદાલતમાં રિટ અરજીઓ લંબિત હોવાની જાણ હોવા છતાં, ઉક્ત કમિશનરે તા. ૦૧.૧૦.૨૦૨૦ના આદેશો પારિત કર્યા તે અંગેની યોગ્યતાના પ્રશ્ન પર આવતાં, અમારા મત મુજબ, વડી અદાલતની ટિપ્પણીઓ, ભલે સામાન્ય લાગુ પડતામાં તે અયોગ્ય ન ગણાય, તથાપિ વર્તમાન કેસના તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓને અનુરૂપ અને યોગ્ય જણાતી નથી. અન્ય શબ્દોમાં કહીએ તો, ઉચ્ચતર મંચ સમક્ષ, અને તે પણ સંવિધાનિક અદાલત સમક્ષ, મુદ્દો સામાન્ય રીતે વિચારાધીન હોય ત્યારે, અદાલતની પરવાનગી લીધા વિના અને/અથવા સંબંધિત તથ્યો અદાલતના ધ્યાન પર લાવ્યા વિના, કાર્યપાલક સત્તાધિકારીઓએ નવી પરિસ્થિતિ ઊભી કરવાનો પ્રયત્ન કરવો ન જોઈએ, તે બાબતમાં અમે વડી અદાલત સાથે એકમત છીએ. તેમ છતાં, આ સંદર્ભમાં પણ, અદાલતને પૂર્વ જાણ કર્યા વિના અથવા અદાલતની પરવાનગી લીધા વિના કોઈ કાર્ય કરનાર કાર્યપાલક સત્તાધિકારીની બાજુએ અયોગ્યતા હતી કે નહીં તે અંગે કોઈ નિષ્કર્ષ ઉચ્ચારતાં પહેલાં, તમામ સંબંધિત પરિબળો અને આસપાસની પરિસ્થિતિઓનું પણ પરીક્ષણ કરવું આવશ્યક છે, જેથી તે નિર્ધારિત કરી શકાય કે આવું કૃત્ય ન્યાયના વહીવટમાં હસ્તક્ષેપ કરવાના હેતુપૂર્વક કરવામાં આવ્યું હતું કે આપેલ પરિસ્થિતિઓમાં સત્તાનો સદ્ભાવપૂર્વક ઉપયોગ હતો.

૫૪.૨. હાલના કેસમાં, ભલે વડી અદાલતે રિટ અરજીઓમાં ૨૫.૦૯.૨૦૨૦ના રોજ નોટિસ જારી કરી હતી અને અરજીઓને

૦૬.૧૦.૨૦૨૦ના રોજ મુકેલી હતી, પરંતુ નોંધપાત્ર દસ્તાવેજોના મુખપૃષ્ઠ પરથી જ સ્પષ્ટ હતું કે ડીજીએફટી ૨૮.૦૮.૨૦૨૦ના મૂળ આદેશો સામે ગંભીર આક્ષેપ ઉઠાવી રહ્યું હતું અને એવું પ્રતિપાદિત કરવામાં આવી રહ્યું હતું કે જણાવેલ આદેશો એગ્રીકાસ (ઉપરોક્ત) કેસમાં આ અદાલતના ઉચ્ચારણના સાવ વિરુદ્ધ હતા. નિર્વિવાદપણે, કમિશનર પાસે કલમ ૧૨૯ડી(૨) હેઠળ આદેશ પસાર કરવા માટે ત્રણ મહિનાનો સમય ઉપલબ્ધ હતો અને તે દ્વારા ૨૮.૦૮.૨૦૨૦ના મૂળ આદેશો સામે અપિલીય અધિકારી સમક્ષ મુદ્દો હાથ ધરાય તે સુનિશ્ચિત કરી શકાય તેમ હતું; પરંતુ આયાતકારોએ ડીજીએફટીના સંદેશાવ્યવહાર તથા માલ મુક્ત ન કરવાની કાર્યવાહીને પડકારતી રિટ અરજીઓ દાખલ કરી; અને આવી મુક્તિ માટે પરમાદેશ માંગ્યો. એવો પરમાદેશ માટેનો પ્રાર્થનાપત્ર હકીકતમાં ૨૮.૦૮.૨૦૨૦ના મૂળ આદેશોના અમલ માટેની પ્રાર્થના હતી. વડી અદાલતે વિભાગ તરફથી કરવામાં આવેલ આ સૂચનને અયોગ્ય ગણ્યું કે ૦૧.૧૦.૨૦૨૦ના આદેશોના કારણે રિટ અરજીઓ નિષ્ફળ બની ગઈ હતી; અને આ મર્યાદા સુધી, અમે ફરીથી વડી અદાલત સાથે સહમત છીએ, કારણ કે રિટ અરજીઓ પ્રતંબિત હોવા દરમિયાન કમિશનરે પસાર કરેલા કોઈપણ આદેશના આધારે એવું દાવો કરી શકાય તેમ નહોતું કે વિભાગે પોતાની જ કાર્યવાહીથી રિટ અરજીઓને નિર્થક બનાવી દીધી હતી. તેમ છતાં, રિટ અરજીના પ્રતિવાદીઓ તરફથી કરવામાં આવેલ આવી રજૂઆત, ભલે અનાવશ્યક હતી, ૦૧.૧૦.૨૦૨૦ના આદેશોના મૂલ્ય અને મહત્વને શૂન્ય કરી શકતી

નહોતી; અને, તે જ સમયે, વડી અદાલત અન્ય મહત્વપૂર્ણ પરિસ્થિતિઓને અવગણી શકતી નહોતી.

૫૪.૩. એક મૂળભૂત અને મહત્વપૂર્ણ પરિસ્થિતિ, જેને વડી અદાલતે સંપૂર્ણપણે વિચારમાં લીધી નહોતી, એ હતી કે રિટ અરજીઓ એવી રીતે દાખલ કરવામાં આવી હતી જાણે મૂળ આદેશોના અમલની માંગ કરવામાં આવી રહી હોય અને જો પ્રાર્થના મુજબ રિટ જારી કરવામાં આવે અને માલ મુક્ત કરવામાં આવે, તો ગુણદોષના આધારે અપીલીય સત્તાધિકારી સમક્ષ પરીક્ષણ માટે ઘણું કંઈ બાકી રહેવાનું નહોતું; અને જો, કોઈપણ કારણસર, પછીના તબક્કે અપીલીય મંચ સમક્ષ મૂળ આદેશોમાં હસ્તક્ષેપ કરવામાં આવે, તો અપૂરણીય નુકસાન થઈ ગયું હોત, કારણ કે માલને આંતરિક બજાર માટે મુક્ત કરવામાં આવ્યો હોત. (જેમ નોંધાયું છે, પ્રતિવાદી-આયાતકારોના માલનો નોંધપાત્ર જથ્થો મુક્ત કરવામાં આવવાથી, વર્તમાન કેસોમાં હકીકતમાં મોટા પાયે એવું બન્યું પણ છે).

૫૪.૪. ઉપરોક્ત અમારી ટિપ્પણીઓનો હેતુ એવો છે કે, ભલે વડી અદાલત આ બાબતે પ્રશ્ન ઉઠાવવામાં યોગ્ય હતી કે મામલો અદાલતી વિચારાધીન હોવા છતાં કમિશનરે આદેશ પસાર કરવાનો વિકલ્પ કેમ પસંદ કર્યો, તેમ છતાં વડી અદાલત આ સંબંધિત મહત્વના પાસાને ધ્યાનમાં લેવામાં ચૂકી ગઈ કે આયાતકારોએ કસ્ટમ્સ અધિનિયમ હેઠળ સંબંધિત સાંવલિક સત્તાધિકારી દ્વારા આગળની કોઈપણ કાર્યવાહી થાય તે પહેલાંથી જ અટકાવવા

માટે મૂળભૂત રીતે રિટ અરજીઓ દાખલ કરી હતી. અન્ય શબ્દોમાં કહીએ તો, આયાતકારો દ્વારા રિટ અધિકારક્ષેત્રનો આશરો લેવો પોતે જ શંકાસ્પદ હતો.

પપ. નોંધપાત્ર એ છે કે, વડી અદાલતે, કમિશનર સામે શિષ્ટાચારના પ્રશ્ન અંગે કેટલીક કડક ટિપ્પણીઓ કર્યા પછી પણ, તારીખ ૦૧.૧૦.૨૦૨૦ ના આદેશોમાં ઉલ્લેખિત મુદ્દાઓને એક પછી એક હાથ ધર્યા અને પોતાનો એવો અભિપ્રાય દર્શાવ્યો કે આ રીતે ઉઠાવવામાં આવેલા મુદ્દાઓ આધારહીન અને/અથવા અસમર્થનીય હતા. તેમ છતાં, વડી અદાલતને એ બાબતની પણ જાગૃતિ હતી કે ઉક્ત તારીખ ૦૧.૧૦.૨૦૨૦ ના આદેશો તેની સમક્ષ પડકાર હેઠળ નહોતા અને તે આદેશોના અનુસંધાને કરવામાં આવેલી અપીલોનું પરીક્ષણ અપીલીય સત્તાધિકારીએ કરવાનું રહેશે. તેથી, વડી અદાલતે આક્ષેપિત આદેશના પરિચ્છેદ ૩૬ માં પોતાના તમામ નિષ્કર્ષોને તેના પ્રાથમિક દ્રષ્ટિપ્રભાવ તરીકે મર્યાદિત કર્યા અને અપીલીય સત્તાધિકારી દ્વારા પરીક્ષણ માટે બાબતને સ્પષ્ટપણે ખુલ્લી રાખી.

પપ.૧. તેમ છતાં, જ્યારે અપીલીય સત્તાએ અંતે મૂળ આદેશોને રદ કરતાં આદેશો પસાર કર્યા, ત્યારે આયાતકારોમાંના એકે, વધુ અપીલનો ઉપાય ઉપલબ્ધ હોવાની જાણ હોવા છતાં, ફરીથી વડી અદાલતની રિટ અધિકારિતા આહ્વાન કરવાનો વિકલ્પ પસંદ કર્યો. આ વખતે વડી અદાલતે, તેના પડકારાયેલા દિનાંક ૦૫.૦૧.૨૦૨૧ના અંતરિમ આદેશમાં, એવી નોંધ કરી કે અપીલીય સત્તાનો નિર્ણય તેના પૂર્વવર્તી નિષ્કર્ષો અને નિર્દેશો સાથે સાવ

વિરુદ્ધ હતો. વડી અદાલતે તો વધુમાં એમ પણ નોંધ્યું કે દિનાંક ૧૫.૧૦.૨૦૨૦ના આદેશમાં કરાયેલા તેના નિષ્કર્ષોને માત્ર પ્રથમદ્રષ્ટ્યા નિષ્કર્ષ ગણાવી શકાય તેમ નહોતું; અને જ્યારે માલને તાત્કાલિક મુક્ત કરવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો, ત્યારે નીચલી અપીલીય સત્તાએ સંપૂર્ણ જમીનો આદેશ આપી આવા નિર્દેશોને કેવી રીતે રદબાતલ કર્યા હોય તે સમજ બહારની બાબત હતી.

૫૬. આ બાબતોમાં વડી અદાલતે કરેલા અવલોકનોમાં સુસંગતતા સ્થાપિત કરવી અમને અત્યંત મુશ્કેલ લાગે છે. તા. ૧૫.૧૦.૨૦૨૦ના આદેશના પરિષ્કેદ ૩૬થી કોઈને પણ શંકા રહેતી નથી કે તા. ૦૧.૧૦.૨૦૨૦ના આદેશોને લગતા વિષયમાં વડી અદાલતે તે આદેશમાં જે કંઈ અવલોકન કર્યું હતું તે અંતિમ નિર્ધારણરૂપ નહોતું; અને મામલો કમિશનર (અપીલ) દ્વારા નક્કી કરવા માટે ખુલ્લો રાખવામાં આવ્યો હતો. મહત્વની વાત એ છે કે, જો તા. ૧૫.૧૦.૨૦૨૦ના આદેશનો અભિપ્રાય એવો હોત કે કમિશનર (અપીલ) અપીલમાં મામલો નક્કી કરતા હોવા છતાં માલનો સંપૂર્ણ જમીનો આદેશ આપી શકે નહીં, કારણ કે વડી અદાલતે તેના મુક્તિનો આદેશ આપ્યો હતો, તો તેનાથી તરત જ એવી સ્થિતિ ઊભી થાત કે વડી અદાલતનો તા. ૧૫.૧૦.૨૦૨૦નો આદેશ આંતરિક વિરોધાભાસો ધરાવતો ગણાત. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, જો સત્તાધિકારીઓ સમક્ષ માલ મુક્ત કરવો એ જ

એકમાત્ર વિકલ્પ ઉપલબ્ધ હોત, તો અપીલીય સત્તાધિકારી દ્વારા વિચારણાનો મુખ્ય ભાગ પહેલેથી જ નિર્ણય બની ગયો હોત.

૫૭. ઉપર અહીં જે ચર્ચા કરવામાં આવી છે, તેના પરથી તરત જ સ્પષ્ટ થાય છે કે જ્યારે મામલો કમિશનર (અપીલો) દ્વારા નિર્ણય માટે છોડવામાં આવ્યો હતો, ત્યારે માલ મુક્ત કરવા અંગે આદેશ પસાર કરવાનો વડી અદાલતને ન તો કોઈ પ્રસંગ હતો અને ન તો કોઈ ન્યાયસંગત કારણ હતું, કારણ કે માલ મુક્ત કરવાનો કોઈપણ આદેશ મામલાના તાત્વિક ભાગને પૂર્ણ થયેલી હકીકત બનાવી મૂકે તેમ હતો. આ, સહજ રીતે, કરી શકાય તેમ નહોતું. અન્ય શબ્દોમાં કહીએ તો, પડકારાયેલ આદેશ તા. ૧૫.૧૦.૨૦૨૦ના પરિષેદ ૩૬ પછી અને અનુસર્તા પરિષેદમાં આપવામાં આવેલી દિશાઓ પહેલાં થોડો વિરામ લેવાથી એ સ્પષ્ટ થશે કે પડકારાયેલ આદેશના ઉક્ત પરિષેદ ૩૬માં જે અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું (અપીલીય સત્તાધિકારી દ્વારા નિર્ણય માટે મામલો છોડવા બાબતે), તેના અનુસંધાને મૂળ આદેશ અનુસાર માલ મુક્ત કરવાની કોઈ દિશા આપવામાં આવી શકતી નહોતી. હજી અન્ય શબ્દોમાં કહીએ તો, તા. ૦૧.૧૦.૨૦૨૦ના પુનર્વિલોકન આદેશો અયોગ્ય હતા અને તેમાં જણાવાયેલા મુદ્દાઓ આધારવિહીન અથવા અસ્થિર હતા એવો સંકેત આપે તેવા અનેક અવલોકનો કરવા છતાં, વડી અદાલતે તા. ૦૧.૧૦.૨૦૨૦ના આદેશોને રદ કરવા સુધી પગલું ભર્યું નહોતું અને તા. ૨૮.૦૮.૨૦૨૦ના મૂળ આદેશોની વૈધતા વિશે અંતિમ રીતે પણ ઉચ્ચાર કર્યો નહોતો, કારણ કે ઉક્ત મૂળ આદેશો અપીલનો

વિષય હતા. અપીલમાં નિર્ણય માટે મામલો યોગ્ય રીતે છોડ્યા પછી પણ, વડી અદાલતે એવો રિટ જારી કરીને ગંભીર ભૂલ કરી જાણે તા. ૨૮.૦૮.૨૦૨૦ના મૂળ આદેશો અદાલતનો નિયમ બની ગયા હોય અને જાણે અદાલત તેમની યોગ્ય અમલવારી સુનિશ્ચિત કરતી હોય. તેથી, ફરજિયાત રીતે પુનરોચ્ચાર કરવો પડે છે કે જો તા. ૨૮.૦૮.૨૦૨૦ના મૂળ આદેશો વડી અદાલતના આદેશાધિકાર હેઠળ અમલમાં મૂકવાના હોય, તો માલ મુક્ત થયા પછી અપીલો વ્યવહારિક રીતે નિર્ણય બની જવાની હતી અને અપીલના મુખ્ય વિષય પર અપીલીય સત્તાધિકારી દ્વારા નિર્ણય કરવા માટે કોઈ તાત્વિક બાબત બાકી રહેવાની નહોતી.

૫૮. ઉપર અહીં વિવિધ દૃષ્ટિકોણોથી જે દર્શાવવામાં આવ્યું છે તે માત્ર એક જ નિષ્કર્ષ તરફ દોરી જાય છે કે વડી અદાલતે તા. ૧૫.૧૦.૨૦૨૦ના રોજ પારિત કરેલો આદેશ સ્વભાવજ વિસંગતતાઓ અને અસંગતતાઓથી પીડિત છે; અને મંજૂર કરી શકાય તેમ નથી.

૫૯. વિરોધાભાસ જેવી મૂળભૂત ખામીઓ ઉપરાંત, વડી અદાલતે ૧૫.૧૦.૨૦૨૦ના રોજ પસાર કરેલો આદેશ વધુમાં આ ખામીથી પણ પીડિત છે કે માલ મુક્ત કરવાની પરમાદેશિકા જારી કરતી વખતે, વડી અદાલતે સંબંધિત તથ્યો તેમજ પ્રશ્નાધીન આચારોને લગતા મહત્વપૂર્ણ પરિબલો, જેમાં પ્રશ્નાધીન સૂચનાઓ જારી કરવાની કારણો પણ સમાવેશ પામે છે કે તે ભારતની કૃષિ બજાર અર્થવ્યવસ્થાને સુરક્ષિત રાખવા માટે હતા; તેમજ એગ્રીકાસ (ઉપરોક્ત)ના

મામલામાં આ અદાલતના અવલોકનો અને નિષ્કર્ષોનો વિચાર કર્યો નથી. ૧૫.૧૦.૨૦૨૦ના પડકારાયેલ આદેશનું સમગ્રતયા પરીક્ષણ કરતાં સ્પષ્ટ થાય છે કે આયાતકારોના પક્ષમાં માલ મુક્ત કરવાનો નિર્દેશ આપવા માટેના કારણો માત્ર તેના ફક્ત ૩૭માં જ જોવા મળે છે. તેમાં, વડી અદાલતે આયાતકારોના પક્ષમાં ઉભા રહેલા અમુક પરિબલોનો વિચાર કર્યો છે, જેમ કે મૂળ આદેશો અમલમાં હોવા; આયાતકારોએ આવશ્યક ચુકવણીઓ કરી દીધી હોવી; અને ગોડાઉનમાં રાખવાને કારણે આયાતકારોએ ખર્ચ વહન કર્યો હોવો. એક વધારાનું પરિબલ એ હતું કે ૦૧.૧૦.૧૭૦૧ના આદેશો અયોગ્ય રીતથી પસાર કરવામાં આવ્યા હતા અને તેમાં દર્શાવાયેલા આધાર માલ રોકી રાખવાનું ન્યાયસંગત ઠરાવતા નહોતા, તે બાબતે વડી અદાલત અસંતોષમાં હતી. આ કારણો અને વિચારણાઓના આધારે આગળ વધતાં એવું જણાય છે કે સ્થાનિક કૃષિ બજાર અર્થવ્યવસ્થાના હિત જેવા તેમજ એગ્રીકાસ (ઉપરોક્ત)માં આ અદાલતના નિષ્કર્ષો અને અવલોકનો જેવા અન્ય અગ્રસ્થાનના પરિબલો વડી અદાલતના ધ્યાનમાંથી સંપૂર્ણપણે બહાર રહી ગયા. તેથી, સંબંધિત વિચારણાઓની અવગણના કરીને પસાર કરાયેલ ૧૫.૧૦.૨૦૨૦નો પડકારાયેલ આદેશ મંજૂર કરી શકાય તેમ નથી.

૬૦. અહીં ઉપર જે અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે તે હેતુસર, આયાતકર્તા મેસર્સ ટી. જી. ઇમ્પેક્સ દ્વારા દાખલ કરાયેલ બીજી રિટ અર્થે આદેશની

અદાલત દ્વારા તા. ૦૫.૦૧.૨૦૨૧ના રોજ કરવામાં આવેલ અન્ય આદેશ પણ અસ્વીકારને પાત્ર છે.

૬૦.૧. જેમ નોંધાયું છે, તેવી તારીખ ૦૫.૦૧.૨૦૨૧ ના ઉક્ત આદેશમાં, વડી અદાલતે એટલું પણ અવલોકન કર્યું હતું કે અપીલીય સત્તામંડળે માલ મુક્ત કરવાનો તેનો અગાઉનો નિર્ણય પ્રાથમિક દૃષ્ટિએ હતો તેમ ખોટી રીતે અર્થઘટન કર્યું હતું; અને વધુમાં એવો પ્રશ્ન પણ ઉઠાવ્યો હતો કે કોઈ નીચલી અપીલીય સત્તામંડળ માલ જપ્ત કરવાનો આદેશ આપી, માલ મુક્ત કરવા અંગેના તેના નિર્દેશોને કેવી રીતે રદબાતલ કરી શકે. તારીખ ૦૫.૦૧.૨૦૨૧ ના તેના અનુવર્તી આદેશમાં, વડી અદાલતે પોતાના જ તારીખ ૧૫.૧૦.૨૦૨૦ ના આદેશને જે અર્થ આપ્યો છે, તે માત્ર ઉપરોક્ત દર્શાવેલ અસંગતતાઓને વધુ મજબૂત બનાવે છે. આ ઉપરાંત, તારીખ ૧૫.૧૦.૨૦૨૦ ના વડી અદાલતના આદેશ સંદર્ભે ‘પ્રાથમિક દૃષ્ટિએ’ એવો પ્રયોગ અપીલીય સત્તામંડળે રચેલો નહોતો, પરંતુ તારીખ ૧૫.૧૦.૨૦૨૦ ના આદેશના પરિચ્છેદ ૩૬ માં તે નિર્વિવાદ શબ્દોમાં, બે વખત, જણાવવામાં આવ્યો હતો, જ્યાં વડી અદાલતે એ પણ સ્પષ્ટ કર્યું હતું કે અંતિમ અભિપ્રાયો વ્યક્ત કરવામાં આવતા નહોતાં, કારણ કે મુદ્દાની અપીલમાં તપાસ થવાની હતી.

૬૦.૨. ઉપરોક્ત બાબતોથી ભિન્ન રીતે, ઉક્ત બીજી રિટ અરજીને વિચારાધીન લેતી વખતે, વડી અદાલતે આ બાબતનો પણ વિચાર કર્યો ન

હોવાનું જણાય છે કે ઉક્ત રિટ અરજી અપીલ અધિકારી દ્વારા પસાર કરાયેલા અપીલના આદેશ વિરુદ્ધ દાખલ કરવામાં આવી હતી અને આયાતકર્તાને સીઈએસટીએટી સમક્ષ નિયમિત વૈધાનિક અપીલનો વૈકલ્પિક ઉપાય ઉપલબ્ધ હતો. અમારા મત મુજબ, સંબંધિત તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓનો તેમની યોગ્ય દૃષ્ટિએ વિચાર કરવામાં આવ્યો હોત, તો વડી અદાલત આ બાબતોમાં આ રીતે દાખલ કરાયેલ રિટ અરજીઓને વિચારાધીન લીધી ન હોત.

૬૧. તેથી, અમારું સ્પષ્ટ મંતવ્ય છે કે પડકારાયેલા આદેશો તા. ૧૫.૧૦.૨૦૨૦ના (તા. ૦૮.૧૨.૧૯૭૦ના સુધારણા આદેશ સાથે વાંચવા) અને તા. ૦૫.૦૧.૨૦૨૧નો કાનૂની રીતે અસ્થિર રહે છે અને તેમને રદ કરવા આવશ્યક છે.

૬૨. તેમ છતાં, વડી અદાલતે આપેલા આદેશો માત્ર રદ કરવાથી આ અપીલોનો અંતિમ નિવેડો આવી જતો નથી, કારણ કે, જેમ નોંધવામાં આવ્યું છે તેમ, મુખ્ય પ્રશ્નો હજુ પણ ચર્ચાસ્પદ રહે છે કે પ્રશ્નાધીન માલ સંપૂર્ણ જમી માટે જવાબદાર છે કે હતો, અથવા જમીના બદલે દંડની વસુલાત કરીને તેને મુક્ત કરી શકાય તેમ છે કે હતું?

૬૨.૧. મુખ્ય મુદ્દાઓનો નિવેડો કરવા માટે, પ્રથમ તબક્કે અમારે એ તપાસવાની જરૂર છે કે વિવાદિત માલ, અપીલકર્તાઓ તરફથી દલીલ કરવામાં

આવી છે તેમ, પ્રતિબંધિત માલની શ્રેણીમાં આવે છે કે આયાતકારો તરફથી દલીલ કરવામાં આવી છે તેમ, નિયંત્રિત માલની શ્રેણીમાં આવે છે.

શું પ્રશ્નગત માલ ‘પ્રતિબંધિત માલ’ શ્રેણીનો છે?

૬૩. વિવાદિત માલના વ્યવહાર સંબંધિત પ્રશ્નોનો નિવેડો કરવા માટે, એનું પુનરાવર્તન કરવું યોગ્ય રહેશે કે એગ્રિકાસ (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં, આ અદાલતે, તા. ૨૯.૦૩.૨૦૧૯ ની સૂચનાઓ અને તેની અનુસંગી તા. ૧૬.૦૪.૨૦૧૯ ની વેપાર સૂચના ની માન્યતા સંબંધિત વિવિધ મુદ્દાઓ પર વિચારણા કર્યા બાદ, ખાસ કરીને તે સૂચનાઓ પાછળનો હેતુ અને તેનો આશય ઉદ્દેશિત કર્યો હતો; અને નોંધવામાં આવ્યું હતું કે આ સૂચનાઓનો ઉદ્દેશ એક તરફ દેશના ખેડૂતો અને બીજી તરફ આયાતકારો વચ્ચે સંતુલન સ્થાપિત કરવાનો હતો, ખાસ કરીને ત્યારે જ્યારે મોટા પાયે થતી આયાતો સ્થાનિક બજારમાં ભાવ ઘટવાથી ખેડૂતોના હિતોને પ્રતિકૂળ અસર પહોંચાડી રહી હતી. ભૂતકાળમાં વચગાળાના આદેશોના આડશ હેઠળ થયેલી અતિરિક્ત આયાતોના પ્રતિકૂળ પરિણામોની નોંધ લેવામાં આવી હતી અને એ પણ નોંધાયું હતું કે સ્થાનિક બજારોમાં ગભરાટભરે નિકાલ ટાળવા માટે આ પ્રતિબંધો લાદવામાં આવ્યા હતા. કારણ કે આ સૂચનાઓમાં લાઈસન્સ સામે વિવિધ વટાણા અને કઠોળની આયાત પર ૧.૫-૨ લાખ એમ.ટી. ની મર્યાદામાં પરિમાણાત્મક પ્રતિબંધ મૂકવામાં આવ્યો હતો, તેથી આ અદાલત સમક્ષ આયાતકારો દ્વારા એકદમ અસંગત પ્રકારની દલીલ કરવામાં આવી હતી કે પ્રત્યેક સૂચનામાં

દર્શાવાયેલ કુલ જથ્થો ‘દર લાઈસન્સ દીઠ’ હતો અને ‘કુલ આયાત’ માટે નહોતો. આ અદાલતે સૂચનાઓમાં કોઈ અસ્પષ્ટતા ન હોવાનું નિર્ધારિત કરીને અને ‘કુલ જથ્થો’ શબ્દપ્રયોગનો અર્થ ‘દર લાઈસન્સ દીઠ જથ્થો’ થતો નથી એવું સ્પષ્ટપણે ઠરાવીને આવી દલીલો નકારી કાઢી હતી. આ અદાલતે આગળ સ્પષ્ટ અને નિર્વિવાદ શબ્દોમાં એવું પણ ઠરાવ્યું હતું કે વિવાદિત સૂચનાઓ એફ.ટી.ડી.આર. અધિનિયમની કલમ ૩ ની ઉપકલમ (૨) મુજબ કેન્દ્રીય સરકારને પ્રદાન કરાયેલ સત્તા અનુસાર જારી કરવામાં આવી હોવાથી માન્ય હતી. વધુમાં, આ અદાલતે આયાતકારોએ વિવાદિત માલની આયાત સદ્ભાવપૂર્વક કરી હતી એવી રજૂઆતો પણ નકારી કાઢી હતી; અને વચગાળાના આદેશોના આડશ હેઠળ થયેલી આવી આયાતોને એફ.ટી.ડી.આર. અધિનિયમ હેઠળ જારી કરાયેલ સૂચનાઓ અને વેપાર સૂચનાના વિરુદ્ધ ગણવામાં આવી હતી, પરંતુ તેમનો વ્યવહાર કસ્ટમ્સ અધિનિયમની જોગવાઈઓ હેઠળ કરવા માટે મુકાશે એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું.

૬૪. ઉપરોક્ત તારણો અને આવશ્યકતાઓને ધ્યાનમાં રાખીને તથા અંતરિમ આદેશોના આવરણ હેઠળ આયાત કરાયેલ માલના વ્યવહાર અંગે સંબંધિત પક્ષકારોના દલીલોને ધ્યાનમાં રાખીને, સંબંધિત વૈધાનિક જોગવાઈઓનો, ખાસ કરીને એફ.ટી.ડી.આર. અધિનિયમની કલમ ૩ તથા કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમો ૨(૩૩), ૧૧(૧) અને ૧૧૧(ડી) માં સમાવિષ્ટ

જોગવાઈઓનો, ઉલ્લેખ લેવું આવશ્યક છે. આ સંબંધિત જોગવાઈઓ નીચે મુજબ છે: –

વિદેશી વેપાર (વિકાસ અને નિયમન) અધિનિયમ, ૧૯૯૨ ની કલમ ૩

“ ૩. આયાત અને નિકાસ સંબંધિત જોગવાઈઓ કરવાની સત્તાઓ. – (૧)

કેન્દ્રીય સરકાર, રાજપત્રમાં પ્રકાશિત કરાયેલા આદેશ દ્વારા, આયાતને સુગમ બનાવી અને નિકાસમાં વધારો કરીને વિદેશી વેપારના વિકાસ અને નિયમન માટે જોગવાઈ કરી શકે છે.

(૨) કેન્દ્ર સરકાર સત્તાવાર રાજપત્રમાં પ્રસિદ્ધ કરાયેલા આદેશ દ્વારા, તમામ કેસોમાં અથવા નિર્દિષ્ટ વર્ગોના કેસોમાં અને તેવા અપવાદોને આધીન રહીને, જો હોય તો, જે આદેશ દ્વારા અથવા આદેશ હેઠળ કરવામાં આવ્યા હોય, માલસામાન અથવા સેવાઓ અથવા તકનીકના આયાત અથવા નિકાસને પ્રતિબંધિત કરવા, મર્યાદિત કરવા અથવા અન્ય રીતે નિયમિત કરવા અંગે પણ જોગવાઈ કરી શકે છે:

પરંતુ, આ ઉપકલમની જોગવાઈઓ સેવાઓ અથવા ટેકનોલોજીની આયાત અથવા નિકાસના કિસ્સામાં ત્યારે જ લાગુ પડશે, જ્યારે સેવા અથવા ટેકનોલોજી પ્રદાતા વિદેશી વેપાર નીતિ હેઠળ લાભો મેળવી રહ્યો હોય અથવા નિર્દિષ્ટ સેવાઓ અથવા નિર્દિષ્ટ ટેકનોલોજીઓ સાથે વ્યવહાર કરતો હોય.

(૩) ઉપકલમ (૨) હેઠળના કોઈપણ આદેશ જે માલસામાનને લાગુ પડે છે, તે તમામ માલસામાનને કસ્ટમ્સ અધિનિયમ, ૧૯૬૨ (૧૯૬૨ નો ૫૨) ની કલમ ૧૧ હેઠળ જેના આયાત અથવા નિકાસ પર પ્રતિબંધ મૂકવામાં આવ્યો છે એવા માલસામાન તરીકે માનવામાં આવશે અને તે અધિનિયમની તમામ જોગવાઈઓ તે મુજબ અમલમાં આવશે.

(૪) અન્ય કોઈપણ કાયદા, નિયમ, વિનિયમ, અધિસૂચના અથવા આદેશમાં સમાવિષ્ટ કોઈપણ બાબતને અશુભ રાખીને, કોઈપણ માલના આયાત અથવા નિકાસ માટે કોઈ પરવાનગીપત્ર અથવા અનુમતિપત્ર આવશ્યક રહેશે નહીં, તેમજ આ અધિનિયમ હેઠળ, અથવા તેના હેઠળ બનાવવામાં આવેલા નિયમો અથવા આદેશો મુજબ જે જરૂરી હોય તે સિવાય, કોઈપણ માલને આયાત અથવા નિકાસ માટે પ્રતિબંધિત કરવામાં આવશે નહીં.”

કસ્ટમ્સ અધિનિયમ, ૧૯૬૨ ની કલમ ૨ (૩૩):

“(૩૩) “પ્રતિબંધિત માલ” નો અર્થ એવો કોઈપણ માલ થાય છે જેના આયાત અથવા નિકાસ પર આ અધિનિયમ અથવા હાલ અમલમાં રહેલા કોઈ અન્ય કાયદા હેઠળ કોઈ પ્રતિબંધ લાગુ પડે છે, પરંતુ તેમાં એવો કોઈ માલ સમાવેશ પામતો નથી જેના સંબંધમાં જે શરતોને આધીન રહી તે માલનું આયાત અથવા નિકાસ કરવાની પરવાનગી આપવામાં આવી

હોય, તે શરતોનું પાલન કરવામાં આવ્યું હોય;” કસ્ટમ્સ અધિનિયમ,
૧૯૬૨ ની કલમ ૧૧(૧):

“ ૧૧. માલની આયાત અથવા નિકાસને પ્રતિબંધિત કરવાની સત્તા. —
(૧) જો કેન્દ્રીય સરકાર ઉપકલમ (૨) માં નિર્દિષ્ટ કરાયેલા કોઈપણ
હેતુ માટે આવું કરવું આવશ્યક છે તે બાબતે સંતોષ પામે, તો તે સત્તાવાર
ગેઝેટમાં જાહેરનામા દ્વારા, જાહેરનામામાં નિર્દિષ્ટ કરવામાં આવે તેવી
શરતોને આધીન રહીને અથવા સંપૂર્ણપણે, (જેનું પાલન મંજૂરી મળતા
પહેલાં અથવા પછી કરવાનું રહેશે) કોઈ નિર્દિષ્ટ વર્ણનવાળા માલની
આયાત અથવા નિકાસ પર પ્રતિબંધ મૂકી શકે છે.

XXX XXX XXX”

કસ્ટમ્સ અધિનિયમ, ૧૯૬૨ ની કલમ ૧૧૧(ડી)

“ ૧૧૧. અયોગ્ય રીતે આયાત કરાયેલા માલ વગેરેની જમી. —ભારતની
બહારના સ્થળ પરથી લાવવામાં આવેલ નીચેનો માલ જમી માટે જવાબદાર
રહેશે:—

XXX XXX XXX

(ડી) કોઈપણ માલ, જે આ અધિનિયમ અથવા હાલ અમલમાં રહેલા કોઈ
અન્ય કાયદા હેઠળ લાદવામાં આવેલા કોઈ પ્રતિબંધના વિરુદ્ધ આયાત
કરવામાં આવે છે અથવા આયાત કરવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવે છે અથવા

આયાત કરવાના હેતુસર ભારતીય શુલ્ક જળસીમાઓની અંદર લાવવામાં આવે છે;

xxx xxx xxx"

૬૫. એગ્રીકાસ (ઉપરોક્ત)ના કેસમાં આ અદાલતે આપેલ સ્પષ્ટ અને નિર્વિવાદ નિષ્કર્ષો, ઉપર ઉદ્ધૃત જોગવાઈઓ સાથે વાંચતાં, કોઈ શંકાને જરા પણ અવકાશ છોડતા નથી કે એફ્ટીડીઆર અધિનિયમની કલમ ૩ ની ઉપકલમ (૩) પ્રશ્નસ્થિત માલ પર લાગુ પડે છે અને, આંતરિમ આદેશોના આવરણ હેઠળ આયાત કરવામાં આવ્યા હોવા છતાં પણ એફ્ટીડીઆર અધિનિયમ હેઠળ જારી કરાયેલ અધિસૂચનાઓ અને વેપાર સૂચનાના વિરુદ્ધ તથા આવશ્યક પરવાનગીપત્ર વિના આયાત કરાયેલા હોવાથી, આ માલને કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૧ હેઠળ પ્રતિબંધિત માલ ગણવામાં આવશે; અને તે મુજબ આ માલ તથા તેની આયાત પર કસ્ટમ્સ અધિનિયમની તમામ જોગવાઈઓ અમલમાં આવશે. તેમ છતાં, આ માલને કઈ શ્રેણીમાં મૂકવાના તે અંગે, અર્થાત્ તેઓ ‘પ્રતિબંધિત મર્યાદિત’ શ્રેણીના છે કે ‘પ્રતિબંધિત’ શ્રેણીના છે, તે બાબતે અમારી સમક્ષ બહુ વિસ્તૃત દલીલો રજૂ કરવામાં આવી છે.

૬૬. આયાતકારોની તરફથી ઉઠાવવામાં આવેલી દલીલોનો સાર, કે વિવાદિત માલ ‘પ્રતિબંધિત’ વર્ગમાં નહીં પરંતુ ‘નિયંત્રિત’ વર્ગમાં આવે છે, એવો છે કે પ્રશ્નસ્થ સૂચનાઓ દ્વારા પરિમાણાત્મક મર્યાદાઓ મુકવામાં આવી હતી અને આ માલની આયાત પર પ્રતિબંધ મૂકતો અન્ય કોઈ આદેશ કે સૂચના

બહાર પાડવામાં આવી નહોતી. આ દલીલો નિરાધાર જ રહે છે અને તેને નામંજૂર કરવામાં આવવી જરૂરી છે.

૬૬.૧. વિવાદિત અધિસૂચનાઓ પર માત્ર સામાન્ય નજર કરતાં જ અને એગ્રીકાસ (ઉપરોક્ત) માં આ અદાલતના નિષ્કર્ષોને જોતા, એ સ્પષ્ટ થાય છે કે ઉક્ત અધિસૂચનાઓ હેઠળ આવરી લેવાયેલી ચીજવસ્તુઓની માત્ર નિર્ધારિત પ્રતિબંધિત જથ્થાની જ આયાત થઈ શકતી હતી, જેમ કે ૧.૫ લાખ એમ.ટી. સુધી; અને તે પણ, પરવાનગીપત્ર હેઠળ. વિદ્વાન એ.એસ.જી.એ પી.ટી.આર. એક્સપોર્ટ્સ (ઉપરોક્ત) ના નિર્ણયનો સંદર્ભ આપીને યોગ્ય રીતે દર્શાવ્યું છે કે અરજદારને નિકાસ અથવા આયાત પરવાનગીપત્ર મેળવવાનો કોઈ સ્થાપિત હક નથી; અને પરવાનગીપત્ર આપવું તે સંબંધિત તારીખે પ્રવર્તમાન નીતિ પર આધારિત રહે છે. વિદ્વાન એ.એસ.જી.એ વધુમાં એસ.બી. ઇન્ટરનેશનલ (ઉપરોક્ત) ના નિર્ણયનો સંદર્ભ આપીને યોગ્ય રીતે રજૂ કર્યું છે કે આયાત માટે પરવાનગીપત્ર આપવું એ માત્ર ઔપચારિકતાનો વિષય નથી; અને સત્તાધિકારીઓએ પોતાને એ બાબતે સંતુષ્ટ કરવાના હોય છે કે અરજી યોજનાની તેમજ લાગુ પડતા કાયદાની તમામ આવશ્યકતાઓ પૂર્ણ કરે છે. એસ.બી. ઇન્ટરનેશનલ માં, આ અદાલતે અન્ય બાબતો સાથે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું: –“૯. એ નોંધવું જોઈએ કે પરવાનગીપત્ર આપવું ન તો યાંત્રિક કસરત છે અને ન તો ઔપચારિકતા. અરજી પ્રાપ્ત થયા પછી, સત્તાધિકારીઓએ અરજીની વિગતોની સચ્ચાઈ અંગે પોતાને સંતુષ્ટ

કરવા પડે છે. તેઓએ પોતાને એ બાબતે પણ સંતુષ્ટ કરવા પડે છે કે અરજી ચોજનાની તથા કાયદાની અન્ય લાગુ પડતી જોગવાઈઓની, જો કોઈ હોય તો, તમામ આવશ્યકતાઓ પૂર્ણ કરે છે....” ૬૬.૨. જેમ નોંધવામાં આવ્યું છે, ઉક્ત અધિસૂચનાઓ હેઠળ આવરી લેવાયેલી ચીજવસ્તુઓની માત્ર નિર્ધારિત પ્રતિબંધિત જથ્થાની જ આયાત થઈ શકતી હતી અને તે પણ, પરવાનગીપત્ર હેઠળ. તેથી, મર્યાદા અંદરની કોઈપણ આયાત (જેમ કે ૧.૫ લાખ એમ.ટી. ની) પરવાનગીપત્ર હેઠળ થાય તો તે પ્રતિબંધિત માલની આયાત ગણાય; પરંતુ, અધિસૂચનાઓ દ્વારા પ્રદાન કરાયેલી મર્યાદાથી વધુ જથ્થામાં માલની દરેક આયાત પ્રતિબંધિત માલની આયાત નથી, પરંતુ સ્પષ્ટપણે નિષિદ્ધ માલની આયાત છે.

૬૭. ‘પ્રતિબંધિત’ અથવા ‘પ્રતિબંધિત સિવાયની’ તરીકે માલના વર્ગીકરણ સંબંધિત લાગુ પડતા કાનૂની સિદ્ધાંતો આ અદાલતે શિખેલ એ.એસ.જી. દ્વારા ઉદ્દેખિત નિર્ણયો માં સ્પષ્ટ રીતે પ્રતિપાદિત કર્યા છે. ૬૭.૧. શેખ મહમદ ઓમર (ઉપરોક્ત) ના મામલામાં, એક નિશ્ચિત માદા ઘોડીને ‘પાલતુ પ્રાણી’ ન ગણવામાં આવી હતી અને તેથી તેનું આયાત આયાત નિયંત્રણ આદેશના ઉદ્દેશનરૂપ હોવાનું માનવામાં આવ્યું હતું. તેમ છતાં, ઘોડા અથવા માદા ઘોડીઓનું આયાત પોતે જ પ્રતિબંધિત ન હતું, એ સ્વીકારેલી સ્થિતિ હતી. પ્રશ્ન એવો હતો કે આવા આયાત દ્વારા, અપીલકર્તાએ કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૧૧(ડી) ને કલમ ૧૨૫ સાથે વાંચતાં તેનું

ઉલ્લંઘન કર્યું હતું કે નહીં. આ પ્રશ્નનો ઉત્તર આપતાં, આ અદાલતે ઠરાવ્યું કે આયાત અથવા નિકાસ પરનો કોઈપણ પ્રતિબંધ, એક હદ સુધી, પ્રતિબંધ જ ગણાય; અને કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૧૧(ડી) માં આવેલ “કોઈપણ પ્રતિબંધ” શબ્દપ્રયોગમાં મર્યાદાઓનો પણ સમાવેશ થાય છે. આ અદાલતે વધુમાં ભારપૂર્વક જણાવ્યું કે “કોઈપણ પ્રતિબંધ” નો અર્થ દરેક પ્રકારનો પ્રતિબંધ થાય છે; અને મર્યાદા પણ પ્રતિબંધનો એક પ્રકાર છે. આ અદાલતે, અન્ય બાબતો સાથે, આ પ્રમાણે જણાવ્યું હતું, –

“૧૧.... પોતાની દલીલનું વિસ્તૃત પ્રતિપાદન કરતાં વિદ્વાન વકીલે અમારા ધ્યાનને આ હકીકત તરફ દોર્યું કે, જ્યારે અધિનિયમની કલમ ૧૧૧(ડી) માં “પ્રતિબંધ” શબ્દનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે. આયાત અને નિકાસની કલમ ૩

(નિયંત્રણ) અધિનિયમ, ૧૯૪૭, માત્ર આયાત અને નિકાસ પર પ્રતિબંધને જ આવરી લેતો નથી, પરંતુ તે તમામ આયાત અને નિકાસ અંગે “પ્રતિબંધો અથવા અન્યથા નિયંત્રણ” ને પણ સામાવે છે. તેમના મતે, ખાસ કરીને આયાત અને નિકાસ (નિયંત્રણ) અધિનિયમ, ૧૯૪૭ હેઠળ, પ્રતિબંધોને પ્રતિબંધ સમાન ગણાવી શકાય નહીં, કારણ કે તે કાયદો “પ્રતિબંધો અથવા અન્યથા નિયંત્રણ” ને પ્રતિબંધોથી અલગ રીતે વ્યવહાર કરે છે. અમે આ દલીલથી પ્રભાવિત થતા નથી. કલમ ૧૧૧ ની ઉપકલમ (ડી) જે કહે છે તે એ છે કે “આ દેશમાં હાલ અમલમાં રહેલા કોઈપણ

કાયદા દ્વારા લાદવામાં આવેલ કોઈપણ પ્રતિબંધ” ના વિરુદ્ધ આચાત કરવામાં આવેલ અથવા આચાત કરવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવેલ કોઈપણ માલ જમ કરવાની પાત્રતા ધરાવે છે. તે કલમમાં ઉલ્લેખિત “કોઈપણ પ્રતિબંધ” દરેક પ્રકારના “પ્રતિબંધ” પર લાગુ પડે છે. તે પ્રતિબંધ સંપૂર્ણ અથવા આંશિક હોઈ શકે છે. આચાત અથવા નિકાસ પરનો કોઈપણ પ્રતિબંધ, એક હદ સુધી, પ્રતિબંધ જ છે. કસ્ટમ્સ અધિનિયમ, ૧૯૬૨ ની કલમ ૧૧૧(ડી) માં આવેલ “કોઈપણ પ્રતિબંધ” શબ્દપ્રયોગમાં મર્યાદાઓનો પણ સમાવેશ થાય છે. માત્ર એટલા માટે કે આચાત અને નિકાસ (નિયંત્રણ) અધિનિયમ, ૧૯૪૭ ની કલમ ૩ માં “પ્રતિબંધિત કરવું”, “મર્યાદિત કરવું” અથવા “અન્યથા નિયંત્રિત કરવું” એવા ત્રણ અલગ શબ્દપ્રયોગો વપરાયા છે, અમે અધિનિયમની કલમ ૧૧૧(ડી) માં આવેલા “કોઈપણ પ્રતિબંધ” શબ્દની વ્યાપકતા ઘટાડીને વાંચી શકતા નથી. “કોઈપણ પ્રતિબંધ” નો અર્થ દરેક પ્રતિબંધ થાય છે. અન્ય શબ્દોમાં, તમામ પ્રકારના પ્રતિબંધો. મર્યાદા એ પ્રતિબંધનો એક પ્રકાર છે

(ઘાટા અક્ષરમાં આપેલો ભાર)

૬૭.૨. ઓમ પ્રકાશ ભાટિયા (ઉપરોક્ત) ના મામલે, નિકાસકારે વધુ બીલિંગ અને ડ્રોબેક અંગે કપટપૂર્વકનો દાવો કર્યો હતો, તેને વિદેશી ચલણ નિયમન અધિનિયમ, ૧૯૭૩ ની આવશ્યકતાઓના સંદર્ભે પ્રતિબંધિત માલની

નિકાસ ગણાવવામાં આવી હતી, જ્યારે નિકાસકારની આ દલીલ નામંજૂર કરવામાં આવી હતી કે માલ સ્વરૂપતઃ પ્રતિબંધિત ન હોવાથી કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૧૩(ડી) લાગુ પડતી નહોતી. પ્રતિવાદીઓમાંથી એકની તરફથી એવી દલીલ સૂચવવામાં આવી છે કે ઓમ પ્રકાશ ભાટિયા ના કેસમાં અંતે પસાર કરાયેલ આદેશ અપીલકર્તાઓના વલણના વિરુદ્ધ કાર્ય કરે છે. એ સાચું છે કે તે કેસમાં રિડેમ્પશન ફાઇન અને દંડ લાદવામાં આવ્યા હતા, પરંતુ ચોક્કસ રીતે વિવેકાધિકારનો ઉપયોગ તે કેસના તથ્યો સાથે સંબંધિત હતો. વિવેકાધિકારના ઉપયોગ સંબંધિત આ પાસાઓ પર થોડું આગળ વિચારણા કરવામાં આવશે, જ્યારે પ્રશ્નાસ્પદ માલ પર નિશ્ચિત જમી લાગુ પડે છે કે તેને રિડેમ્પશન ફાઇન પર છોડવામાં આવી શકે તે પ્રશ્નનો વિચાર કરવામાં આવશે. હાલના હેતુ માટે એટલું નોંધવું પૂરતું છે કે શરતોના ભંગમાં કરાયેલ નિકાસનો પ્રયાસ માલને ‘પ્રતિબંધિત’ માલની શ્રેણીમાં આવતો હોવાનું માનવામાં આવ્યું હતું.

૬૭.૩. બ્રૂક્સ ઇન્ટરનેશનલ (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં, નિકાસ હેઠળના માલનું બજાર મૂલ્ય માંગવામાં આવેલ ડ્રોબેકની રકમ કરતાં ઓછું હોવાનું જણાયું હતું. પ્રશ્ન એ હતો કે શું આવા માલને કસ્ટમ્સ અધિનિયમની જોગવાઈઓના ઉદ્દેશ્ય બદલ જમ કરી શકાય? કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૨(૩૩) માં “પ્રતિબંધિત માલ” ની વ્યાખ્યાના અર્થક્ષેત્ર તથા કલમ ૧૧ અંગે

વિચારણા કરતાં, આ અદાલતે ઓમ પ્રકાશ ભાટિયા (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં નીચે દર્શાવેલ નિવેદનનો ઉલ્લેખ કર્યો હતો: –

૧૦ . ઉપરોક્ત વ્યાખ્યામાંથી એવું કહી શકાય કે: (એ) જો અધિનિયમ હેઠળ અથવા હાલ અમલમાં રહેલા અન્ય કોઈ કાયદા હેઠળ માલની આયાત અથવા નિકાસ અંગે કોઈ પ્રતિબંધ હોય, તો તે પ્રતિબંધિત માલ ગણાશે; અને (બી) તેમાં એવા કોઈ પણ માલનો સમાવેશ નહીં થાય, જેના સંદર્ભે જે શરતોના આધીન તે માલની આયાત અથવા નિકાસ કરવામાં આવે છે, તે શરતોનું પાલન કરવામાં આવ્યું હોય. તેનો અર્થ એવો થાય છે કે જો માલની આયાત અથવા નિકાસ માટે નિર્ધારિત કરાયેલ શરતોનું પાલન કરવામાં ન આવે, તો તે પ્રતિબંધિત માલ ગણાશે. આ બાબત કલમ ૧૧ પરથી પણ સ્પષ્ટ થાય છે, જે કેન્દ્ર સરકારને સત્તા આપે છે કે તે સૂચનામાં દર્શાવ્યા મુજબ, કિલયરન્સ પહેલાં અથવા પછી પૂર્ણ કરવાપાત્ર એવી શરતોના આધીન અથવા ‘સર્વથા’ રીતે, નિર્ધારિત વર્ણનવાળા કોઈ પણ માલની આયાત અથવા નિકાસ પર પ્રતિબંધ મૂકી શકે. આવી સૂચના ઉપકલમ (૨) માં નિર્દિષ્ટ હેતુઓ માટે જારી કરી શકાય છે. તેથી, આયાત અથવા નિકાસ પરનો પ્રતિબંધ, માલના કિલયરન્સ પહેલાં અથવા પછી પૂર્ણ કરવાપાત્ર કેટલીક નિર્ધારિત શરતોના આધીન હોઈ શકે. જો શરતો પૂર્ણ કરવામાં ન આવે, તો તે પ્રતિબંધિત માલ સમાન ગણાઈ શકે

(ઘાટા અક્ષરોમાં ભાર દર્શાવેલો)

૬૭.૪. આયાતકારોના વિદ્વાન વકીલે આ અદાલતની ૩-
ન્યાયમૂર્તિશ્રીઓની ખંડપીઠ દ્વારા આતુલ ઓટોમેશન્સ (ઉપરોક્ત)
મામલામાં આપવામાં આવેલા નિર્ણય પર દઢપણે આધાર મૂકીને રજૂઆત કરી
છે કે તેમાં, અધિકૃતતા વિના આયાત કરાયેલ માલને ‘પ્રતિબંધિત’ માલ
તરીકે ગણવામાં આવ્યો હતો; અને આયાત પરવાનો વિના આયાત કરાયેલ
વિષયવસ્તુ માલ પર પણ એ જ સિદ્ધાંત લાગુ પડે છે અને તેથી, તેમને
નિષિદ્ધ માલ તરીકે ગણાવી શકાય નહીં. આ રજૂઆતોનો એ.એસ.જી. દ્વારા
એવો પ્રતિવાદ કરવામાં આવ્યો છે કે ઉક્ત નિર્ણય એફ.ટી.ડી.આર.
અધિનિયમ હેઠળના મુદ્દા સાથે સંબંધિત હતો અને તેમાં માલ સંબંધિત ભિન્ન
હકીકતો તથા ભિન્ન વિનિયમો સંકળાયેલા હતા.

૬૭.૪.૧. અતુલ ઓટોમેશન્સ (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં, અધિકૃતતા
વિના આયાત કરાયેલ માલ આયાત માટે ‘પ્રતિબંધિત’ નહીં પરંતુ ‘મર્યાદિત’
વસ્તુઓ હોવાનું જણાયું હતું અને જમીની બદલે દંડની ચુકવણી ઉપર તેમની
મુક્તિ માટેના આદેશોને મંજૂરી આપવામાં આવી હતી. તેમ છતાં, તથ્યાત્મક
પાસાઓનું સૂક્ષ્મ અવલોકન કરતાં, એ બાબત શંકાથી પર છે કે ત્યાં આ
અદાલતે ન તો એવો કાનૂની સિદ્ધાંત નિર્ધારિત કર્યો હતો કે અધિકૃતતા વિના
આયાતના દરેક કેસમાં માલને પ્રતિબંધિત નહીં પરંતુ મર્યાદિત ગણવો જોઈએ,

અને ન તો એવો કે અધિકૃતતા વિના આ રીતે આયાત કરાયેલ માલને હંમેશા પરિહાર દંડની ચુકવણી ઉપર મુક્ત કરવો જોઈએ.

૬૭.૪.૨. અટુલ ઓટોમેશન્સ (ઉપરોક્ત) ના તથ્યાત્મક પાસાને કારણે સ્પષ્ટ થાય છે કે તે કેસમાં સામેલ આયાત કરાયેલ બહુ-કાર્યકારી ઉપકરણો, ફોટોકોપિયર્સ અને પ્રિન્ટર્સ (એમએફડીઝ) પ્રતિબંધિત વસ્તુઓ હતા, જે વિદેશી વેપાર નીતિની કલમ ૨.૩૧ હેઠળ પરવાનગીપત્રના આધારે આયાત કરી શકાય તેવી હતી. આથી, એમએફડીઝ આયાત માટે પ્રતિબંધિત વસ્તુઓ હોવાનું માનવામાં આવ્યું હતું અને નિષિદ્ધ વસ્તુઓ નહીં. તેવો પ્રસંગ એવો ન હતો કે જ્યાં આયાત માત્ર માત્રાની દૃષ્ટિએ આ રીતે પ્રતિબંધિત હતી કે વસ્તુઓ ફક્ત નિશ્ચિત માત્રાની હદ સુધી જ, અને તે પણ લાઈસન્સના આધારે, આયાત કરી શકાય તેવી હોય. તેમાં એ પણ જાણવા મળ્યું હતું કે કેન્દ્ર સરકારે, તે વસ્તુઓ દેશમાં ઉત્પાદિત થતી ન હોવાનો વિચાર કરીને, ઓછામાં ઓછા પાંચ વર્ષ સુધી ઉપયોગિતા ધરાવતા વપરાયેલ એમએફડીઝની આયાતને મંજૂરી આપી હતી.

૬૭.૪.૩. વર્તમાન મામલો સંપૂર્ણપણે ભિન્ન પ્રકારના પ્રતિબંધનો છે, જેમાં ઉદ્દેખિત વટાણા/કઠોળના આયાતને નિશ્ચિત માત્રા સુધી મર્યાદિત કરવામાં આવ્યો હતો અને તે માત્ર લાઈસન્સના આધારે જ કરી શકાતો હતો. આ પ્રતિબંધનો શબ્દશઃ અર્થ અને ભાવ, જેમ આ અદાલતે અગાઉ સ્પષ્ટ કર્યો છે, એ એવો છે કે નિર્ધારિત માત્રાથી વધુ કોઈપણ આયાત સ્પષ્ટપણે અનુમત્ય નથી અને પ્રતિબંધિત છે. આ અદાલતે અગાઉ એગ્રીકાસ (સુપ્રા) ના મામલામાં આ

વસ્તુઓની અતિશય માત્રામાં આયાતથી કૃષિ બજાર અર્થતંત્ર પર પડતા પ્રતિકૂળ પ્રભાવને ઉજાગર કર્યો હતો, જ્યારે અટુલ ઓટોમેશન્સ (સુપ્રા) ના મામલામાં એવો પ્રશ્ન જ ન હતો કે આયાત અન્યથા દેશીય બજાર અર્થતંત્રને અસર પહોંચાડે તેવી સંભાવના હતી. અટુલ ઓટોમેશન્સ ના મામલાની તુલનામાં, જેમાં માલના આયાતને (ભલે અધિકૃતતા સાથે) આ કારણસર અનુમતિ આપવામાં આવી હતી કે તે દેશની અંદર ઉત્પાદન થતો ન હતો, વર્તમાન મામલામાં આયાતને માત્રાના આધારે મર્યાદિત કરવાનો મૂળભૂત આધાર અતિરિક્ત જથ્થાનો ઉપલબ્ધ હોવો અને દેશના ખેડૂતોને પ્રાપ્ત થઈ શકતી કિંમતો પર પડતા પ્રતિકૂળ પ્રભાવમાં રહેલો છે. અટુલ ઓટોમેશન્સ (સુપ્રા) નો નિર્ણય, કલ્પનાના કોઈપણ વ્યાપથી, વર્તમાન મામલે કોઈપણ રીતે લાગુ પડી શકે એવો ગણાવી શકાય નહીં.

૬૮. તેથી, અમે આ ઠરાવ કરવા માટે જરાય હિચકિયાટ રાખતા નથી કે વિવાદિત માલ, જે ૨૯.૦૩.૨૦૧૯ ની તારીખની સૂચનાઓ અને ૧૬.૦૪.૨૦૧૯ ની તારીખની વેપાર સૂચનાની વિરુદ્ધ આયાત કરવામાં આવ્યો હોય; અને અનુમતિપાત્ર જથ્થાથી વધુ તથા પરવાનગીપત્ર વિના આયાત થયેલો હોય, તે કસ્ટમ્સ અધિનિયમ ૧૮ ના હેતુસર ‘પ્રતિબંધિત માલ’ છે.

૬૮.૧. આયાતકારોની તરફથી ઉઠાવવામાં આવેલી અનાવશ્યક અને નિરાધાર દલીલો કે વિવાદાસ્પદ માલ ‘પ્રતિબંધિત’ શ્રેણીનો છે, તે બાબતે કે

વિવાદાસ્પદ સૂચનાઓના હેતુસર ‘પ્રતિબંધિત’ શબ્દપ્રયોગ કરવામાં આવ્યો છે અથવા ડીજીએફટી દ્વારા આપવામાં આવેલા સામાન્ય જવાબો અથવા એફટીડીઆર અધિનિયમની અન્ય જોગવાઈઓના સ દર્ભથી, તે કારણે, નામંજૂર કરવામાં આવે છે. વિવાદાસ્પદ માલ ‘નિષિદ્ધ માલ’ની શ્રેણીમાં આવે છે. શું વિવાદાસ્પદ માલ સંપૂર્ણ જમી માટે જવાબદાર છે?

૬૯. એકવાર એ સ્પષ્ટ થઈ જાય કે પ્રશ્નાધીન માલનો આયાત અયોગ્ય રીતે કરવામાં આવ્યો છે અને તે ‘પ્રતિબંધિત માલ’ની શ્રેણીમાં આવે છે, ત્યારે કસ્ટમ્સ અધિનિયમ, ૧૯૬૨ ના અધ્યાય ૧૪ માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓ કાર્યરત થાય છે અને અન્ય પરિણામોથી ઉપરાંત સંબંધિત માલ જમી માટે જવાબદાર બને છે. રજૂ કરવામાં આવેલ દલીલો અને આ અપીલોની પૃષ્ઠભૂમિની વિશેષતાઓને ધ્યાનમાં લેતાં, મૂળ પ્રશ્ન એ છે કે કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૨૫ હેઠળ પ્રશ્નાધીન માલ સાથે કેવી રીતે વ્યવહાર કરવો? કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૨૫ નો સંબંધિત ભાગ નીચે મુજબ છે:

—

કસ્ટમ્સ અધિનિયમ, ૧૯૬૨ ની કલમ ૧૨૫(૧)

“૧૨૫. જમીની જગ્યાએ દંડ ચૂકવવાનો વિકલ્પ. —(૧) જ્યારે પણ આ અધિનિયમ દ્વારા કોઈપણ માલની જમી અધિકૃત કરવામાં આવી હોય, ત્યારે તે અંગે નિર્ણય આપનાર અધિકારી, એવા કોઈપણ માલના કિસ્સામાં કે જેના આયાત અથવા નિકાસ પર આ અધિનિયમ હેઠળ

અથવા તે સમયે અમલમાં રહેલા કોઈ અન્ય કાયદા હેઠળ પ્રતિબંધ હોય,
અને અન્ય કોઈપણ માલના કિસ્સામાં, માલના માલિકને અથવા, જ્યાં
એવો માલિક જાણીતો ન હોય, જે વ્યક્તિના કબજા અથવા
અભિરક્ષામાંથી એવો માલ જપ્ત કરવામાં આવ્યો હોય તેને, જમિની
જગ્યાએ એવો દંડ ચૂકવવાનો વિકલ્પ આપશે જે તે અધિકારીને યોગ્ય
લાગે:

XXX XXX XXX”

૬૯.૧. ઉપરોક્ત જોગવાઈનું સાદું વાચન કરતાં સ્પષ્ટ થાય છે કે
‘પ્રતિબંધિત માલ’ અને ‘અન્ય માલ’ વચ્ચે સ્પષ્ટ ભેદ કરવામાં આવ્યો છે.
યોગ્ય રીતે સૂચવવામાં આવ્યું છે તેમ, કલમ ૧૨૫નો અનુવર્તી ભાગ ૧૮
પસાર થતી રીતે, અમે નોંધ કરી શકીએ કે નિર્ધારણકર્તા સત્તાધિકારી દ્વારા
તા. ૨૮.૦૮.૨૦૨૦ના મૂળ આદેશોમાં પણ સ્પષ્ટપણે એવો નિષ્કર્ષ
નોંધવામાં આવ્યો હતો કે પ્રશ્નાસ્પદ માલ પ્રતિબંધિત માલ હતો (અગાઉ
પરિચ્છેદ ૨૨.૨માં પુનઃઉત્પાદિત કરાયેલા નિષ્કર્ષો મુજબ).

જપ્ત કરાયેલ માલ (અર્થાત્, પ્રતિબંધિત માલ સિવાયના માલ) ને રિડેમ્પશન
ફાઈન સામે મુક્ત કરવાની ફરજ પાડે છે, પરંતુ આ જોગવાઈનો પૂર્વ ભાગ
પ્રતિબંધિત માલ અંગે એવી કોઈ ફરજ મૂકતો નથી; અને જમીની બદલે દંડની
ચુકવણી માટે વિકલ્પ આપવો કે નહીં તે નિર્ણયપ્રાધિકારીના વિવેકાધિકાર પર
છોડવામાં આવ્યું છે. આ જોગવાઈમાં સ્વભાવતઃ નિહિત છે કે જો

નિર્ણયપ્રાધિકારી એવો વિકલ્પ આપવાનું પસંદ ન કરે, તો તેનું પરિણામ સંપૂર્ણ જમીમાં આવશે. હાલના પ્રકરણોમાં નિર્ણયપ્રાધિકારીએ દંડ લાદણી સાથે જમીની બદલે દંડની ચુકવણીનો એવો વિકલ્પ આપ્યો હતો, જ્યારે અપીલ પ્રાધિકારીએ આવા વિવેકાધિકારના ઉપયોગમાં ખામી શોધી સંપૂર્ણ જમીનો આદેશ કર્યો છે તથા દંડની રકમમાં વધારો કર્યો છે. આથી, હવે આપણું ધ્યાન કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૨૫(૧) ના પૂર્વ ભાગમાં ઉપલબ્ધ એવા વિવેકાધિકારના ઉપયોગ માટે લાગુ પડતા સિદ્ધાંતો તરફ જાય છે.

૭૦. સત્તાધિકારી દ્વારા વિવેકાધિકારના ઉપયોગ સંબંધિત સિદ્ધાંતો પક્ષકારોએ ઉદ્દેખિત કરેલ વિવિધ નિર્ણયોમાં વિસ્તૃત કરવામાં આવ્યા છે. અમે સંબંધિત વ્યાખ્યાઓની નીચે મુજબ નોંધ લઈ શકીએ:

૭૦.૧. સંત રાજ (ઉપરોક્ત) ના પ્રકરણમાં, જેના તરફ બંને પક્ષોએ સંદર્ભ આપ્યો હતો અને જેના પર નિર્ભરતા રાખી હતી, આ અદાલતે પુનઃસ્થાપનાના બદલે વળતર આપવાના શ્રમ અદાલતના વિવેકાધિકાર સંબંધિત મુદ્દાનો વિચાર કર્યો હતો અને નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું: –

જ..... જ્યારે એવું કહેવામાં આવે છે કે કોઈ બાબત સત્તાધિકારીના વિવેકાધિકારની અંદર કરવામાં આવવાની હોય, ત્યારે તે બાબત કારણ અને ન્યાયના નિયમો અનુસાર કરવામાં આવવી જોઈએ, ખાનગી અભિપ્રાય અનુસાર નહીં; કાયદા અનુસાર અને મનમાની મુજબ નહીં. તે મનસ્વી, અસ્પષ્ટ અને કલ્પિત ન હોવી જોઈએ, પરંતુ કાનૂની અને

નિયમિત હોવી જોઈએ અને તેનો ઉપયોગ તે મર્યાદાની અંદર થવો જોઈએ, જેના અંતર્ગત એક પ્રામાણિક વ્યક્તિએ પોતાના પદના કર્તવ્યોના નિર્વહમાં પોતાને બંધાયેલો માનવો જોઈએ..... વિવેકાધિકારનો અર્થ કાયદા દ્વારા માર્ગદર્શિત સુસંગત વિવેકાધિકાર થાય છે. તે નિયમ દ્વારા સંચાલિત હોવો જોઈએ, મનમાની દ્વારા નહીં; તે મનસ્વી, અસ્પષ્ટ અને કલ્પિત ન હોવો જોઈએ.....

(બોલ્ડમાં ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે)

૭૦.૨. રિલાયન્સ એરપોર્ટ ડેવલપર્સ (ઉપરોક્ત) ના મામલામાં, આ અદાલતે, ‘વિવેકાધિકાર’ ના કાનૂની અર્થસંદર્ભો અને વિવેકાધિકારના પ્રયોગ માટેના નિયામક સિદ્ધાંતો સંબંધિત વિવિધ નિર્ણયોનો સંદર્ભ લેતાં, અન્ય બાબતો ઉપરાંત, નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું: –

૩૦. વિવેકાધિકાર, સામાન્ય રીતે, શું યોગ્ય અને સમુચિત છે તેની પરખ છે. તે જ્ઞાન અને પ્રુડન્સ દર્શાવે છે, એવી પરખ જે વ્યક્તિને સાવચેતી સાથે શું સાચું અને સમુચિત છે તે અંગે સમીક્ષાત્મક રીતે નિર્ણય કરવા સક્ષમ બનાવે છે; સૂક્ષ્મ પરખ, અને પરિસ્થિતિપ્રજ્ઞા દ્વારા માર્ગદર્શિત નિર્ણય: વિચારી-વિમર્શી નિર્ણય; નિર્ણયની દૃઢતા; અસત્ય અને સત્ય વચ્ચે, અયોગ્ય અને યોગ્ય વચ્ચે, આભાસ અને વાસ્તવિક તત્ત્વ વચ્ચે, ન્યાયસંગતતા અને દેખાવટી ગ્લોસ તથા બહાનાઓ વચ્ચે ભેદ

પારખવાની વિધતા અથવા સમજ, અને વ્યક્તિઓની ઈચ્છા તથા ખાનગી લાગણીઓ અનુસાર કાર્ય ન કરવું.

૭૦.૩. યુ.પી. સ્ટેટ રોડ ટ્રાન્સપોર્ટ કોર્પોરેશન (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં, સત્તાધિકારી દ્વારા વિવેકાધિકારનો ઉપયોગ ન કરવામા આવેલ હોવાના કેસ પર વિચાર કરતી વખતે, આ અદાલતે વિવેકાધિકારની પરિધિ તથા જ્યારે મુદ્દો સક્ષમ સત્તાધિકારીના વિવેકાધિકારનો હોય ત્યારે અદાલતોની સત્તાઓ પરની મર્યાદાઓ અંગે નીચેના શબ્દોમાં વિસ્તૃત રીતે પ્રતિપાદન કર્યું હતું: –

“૧૨. વડી અદાલતે પણ, સેવા સમાપ્ત કરતાં પહેલાં તબીબી રીતે અયોગ્ય હોવાનું જણાવેલ ડ્રાઇવરોને નિગમ દ્વારા વૈકલ્પિક નોકરી આપવાનો નિર્દેશ કરીને, સમાન રીતે ભૂલ કરી હતી. કોઈ નિર્ધારિત મામલામાં વિવેકાધિકારનો ઉપયોગ કરતાં જે નિર્ણય કાયદેસર સત્તાધિકારીએ કરવો જોઈએ, તે નિર્ણય અદાલત નિર્દેશિત કરી શકતી નથી. અદાલત કાયદા દ્વારા સ્પષ્ટપણે આવશ્યક ન હોય તેવી કોઈ નિશ્ચિત રીતથી વિવેકાધિકાર વાપરવા માટે કાયદેસર સત્તાધિકારીને આદેશ આપી શકતી નથી. અદાલત માત્ર મેન્ડેમસના રિટ દ્વારા કાયદેસર સત્તાધિકારીને કાયદા અનુસાર વિવેકાધિકારનો ઉપયોગ કરીને તેની ફરજ બજાવવા માટે જ આદેશ આપી શકતી હતી. વૈકલ્પિક નોકરી આપવી કે નહીં તે નિગમના સક્ષમ સત્તાધિકારીના વિવેકાધિકાર પર છોડવામાં આવેલ બાબત છે અને નિગમે વ્યક્તિગત કેસોમાં તે

વિવેકાધિકારનો ઉપયોગ કરવો પડે છે. અદાલત નિગમને કોઈ નિશ્ચિત રીતથી અને કોઈ નિશ્ચિત વ્યક્તિના પક્ષમાં વિવેકાધિકાર વાપરવાનો આદેશ આપી શકતી નથી. તે અદાલતના અધિકારક્ષેત્રની બહારનું રહેશે.

૧૩. હાલના મામલે, નિગમે પોતાને વૈકલ્પિક નોકરી આપવાની વિવેકસત્તાથી વંચિત રાખી છે, જ્યારે નિયમન તેને કામચલાઉ ઘટાડાની વ્યક્તિગત પરિસ્થિતિઓમાં તે વિવેકસત્તાનો ઉપયોગ કરવા ફરજ પાડે છે. એ ઉલ્લેખ કરી શકાય કે કાયદેસરની વિવેકસત્તાને પોતે બનાવેલા નિયમો અથવા નીતિ દ્વારા બંધનગ્રસ્ત કરી શકાતી નથી. જો કે, જેને વિવેકસત્તા સોંપવામાં આવી હોય તેવી સત્તા માટે વિવેકસત્તાના ઉપયોગને નિયમિત કરવા માટે માપદંડો અથવા નિયમો નિર્ધારિત કરવું ખુણું છે, તેમ છતાં તે પોતાને તે વિવેકસત્તાથી વંચિત રાખી શકતી નથી, જેના ઉપયોગની કાયદો વ્યક્તિગત મામલાઓમાં માંગ કરે છે.

એક્સએક્સએક્સ એક્સએક્સએક્સ એક્સએક્સએક્સ”૧૫.....

જાહેર પદધારકને અધિનિયમ દ્વારા આપવામાં આવેલી દરેક વિવેકાધીન સત્તાનો ઉપયોગ તે સત્તાના હેતુની સિદ્ધિ આગળ વધે તે રીતે કરવો અનિવાર્ય છે. નિયમન ૧૭(૩) હેઠળ વિવેકાધીન નિર્ણય લેવાની જે વ્યવસ્થા છે તેનો હેતુ ઉપરોક્ત મર્યાદાઓની અંદર અને શક્ય તેટલી હદ સુધી વિકલાંગ ચાલકોનું પુનર્વસન કરવાનો હતો. તેથી, નિગમ યાંત્રિક રીતે વર્તી શકતું નથી. વિવેકાધીન સત્તાનો ઉપયોગ મનમાની, ચંચળતા અથવા

માત્ર ઔપચારિક રીતિ મુજબ ન થવો જોઈએ. વિવેકાધીન સત્તાનો ઉપયોગ ચુકિતસંગત અને તર્કસંગત રીતે થવો જોઈએ. તેનો ઉપયોગ નિષ્ઠાપૂર્વક અને નિષ્પક્ષપણે થવો જોઈએ. ન્યાયસંગતતા અને સમતા સાથે યોગ્ય મૂલ્યાંકન થવું જોઈએ.....”

(ઘાટા અક્ષરમાં ભાર આપવો પૂરું પાડવામાં આવ્યો છે)

૭૦.૪. ગ્લેક્સો સ્મિથ ક્લાર્કન (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં, આ અદાલતે તે સિદ્ધાંતોનું વિવેચન કર્યું હતું કે સંવિધાનિક અદાલતો, પોતાના વ્યાપક અધિકારક્ષેત્રોના પ્રયોગમાં હોવા છતાં, અન્ય બાબતો ઉપરાંત, નીચે મુજબ અવલોકન કરતાં, કાયદાની મૂળભૂત જોગવાઈઓની અવગણના કરી શકતી નથી: –

“૧૨ . નિઃસંદેહ, બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ વડી અદાલતની સત્તાઓ વિશાળ છે, પરંતુ નિશ્ચિતપણે બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪૨ હેઠળ આ અદાલતને પ્રદાન કરવામાં આવેલી સર્વાંગી સત્તાઓ કરતાં વિશાળ નથી. અનુચ્છેદ ૧૪૨ પક્ષકારોને સંપૂર્ણ ન્યાય કરવા માટે બંધારણ હેઠળની સમગ્ર ન્યાયિક સત્તાઓનો સમુચ્ચય અને ભંડાર છે.

તે સત્તાનો ઉપયોગ કરતી વખતે પણ, આ અદાલતે વિધાનમંડળના આશયને ધ્યાનમાં રાખવાનો છે અને કાયદાકીય જોગવાઈને નિષ્ફળ ન બનાવવાની છે.”

૭૧. આથી, જ્યારે વિવેકાધિકારનો પ્રશ્ન આવે છે, ત્યારે તેનો ઉપયોગ કાયદા દ્વારા માર્ગદર્શિત હોવો જોઈએ; તે તર્ક અને ન્યાયના નિયમો અનુસાર હોવો જોઈએ; અને તે સંબંધિત વિચારણાઓ પર આધારિત હોવો જોઈએ. વિવેકાધિકારનો ઉપયોગ મૂળભૂત રીતે શું યોગ્ય અને સમુચિત છે તેની પરખ છે; અને આવી પરખ એ છાયા અને તત્ત્વ તેમજ સમતા અને દેખાવ વચ્ચે ભેદ કરીને શું યોગ્ય અને સમુચિત છે તે અંગેનો નિર્ણાયક અને સાવચેત નિર્ણય છે. જાહેર પદધારક, જ્યારે અધિનિયમ દ્વારા પ્રદાન કરાયેલા વિવેકાધિકારનો ઉપયોગ કરે છે, ત્યારે તેને ખાતરી કરવી પડે છે કે એવો ઉપયોગ એવી સત્તાના પ્રદાનના પાયામાં રહેલા હેતુની સિદ્ધિને આગળ ધપાવતો હોય. ચુકિતસંગતતા, તર્કસંગતતા, નિષ્પક્ષતા, ન્યાયસંગતતા અને સમતાના આવશ્યક તત્ત્વો વિવેકાધિકારના કોઈપણ ઉપયોગમાં આંતરિકરૂપે સમાયેલાં છે; એવો ઉપયોગ કદી પણ ખાનગી મતાનુસાર હોઈ શકતો નથી.

૭૧.૧. વિવેકાધિકારનો ઉપયોગ ન્યાયસંગત રીતે કરવો આવશ્યક છે, એ બાબતે કઠિનાઈથી કોઈ વિવાદ રહી શકે; અને તે હેતુસર, તમામ તથ્યો, સંબંધિત તમામ આસપાસના પરિબળો તેમજ વિવેકાધિકારનો ઉપયોગ જે રીતે કરવામાં આવે તે રીતે ઊભા થતા પરિણામોને યોગ્ય રીતે તોલવા જરૂરી છે અને સંતુલિત નિર્ણય લેવો આવશ્યક છે.

૭૨. એ સાચું છે કે કાયદેસરની સત્તાને તેની વિવેકાધીન સત્તાનો કોઈ નિશ્ચિત રીતે ઉપયોગ કરવા માટે નિર્દેશિત કરી શકાતી નથી, પરંતુ, હાલના

કેસમાં નોંધવામાં આવ્યું છે તેમ, નિર્ણયકારી સત્તા દ્વારા વિવેકાધીન સત્તાના ઉપયોગને વિવિધ આધારોએ પડકારવામાં આવ્યો છે અને અપીલીય સત્તાએ, હકીકતમાં, મૂળ આદેશો રદ કર્યા છે, જેના દ્વારા નિર્ણયકારી સત્તાએ રિડેમ્પશન ફાઇન અને દંડ સાથે માલ છોડવા માટેની વિવેકાધીન સત્તાનો ઉપયોગ કર્યો હતો. જ્યારે એ નિષ્કર્ષ પર પહોંચવામાં આવ્યું છે કે વિવાદિત માલ ‘પ્રતિબંધિત માલ’ની શ્રેણીમાં આવે છે અને તે સાથે સંબંધિત પૃષ્ઠભૂમિના પાસાઓ, જેમાં સંબંધિત સૂચનાઓ બહાર પાડવાના કારણો તથા એગ્રીકાસ (ઉપરોક્ત) માં આ અદાલતના નિષ્કર્ષોનો પણ સમાવેશ થાય છે, ત્યારે પ્રશ્ન એ ઊભો થાય છે કે શું આ બાબતોમાં નિર્ણયકારી સત્તા દ્વારા જમીની બદલે દંડ ભરવાની વિકલ્પ આપતી વિવેકાધીન સત્તાનો ઉપયોગ મંજૂર કરી શકાય?

૭૩. હાલના પ્રશ્ન અંગે, પક્ષકારોના વિદ્વાન વકીલોએ ઉલ્લેખ કરેલા સંબંધિત નિર્ણયોનું અમે ઉપયોગી રીતે અવલોકન કરી શકીએ છીએ. તેમ છતાં, એ નોંધવામાં આવી શકે છે કે પંજાબ અને હરિયાણા વડી અદાલતનો હોરાઈઝન ફેરો એલોયઝ (ઉપરોક્ત) માંનો નિર્ણય, જે એવા ચોક્કસ વર્ગના માલ સાથે સંબંધિત હતો કે જે ‘પ્રતિબંધિત’ નહોતા પરંતુ ‘નિયંત્રિત’ હતા, તેની વધુ વિસ્તૃત ચર્ચાની જરૂર નથી.

૭૪. અપીલકર્તાઓની તરફથી, વિદ્વાન એ.એસ.જી.એ ગર્ગ વૂલન મિલ્સના કેસમાં આવેલા નિર્ણય પર આ દલીલના સમર્થનમાં આધાર મૂક્યો

છે કે વિવાદગ્રસ્ત માલસામાન સંપૂર્ણપણે જપ્ત કરવામાં આવવો યોગ્ય છે. તે કેસમાં, કસ્ટમ્સના વધારાના કલેક્ટરે માલસામાનની જમીનો આદેશ આવ્યો હતો, જ્યારે એવું જાણવા મળ્યું હતું કે અસ્તિત્વમાં ન હોય તેવી એકમોના નામે વિશાળ માત્રામાં કાચા માલની છેતરપિંડીપૂર્વક આયાત કરવાનો પ્રયાસ થયો હતો; અને ઉપયોગલાયક વસ્ત્રો ખંડિત વસ્ત્રોના આડમાં છુપાવવામાં આવ્યા હતા. કારણ કે તે છેતરપિંડી સંકળાયેલો કેસ હતો, સંપૂર્ણ જમીનો આદેશમાં હસ્તક્ષેપ કરવામાં આવ્યો નહોતો. આ અદાલતે, અન્ય બાબતો ઉપરાંત, નીચે મુજબ નિરીક્ષણ કર્યું અને ઠરાવ્યું: –

૫. શ્રી મહાબીર સિંહ દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલો બીજો એક તર્ક એ હતો કે વધારાના કલેક્ટર તેમજ ટ્રિબ્યુનલ, બંનેએ અધિનિયમની કલમ ૧૨૫માં સમાવાયેલ જોગવાઈઓનો વિચાર કરવામાં નિષ્ફળતા દર્શાવી છે; તે કલમ મુજબ, જ્યારે પણ અધિનિયમ દ્વારા કોઈ માલની જમી અધિકૃત કરવામાં આવી હોય, ત્યારે તે અંગે નિર્ણય કરનાર અધિકારી, એવા કોઈપણ માલના મામલે કે જેના આયાત અથવા નિકાસ પર અધિનિયમ હેઠળ અથવા તે સમયે અમલમાં રહેલા અન્ય કોઈ કાયદા હેઠળ પ્રતિબંધ હોય, માલિકને અથવા, જ્યાં એવો માલિક જાણીતો ન હોય, ત્યાં જેના કબજા અથવા સંરક્ષણમાંથી એવો માલ જપ્ત કરવામાં આવ્યો હોય તે વ્યક્તિને, જમીના બદલે તે અધિકારીને યોગ્ય લાગે તેવી દંડરકમ ચૂકવવાનો વિકલ્પ આપી શકે; અને અન્ય કોઈપણ માલના મામલે એવો વિકલ્પ આપવો ફરજિયાત

છે. શ્રી મહાબીર સિંહના આ તર્કમાં અમને કોઈ જ બળ દેખાતો નથી. કલમ ૧૨૫ હેઠળ, એવા માલના મામલામાં કે જેના આયાત અથવા નિકાસ પર અધિનિયમ હેઠળ અથવા તે સમયે અમલમાં રહેલા અન્ય કોઈ કાયદા હેઠળ પ્રતિબંધ હોય, જમીના બદલે દંડ ચૂકવવાનો વિકલ્પ આપવાનો વિવેકાધિકાર અધિકારીને સોંપવામાં આવ્યો છે; પરંતુ અન્ય માલના સંદર્ભે એવો વિકલ્પ આપવો અધિકારી માટે ફરજિયાત છે. વર્તમાન મામલામાં, જે હકીકતો અને પરિસ્થિતિઓમાં માલ આયાત કરાયેલ હોવાનું કહેવાય છે અને માલ આયાત કરતી વખતે થયેલી સ્પષ્ટ છેતરપિંડીને ધ્યાનમાં રાખીને, વધારાના કલેક્ટરે નિષ્કર્ષ કર્યો છે કે માલની આયાત, આયાત (નિયંત્રણ) આદેશ, ૧૯૫૫ની જોગવાઈઓના તથા આયાત અને નિકાસ (નિયંત્રણ) અધિનિયમ, ૧૯૪૭ની કલમ ૩(૧) સાથે વાંચી શકાય તેવી જોગવાઈઓના ભંગમાં કરવામાં આવી હતી. આવી પરિસ્થિતિમાં તેમણે માલની નિર્વિવાદ જમી કરવાનો આદેશ આપવો યોગ્ય ગણ્યો, જે દર્શાવે છે કે તેમણે અધિનિયમની કલમ ૧૨૫ હેઠળ વિમોચન દંડ ચૂકવવાનો વિકલ્પ આપવા બાબતે પોતાના વિવેકાધિકારનો ઉપયોગ કરવા માટે આ યોગ્ય મામલો માન્યો ન હતો. ટ્રિબ્યુનલનું પણ એવું માનવું હતું કે કારણ કે આ છેતરપિંડી સંકળાયેલો મામલો હતો, તેથી માલની નિર્વિવાદ જમી કરવાનો વધારાના કલેક્ટરનો આદેશ કોઈ હસ્તક્ષેપ માંગતો નહોતો. ભિન્ન દૃષ્ટિકોણ અપનાવવાનો અમને કોઈ કારણ દેખાતો નથી.

(ઘાટા અક્ષરમાં ભાર દર્શાવવામાં આવ્યો છે)

૭૫. વિદ્વાન એ.એસ.જી.એ શ્રી અમ્મન ધણ મિલ્સ (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં અપાયેલા નિર્ણયનો પણ ઉલ્લેખ કર્યો છે, જેમાં કેરળ વડી અદાલતે વર્તમાન કેસમાં સંકળાયેલ સમાન જ માલવસ્તુઓ સંબંધિત અનુવર્તી સૂચનાઓના ઉલ્લંઘનમાં કરવામાં આવેલી આયાતો અંગે વિચારણા કરી હતી. તે કેસમાં, રૂ.૨૦૪.૨૦૨૦ના રોજ, આયાતકારે ૨૦૦ એમ.ટી. લીલા વટાણા આયાત કરવા માટે પરવાનો જારી કરવા અરજી કરી હતી, પરંતુ આયાત માટે પરવાનો વાસ્તવમાં મંજૂર થાય તે પહેલાં, રૂ.૨૩.૦૬.૨૦૨૦ તારીખનું બિલ ઓફ એન્ટ્રી, કેનેડિયન ગ્રીન પીઝ તરીકે જાહેર કરાયેલ માલની મુક્તિ માટે, દાખલ કર્યું હતું. બિલ ઓફ એન્ટ્રીમાં કરાયેલ ઘોષણાના મુજબ, જાહેર કરાયેલ જથ્થો ૨૧૦ એમ.ટી. હતો અને જાહેર કરાયેલ મૂલ્યાંકનીય કિંમત રૂપિયા ૭૯,૨૮,૪૪૪/- હતી. કોચીના કસ્ટમ્સ કમિશનરે, આયાતકર્તાની માલ છોડાવવા અંગેની વિનંતી પર કરાયેલા તા. ૧૬.૧૦.૨૦૨૦ના તેમના આદેશ દ્વારા નોંધ્યું હતું કે ડી.જી.એફ.ટી.ની તા. ૧૮.૧૨.૨૦૧૯ની સૂચનાએ વટાણાની આયાત માટેની નીતિમાં સુધારો કર્યો હતો; વધુમાં, લઘુત્તમ આયાત કિંમત તથા રૂપિયા ૧.૫ લાખ એમ.ટી.ના વાર્ષિક નાણાકીય ક્વોટા સંબંધિત વધુ નીતિ-શરતોનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો હતો અને આયાતને કલકત્તા સમુદ્રી બંદર મારફતે મંજૂરી આપવામાં આવી હતી. આયાતકારે, જેણે

તા. ૧૮.૧૨.૨૦૧૯ અને ૨૮.૦૩.૨૦૨૦ની સૂચનાઓ બહાર પડ્યા પછી સંબંધિત માલની આયાત કરી હતી, તે સંબંધિત માલના કામચલાઉ મુક્તિ માટે વડી અદાલતમાં રિટ અરજી દાખલ કરી હતી, પરંતુ કામચલાઉ મુક્તિ માટેની આ પ્રાર્થના નામંજૂર કરવામાં આવી હતી. આયાતકારે અદાલતની અંદરની અપીલ દાખલ કરી હતી, જે પણ ફગાવી દેવામાં આવી હતી. તેમ છતાં, વડી અદાલતે ઈચ્છા વ્યક્ત કરી હતી કે કસ્ટમ્સ સત્તાવાળાઓ શક્ય તેટલી ત્વરાથી નિર્ણય પ્રક્રિયા આગળ વધારે. કસ્ટમ્સ કમિશનરે, આયાતકર્તાની કામચલાઉ મુક્તિ માટેની વિનંતી વિચારતાં, તા. ૧૬.૧૦.૨૦૨૦ના પોતાના આદેશમાં તા. ૧૮.૧૨.૨૦૧૯ની સૂચનામાં નક્કી કરાયેલ અને તા. ૨૮.૦૩.૨૦૨૦ની સૂચનાથી સુધારાયેલ ત્રણ શરતોનો ઉલ્લેખ કર્યો હતો; અને કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૧૧(ડી) તથા એફ.ટી.ડી.આર. અધિનિયમની કલમ ૩(૩) સાથે વાંચવા યોગ્ય જોગવાઈઓના ઉલ્લંઘન બદલ માલની સંપૂર્ણ જપ્તિ કરવાનો આદેશ કર્યો હતો; અને રૂપિયા ૪ લાખનો દંડ પણ લાદ્યો હતો. આયાતકારે કમિશનરના આદેશને અપીલીય અધીકરણ સમક્ષ પડકાર્યો હતો. અપીલીય અધીકરણે નિરીક્ષણ કર્યું હતું કે સંબંધિત માલ, એકિઝમ નીતિની શરતોના ઉલ્લંઘનમાં આયાત કરવામાં આવેલ હોવાથી, કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૨(૩૩)ના અર્થમાં પ્રતિબંધિત માલનો સ્વભાવ ધારણ કરે છે અને કલમ ૧૧૧(ડી) મુજબ જમીપાત્ર છે. ત્યારબાદ, અધીકરણે એવો પ્રશ્ન ઘડ્યો કે શું નિર્ણયક

સત્તાધિકારીને આવા માલને જમીની બદલે દંડ ચૂકવી મુક્ત કરાવવાની પરવાનગી આપવાનો વિકલ્પ હતો કે નહીં. આ અદાલતના આતુલ ઑટોમેશન્સ (ઉપરોક્ત) કેસના ચુકાદા તથા બોમ્બે વડી અદાલત દ્વારા મેસર્સ હરિહર કલેક્શન્સ (અત્રે પડકારાયેલ) કેસમાં પસાર કરાયેલા આદેશનો ઉલ્લેખ કર્યા બાદ, અધીકરણે રૂપિયા ૧૨ લાખ દંડના ભુગતાન પર પડકારાયેલ માલ છોડાવવાનો નિર્દેશ કર્યો હતો અને કમિશનરે લાદેલો રૂપિયા ૪ લાખનો દંડ ચથાવત્ રાખ્યો હતો.

૭૫.૧. આચાતકર્તા દ્વારા અને રાજસ્વ દ્વારા કરવામાં આવેલી પરસ્પર અપીલો માં, કેરળ વડી અદાલતે આ અદાલતના એગ્રીકાસ (ઉપરોક્ત)ના નિર્ણયનો તથા મેસર્સ હરિહર કલેક્શન્સના કેસમાં બોમ્બે વડી અદાલત દ્વારા આપવામાં આવેલ આદેશને આ અદાલતે હાલની અપીલો માં સ્થગિત કર્યો હતો તે હકીકતનો સચેતપણે નોંધ લીધો હતો. ત્યારબાદ, વડી અદાલતે માલ મુક્ત કરવા બાબતે અપીલીય અધિકરણ દ્વારા આપવામાં આવેલ આદેશને અસ્વીકાર કરતાં, અન્ય નિષ્કર્ષો અને અવલોકનો સાથે નીચે મુજબ નોંધ્યું હતું: – “૨૫. અમે તાત્કાલિક ઉમેરવું ઇચ્છીએ છીએ કે, જો દરેક કેસમાં પ્રાથમિક અથવા અપીલીય અધિકરણ દ્વારા રિડેમ્પ્શન દંડની ચુકવણી પર માલ મુક્ત કરવામાં આવે, તો આવા નિર્ણયો કાયદા અને ન્યાયિક પુનર્વિલોકન હેઠળ ટકી શકે એવા નથી. અમારા વિચારપૂર્ણ મતે, કસ્ટમ્સ અધિનિયમ ૧૯૬૨ ની કલમ ૧૨૫ હેઠળની સત્તા અને

વિવેકાધિકારનો ઉપયોગ વિશિષ્ટ છે અને સામાન્ય રીતે લાગુ પડતી નીતિ, અધિસૂચના વગેરે દ્વારા શાસિત છે. તારીખ ૧૮.૪.૨૦૧૯ ની અધિસૂચના માત્ર ૧.૫ લાખ એમટી જથ્થાની આયાત પર પ્રતિબંધ નિર્ધારિત કરે છે; પ્રતિ કિલોગ્રામ સીઆઈએફ ૩. ૨૦૦/- અને તેથી વધુની લઘુત્તમ આયાત કિંમત નિર્ધારિત કરે છે અને આયાત માત્ર કલકત્તા સમુદ્ર બંદર મારફતે જ મંજૂર છે. આ એવી શરતો છે કે જેણે માલની આયાત માટેનો લાયસન્સધારક અનુસરવાની અપેક્ષા રાખવામાં આવે છે. પ્રાથમિક અધિકારીએ નોંધ્યું છે કે એગ્રીકાસ એલએલપી કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ ભારત સંઘ દ્વારા લેવામાં આવેલ વલણને ધ્યાનમાં રાખીને; લીલા વટાણાના ઉપલબ્ધ જથ્થાને વધારાનો જથ્થો માનવામાં આવ્યો છે, અને મુક્તિ નકારી જમીનો આદેશ કર્યો છે. કસ્ટમ્સ કમિશનર અનુસાર વધુ આયાત જરૂરી નથી અથવા વૈકલ્પિક રીતે ખેડૂતોના હિત માટે હાનિકારક છે. તેણે તેના તારીખ ૧૬.૧૦.૨૦૨૦ ના આદેશમાં વધુમાં નોંધ્યું છે કે આયાતકર્તા લીલા વટાણાની આયાત માટે લાગુ પડતી કોઈપણ શરતોનું પાલન કરતો નથી. અમારા વિચારપૂર્ણ મતે કસ્ટમ્સ કમિશનર દ્વારા ઉપરોક્ત વિવેકાધિકારનો ઉપયોગ અપીલીય અધિકરણ સમક્ષ વિચારણા માટેનો પ્રશ્ન છે. તેના વિપરીત, અપીલીય અધિકરણએ, જેમ કે પહેલાથી નોંધવામાં આવ્યું છે, કસ્ટમ્સ કમિશનર દ્વારા સત્તાના ઉપયોગની પદ્ધતિ અને રીતની મૂલવણી કરવા માટે સંપૂર્ણપણે સંબંધિત ન હોય એવી

બાબતોનું વિચારણા કર્યું, પરંતુ તેમ છતાં નોંધ્યું કે વિવાદિત માલને પ્રતિબંધિત માલ તરીકે ગણાવી શકાય અને રિફેમ્પ્શન દંડની ચુકવણી પર મુક્ત કરી શકાય. અધિકરણ કાયદાની સ્પષ્ટ ભૂલમાં પડ્યું. હાલના કેસમાં માલ મુક્ત કરવું જ કસ્ટમ્સ કમિશનર માટે એકમાત્ર વિકલ્પ છે એવું માનીને, કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૨૫ ની ભાષાને સંપૂર્ણપણે ઉદાર બનાવી દેવામાં આવી છે. જો અધિકરણનું તર્ક અન્ય પ્રાથમિક અધિકારી/અપીલીય અધિકરણ દ્વારા પણ અપનાવવામાં આવે, તો એકિઝમ નીતિ અને અધિસૂચનાઓ નિષ્ફળ બની જાય અને લીલા વટાણાની આયાત માટે પુરના દરવાજા ખૂલી જાય, અને આવી પરિસ્થિતિઓ પર સર્વોચ્ચ અદાલતે એગ્રીકાસ કેસમાં ટિપ્પણી કરી છે. અમારો અભિપ્રાય છે કે હાલના કેસમાં અપીલીય અધિકરણનું વિચારણા ગેરકાયદેસર છે, સંબંધિત અધિસૂચનાઓ, એફટીડીઆર અધિનિયમ અને કસ્ટમ્સ અધિનિયમ ૧૯૬૨ ની ફરજિયાત જોગવાઈઓની અવગણના કરનારું છે.”

(ઘાટા અક્ષરોમાં ભાર મુકવામાં આવ્યો છે)

૭૬. બીજી તરફ, આયાતકારોએ હરગોવિંદ દાસ કે. જોશી વિ. મામલામાંના નિર્ણય (ઉપરોક્ત) પર ભારે નિર્ભરતા મૂકી છે.

તેમાં, અપીલકર્તાઓ દ્વારા આયાત કરાયેલ ઝિપ ફાસ્ટનર્સનો એક જથ્થો એડિશનલ કલેક્ટર ઓફ કસ્ટમ્સ દ્વારા સંપૂર્ણ જમી માટે આદેશિત કરવામાં

આવ્યો હતો અને દંડ પણ લાદવામાં આવ્યો હતો. આ આદેશને અપીલિય ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા સમર્થન આપવામાં આવ્યું હતું. આ અદાલતમાં થયેલી અપીલમાં, અપીલકર્તાઓ દ્વારા ત્રણ પ્રશ્નો ઉઠાવવામાં આવ્યા હતા, નામે, માલ જમ કરવાનો આદેશ માન્ય છે કે નહીં; દંડ લાદતા આદેશો માન્ય છે કે નહીં; અને જમીના બદલે દંડની રકમ ચૂકવી માલ છોડાવવાનો વિકલ્પ તેમને ન આપવાનો કસ્ટમ્સ સત્તાધિકારીનો નિષ્ફળતા ભર્યો અભિગમ. આ અદાલતે પ્રથમ બે દલીલોને એ નિષ્કર્ષે પહોંચ્યા બાદ ફગાવી દીધી હતી કે જમીનો નિર્દેશ કરતો આદેશ હકીકતોમાં કે કાયદામાં અખંડનીય હતો અને દંડ લાદતો આદેશ પણ ચુકિતસંગત હતો. તેમ છતાં, આ અદાલતે રજૂઆતોના ત્રીજા ભાગમાં સાર હોવાનું માન્યું, કારણ કે કલેક્ટર ઓફ કસ્ટમ્સે અપીલકર્તાઓને દંડની રકમ ચૂકવી માલ છોડાવવાનો વિકલ્પ આપ્યા વિના સંપૂર્ણ જમીનો આદેશ કર્યો હતો. આ અદાલતે નોંધ્યું હતું કે ઉક્ત નિર્ણયકારી સત્તાધિકારીને, નિઃસંદેહ, જમીના બદલે દંડની રકમ ચૂકવવાનો વિકલ્પ આપવાનો વિવેકાધિકાર હતો, પરંતુ તેણે પોતાની પાસે ઉપલબ્ધ એવા વિવેકાધિકારનો વિચાર જ કર્યો નહોતો. આપેલ પરિસ્થિતિઓમાં, આ અદાલતે મામલો નિર્ણયકારી સત્તાધિકારી સમક્ષ માત્ર આ મર્યાદિત હદ સુધી પરત મોકલ્યો હતો કે આચારકારોને દંડની રકમ ચૂકવી જમ થયેલ માલ છોડાવવાનો વિકલ્પ આપવો કે નહીં. તે સંદર્ભે, આ અદાલતે સંબંધિત અધિકારી માટે કાયદા મુજબ એક અથવા બીજી રીતે નિર્ણય લેવા બાબત ખુલ્લી રાખી હતી, સાથે

અંતમાં એવી નોંધ કરી હતી કે સંબંધિત અધિકારી તમામ સંબંધિત પરિસ્થિતિઓનો વિચાર કરશે, જેમાં આયાતકારોની તરફથી કરાયેલ આ રજૂઆતનો પણ સમાવેશ થશે કે સંબંધિત માલની મુક્ત આયાતને પણ પરવાનગી આપવામાં આવી હતી, તેની જે કેટલીય કિંમત હોય તે છતાં.

૭૬.૧. હરગોવિંદ દાસ કે. જોશી (ઉપરોક્ત) ના નિર્ણયમાંથી એ સ્પષ્ટ થતું નથી કે કયા કારણસર માલ (ઝિપ ફાસ્ટનર્સ) જમીપાત્ર બન્યો હતો અને એવું પણ જણાય છે કે અનુવર્તી સમયે તે વસ્તુની મુક્ત આયાતને પણ મંજૂરી આપવામાં આવી હતી. તેમ હોય તો પણ, તેમાં આ અદાલતે જે નિષ્કર્ષ આપ્યો હતો તે એવો હતો કે નિર્ણાયક સત્તાધિકારીએ તેને ઉપલબ્ધ વિવેકાધિકારના એક ભાગને, અર્થાત્ જમીના બદલે દંડની ચુકવણી સાથે મુક્તિકરણનો વિકલ્પ આપવાનો, વિચારમાં લીધો ન હતો અને માત્ર તે કારણસર જ મામલો પરત મોકલવામાં આવ્યો હતો. ઉક્ત નિર્ણયને એવો અધિકારપ્રમાણ તરીકે વાંચી શકાય નહીં કે જમીના દરેક કેસમાં, અનિવાર્ય રીતે, નિર્ણાયક સત્તાધિકારીએ દંડની ચુકવણી દ્વારા મુક્તિકરણનો વિકલ્પ આપવાનો વિવેકાધિકાર અવશ્ય વાપરવો જ પડે. અમારા મત મુજબ, ઉક્ત નિર્ણય આયાતકારોના પક્ષમાં કોઈ કેસ સ્થાપિત કરતો નથી.

૭૬.૨. વાસ્તવમાં, હરગોવિંદ દાસ કે. જોશી માં કરવામાં આવેલ અવલોકનો

(ઉપરોક્ત) વર્તમાન અપીલોમાં મૂળ આદેશો વિરુદ્ધ જ કાર્ય કરે છે, કારણ કે તેમાં નિર્ધારક સત્તાધિકારીએ માલ જમી માટે પાત્ર હોવાનું નિષ્કર્ષ નોંધ્યા બાદ, જમી બદલ દંડની ચુકવણી કરવાનો વિકલ્પ આપવો જ પડે એવી રીતે સીધા આગળ વધ્યા હતા અને તેમની પાસે રહેલા વિવેકાધિકારના બીજા ભાગનો વિચાર કર્યો નહોતો કે માલની સંપૂર્ણ જમી પણ કરી શકાય.

૭૭. આથી, ઉપર નોંધવામાં આવેલ બાબતોને ધ્યાનમાં લેતાં, કેરળ વડી અદાલતે આ અદાલતના એગ્રીકાસ (પૂર્વોક્ત) મામલામાં આપેલા નિર્ણયને અનુસરીને અને માલ મુક્ત કરવા અંગેના ટ્રિબ્યુનલના આદેશને અસ્થિર ઠેરવીને, સમાન માલસામાનની સંપૂર્ણ જમી મંજૂર કરી છે. ગાર્ગ વૂલન મિલ્સ (પૂર્વોક્ત) ના મામલામાં, જ્યારે છેતરપિંડી સંકળાયેલી હતી ત્યારે આ અદાલતે સંપૂર્ણ જમીને મંજૂરી આપી હતી. હરગોવિંદ દાસ કે. જોશી (પૂર્વોક્ત) ના મામલામાં, જ્યારે કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૨૫(૧) હેઠળના વિવેકાધિકારના એક ભાગને ધ્યાનમાં લેવામાં આવ્યો ન હતો, ત્યારે આ અદાલતે વિવેકાધિકારનો યોગ્ય ઉપયોગ કરવા માટે મામલો પરત મોકલ્યો હતો.

૭૮. સામાન્ય રીતે, જ્યારે કોઈ વૈધાનિક સત્તાધિકારીને વિવેકાધિકાર સોંપવામાં આવેલો હોય, ત્યારે તેનો ઉપયોગ તે સત્તાધિકારી દ્વારા જ કરવામાં આવે તે યોગ્ય ગણાય છે, આ વાત સાચી છે; પરંતુ વર્તમાન કેસમાં નોંધપાત્ર પરિબળો એ છે કે નિર્ધારક સત્તાધિકારીએ ઉપલબ્ધ અન્ય વિકલ્પનો વિચાર કર્યા વિના એક નિશ્ચિત રીતે તે વિવેકાધિકારનો ઉપયોગ કર્યો હતો; અને

અપીલીય સત્તાધિકારીએ નિર્ધારક સત્તાધિકારી દ્વારા કરાયેલો એવો વિવેકાધિકારનો ઉપયોગ સંપૂર્ણપણે અયોગ્ય હોવાનું નિષ્કર્ષ કાઢ્યું છે. આપવામાં આવેલી પરિસ્થિતિઓમાં, હરગોવિંદ દાસ કે. જોષી ના કેસમાં અપનાવવામાં આવેલ માર્ગ પણ (વિવેકાધિકારના છૂટી ગયેલા ભાગના વિચાર માટે મામલો પરત મોકલવાનો) વર્તમાન અપીલોમાં અપનાવી શકાય તેમ નથી; અને તેથી, કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૨૫ હેઠળ વિષયવસ્તુ માલ સાથે કેવી રીતે વ્યવહાર કરવો તે અંગે અહીં અંતિમ નિર્ણય લેવો અનિવાર્ય બની જાય છે.

૭૯. જેમ નોંધવામાં આવ્યું છે તેમ, વિવેકાધિકારનો ઉપયોગ એક અગત્યનો અને ગાંભીર્યપૂર્ણ ઉપયોગ છે, જે તર્કસંગત રીતે અને સાવચેતીપૂર્વક કરવો આવશ્યક છે અને તે કાયદા દ્વારા માર્ગદર્શિત થવો જોઈએ; તે તર્ક અને ન્યાયના નિયમો અનુસાર હોવો જોઈએ; અને તે સંબંધિત વિચારણાઓ પર આધારિત હોવો જોઈએ. પ્રયત્ન એ હોવો જોઈએ કે શું યોગ્ય છે તે નિર્ધારિત થાય. વધુમાં, કસ્ટમ્સ અધિનિયમ હેઠળ કાર્યરત સત્તાધિકારીએ, તેની કલમ ૧૨૫ દ્વારા પ્રદાન કરાયેલા વિવેકાધિકારનો ઉપયોગ કરતી વખતે, એવો ઉપયોગ તે સત્તા પ્રદાન કરવાની પૃષ્ઠભૂમિમાં રહેલા હેતુની સિદ્ધિને આગળ ધપાવતો હોય તેની ખાતરી કરવી જરૂરી છે. પ્રતિબંધિત માલસામાન સંબંધે નિર્ધારક સત્તાધિકારીને એવો વિવેકાધિકાર સોંપવા પાછળનો હેતુ સ્પષ્ટપણે એવો છે કે માલસામાનને મુક્ત કરવાનો કે સંપૂર્ણ જપ્ત કરવાનો અંતિમ નિર્ણય લેવાથી પૂર્વે તેના તમામ અનુકૂળ અને પ્રતિકૂળ પાસાઓનું તોલમોલ કરવામાં આવે.

૮૦. ઉપરોક્ત અહીં કરવામાં આવેલી નોંધોને ધ્યાનમાં લેતાં, સ્પષ્ટ થાય છે કે તારીખ ૨૮.૦૮.૨૦૨૦ના મૂળ આદેશો વિવેકાધિકારના યોગ્ય પ્રયોગમાં પસાર કરવામાં આવ્યા હોવાનું કહી શકાય તેમ નથી. નિર્ણયકારી પ્રાધિકારીએ કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૨૫(૧) ના પ્રથમ ભાગ મુજબ તેના વિવેકાધિકારમાં સંપૂર્ણ જમીનો બીજો વિકલ્પ તેના માટે ઉપલબ્ધ હતો કે કેમ તે અંગે વિચાર કરવા માટે પણ વિરામ લીધો નહોતો અને જાણે જમીની બદલે દંડની ચુકવણીનો વિકલ્પ આપવો જ પડે તેવી રીતે આગળ વધ્યું હતું. નિર્ણયકારી પ્રાધિકારીએ વિવેકાધિકારનો એવો પ્રયોગ લાગુ પડતા સિદ્ધાંતોના સચેત તેમજ સાવચેત પાલન કરતાં વધુ અનુમાનાધારિત અને ઔપચારિક સ્વરૂપનો હતો. બીજી તરફ, અપીલીય પ્રાધિકારીએ વર્તમાન મામલામાં સંપૂર્ણ જમીનો વિકલ્પ જ વિવેકાધિકારનો એકમાત્ર યોગ્ય પ્રયોગ કેમ હતો તે અંગે વિવિધ કારણો દર્શાવ્યાં છે. અમને અપીલીય પ્રાધિકારીએ આપેલા કારણો, ખાસ કરીને તારીખ ૨૪.૧૨.૨૦૨૦ના અપીલ આદેશના પરિચ્છેદ ૫૪.૩ માં (ઉપરોક્ત અહીં પરિચ્છેદ ૩૮.૨ ના મુદ્દા ‘સી’ માં પુનઃઉત્પાદિત) દર્શાવેલા કારણો, ઉપરોક્ત રીતે સૂચવાયેલા વિવેકાધિકારના પ્રયોગના સિદ્ધાંતો તેમજ આ કેસના તથ્યો અને વિશિષ્ટ પરિસ્થિતિઓને ધ્યાનમાં લેતાં, સંપૂર્ણપણે સુસંગત હોવાનું અમને જણાય છે.

૮૧. એ નિષ્કર્ષ પર પહોંચવા માટે વિશેષ વિસ્તૃત ચર્ચાની જરૂરિયાત નથી કે વર્તમાન મુદ્દાઓમાં, પ્રશ્નાસ્પદ માલસામાનના આયાતને નિર્ધારિત

માત્રાથી વધુ કરવાની મંજૂરી ન આપવાનો જે પ્રતિબંધ સમાવેશ પામે છે, તે માત્ર સાદો પ્રતિબંધ નહોતો. તે એક બાજુ ખેડૂતોના હિતો અને બીજી બાજુ આયાતકારોના હિતો વચ્ચે સંતુલન જળવાઈ રહે તેવી જરૂરિયાતને ધ્યાનમાં રાખીને જોગવામાં આવ્યો હતો. આવા પ્રતિબંધિત માલનો દેશીય બજારમાં કોઈપણ પ્રવાહ દેશની બજાર અર્થવ્યવસ્થા પર ગંભીર અસર પેદા કરશે. અગાઉના વર્ષમાં વચગાળાના આદેશોના આડશ હેઠળ થયેલા આવા અયોગ્ય આયાતોની ક્રમશઃ પડતી અસર સર્વોચ્ચ અદાલતે એગ્રીકાસ (ઉપરોક્ત) માં પૂરતી રીતે નોંધેલી હતી. સર્વોચ્ચ અદાલતે એ પણ ઠરાવ્યું હતું કે આ આયાતો સદ્ભાવપૂર્વક નહોતી અને આયાતકારોએ તે માત્ર પોતાના વ્યક્તિગત લાભ માટે જ કરી હતી.

૮૨. મુદ્દાનો સાર અને સત્વ એ છે કે પ્રશ્નમાં રહેલી આયાતોના સંદર્ભમાં, અયોગ્ય રીતે આયાત કરનાર આયાતકારોના વ્યક્તિગત હિતો રાષ્ટ્રીય અર્થતંત્રના હિતો અને વિશેષ કરીને ખેડૂતોના હિતો સામે મુકાયેલા છે. આ પરિબળ માત્ર એકલું જ એ નિર્ધારિત કરવા માટે પૂરતું છે કે આવા મામલાઓમાં વિવેકાધિકાર કઈ દિશામાં વપરાવવો જોઈએ. જ્યારે આયાતકારોના વ્યક્તિગત વ્યાવસાયિક હિતો અને જાહેર હિત વચ્ચે અથડામણ થાય છે, ત્યારે પૂર્વવર્તી હિતોએ, સ્પષ્ટ રીતે, ઉત્તરવર્તી હિતોને માર્ગ આપવો જ પડે. વધુમાં, એટલું કહેવા માટે વિશદ ચર્ચાની આવશ્યકતા નથી કે જો અતિરિક્ત પ્રમાણમાં અયોગ્ય રીતે આયાત કરાયેલા વટાણા/કઠોળને દેશના બજારમાં પ્રવેશવાની મંજૂરી આપવામાં આવે,

તો જાહેરનામાઓનો સમગ્ર હેતુ નિષ્ફળ થઈ જાય. વર્તમાન સ્વરૂપના મામલાઓમાં, જેમાં રાષ્ટ્રીય અર્થતંત્ર પર દૂરગામી અસર સંકળાયેલી છે, તેમાં વિવેકાધિકારનો ઉપયોગ માત્ર આયાતકારોએ દર્શાવેલી મુશ્કેલીના સંદર્ભથી કરી શકાય નહીં, કારણ કે તેઓએ આવી અયોગ્ય આયાતો માત્ર પોતાના વ્યક્તિગત લાભ માટે જ કરી હતી. પ્રશ્નમાં રહેલી આયાતો કાયદાના ભંગ તથા સદ્ભાવના ના અભાવ જેવા દોષોથી દૂષિત છે અને વિવેકાધિકારનો એકમાત્ર યોગ્ય ઉપયોગ સંપૂર્ણ જમી કરવાનો તથા આ કલંકિત માલ ભારતીય બજારોમાં પ્રવેશ ન કરે તે સુનિશ્ચિત કરવાનો જ રહેશે. આવા આયાતકારો ઉપર દંડ લાદવો; અને જેઓ માલનો કોઈ ભાગ છોડાવામાં સફળ રહ્યા છે તેઓ ઉપર તો વધુ કડક દંડ લાદવો, સ્પષ્ટ રીતે, યોગ્ય અને વાજબી છે.

૮૩. ચર્ચાના આ ભાગને પૂર્ણ કરતાં પહેલાં, અમે આયાતકર્તાઓમાંથી એકના તરફથી અવલંબવામાં આવેલા ફિનેસ ક્રિએશન ઇન્ક. (સુપ્રા) ના મામલામાં બોમ્બે વડી અદાલતના એક નિર્ણયનો પણ ઉલ્લેખ કરી શકીએ છીએ. તે મામલામાં, આશરે ત્રણ વર્ષના ગાળામાં ૧૩ કન્સાઈનમેન્ટ્સ સંબંધે નિર્ધારિત દ્વારા આયાત કરાયેલા માલનું જાહેર કરાયેલ મૂલ્ય નકારવામાં આવ્યું હતું અને કમિશનરે માલના મૂલ્યનું પુનઃમૂલ્યાંકન કરવાનો આદેશ કર્યો હતો; અને પુનઃનિર્ધારણ બાદ, કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૨૮(૨) હેઠળ તફાવતી શુલ્કની પુષ્ટિ કરવામાં આવી હતી તથા તેની કલમ ૨૮એબી હેઠળ વ્યાજની વસૂલાત પણ આદેશિત કરવામાં આવી હતી. ઉપરાંત, આયાત કરાયેલ માલ જમ

કરવામાં આવ્યો હતો અને જમીના બદલે કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૨૫ હેઠળ રિડેમ્પશન ફાઇન પણ લાદવામાં આવ્યો હતો. તફાવતી શુલ્ક અને અનુસંગી દંડ તથા વ્યાજની પુષ્ટિ કરતાં, સીઈએસટેટેએ રિડેમ્પશન ફાઇન લાદવાનો આદેશ રદ કર્યો હતો કારણ કે માલ જમી માટે ઉપલબ્ધ ન હતો. તે સંદર્ભમાં, વડી અદાલતે જણાવ્યું હતું કે રિડેમ્પશન ફાઇનની સંકલ્પના ત્યારે ઊભી થાય જ્યારે માલ ઉપલબ્ધ હોય અને તેનો મુક્તિકરણ થવાનો હોય; અને જો માલ ઉપલબ્ધ ન હોય, તો માલના મુક્તિકરણનો કોઈ પ્રશ્ન જ ઊભો થતો નથી. માત્ર એટલા કારણસર કે ઉક્ત આયાતકર્તા મેસર્સ હરિહર કલેક્શન્સ વિવાદાધીન હોય તે દરમિયાન ૨૮.૦૮.૨૦૨૦ના રોજના વિવાદનિર્ણાયક સત્તાધિકારીના મૂળ આદેશ પસાર થયા પછી તમામ માલ મુક્ત કરાવવામાં સફળ થયો છે, તેથી જ આ નિર્ણયને વર્તમાન મામલામાં લાગુ કરી શકાય તેમ નથી. વર્તમાન મામલો એવો નથી કે જેમાં વિવાદિત માલ વિવાદનિર્ણાયક સત્તાધિકારી દ્વારા આદેશ પસાર કરાયેલા દિવસે ઉપલબ્ધ ન હતો.

૮૪. તેથી, અહીં ઉપર નોંધવામાં આવેલી અને વિસ્તૃત કરવામાં આવેલી વર્તમાન કેસની હકીકતો અને પરિસ્થિતિઓના આધારે, દંડની વસૂલી સાથે સંપૂર્ણ જમી કરવા માટે જ વિવેકાધિકાર વાપરી શકાય એવો હતો. વધુમાં વધુ, આયાતકારોને પુનઃનિકાસનો વિકલ્પ આપી શકાય અને તે પણ, રિડેમ્પશન દંડની ચુકવણી કરીને તથા અન્ય વૈધાનિક બાધ્યતાઓનું પાલન કર્યા પછી જ.

આ વિકલ્પ અમે આ બાબતોની સુનાવણી દરમિયાન પસાર કરાયેલા તા. ૧૮.૦૩.૨૦૨૧ ના આદેશમાં અગાઉથી જ ખુલ્લો રાખ્યો હતો.

૮૫. અહીં ઉપર અમે જે અવલોકનો કર્યા છે તેના આધારે, તા. ૨૮.૦૮.૨૦૨૦ના મૂળ આદેશોને મંજૂર કરી શકાય નહીં. તેના જરૂરી પરિણામરૂપે, તા. ૨૪.૧૨.૨૦૨૦ના અપીલીય આદેશોને મંજૂર થવા યોગ્ય ગણવા પડે. તેમ છતાં, તે બાબતે અંતિમ નિષ્કર્ષ પર પહોંચતા પહેલાં, અમુક વધુ પાસાઓ પર વિચાર કરવાની જરૂર છે.

આયાતકારો દ્વારા સમતાનો આશ્રય લેવો

૮૬. આયાતકારોની તરફેણી સમતાના આધારનો આશરો લેતા વિવિધ રજૂઆતો કરવામાં આવી છે અને એવું રજૂ કરવામાં આવ્યું છે કે તેઓ પહેલેથી જ ભારે નુકસાન ભોગવી ચૂક્યા છે અને વિષયવસ્તુ માલનો પુનઃનિકાસ પણ વ્યવહારુ વિકલ્પ નથી. ૮૬.૧. સમતાના આધારનો આશરો લેતી રજૂઆતો અંગે નોંધપાત્ર બાબત એ છે કે સમતાને સંબંધિત આવી વિવિધ બાબતોને મૂળ આદેશો તા. ૨૮.૦૮.૨૦૨૦ માં નિર્ણયકારી સત્તાધિકારીએ અને માલ મુક્ત કરવાની દિશા આપતા વિવાદિત આદેશ તા. ૧૫.૧૦.૨૦૨૦ માં વડી અદાલતે ધ્યાનમાં લીધી હતી. નિર્ણયકારી સત્તાધિકારી અને વડી અદાલત દ્વારા આ રીતે પસાર કરાયેલા આદેશોને અમે પહેલેથી જ અસ્વીકાર્યા છે. તેથી, સમતાના નામે આ આયાતકારો કોઈ શિથિલતાનો દાવો કરી શકે નહીં. હકીકતમાં, આ બાબતોમાં સમતાનો કોઈપણ આશરો અન્યથા પણ અગ્રિકાસ

(ઉપરોક્ત) પ્રકરણમાં આ અદાલત દ્વારા સદભાવપૂર્ણ આચારોના દાવાના સ્પષ્ટ અસ્વીકારને ધ્યાનમાં લેતા નિષિદ્ધ થઈ જાય છે. એકવાર આ અદાલત એ નિષ્કર્ષે પહોંચી જાય કે કોઈ ચોક્કસ કૃત્યમાં સદભાવનો અભાવ છે, ત્યારે તે કૃત્ય કરનાર વ્યક્તિ તે જ કૃત્યના સંબંધમાં સમતાના આધારે કોઈ રાહતનો દાવો કરી શકતી નથી. દાવેદારમાં સદભાવનો અભાવ અને તેના સમતાના દાવા પરસ્પર અસંગત છે અને બંને સાથે ટકી શકતા નથી.

૮૬.૨. હસ્તક્ષેપકારોની તરફથી કરવામાં આવેલા આ સ્પષ્ટ સૂચનો કે દાળોની માંગ અને પુરવઠો સ્વરૂપે ગતિશીલ છે અને સ્થિર નથી, તેમને માત્ર નોંધવામાં આવ્યા છે જેથી તેઓનો ઇનકાર કરવામાં આવે. અમારી દૃષ્ટિએ, માંગ અને પુરવઠાની આવશ્યકતાઓ પૂર્ણ કરવી મૂળભૂત રીતે સરકારના નીતિગત નિર્ણયનો વિષય છે. આવા રજૂઆતોના આધારે આચારકારો દ્વારા કોઈ સમતાધિકારનો દાવો કરી શકાય નહીં. તે જ રીતે, કોઈપણ કારણસર, જો વિષયવસ્તુના માલનો કોઈ જથ્થો મુક્ત કરવામાં આવ્યો હોય, તો આવી મુક્તિ કાયદા અનુસાર નહોતી અને તે આધારે કોઈ સમતાધિકારનો દાવો કરી શકાય નહીં.

૮૬.૩. તેથી, સમતાના આધારે રાહત માંગતી તમામ રજૂઆતો નામંજૂર કરવામાં આવવાની જરૂરી છે અને તે મુજબ નામંજૂર કરવામાં આવે છે.

કાનૂની અપીલ માટે મુદ્દાઓ ખુલા રાખવાની પ્રાર્થના

૮૭. અમે આયાતકર્તાઓ માટે કસ્ટમ્સ, એક્સાઈઝ અને સર્વિસ ટેક્સ અપીલીય ટ્રિબ્યુનલકસ્ટમ્સ, એક્સાઈઝ અને સર્વિસ ટેક્સ અપીલીય ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ વધુ કાયદેસરની અપીલ કરવાની તક ખુદી રાખવા બાબતની પ્રાર્થના પર પણ વિચાર કર્યો છે.

જોકે સામાન્ય પરિસ્થિતિઓમાં આવી પ્રાર્થના મંજૂર કરવામાં કોઈ મુશ્કેલી ન હોત, પરંતુ અમે એવો અભિપ્રાય ધરાવીએ છીએ કે પૃષ્ઠભૂમિ અને સંબંધિત પરિસ્થિતિઓને ધ્યાનમાં લેતાં, ઓછામાં ઓછું અમારા સમક્ષ રહેલા પ્રતિવાદીઓના સંબંધમાં, વધુ વિવાદચક્રો માટે કોઈ છૂટ આપવી જરૂરી નથી; અને આ બાબતોને અંતિમતા આપવી જોઈએ.

૮૮. મેસર્સ રાજ ગ્રો ઇમ્પેક્સ આયાતકર્તા અંગે, જેમ નોંધવામાં આવ્યું છે, અપીલમાં થયેલા આદેશને તેણે કસ્ટમ્સ, એક્સાઈઝ અને સર્વિસ ટેક્સ અપીલીય ટ્રિબ્યુનલકસ્ટમ્સ, એક્સાઈઝ અને સર્વિસ ટેક્સ અપીલીય ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ અપીલના કાયદેસર ઉપાયની ઉપલબ્ધિ વિષે જાગૃત હોવા છતાં વડી અદાલતમાં નવી રિટ અરજી દ્વારા સજાગપણે પડકાર્યો હતો. નિયમિત અપીલના ઉપાયને ટાળવાનું તેણે શા માટે પસંદ કર્યું તેની કોઈ સપ્રમાણ અને સંભવિત કારણરજૂઆત સામે આવતી નથી, સિવાય કે તેને ત્રણ બિલ્સ ઓફ એન્ટ્રી હેઠળ માલની મુક્તિ મેળવી લીધા પછી બાકીના માલ (સાત બિલ્સ ઓફ એન્ટ્રી હેઠળ) પણ મુક્ત કરાવવાની તીવ્ર ઈચ્છા હતી; અને તે પ્રયત્નમાં, અપીલમાં

થયેલા આદેશને પડકારતી નવી રિટ અરજી દાખલ કરી હતી તથા વડી અદાલતમાં અવમાનના અરજી પણ દાખલ કરી હતી.

૮૮.૧. જ્યાં સુધી માલ મુક્ત કરવાનો પ્રશ્ન છે, ત્યાં સુધી આ વિવાદ તે ક્ષણે નિષ્પન્ન થયેલો માનવો જોઈએ જ્યારે અમે એવું નિષ્કર્ષ આપ્યું છે કે સંબંધિત સૂચનાઓ હેઠળ આવતો અને એગ્રિકાસ (ઉપરોક્ત) મામલામાં આ અદાલતના ચુકાદા હેઠળ આવતો માલ સંપૂર્ણ જમી માટે પાત્ર છે. તેથી, આવા કોઈપણ માલને મુક્ત કરવાની કોઈપણ પ્રાર્થના નિર્થક બની જાય છે અને કોઈપણ સત્તાધિકારી અથવા અદાલત દ્વારા મંજૂર કરી શકાય તેવી નથી. નિશ્ચિતપણે, એ સત્ય છે કે અપીલ સત્તાધિકારીએ દંડની રકમ રૂપિયા ૧.૪૮૫ કરોડમાંથી વધારીને રૂપિયા ૫ કરોડ કરી છે, પરંતુ આ આયાતકારે પ્રવેશના ત્રણ બિલોથી આવરાયેલ માલ મુક્ત કરાવી લીધો હતો અને વિવાદનો તે પાસો અપીલ સત્તાધિકારી દ્વારા પૂર્ણ થયેલી હકીકત તરીકે સ્વીકારવાનો આવશ્યક હતો, તે બાબત અમારા મત મુજબ દંડની રકમમાં ઘટાડાની કોઈપણ માંગણી સામે અસરકારક રીતે કાર્ય કરે છે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, એકવાર અમે અપીલમાં થયેલા આદેશને મંજૂરી આપી દીધી છે, ત્યારબાદ આ આયાતકાર દ્વારા વધુ અપીલ કરવાનો કોઈપણ પ્રયાસ નિષ્ફળ કસરત જ રહેશે.

૮૯. અન્ય આયાતકાર મેસર્સ હરિહર કલેક્શન સંબંધે જ્યાં સુધી પ્રશ્ન છે, તેણે પોતાની તમામ આઠ પ્રવેશ વિલોમાં આવરી લેવાયેલ માલ મુક્ત કરાવી લીધો હતો અને તેથી, અપીલીય સત્તાધિકારીએ રિડેમ્પશન ફાઇનની જમી

તરફ વહીવટ સાથે તેમજ દંડમાં વધારો કરીને, આ બાબતને પૂર્ણ થયેલ તથ્ય તરીકે સ્વીકારી હતી. જેમ નોંધાયું છે, આ આયાતકારે તો અમારી સમક્ષ રિડેમ્પશન ફાઇન વિરુદ્ધ પણ એવી રજૂઆતો સાથે દલીલ કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે કે માલ જમી માટે ઉપલબ્ધ નહોતો. ન તો રિડેમ્પશન ફાઇન અને ન જ દંડમાં રૂ. ૨.૩૪ કરોડમાંથી રૂ. ૧૦ કરોડ સુધી કરાયેલ વધારો પણ આ આયાતકારની ક્રિયાઓથી થયેલ નુકસાનની સંપૂર્ણ ભરપાઈ કરી શકે. ફરી કહેવાની જરૂર નથી કે અપીલમાં આપેલ આદેશને અમારી મંજૂરીના પરિપ્રેક્ષ્યમાં, આ આયાતકાર દ્વારા વધુ અપીલ કરવાનો કોઈપણ પ્રયાસ પણ નિષ્ફળ કસરત જ રહેશે.

૯૦. ઉપરોક્તને ધ્યાનમાં રાખતાં, તારીખ ૨૪.૧૨.૨૦૨૦ ના અપીલ-આદેશો સામે અપીલ દાખલ કરવાની કોઈપણ પ્રાર્થના મંજૂર કરવાની અમને કોઈ કારણ જણાતું નથી.

આકસ્મિક રીતે: અંતરિમ રાહત મંજૂર કરવા અથવા નામંજૂર કરવા સંબંધિત સિદ્ધાંતો

૯૧. આ મુદ્દાઓનું સમાપન કરતાં, અમને આ નિરીક્ષણ કરવું અનિવાર્ય બને છે કે વર્તમાન વિવાદનું મૂળ કારણ પ્રશ્નાધીન અધિસૂચનાઓ એટલું નહોતું જેટલું રાજસ્થાન વડી અદાલત, જયપુર ખંડપીઠ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા વચગાળાના આદેશોમાં હતું. આ બાબતને વિશેષ વિસ્તરણની જરૂરિયાત જ નથી કે આવા વચગાળાના આદેશોની આડમાં જ આયાતકારોએ

એવી આયાત વ્યવહારોમાં પ્રવેશ કર્યો, જેના પરિણામે અધિસૂચનાઓ દ્વારા અનુમતિ આપવામાં આવેલી માત્રાથી વધુ વટાણા/કઠોળની જથ્થાબંધ માત્રા ભારતીય બંદરો પર પહોંચી. વર્તમાન કેસોમાં નોંધાયું છે તેમ, આ રીતે આયાત કરાયેલા કેટલાક માલસામાન મુક્ત કરવામાં આવ્યા અને કમિશનર (અપીલો) ને તે પાસાને પૂર્ણ થયેલી હકીકત તરીકે સ્વીકારવો પડ્યો. એગ્રીકાસ (ઉપરોક્ત) માં આ અદાલતે જે ઠરાવ્યું છે, તેમજ આ ચુકાદામાં આગળ જે ઠરાવવામાં આવ્યું છે, તે મુજબ પ્રશ્નાધીન માલસામાનને ભારતીય બજારમાં ભળી જવા દેવાનો નહોતો. આવી ભળતણનો, સ્પષ્ટપણે, કૃષિ બજાર અર્થવ્યવસ્થા પર પ્રતિકૂળ પ્રભાવ પડે છે અને ભારત સરકારની નીતિને નિષ્ફળ બનાવે છે. પરિસ્થિતિની આવી સ્થિતિ ટાળી શકાય તેવી હતી; અને તે ટળી શકી હોત, જો વચગાળાના આદેશો પસાર કરતાં પહેલાં સંબંધિત અદાલતોએ આવા વચગાળાના આદેશોના પરિણામો અને અસર અંગે વિચાર કરવા વિરામ લીધો હોત, કારણ કે તે આદેશો, તમામ વ્યવહારુ હેતુઓ માટે, ફરજિયાત પ્રતિબંધાજ્ઞા તરીકે કાર્ય કરવા જતા હતા, જેના દ્વારા અપીલકર્તાઓને માલસામાનને ભારતીય બંદરો સુધી પહોંચવા દેવા માટે બંધાયેલ થવું પડતું, ભલે અધિસૂચનાઓ એવી કોઈપણ આયાતને પ્રતિબંધિત કરતી હોય.૯૧.૧. વર્તમાન કેસોમાં જે પરિસ્થિતિ ઉજાગર થઈ છે તેને ધ્યાનમાં રાખીને, અમને ફરીથી સ્પષ્ટ કરવું પડે છે કે ભલે વચગાળાની રાહત આપવી એ વિવેકાધિકારનો વિષય હોય, તો પણ એવો વિવેક

ન્યાયસંગત રીતે અને સંબંધિત પરિબલોને યોગ્ય રીતે ધ્યાનમાં રાખીને જ ઉપયોગમાં લેવો જોઈએ.

૯૨. અહીં પહેલાં ચર્ચાયેલ વિવેકાધિકારના ઉપયોગ માટેના સામાન્ય સિદ્ધાંતો ઉપરાંત, અંતરિમ રાહત સંબંધિત બાબતોની કેટલીક વિશિષ્ટ બાબતોનો વિશેષ ઉલ્લેખ જરૂરી છે. આ તો અતિમૂળભૂત બાબત છે કે અંતરિમ રાહત આપવાના પ્રશ્નમાં માત્ર દાવેદારના પક્ષમાં પ્રથમદ્રષ્ટ્યાનો કેસ અસ્તિત્વમાં છે એટલા વિષે અદાલતનું સંતોષ પૂરતું નથી. અન્ય તત્વો, એટલે કે, સુવિધાનું સંતુલન અને અપૂરણીય નુકસાન થવાની સંભાવના, ખાલી ઔપચારિકતા નથી અને તેમનું પોતાનું પ્રાસંગિક મહત્વ છે; અને અંતરિમ રાહતના પ્રશ્નમાં પોતાનો વિવેકાધિકાર વાપરતી વખતે તથા કોઈ નિશ્ચિત માર્ગ અપનાવતી વખતે, અદાલતે તે અન્યાયના જોખમનું તોલમાપ કરવું જરૂરી બને છે કે જો અંતે મુખ્ય બાબતમાં લેવાતો નિર્ણય, અંતરિમ રાહત આપતી કે નામંજૂર કરતી વખતે અપનાવવામાં આવેલ માર્ગના વિરુદ્ધ જાય તો શું સ્થિતિ ઊભી થશે. આ સંદર્ભે, ચાન્સરી ડિવિઝન દ્વારા ફિલ્મ્સ રોવર ઇન્ટરનેશનલ લિમિટેડ અને અન્ય વિ. કેનન ફિલ્મ સેલ્સ લિમિટેડ :[૧૯૮૬] ૩ ઓલ ઇ.આર. ૭૭૨ ના નિર્ણયમાં જણાવાયેલ સંબંધિત સિદ્ધાંતનો ઉલ્લેખ કરવો ઉપકારક રહેશે, જે આ પ્રમાણે છે: –“.... અંતરવર્તી પ્રતિબંધાજ્ઞા, ભલે તે પ્રતિબંધાત્મક હોય કે ફરજિયાત, આપવાના વિષયમાં મુખ્ય દ્વિધા એ છે કે વ્યાખ્યા પ્રમાણે જ

તેમાં આ જોખમ રહેલું છે કે અદાલત ‘ખોટો’ નિર્ણય લઈ બેસે; તે અર્થમાં કે જે પક્ષકાર નીચલી અદાલતમાં પોતાનો અધિકાર સ્થાપિત કરવામાં નિષ્ફળ જાય છે (અથવા નીચલી અદાલત ચાલે તો નિષ્ફળ જાય તેમ હોય) તેને પ્રતિબંધાજ્ઞા આપી દે, અથવા વિકલ્પરૂપે, જે પક્ષકાર નીચલી અદાલતમાં સફળ થાય છે (અથવા સફળ થાય તેમ હોય) તેને પ્રતિબંધાજ્ઞા આપવામાં નિષ્ફળ રહે. તેથી એક મૂળભૂત સિદ્ધાંત એ છે કે અદાલતે એવો માર્ગ અપનાવવો જોઈએ કે જેમાં અન્યાયનું જોખમ ઓછું જણાતું હોય, જો પછીથી એવું બહાર આવે કે મારી વર્ણના મુજબ તે ‘ખોટી’ નીવડી હતી. બંને પ્રકારની અંતરવર્તી પ્રતિબંધાજ્ઞા આપવા માટેના માર્ગદર્શક સિદ્ધાંતો આ જ સિદ્ધાંતમાંથી ઉત્પન્ન થાય છે.”

(ભાર મૂકતા ઘાટા અક્ષરમાં આપેલ)

૯૨.૧. ઉક્ત નિર્ણયમાં વિવિધ નિરુપણોનો ઉલ્લેખ કરતાં, આ અદાલતે, ડોરાબ કાવાસજી વોર્ડન વિ. કૂમી સોરાબ વોર્ડન અને અન્ય : (૧૯૯૦) ૨ એસ.સી.સી. ૧૧૭ ના કેસમાં, નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું: –

“૧૬. તેથી અંતરિમ ફરજિયાત પ્રતિબંધાજ્ઞા તરીકેનો ઉપશમ સામાન્ય રીતે તે અંતિમ નિર્ણયવાદ સ્થિતિને જાળવી રાખવા અથવા પુનઃસ્થાપિત કરવા માટે આપવામાં આવે છે, જે બાકી રહેલા વિવાદ પહેલાં અસ્તિત્વમાં હતી, જ્યાં સુધી અંતિમ સુનાવણી ન થાય અને જેમાં પૂર્ણ ઉપશમ આપવામાં આવી શકે; અથવા ગેરકાયદેસર રીતે કરવામાં આવેલા કૃત્યોને પાછા

ફરાવવા અથવા ફરીયાદ કરનાર પક્ષકાર પાસેથી અન્યાયપૂર્વક છીનવી લેવામાં આવેલી વસ્તુનું પુનઃસ્થાપન કરાવવા માટે આપવામાં આવે છે. પરંતુ, કારણ કે આવી પ્રતિબંધાજ્ઞા તેવા પક્ષકારને આપવામાં આવે, જે નીચલી અદાલતમાં પોતાના હકને સ્થાપિત કરવામાં નિષ્ફળ જાય છે અથવા નિષ્ફળ જવાનો હોય, તો જેના વિરુદ્ધ તે આપવામાં આવી હોય તે પક્ષકારને ભારે અન્યાય અથવા અપુરણિય નુકસાન થઈ શકે; અથવા વિકલ્પરૂપે, તેવા પક્ષકારને તે ન આપવામાં આવે, જે સફળ થાય છે અથવા સફળ થવાનો હોય, તો તેને પણ સમાન રીતે ભારે અન્યાય અથવા અપુરણિય નુકસાન થઈ શકે, તેથી અદાલતોએ કેટલીક માર્ગદર્શિકાઓ વિકસાવી છે. સામાન્ય રીતે જણાવીએ તો, આ માર્ગદર્શિકાઓ આ મુજબ છે:

(૧) વાદીને મુદ્દામાલની સુનાવણી માટે મજબૂત કેસ છે. એટલે કે, પ્રતિબંધાત્મક પ્રતિષેધાજ્ઞા માટે સામાન્ય રીતે જે પ્રાથમિક દૃષ્ટિએ કેસ જરૂરી હોય છે તે કરતાં તે ઉચ્ચ સ્તરનો હોવો જોઈએ.

(૨) એવી અપરિહાર્ય અથવા ગંભીર હાનિ અટકાવવી આવશ્યક છે, જેનો સામાન્ય રીતે નાણાંકીય પરિભાષામાં વળતર આપી શકાતું નથી.

(૩) આવી રાહત માંગનારના પક્ષે સુવિધાનો સંતુલન છે.

૧૭. મૂળભૂત રીતે ન્યાયસંગત રાહત હોવાને કારણે, અંતરિમ ફરજિયાત પ્રતિબંધાજ્ઞા મંજૂર કરવી કે નકારવી તે અંતે દરેક કેસના તથ્યો અને

પરિસ્થિતિઓના પ્રકાશમાં વપરાનારી અદાલતની સુસ્થિર ન્યાયિક વિવેકબુદ્ધિ પર નિર્ભર રહેશે. ઉપરોક્ત માર્ગદર્શિકાઓ ન તો પૂર્ણરૂપે સર્વસમાવેશક છે, ન સંપૂર્ણ છે કે ન તો નિરપવાદ નિયમો છે, અને કાર્યવાહી જરૂરી બને તેવી અસાધારણ પરિસ્થિતિઓ હોઈ શકે છે; તેમ છતાં, આવી પ્રતિબંધાજ્ઞાઓ મંજૂર કરવા કે નકારવા માટે પૂર્વઆવશ્યકતા તરીકે તેમનો અમલ કરવો, ન્યાયિક વિવેકબુદ્ધિનો સુચિત ઉપયોગ ગણાશે.”

(મુદ્દા પર ભાર મૂકી નેતા અક્ષરમાં દર્શાવવામાં આવેલ)

૯૩. ઉપરોક્ત સિદ્ધાંતોને અનુરૂપ, હાલના કેસોમાં પ્રારંભિક તબક્કે ધ્યાનમાં લેવા યોગ્ય એક સરળ પ્રશ્ન એ હતો કે, જો મધ્યવર્તી રાહત નકારી દેવામાં આવે અને તેઓ અંતે રિટ અરજીઓમાં સફળ થાય, તો આયાતકારો (રિટ અરજદારો)ને શું અપૂરણીય નુકસાન થવાની શક્યતા હતી. આ પ્રશ્નનો સીધો જવાબ આપતાં જ સ્પષ્ટ થઈ જાત કે, તેમનું નુકસાન, જો કંઈ હોય તો, નફાના અમુક નુકસાન જેટલું જ હોત, જેનું હંમેશા નાણાકીય શબ્દોમાં મૂલ્યાંકન કરી શકાય અને સામાન્ય રીતે તેને અપૂરણીય નુકસાન ગણાવી શકાય નહીં. બીજો એક સરળ પરંતુ પ્રાસંગિક પ્રશ્ન સુવિધાના સંતુલનના તત્ત્વ અંગે હોઈ શક્યો હોત; અને તેનો સરળ જવાબ વધુમાં એ દર્શાવત કે પ્રશ્નાધીન અધિસૂચનાઓના કારણે આયાતકારોને જે અસુવિધા થવાની હતી તે, જો

અધિસૂચનાઓના અમલ પર સ્થગન અપાય અને પરિણામે ભારતના બજારોમાં ઉક્ત આયાતિત વટાણા/કઠોળની અતિરિક્ત માત્રા છલકાઈ જવા દેવામાં આવે, તો અપીલકર્તાઓને જે અસુવિધા થવાની હતી (અને જેના અંતિમ પ્રભાવ રાષ્ટ્રીય હિત પર પડવાના હતા) તેની સરખામણીએ ઘણીઘણી ઓછી હતી.

૯૪. વાસ્તવમાં, અગાઉના વર્ષોમાં આપવામાં આવેલા સ્થગિતી આદેશોના પ્રતિકૂળ પ્રભાવને આ અદાલતે એગ્રીકાસ (ઉપરોક્ત) માં યોગ્ય રીતે નોંધ્યા હતા; અને દુર્ભાગ્યવશ, ૨૯.૦૩.૨૦૧૯ તારીખની અધિસૂચનાઓ સંબંધિત પસાર કરાયેલા વચગાળાના આદેશોના આવરણ હેઠળ કરવામાં આવેલા આયાતોને કારણે બજારો પર આશરે સમાન પ્રતિકૂળ પરિણામો મંડરાઈ રહ્યા હતા. અમારી દૃષ્ટિએ, જો રિટ અરજીઓમાં વચગાળાની રાહત માટે કરવામાં આવેલી પ્રાર્થનાઓ પર વિચાર કરતી વખતે સુવિધાના સંતુલન અને અપૂરણીય નુકસાન સંબંધિત મહત્વના પરિબલોને ધ્યાનમાં લેવામાં આવ્યા હોત, તો આવી સ્થિતિ સર્જવાની સંભાવના નહોતી. જેમ નોંધાયું છે તેમ, આ અદાલતે એગ્રીકાસ (ઉપરોક્ત) માં સ્પષ્ટ અને નિર્વિવાદ શબ્દોમાં જાહેર કર્યું હતું કે વચગાળાના આદેશોના આવરણ હેઠળ આયાત કરતા આયાતકારો સદ્ભાવનાપૂર્ણ માન્યતા હેઠળ કાર્ય કરી રહ્યા હતા એવું કહી શકાય નહીં; અને તેમને કાયદા મુજબના પરિણામોનો સામનો કરવો પડશે. તેથી, આ બાબત ફરીથી અવશ્ય દોહરાવવી પડે છે કે જો આ મામલાઓમાં કોઈપણ વચગાળાની

રાહત મંજૂર કરતાં પહેલાં તેના પ્રભાવો ધ્યાનમાં લેવામાં આવ્યા હોત, તો આ બધું ટાળી શકાય તેમ હતું.

૯૫. અંતરિમ રાહત મંજૂર કરવા અથવા નકારવા સંબંધિત મુદ્દાઓ અંગેની ટિપ્પણીઓને વિસ્તૃત કરવાની અમને આવશ્યકતા નથી અને ઉપર નોંધાયેલા સિદ્ધાંતોનું પુનરોચ્ચાર કરતાં અમે આ ચર્ચાનો સમાપન કરીએ છીએ.

સારાંશ

૯૬. ઉપરોક્ત અહીં ચર્ચા કરવામાં આવેલી બાબતોને ધ્યાને લેતાં, આ અપીલો મંજૂર થવા પાત્ર છે અને, વડી અદાલતે પસાર કરેલા આદેશોને રદ કરીને તથા અપીલમાં થયેલા આદેશોને મંજૂરી આપતા, સંબંધિત માલને સંપૂર્ણ જમી માટે જવાબદાર માનવો, પરંતુ આવશ્યક રિડેમ્પશન ફાઇનની ચુકવણી કરીને અને આયાતકર્તાએ અન્ય કાનૂની ફરજો નિભાવવાની શરતે પુનઃનિકાસ કરવાની મંજૂરીરૂપ રાહત સાથે. પ્રતિવાદી-આયાતકર્તાઓ અયોગ્ય આયાતો માટે તેમજ વર્તમાન વાદવિવાદ માટે જવાબદાર હોવાથી, અન્ય પરિણામો ઉપરાંત, તેઓ પર વધુ ભારે ખર્ચ પણ લાદવા પાત્ર છે.

નિષ્કર્ષો અને દિશાનિર્દેશો

૯૭. તદનુસાર, અને ઉપરોક્તને ધ્યાનમાં રાખીને:

(એ) આ અપીલો મંજૂર કરવામાં આવે છે;

(બી) વડી અદાલત દ્વારા રિટ પિટિશન (એલ) ક્રમાંક ૩૫૦૨-૩૫૦૩ ઓફ ૨૦૨૦ માં પસાર કરાયેલ આક્ષેપિત આદેશ તા. ૧૫.૧૦.૨૦૨૦ (તા. ૦૮.૧૨.૨૦૨૦ના સુધારા આદેશ સાથે વાંચવો) રદ કરવામાં આવે છે અને પ્રતિવાદી-આયાતકારો દ્વારા આવી રીતે દાખલ કરાયેલ રિટ પિટિશનો નામંજૂર કરવામાં આવે છે;

(સી) વડી અદાલત દ્વારા રિટ અરજી (એસટી) ક્રમાંક ૨૪ ઓફ ૨૦૨૧ માં પસાર કરાયેલ આક્ષેપિત વચગાળાનો આદેશ તા. ૦૫.૦૧.૨૦૨૧ પછી રદ કરવામાં આવે છે અને ઉક્ત રિટ અરજી આ ચુકાદા દ્વારા શાસિત રહેશે;

(ડી) પ્રત્યેક અપીલમાં અપીલીય સત્તાધિકારીએ આપેલા તા. ૨૪.૧૨.૨૦૨૦ ના અપીલ આદેશોને મંજૂરી આપવામાં આવે છે અને પરિણામે, પ્રતિવાદી-આયાતકારોના પ્રત્યેક કેસમાં તા. ૨૮.૦૮.૨૦૨૦ ના મૂળ આદેશો રદ થાય છે;

(ઈ) આ અદાલત દ્વારા અપીલમાં આપવામાં આવેલા આદેશોને મંજૂરી આપવામાં આવી હોવાથી, માલમસાલાની મુક્તિનો પ્રશ્ન તેમજ દંડની રકમનું પ્રમાણ, બન્ને, આ ચુકાદાથી નિશ્ચિત થઈ ગયા છે અને તેથી, આગળની વૈધાનિક અપીલનો વિકલ્પ ખુલ્લો રાખવાની પ્રાર્થના નામંજૂર કરવામાં આવે છે; અને

(એફ) સંબંધિત માલ સંપૂર્ણ જમી માટે જવાબદાર ઠરે છે, પરંતુ આ અપીલોમાં તા. ૧૮.૦૩.૨૦૨૧ ના આદેશની સતતતા જાળવી રાખતાં

એવું નિર્ધારિત કરવામાં આવે છે કે જો સંબંધિત આયાતકાર આજે થી વધુ બે અઠવાડિયાની અવધિમાં પુનઃનિકાસનો વિકલ્પ પસંદ કરે, તો જરૂરી વિમોચન દંડની વસૂલાત કર્યા પછી અને આયાતકાર દ્વારા અન્ય વૈધાનિક બાધ્યતાઓનું પાલન કરવામાં આવે તે શરતે, પુનઃનિકાસ માટેની આવી પ્રાર્થના સત્તાધિકારીઓ દ્વારા મંજૂર કરવામાં આવી શકે. જો આજે થી બે અઠવાડિયામાં એવો વિકલ્પ ઉપયોગમાં લેવામાં નહીં આવે, તો તે માલ સંપૂર્ણપણે જપ્ત થયેલો ગણાશે.

૯૮. હસ્તક્ષેપકારો સંબંધિત બાબતો પણ આ ચુકાદાના નિષ્કર્ષો દ્વારા શાસિત રહેશે અને જે જ્યાં વિષયવસ્તુ માલ સંબંધિત તેમની બાબતો પ્રલંબિત હોય ત્યાં સંબંધિત સત્તાધિકારીઓ/અદાલતો દ્વારા તેમના સંદર્ભે યોગ્ય આદેશો પસાર કરવામાં આવશે; પરંતુ દંડ સહિત ચૂકવવાપાત્ર રકમના પરિમાણના પ્રશ્ન સુધી મર્યાદિત તેમની વધુ અપીલનો વિકલ્પ ખુલ્લો રાખવામાં આવે છે.

૯૯. પ્રતિવાદી-આયાતકારો આ વાદખર્ચ અપીલકર્તાઓને, રૂ. ૨,૦૦,૦૦૦/- (રૂપિયા બે લાખ) પ્રતિ વ્યક્તિ મુજબ નિર્ધારિત કરાયેલ, ચૂકવશે.

૧૦૦. બધી બાકી રહેલી અરજીઓનો નિકાલ કરવામાં આવે છે.

નિભૂતિ ભૂષણ બોઝ અપીલો મંજૂર કરવામાં આવે છે.

*This judgment has been translated by M/S Hyperlink E-
Solutions Pvt. Ltd.*

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદીત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહીં. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====